

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**GÜNDELİK YAŞAMDA MÜLTECİ GENÇ KADINLARIN MEKAN
PRATİKLERİ, KARŞILAŞTIKLARI ENGELLER VE TOPLUMSAL
CİNSİYET TEMELLİ İHTİYAÇLAR**

Büşra Hazal ÜNAL

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

GÜNDELİK YAŞAMDA MÜLTECİ GENÇ KADINLARIN MEKAN PRATİKLERİ,
KARŞILAŞTIKLARI ENGELLER VE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ
İHTİYAÇLAR

Büşra Hazal ÜNAL

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

02/07/2021

Büşra Hazal ÜNAL

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Büşra Hazal ÜNAL

TEŞEKKÜR

Bir tezin ortaya çıkış süreci şüphesiz uzun ve meşakkatlidir. Süreç içinde, birçok şey değişir. Hiçbir şey başladığımız ilk andaki gibi olmaz. Her gün yeniden, yeni baştan başlarsınız. Kimi zaman yolunuzu kaybeder, kimi zamansa gidilebilecek en doğru yolu izlediğinizi düşünürsünüz. Sanırım en çok bu yüzden, insanın her gün kendisiyle ve yazdıklarıyla yüzleşmesini gerektirmesiyle meşakkatli ve bir o kadar da öğreticidir. Bu uzun ve meşakkatli yolda, beni yalnız bırakmayan ve desteklerini esirgemeyen birçok insan oldu. Bu yüzden burada onlara teşekkürlerimi sunmak yapabileceğim en ufak ama bu tezdeki katkılarını düşündüğümde belki de en anlamlı şey olacaktır.

Her şeyden önce, tezimin bu halini almasında düşüncelerini benimle paylaşan mülteci genç kadınlar ve ailelerine teşekkür ederim.

Tez ile ilgili ilk fikirlerimden, tezin ortaya çıktığı son ana kadar her daim yanımda olan, akademik bilgi ve birikimiyle desteklerini esirgemeyen, bu zorlu süreci birlikte deneyimlediğim için büyük sevinç ve onur duyduğum sevgili tez danışmanım Prof. Dr. Özlem Cankurtaran'a

Tez savunma jürimde yer alan ve tezimin son halini almasında verdikleri önerilerle yol gösteren ve beni yüreklendiren Doç. Dr. Polat Sait Alpman ve Doç. Dr. Burcu Hatiboğlu Kısat'a

Gerek tezimle ilgili gerekse akademik süreçte ilgi desteğini hiç esirgemeyen, önerileriyle tezimin daha iyi bir hal almasında önemli katkılar sunan Doç. Dr. Aslıhan Aykara'ya

Tez çalışmamı yürütürken birlikte çalıştığım ve bu süreçte verdikleri destek, yardım ve rehberlik için Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Hizmet bölümü öğretim üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Eda Çiçek, Dr. Öğr. Üyesi Tuba Yüceer Kardeş, Dr. Öğr. Üyesi, Melih Sever ve Öğr. Görevlisi Pınar Zubaroglu-İonnides'e

Bu sürecin daha kolay ilerlemesinde beni destekleyen ve dostluklarıyla hep yanımda olan Ayşen Arslan ve Nakşidil Tuna'ya, görüşmelerin yürütülmesi sürecinde ihtiyaç duyduğum her anda tercümanlık desteğini esirgemeyen Ali Rezae'ye, tezimi yazma sürecinde desteklerini her zaman hissettiğim Hanen Çiftdoğan'a teşekkür etmek isterim.

Hayatımın her anında olduğu gibi, bu süreçte de beni yalnız bırakmayan, zorlandığım her anda ellerinden gelen desteği esirgemeyen, her ne olur olsun yanımda olan annem Leyla Ünal, babam Celal Ünal ve kardeşim Fırat Ünal'a, her zaman bir abladan daha fazlası olan, her daim beni anladığını ve yanımda olduğunu bildiğim ablam Selma Ünal Özkan ve eşi Süleyman Özkan'a

Yıllar boyunca yanımda olan, birbirimize olan inancımızı hiç kaybetmediğimiz canım arkadaşım Betül Efe'ye, tezim konusunda beni yüreklendiren, her daim desteklerini dile getirmekten çekinmeyen Damla Duman'a, uzakları yakın ederek yanımda olmayı başaran Hülya Şahin'e

Düşündüğüm, paylaştığım ve attığım her adımda yanımda olan, aynı süreçlerden beraber geçerken umutsuzluğa kapıldığım her anda yanımda duran, onunla her şeyin daha anlamlı ve umut dolu olduğunu düşündüğüm M. Taha Tunç'a teşekkür ederim.

ÖZET

ÜNAL, Büşra Hazal. Gündelik Yaşamda Mülteci Genç Kadınların Mekân Pratikleri, Karşılaştıkları Engeller ve Toplumsal Cinsiyet Temelli İhtiyaçlar, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Mülteci genç kadınlar için, mekânsal yer değiştirme olarak göç deneyimi ve göç sonrasında yeniden yerleşme sürecinde mekanla ilişkili deneyim ve ihtiyaçlar çeşitlilik arz eder. Aynı zamanda mekân cinsiyete dayalı ilişkiler tarafından yeniden kurulup düzenlenir. Bu bakımdan kadınların ve erkeklerin mekân deneyimi ve mekanla ilişkili ihtiyaçları değişiklik gösterir. Araştırmada 15-24 yaş aralığındaki evli olmayan genç kadınların, göç sonrası gündelik yaşamlarında özel ve kamusal mekânı deneyimleme biçimleri ele alınmıştır. Aynı zamanda bu mekanlardaki etkileşimlerin toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarıyla bağlantısının görünür kılınması amaçlanmıştır. Bu amaçla feminist yöntem kullanılarak toplamda 16 mülteci genç kadınla nitel görüşme yapılmıştır. Bu çerçevede üç tema etrafında bulgular analiz edilmiştir. Bu temalar şu şekildedir: göç edilen yeni kamusal mekanla karşılaşmadan özel mekânın inşasına (1), özel ve kamusal mekânın ilişkiselliği perspektifinden yeni kamusal mekânda yaşam (2), toplumsal cinsiyet perspektifinden özel ve kamusal mekân ötesindeki mekân tahayyülleri (3).

Araştırmanın sonucuna göre, mülteci genç kadınların göç öncesindeki yaşam deneyimleri göç sonrası mekân deneyiminde belirleyicidir. Öncelikle göç sonrası süreçte özel ve kamusal mekân etkileşim halindedir, özel mekândaki deneyim kamusal mekân deneyimini etkiler. İkinci olarak, mekân güç ilişkilerini barındırır ve mekândaki etkileşimler bu güç ilişkilerinin etkisi altındadır. Nihayetinde, toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlar temel ihtiyaçlarla iç içe geçmiştir ve hem özel hem de kamusal mekân deneyimini etkiler. Bu çerçevede sosyal hizmet uygulamasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler

Feminist sosyal hizmet, göç, mekân, gündelik yaşam deneyimi, toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlar, mülteci genç kadınlar

ABSTRACT

ÜNAL, Büşra Hazal. Young Refugee Women's Space Practices, Barriers and Gender-Based Needs in Everyday Life, Master Thesis, Ankara, 2021.

For young refugee women, the experience of migration as spatial displacement and the experiences and needs related to space in the post-migration process of resettlement could vary. Space is also reconstructed and regulated by gender-based relations. In this respect, space experiences and space-related needs of women and of men are different. In this study, how unmarried young women between the ages of 15-24 experience the private and public spaces in their daily life after migration was discussed. And it was aimed to make visible the relation between the interactions in the space and gender needs. For this purpose, qualitative interviews were conducted with 16 young refugee women using the feminist method. Within this scope, the findings were analyzed according to three themes. These are the following: from the encounter with the migrated public space to the construction of the private space (1), life in the public space from the perspective of the relationality between the public and private spaces (2), imaginaries of space beyond the private and public spaces from the gender perspective (3).

According to the results of the research, life experiences of young refugee women before migration process are determining in the post-migration experience of space. Firstly, the private and public spaces interact with each other in the post-migration process, the experience in the private space affects the experience of the public one. Secondly, space includes power relations, and the interactions in the space are affected by these power relations. Finally, gender-based needs are intertwined with basic needs and affect the experience of both private and public spaces. In this respect, suggestions for social work practice have been presented.

Keywords

Feminist social work, migration, space, everyday life experience, gender-based needs, young refugee women

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	İ
ETİK BEYAN.....	İİ
TEŞEKKÜR.....	İİİ
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	XIV
ŞEKİLLER DİZİNİ	XIV
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM.....	4
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	6
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	7
1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI	11
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	11
2. BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE.....	12
2.1. FEMİNİST LİTERATÜR VE GÖÇ.....	14

2.1.1. Feminist Göç Çalışmaları	15
2.1.2. Feminist Literatürde Göç ve Toplumsal Cinsiyetle İlişkili İhtiyaçlar.....	20
2.2. FEMİNİST LİTERATÜR BAĞLAMINDA GÜNDELİK YAŞAM VE MEKAN.....	27
2.2.1. “Gündelik Yaşam” ve Mekân İlişkisi: Gündelik Yaşam Derken Aslında Nelerden Bahsediyoruz?	28
2.2.2. Gündelik Yaşamdan Mekâna: Mekân, Alan ve Sosyal Hizmette Çevre Üzerine	32
2.2.3. Özel Mekândan Kamusal Mekâna: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Mekân Deneyimi ve İhtiyaçlar	37
2.2.4. Sosyal Hizmette Mekâna Yaklaşım ve Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması..	56
2.2.5. Türkiye’de Mülteci Genç Kadınlara Yönelik Kamusal ve Sivil Toplum Hizmetleri.....	64
3. BÖLÜM: YÖNTEM	72
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	72
3.2. ARAŞTIRMACININ MOTİVASYONU VE ARAŞTIRMA ALANI İLE İLK BAĞLANTILAR	79
3.3. ARAŞTIRMA SORUSU VE ÖZNELERİN KEŞFİ	83
3.4. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SÜRECİ: HAZIRLIKLAR VE ÖZDÜŞÜNÜMSEL SÜREÇ.....	90
3.5. ETİK HUSUSLAR	94
3.6. ANALİZ SÜRECİ VE RAPORLAMA	94
3.6.1. Araştırma Öznelerinin Sosyo-Demografik Bilgileri	95
4. BÖLÜM ANALİZ	98
4.1. GÖÇ EDİLEN YENİ KAMUSAL MEKANLA KARŞILAŞMADAN-ÖZEL MEKANIN İNŞASINA	99
4.1.1. Göç Süreci ve Yeni Kamusal Mekanla Karşılaşma	100
4.1.1.1. Göç Kararı ve Göçü Hazırlayan Koşullar “...orada nasıl deyim, güven yoktu yani...” “.....yani orada koymadılar, okuyamadım Afganistan’da.....”	100

4.1.1.2. Yeni Kamusal Mekanla Karşılaşma: Kent ve Mahalleye İlişkin Düşünceler
 “Çok zor. Üç yıl sadece evde oturdum. Hiç dışarı çıkmadım. Bizim kapımız hangi renk bilmiyordum asla.” 110

4.1.2. Yeni Kamusal Mekânda Özel Mekânın İnşası 121

4.1.2.1. Sosyal Ağlar ve Ev Bulma Süreci “Tam üç ay, bizim üç ay yani tam eşyamız hiç yok, halı yok. Hiçbir şey yok yani. Yerde uyuduk evde...” 122

4.1.2.2. “Gündelik Yaşamın Anlam Üreten Mekanizmalardan Biri Olan Ev” “Çünkü o bizi korur, soğuktan ve tehlikeden. Dışarı çıktığımızda mesela çok değişiyor. Dışarı çok güzel. Ama her şey olabilir.” 130

4.1.2.3. Gündelik Yaşamda Ev İçi Pratikler “.....Ama normal rutin gibi olmuş.....” 137

4.1.2.4. Ev İçinde Üretilen Sanal Mekân “Yani ben çok dışarı çıkamadığım için çok böyle arkadaşlarım falan yok. O yüzden bir şey merak ettiğimde kendim internetten araştırdım genelde. Çünkü burada kimse yok yani. Bana yardım edecek öyle hiç kimse yok.” 142

4.2. ÖZEL VE KAMUSAL MEKANIN İLİŞKİSELLİĞİ PERSPEKTİFİNDEN YENİ KAMUSAL MEKANDA YAŞAM..... 150

4.2.1. Gündelik Yaşamda Kamusal Mekân Pratikleri..... 151

4.2.1.1 Göç Sonrasında Yeni Kamusal Mekâna Çıkış ve Kamusal Mekân Deneyimi
 “... “Bizim yaşadığımız yerde yani nasıl... bizim Arap toplumu yani böyle. İşte kız çıkmaz, kız böyle yapmaz. Çok ayırıyorlar...” 151

4.2.1.2 Köken Ülkenin Koşulları Bağlamında Kamusal Mekân Deneyimi “Irak’ta işte nasıl kızlar için kapalı bir ortam ama erkekler için çok açık bir ortam var. Erkekler istediği şeyleri yaparlar. Yani, ne isterlerse yaparlar Irak’ta. Ama kızlar hiç yapamazlar...” 162

4.2.1.3. Dil Öğrenme ve Genişleyen Kamusal Mekân “...Çünkü adamlar var ya onların başka erkek falan arkadaşları oluyor dışarıda. Rahatça bulurlar yani tercüman ve gidebilirler istedikleri yere. Ama kadınlar anlatamıyor derdini. ...” 167

4.2.2. Özel ve Kamusal Mekânda Gidiş Gelişler: Etkileşimler ve Taktikler 177

4.2.2.1. Zorunluluklar, İmkanlar ve Fırsatların Mekânı: Çalışma Yaşamı “Zaten benim amacım sadece ev kiramız, elektrik faturamız su, gaz falan. Hepsi onlara gidiyor. Zaten hiçbir şey kalmıyor.” 179

4.2.2.2. “İçerisinde, Dışarısında, Sınırlarında Dolaşılan Bir Mekân”: Mülteci Genç Kadınların Gündelik Okul Pratikleri “Öyle kötü şeyler söylendiği zaman ben kendimi çok kötü hissediyordum. Yani diyordum ki niye böyle yapıyorlar yani biz de normal öğrenci gibiyiz, biz de okula gidiyoruz. Ama demek ki biz çok rahatsız etmişiz.” 187

4.2.2.3.Sağlık Hizmetlerine Erişim Sağlanan Mekanlar “Bir de şey diyor herkes; beleş beleş. Bedava size. Ben anlıyorum Türkçe. (Onların) dediklerinin hepsi anlıyorum. Ama susuyorum...”	200
4.2.3. Kamusal Mekânda Toplumsal Cinsiyet ve Güvenlik.....	209
4.2.3.1. Mekâna Yapışan Korku: Kamusal Mekânın Güvenliği “Yani böyle bekar erkekler falan oturuyor, sevmiyorum ben. Rahat değilim...”	210
4.2.3.2. Kamusal Mekânda Güvenliği Sağlamak İçin Başvurulan Taktikler “Ben utanıyorum. Ama hiç cevap vermiyorum. Yanlış bir şey yapmışım gibi hissediyorum.”	217
4.3. TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN ÖZEL VE KAMUSAL MEKANIN ÖTESİNDEKİ MEKAN TAHAYYÜLLERİ.....	222
4.3.1.Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Başka Mekanların Mümkünlüğü	222
4.3.1.1. Kadınların Mekânı “Şiddetin olmadığı bir yer. Hiç olmadığı yani.”	223
4.3.1.2. Hayali Kurulan Bir Mekân Olarak Üniversite: “Herkesin bir rüyası var değil mi? Kendi rüyalarını gerçekleştirirsin.”	228
4.3.2. Beklentilerin Mekânı; Orada ya da Burada Olmak, Arafta Yaşamak.....	232
4.3.2.1. Sınırlanan Hareketliliğin Mekânı: Uydu Kent “...sanki bana hapis gibi oluyor burası...”	232
4.3.2.2. Farklılık ve İmkanların Mekânı: Üçüncü Ülkede Yaşam “Orada artık tam olarak özgür olabiliriz...”	237
5. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER.....	248
5.1 SONUÇ	248
5.2 ÖNERİLER.....	266
KAYNAKÇA	278
EK 1. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU.....	295
EK 2. ETİK KURUL/KOMİSYON İZİNİ	297
EK 3. ARAŞTIRMA İZİN YAZISI	298

EK 4. ÇOCUK/ERGEN GÖNÜLLÜ KATILIMCI FORMU.....	299
EK 5. VELİ/VASİ GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	301
EK 6. ORİJİNALLİK RAPORU	303

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AREM: İç İşleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

BMOP: Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı

CAWI: City for All Women Initiative

GİGM: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

GMDP: Genç Mültecileri Destekleme Programı

ORSAM-TESEV: Ortadoğu Araştırmaları Merkezi- Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı

PQCHC: Pinecrest-Queensway Community Health Centre

REACH OUT: Empowering Youth Workers to Reach Out Young Migrants and Refugees

SGDD-ASAM: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği- The Association for Solidarity with Asylum Seekers and Migrants

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

ŞÖNİM: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi

TOG: Toplum Gönüllüleri Vakfı

TÖMER: Türkçe Öğretim Merkezi

UCLG-MEWA: United Cities and Local Governments Middle East and West Asia Section (Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı)

UN: United Nations

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees

UNWOMEN: United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi)

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLolar DİZİNİ

TABLO 1: MÜLTECİ GENÇ KADINLARIN SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİLERİ 97

ŞEKİLLER DİZİNİ

ŞEKİL 1: GÜNDELİK YAŞAMDA MÜLTECİ GENÇ KADINLARIN MEKÂN PRATİKLERİ VE MEKANLA İLİŞKİLENEN TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ İHTİYAÇLAR ANA TEMA HARİTASI.....	98
ŞEKİL 2: GÖÇ EDİLEN YENİ KAMUSAL MEKANLA KARŞILAŞMADAN ÖZEL MEKÂNIN İNŞASINA TEMA HARİTASI.....	99
ŞEKİL 3: ÖZEL VE KAMUSAL MEKÂNIN İLİŞKİSELLİĞİ PERSPEKTİFİNDEN YENİ KAMUSAL MEKÂNDA YAŞAM TEMA HARİTASI.....	150
ŞEKİL 4: TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN ÖZEL VE KAMUSAL MEKÂNIN ÖTESİNDEKİ MEKÂN TAHAYYÜLLERİ TEMA HARİTASI ...	222

GİRİŞ

Göçün kurucu bir ögesi olarak toplumsal cinsiyetin gerek göç öncesi gerekse göç sonrası deneyimleri etkilediği bilinmektedir. Zira mekânsal bir yer değiştirme olarak göç, kadın göçünün özgün yönlerini içermektedir. Dolayısıyla bu çerçevede kadınların göç deneyimleri ve bu deneyimlerin toplumsal cinsiyetle ilişkisi önemli bir tartışma konusudur. Bunun yanı sıra göç ve toplumsal cinsiyet arasında bir ilişki olduğu gibi mekân ve toplumsal cinsiyet arasında bir ilişki mevcuttur. Tam da bu noktada toplumsal cinsiyet, mekân ve göç kategorilerini birbirlerine yaklaştırmakta ve kadın göçünde mekânın yerini gündeme getirmektedir. Nitekim özellikle kadın ve kız çocukları söz konusu olduğunda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden yerleşim sürecinde önemli bir yere sahip olduğu ve mekanla kurulan ilişkiyi etkilediği bilinmektedir. Bunun anlamı kadınların göç sonrası mekanla ilişkili deneyimlerinin toplumsal cinsiyet normları ve ilişkilerinden etkilenmesidir.

Bu kapsamda araştırma göç ve toplumsal cinsiyet ilişkisi üzerinden mülteci genç kadınlar için göç sonrası yaşamın inşa edilmesi sürecinde mekânın yeri, mekânın nasıl deneyimlendiği ve nasıl inşa edildiği üzerinde durmaktadır. Çünkü göç sonrasında gerek özel gerekse kamusal mekân deneyimi önemli ölçüde değişmektedir. Bu minvalde göç, toplumsal cinsiyet ve mekân arasında kesişimsel bir ilişki gündeme gelmektedir. Tabii bu noktada mekânın ne şekilde ele alındığı önem taşımaktadır. Bu çerçevede mekânı salt fiziksel bir çerçeve olarak okumamak, onu göç ve toplumsal cinsiyet ilişkileriyle bağlantılandırmamıza olanak tanımaktadır. Nitekim bu düşüncenin bir yansıması olarak mekânın toplumsal yaşamda inşa edici bir konumda olması ve güç ilişkilerini barındırması üzerinde durulmaktadır. Mekânın güç ilişkileriyle olan bu bağlantısı mülteci genç kadınların gündelik yaşamlarındaki mekân deneyimlerini, mekânsal hareketliliklerini hatta mekâna yükledikleri anlamı etkilemektedir. Bu durum ise mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını tartışmaya açmaktadır.

Bu noktada mülteci genç kadınlar için göç sonrası mekân deneyimi ve sosyal hizmet ilişkisi açığa çıkmaktadır. Sosyal hizmet bireyi, bütüncül olarak ele almakta, çevresel ve mekânsal

sistemlerden ayrı düşünmemektedir. Dolayısıyla sosyal hizmetin mekâna nasıl yaklaştığı ve mekânı nasıl değerlendirdiği önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan araştırma açısından toplumsal cinsiyet ve göç kesişiminde mekânın nasıl deneyimlendiği ve bu kesişimsellikte sosyal hizmetin mekanının neresi olabileceği ya da mülteci genç kadınlar için nasıl bir mekân ortaya koyabileceği fikri tartışmaya açılmaktadır. Dolayısıyla araştırma geleneksel sosyal hizmet anlayışının ötesinde, çevre üzerine yapılan vurguyu mekâna taşıyan, mekânı eleştirel, dinamik ve sosyopolitik olarak ele alacak bir sosyal hizmet kavramsallaştırmasına işaret ederek mekanla ilişkilenen deneyimler, ihtiyaçlar ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin açığa çıkarılması üzerinde durmaktadır. Ancak böylesi bir kavramsallaştırmada, mekânla mülteci genç kadınların ilişkisinin mekandaki pratikler, etkileşimler, taktikler ve performansları içereceği düşünülmektedir. Bu ise mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının sınırları üzerine yeniden düşünmeyi, bu ilişkiyi eleştirel ve düşünömsel bir zeminde sorgulamayı gündeme getirmektedir.

Feminist sosyal çalışma ve mekânı birbirine yaklaştıran bu anlayış gündelik yaşamın rutin akışında kamusal ve özel mekân ilişkiselliğini, mülteci genç kadınların özel mekanla sınırlı hareketliliğini, kamusal mekandaki imkân ve fırsatlara erişimde toplumsal cinsiyet ilişkilerini gündeme getirmektedir. Aynı zamanda mekân ve mülteci genç kadınların deneyimleri üzerine düşünmek, özel mekandaki ilişki ve etkileşimlerin kamusal mekâna etkisini ve özel mekandaki eşitsiz ilişkileri ortaya koymaktadır. Bununla birlikte göç ve mekân ilişkisi söz konusu olduğunda, mülteci genç kadınlar için belli açılardan geçici olarak deneyimlenen mekânın bu perspektifle tartışılması gündeme gelmektedir. Bu noktada mekân ve göç ilişkisinin özgün bir yönü açığa çıkmaktadır. Göç sonrası mekân deneyiminin, geçicilik, beklentiler ve mekân tahayyülleri üzerinden düşünülmesi bu durumun önemini ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyetin tahayyül edilen mekanla ilişkisi, mevcut durumdaki mekân deneyiminde sosyal hizmetin konumu ve iyileştirilmesi gereken hizmet ve politikalar üzerine düşünme imkânına işaret etmektedir.

Sonuç olarak bu araştırma feminist sosyal hizmet perspektifiyle, mülteci genç kadınların mekân deneyimlerine odaklanmakta, mekândaki etkileşimler ve pratikler üzerinden mekanla ilişkili toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının görünür kılınması çabasını içermektedir. Bu ilişkinin açığa çıkarılmasında ise uzun yıllardır Türkiye’de ikamet eden ve Nevşehir

uydu kentinde yaşayan mülteci genç kadınların deneyimleri merkeze alınmıştır. Göç yazını çerçevesinde kendisine daha sınırlı bir yer bulan ve farklılaşan kadın deneyimlerine işaret etmek amacıyla mülteci genç kadınların deneyimlerine odaklanılmıştır.

1.BÖLÜM

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Araştırma feminist sosyal hizmet perspektifinden göç ve mekân ilişkisine odaklandığı için araştırmanın problemi bu iki çalışma alanı bağlamında ele alınacaktır. Öncelikle toplumsal cinsiyet perspektifiyle göç çalışmalarını ele alabiliriz. Literatür incelendiğinde Türkiye ölçeğinde göç çalışmalarının kendine geniş bir yer bulduğu görülür. Çok boyutlu bir kavram olarak göç, farklı disiplinler tarafından ele alınmakla birlikte, toplumsal cinsiyet ve göç ilişkisini ele alan çalışmalar daha sınırlıdır. Böylelikle göçün toplumsal cinsiyet bakış açısıyla nasıl deneyimlendiği önemli bir soru olarak karşımızdadır. Cinsiyet ve göç üzerine yapılan çalışmalar; etnik köken ve cinsiyet ilişkilerinin kesişimselliği konusundaki farkındalığın artması, göç örüntülerinin cinsiyetlendirildiğine ve göçün cinsiyet eşitsizliğini yapılandırma biçimine odaklanılmasını sağlamıştır (Hondagneu-Sotelo, 2000). Yapılan çalışmaları incelediğimizde cinsiyet ilişkilerinin göç süreçleriyle değiştiği açıkça görülmekte, göç öncesi ve sonrasında kadınlar ve kız çocukları tarafından farklı şekillerde deneyimlendiği bilinmektedir.

Araştırmanın problemini açmadan önce, konuyla ilgili istatistiklere ve yapılan çalışmalara bakılabilir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019) istatistiklerine göre 2010 yılında 8.902 olan uluslararası koruma başvurusu, 2018 yılında 114.537; 2019 yılında 56.417'dir. 2019 yılı istatistiklerine göre Türkiye'de uluslararası koruma başvurusu sahibi kadın ve kız çocuklarının dağılımına baktığımızda Afganistan, Irak ve İran'dan gelenler öne çıkmaktadır. Menşei ülkelere göre 12-17 yaş aralığındaki kız çocuklarının sayısı; Afganistan 5. 731; İran 933; Irak 11.54. Toplamda Türkiye'ye uluslararası koruma başvurusunda bulunan kadın sayısı şu şekildedir; 47.170 Afganistan, 12.055 İran, 85.979 Irak (UNHCR 2019). Türkiye ölçeğinde şu çalışmalar yer alır: toplumsal cinsiyet perspektifinden göç süreci (Coşkun ve Eski, 2020; Kaşka, 2020), mülteci kadınların göç sonrasında yaşadıkları güçlükler ve uluslararası koruma kapsamındaki Afgan kadınların Türkiye'ye göç etme nedenleri (Rahmani, 2019), Suriyeli kadınların göç süreci ve sonrasındaki deneyimleri ve bilhassa göç sürecinde karşı karşıya kaldıkları zorluklar (Freedman, Kivilcim ve Baklacioğlu, 2017), Suriyeli kadınların gündelik yaşam

deneyimleri (Sevlü, 2017), mülteci kadın ve kız çocuklarının ihtiyaçları (AFAD, 2014; SGDD-ASAM ve UNWOMEN, 2018). Öte yandan göç ve sosyal hizmet ilişkisi bağlamında mültecilere sağlanan hizmetleri ele alan çalışmalar (Mackreath ve Sağnıç, 2017; Türk, 2016; Kutlu, 2015), sosyal hizmet müdahaleleri (Demir, 2018) ve sosyal hizmet uygulamalarının sosyal hizmet uzmanlarının perspektifiyle değerlendirilmesi (Ulutaş, 2020) gibi tez çalışmalarının olduğu görülür. Kadın ve göç ilişkisini hem toplumsal cinsiyet hem de sosyal hizmet perspektifiyle inceleyen (Buz, 2006) ve Suriye’den Türkiye’ye kadın olma deneyimlerini (Cankurtaran ve Albayrak, 2019) aktaran çalışmalar vardır.

Öte yandan göç ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini tartışan birçok çalışmaya rağmen, mekânsal bir yer değiştirme olarak göç deneyiminin mekân ve toplumsal cinsiyetle ilişkisi kesişiminde tartışmaya açılması daha sınırlıdır. Fakat belirtmek gerekir ki toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisi özellikle sosyoloji, antropoloji, coğrafya ve mimarlık disiplinlerinde daha fazla ele alınır. Bu kapsamda kent mekanına erişimde toplumsal cinsiyetin etkisi (Köse-Akkirman, 2017), bekar kadınların kentsel mekânda güvenlik endişeleri ve mekânın bu süreçteki rolü (Lordoğlu, 2016), kadınların gündelik kamusal mekân deneyimleri (Tuncer, 2014), toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisi üzerinden mülteci kadınların gündelik yaşamlarının incelenmesi (Hatipoğlu, 2020) gibi kent mekanının öne çıktığı tez çalışmaları söz konusudur. Aynı zamanda kent mekânı ve yoksulluk ilişkisinin (Erman, 2016) tartışıldığı görülür.

Görüldüğü üzere mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin tartışılmasında göçün bir kategori olarak bu sürece eklenmesi daha sınırlıdır. Konuyu sosyal hizmet disiplinine taşıdığımızda ise göçe nazaran mekân üzerinde daha az çalışma olduğu görülür. Her ne kadar feminist sosyal hizmet bağlamında kent mekânı ve yoksulluk ilişkisinin (Hatiboğlu, 2014) ve sığınmacıların üçüncü bir ülkeye gidiş sürecinde yaşadığı sorunları (Buz, 2002) inceleyen çalışmalar olsa da sosyal hizmetin mekanla ilişkisi de çoğunlukla kent üzerinden gündeme gelmiştir. Oysa uygulamanın merkezine “çevresi içinde birey” şiarını koymuş bir disiplin için, çevreyi daha eleştirel ve politik bir düzleme çekebilecek mekân kavramı üzerinde durulmaması şaşırtıcıdır. Tam da bu noktada mekân kavramı üzerine düşünmek ve kavramı eğip bükerken, göç, mekân ve toplumsal cinsiyet arasındaki kesişimsellik

gündeme gelmektedir. Zira bu kesişimsellik araştırmanın problemine işaret etmektedir. Bu noktada mekândan göçe ve her ikisiyle ilişkilenen toplumsal cinsiyet kavramına uzanmak mümkün olmaktadır.

Gelgelelim nasıl bir mekândan bahsettiğimiz önemli bir sorudur. Ya da mekân, göç ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin zeminini açmamız gerekmektedir. Çağdaş beşerî coğrafyada mekân ilişkisel olarak ele alınmaktadır. Bu demektir ki mekânın salt fiziksel bir çerçeve olarak tartışılmayıp sosyal ve mekânsal fenomenlerin ilişkili olduğu vurgulanır. Dolayısıyla böylesi bir mekân anlayışında sosyal ilişkilerde mekânın inşa edici özelliği üzerinde durulmaktadır (Gregory ve Urry'den aktaran Kaya, 2013, s. 2). Mekânsal inşalar aracılığıyla, insanlar bazı kalıplar içinde düşünmekte ve etkileşimde bulunmaktadır (Kaya, 2013). Böylece mekân barındırdığı etkileşimler, taktikler, performanslar üzerinden tartışılmaktadır. Öte yandan mekânın inşası üzerinde durmak, mekânı eleştirel bir analize tutma imkânı sağlamaktadır. Mekândan hareketle toplumsal cinsiyet ve göç ilişkisi üzerine düşünmemize yol açan ise mekânın sistematik ve asimetric güç ilişkileri içermesi ve aynı zamanda bu güç ilişkilerini pekiştirmesidir. Dolayısıyla geldiğimiz noktada Kaya'nın (2013) da ifade ettiği gibi mekânın ne olduğu değil, nasıl anlaşıldığı ve insan etkileşimlerindeki rolü önemli bir sorun haline alır. Aynı zamanda göç edilen yeni mekânda yaşamın kurulup sürdürülmesinde mülteci kadınlar için mekânın anlamı ve etkisi önemli noktalardır. Biraz daha ileri noktaya taşarsak, mülteci genç kadınlar için mekânın sınırları nerede başlayıp, nerede bitmektedir? Ya da bu sınırları aşmak mümkün müdür? Bu mekânsal sınırlar içinde gündelik yaşam nasıl sürdürülmektedir? Nihayetinde mekandaki etkileşimler ve pratikler üzerinden gündeme gelen ihtiyaçlar üzerine düşünebilir miyiz ve bu çerçevede sosyal hizmetin bir mekânı var mıdır? O halde bu sorulardan hareketle araştırmanın problemi feminist sosyal hizmet perspektifinden mülteci genç kadınların gündelik yaşamlarında göç sonrası mekân pratikleri ve mekanla ilişkili toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının ne olduğuna işaret etmektir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırma, mekânın deneyimlenmesinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin etkili olduğu düşüncesinden hareketle uluslararası hukuki koruma kapsamında olan 15-24 yaş

aralığında, evli olmayan genç kadınların, göç sonrası gündelik yaşam deneyimlerinde feminist sosyal hizmet perspektifinden özel ve kamusal mekânı nasıl deneyimlediğini ve bu mekanlardaki etkileşimler ve pratikler üzerinden toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının görünür kılınmasını amaçlamaktadır. Ana amaç etrafında gelişen alt amaçlar şu şekilde ifade edilebilir:

- Mülteci genç kadınlar göçe karar verme süreçlerinden başlayarak yeni kamusal mekanla ilk karşılaşma ve özel mekânın (ev) inşa sürecini nasıl deneyimlemektedir?
- Özel ve kamusal mekân arasındaki ilişkide gündelik yaşamın uğrak mekanları nerelerdir ve bu mekanlardaki etkileşim ve pratikler nasıldır?
- Uluslararası hukuki koruma kapsamında olan mülteci genç kadınların kamusal mekânda yaşadıkları güvenlik sorunları ve bu sorunlarla baş etme biçimleri nelerdir?
- Kamusal mekândaki hareketlilik nasıldır ve karşılaşılan engeller nelerdir?
- Toplumsal cinsiyet perspektifinden arkadaşlık ilişkilerinin kurulması ve bu ilişkilerin yürütülmesinde özel ve kamusal mekânın rolü nedir?
- Toplumsal cinsiyet perspektifinden mülteci genç kadınların hayal ettikleri, beklentisi içinde oldukları mekâna ilişkin düşünceleri nedir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırma feminist sosyal hizmet perspektifinden göç ve mekân ilişkisine odaklandığı için araştırmanın önemini bu iki ana konu bağlamında tartışabiliriz. Bu noktada araştırmanın önemine işaret eden birkaç başlık bulunmaktadır. Bunlardan ilki araştırmanın göç çalışmaları bağlamında özellikle son yıllarda geçici korumaya nazaran daha sınırlı bir şekilde tartışılan uluslararası koruma kapsamındaki mülteci genç kadınlara odaklanmasıdır. Bu durum hem farklılaşan kadın deneyimlerine dikkat çekme hem homojen olmayan mülteci kimliği üzerine düşünmek bakımından önem taşımaktadır. Bu noktada gündeme gelen ikinci konu ise, farklılaşan kadın deneyimleriyle ifade etmeye çalıştığımız şeye karşılık gelmektedir. Nitekim gerek göç gerekse toplumsal cinsiyet ile mekân kesişiminde yapılan çalışmaların daha çok yetişkin kadınlarla yürütüldüğü

görülmektedir. Oysa kadınların göçle ilişkili yaşantıları aile içindeki konumları kadar, yaşları, evli olup olmamaları, göç kararındaki konumları ya da sosyal destek sistemlerine ne düzeyde sahip olduklarına bağlı olarak değişmekte, göçle gelinen yeni mekandaki ilişkiler de bu çerçevede belirlenmektedir (Buz, 2009b, 45-47). Öte yandan özellikle göç çalışmaları bağlamında genç kadınların göç sonrası deneyimleri ve ihtiyaçlarının görece daha az ele alındığı görülmektedir.

Genç kadınların özel ve kamusal mekânı deneyimleme biçiminin evli kadınlardan farklı olabileceği tahmin edilebilir. Ergenlik dönemiyle birlikte genç kadınların çeşitlenen kimi ihtiyaçlarının gündeme geldiği, arkadaşlık ilişkilerinin önem kazandığı ve kamusal mekân ile özel mekân arasındaki geçişkenliğin deneyimlenmeye başladığı bilinmektedir. Ergenlik döneminin kimlik oluşumu açısından kritik bir dönem olduğunu düşündüğümüzde ise geleceğe dönük planların ve hayallerin bu dönem açısından ön plana çıktığını ifade etmemiz yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla genç kadınların geleceğe dönük planları ve hayallerindeki mekân düşüncesi, yaşanılan mekânın nasıl algılandığı ve bu çerçevede gündeme gelen ihtiyaç ve hizmetlerin açığa çıkarılması bakımından değerlidir. Öte yandan ergenlik dönemindeki genç kadınların kamusal mekâna çıkışı daha sınırlandırılmış görünmekte, kamusal mekâna çıkışı sağlayan nedenlerin çeşitlilik gösterdiğine işaret edilmektedir. Dolayısıyla araştırma ihtiyaçların dile getirilmesi ve mekânın deneyimlenmesinde kadınlara nazaran daha az bilgiye sahip olduğumuz mülteci genç kadınlarla yürütülmek istenmiştir. Yine aynı şekilde evli olmama durumunun kamusal mekâna çıkış ve onun deneyimlenmesinde farklılık yarattığı düşünülmektedir. Yaş aralığı olarak 15-24 yaş aralığındaki genç kadınların seçilmesinde ise, BM'nin gençlik dönemi tanımı, psikososyal gelişim döneminin özellikleri (sosyalleşme, arkadaşların önem kazanması vb.) etkili olmuştur.¹ Bu bakımdan bahsedilen noktalar ve farklılaşan kadın deneyimlerine vurguyla mülteci genç kadınların deneyimleri üzerinde durulmuştur.

¹ "Gençlik dönemi UNESCO tarafından 15-25 yaş aralığında belirlenirken, Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) 12-24 yaş aralığını öngörmüştür. Türkiye ise Birleşmiş Milletler' in belirlediği 12-24 yaş arasını gençlik dönemi olarak benimsemiştir. Gençlik dönemi böylece ergenlik yaşına girmeye başlamakta ve 18 yaşından sonra da görece olarak yetişkinlik dönemine adım atmış olmakla sonlanmaktadır." (aktaran Hacettepe Üniversitesi Gençlik Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi)

Araştırmanın önemine işaret eden bir diğer husus ise, kamusal ve özel mekânın karşılıklı ilişkisinin ön plana çıkarıldığı bu çalışmada mülteci genç kadınların özel ve kamusal mekân kullanımları ve karşılaştıkları engellerin ortaya konulmasının gündelik yaşamda genç kadınların maruz kaldıkları mekânı oluşturan, tanımlayan inşaların çözülmesine hizmet etmesidir. Bu durum ise mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin görünür kılınması bakımından önem taşımaktadır. Bununla birlikte mekâna yönelik böylesi bir yaklaşımın, mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlara işaret edebileceği düşünülmektedir. Zira mekân ve toplumsal cinsiyet üzerine yapılan çalışmaları incelediğimizde; bu ilişkinin çoğu zaman göç süreciyle birlikte ele alınmadığı görülür. Yapılan çalışmaların, daha çok mülteci kamplarındaki yaşam deneyimleriyle sınırlı kaldığı veya göç sonrası uydu kentlerdeki yaşama odaklandığı görülür. Ancak bu çalışmalarda toplumsal cinsiyet perspektifi sınırlıdır. Bu anlamda çalışmaların daha çok, demografik göstergeler üzerine yoğunlaştığı söylenebilir. Ancak bizim çalışmamız açısından, genel olarak uydu kentte yaşama deneyimi bağlamında gündeme gelen ihtiyaçlardan ziyade özel ve kamusal mekân deneyimleri ön plana çıkmakta, bu deneyimler toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınmaktadır.

Araştırmanın öne çıkardığı özel (ev) mekândan kamusal mekâna uzanan ölçekteki deneyimler hem bu mekanlara ilişkin deneyimlerin ortaya konulmasını hem de bu mekanlarda kurulan ilişkilerin ortaya konmasını sağlamak bakımından değerlidir. Zira çalışmada özel ve kamusal mekân ilişki ve etkileşimleri içeren dinamik bir yapı olarak ele alınmaktadır. Bu durum uluslararası koruma kapsamındaki genç kadınların özel ve kamusal mekânda diğerleriyle kurdukları etkileşimlerin ortaya konmasını sağlayabilir. Çünkü *“şehirlerden binalara, evlerden odalara kadar her ölçekteki mekânsal düzen kişilerin ilişkilerine dayanır”* (Edgü, 2009, s. 74).

Bununla birlikte kamusal mekândaki deneyimlere odaklanılması kamusal mekânda yaşanan güvenlik endişeleri ve genç kadınların kamusal mekân deneyiminin önemine işaret edilebileceği düşünülmektedir. Çünkü gençlerin boş zamanlarında kamusal mekanlarda vakit geçirmeleri sosyal, psikolojik ve kimlik gelişimleri açısından önem taşımaktadır. Diğer taraftan, genç kadınların kamusal mekândaki hareketleri, hangi mekânlarda yer alabildikleri, kentsel hizmetlere erişimleri vb. konusundaki düşünceleri, kamusal mekâna

nasıl ve hangi sebeplerle çıkabildikleri hem toplumsal cinsiyet ve mekân arasındaki ilişkiyi görünür kılmak bakımından önem taşımaktadır. Sosyal hizmet bakış açısından baktığımızda ise bu yaş grubu için toplumsal cinsiyete duyarlı ihtiyaçların belirlenmesi ve bu anlamda çeşitli ara mekânların söz konusu olup olmadığı, bu mekânlarda bilimsel bir disiplin olarak sosyal hizmetin ne şekilde var olabileceğinin ortaya konulması önemlidir.

Mekânı ilişkiyel ve eleştirel olarak ele alan bu anlayışın bir diğeryansması ise üçüncü ülkeye yerleşme beklentisinin mekân deneyimi ve bu deneyimin toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarıyla ilişkisini ortaya koyma imkânı barındırmasıdır. Bu noktada mülteci genç kadınların üçüncü ülkeye yerleşme beklentileri üzerinden mekân tahayyüllerinin ve mevcut mekânsal deneyimde yaşanan sorunlar ve engellerin ortaya konmasını sağlanabilir. Dolayısıyla uluslararası hukuki koruma kapsamında olan ve uzun yıllar boyunca Türkiye’de ikamet eden genç kadınların, bahsi geçen ikamet sürelerinin daha iyi koşullar altında gerçekleşmesi için çeşitli politika ve hizmet önerileri getirilebilir.

Mekânın toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınması, sosyal hizmet açısından çevrenin dinamik, ilişkiyel ve inşa edici özelliğine dikkat çekilmesini sağlayabilir. Daha sonra da bahsedileceği üzere çevrenin dinamik ve ilişkiyel olarak ele alınması çevreyi mekâna yakınlştırarak sosyal hizmette çevreyi ele alma biçimini eleştirel bir zemine çekebilir. Bu durum ise gerek sosyal hizmet görüşmeleri gerekse politika üretiminde mekânın önemli bir değişken olarak ele alınarak mekânın toplumsal ilişkilerle olan bağlantısının göz önünde bulundurulması yönünde farkındalık sağlayabilir. Aynı zamanda diğeryalışmalardan farklı olarak uluslararası koruma kapsamındaki genç kadınlarla yürütölen bu çalışma, makro ölçekte kentsel ve kamusal hizmetlerin toplumsal cinsiyete duyarlı olarak yapılandırılması ve mülteci genç kadınların toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına duyarlı programların oluşturulmasına zemin hazırlayabilir. Böylece kamusal ve özel mekânı ilişkiyel olarak ele alma imkânını veren sosyal hizmet müdahalelerinin zenginleştirilmesi söz konusu olabilir.

1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI

Mülteci genç kadınlar: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle Türkiye'ye iltica etmiş olan uluslararası hukuki koruma kapsamında olan, 15-24 yaş aralığındaki evli olmayan genç kadınlar.

Özel ve Kamusal Mekân: Nevşehir merkez ilçesinde yaşayan uluslararası koruma kapsamındaki mülteci genç kadınların gündelik yaşamlarında deneyimledikleri ev, özel mekânı; evin özel alanından ayrı olarak çeşitli etkileşimlerin yer aldığı alanlar kamusal mekânı tanımlamaktadır. Bu noktada kamusal mekân, evin özel alanından ayrı olarak mahalle ve kentin kamusal mekanlarını içerecek düzeylerde ele alınmıştır.

Özel ve Kamusal Mekân Deneyimi: Gündelik yaşamla ilişkili olarak; ev ve evin özel alanından ayrı etkileşimleri içeren kamusal mekânda, genç kadınların kurdukları ilişkiler ifade edilmektedir. Gerek kamusal gerekse özel mekân kavramı salt fiziki bir mekâna işaret etmekten ziyade, Lefebvre'in (2016) kullandığı biçimiyle toplumsal pratikleri şekillendiren toplumsal bir inşa anlamında kullanılmaktadır.

Gündelik Yaşam: Lefebvre'in (2016; 2013) kavramsallaştırdığı biçimde hem sıradan olan hem de tekrarlardan oluşan, kişiyi meşgul eden ama aynı zamanda söylenmeye de gerek duyulmayan anlamındaki gündelik yaşam, mülteci genç kadınların özel ve kamusal mekândaki pratikleri, sıradan ve tekrarlanan etkileşimleri ve rutinlerine karşılık gelmektedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırmanın en temel sınırlılığı covid-19 pandemisi nedeniyle saha görüşmelerinin önemli bir kısmının çevrimiçi olarak yürütülmesi olmuştur. Bir diğer sınırlılık ise 15-24 yaş aralığındaki genç mülteci kadınlardan evli olmayanlara erişimin daha kısıtlı olmasıdır.

2. BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

Feminist sosyal hizmet ve göç deneyimini ilişkisel olarak ele almaya çalıştığım bu araştırmada mülteci genç kadınların göç sonrası gündelik yaşam deneyimleri üzerinden özel ve kamusal mekân deneyimleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ihtiyaçları üzerinde duruyorum. Dolayısıyla kuramsal çerçevede ilk olarak feminist literatür bağlamında göç konusunu ele alacağım. Göç süreci ve sonrasında toplumsal cinsiyet ilişkilerinden bağımsız olmadığı düşüncesinden hareketle, göç meselesine toplumsal cinsiyet perspektifinden bakmaya çalışacağım. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet ilişkileriyle ilgili olarak göç sonrasında genç kadınların karşı karşıya kaldığı sorunlar ve ihtiyaçlar üzerinde duracağım.

İkinci olarak ise; göç deneyimini göz önünde bulundurarak feminist sosyal hizmet ve gündelik yaşam bağlamında mekân üzerine alternatif bir okuma yapmaya çalışacağım. Bu kapsamda kadınların gündelik yaşamlarında ev, mahalle ve kent dahilinde kamusal mekanlardaki mevcudiyetleri, kurdukları ilişkiler, karşılaştıkları mekânsal engeller üzerinde duracağım. Bu bağlamda ilk olarak mekânın göç sonrası deneyimlerdeki yerini ortaya koymak için başlangıç noktası olarak belirlediğim gündelik yaşam fikrinin ifade ettiği anlam ve konuyla ilişkisini ortaya koymaya çalışacağım. Daha sonra sosyal hizmet literatüründe sıklıkla kullanılan “çevre” kavramı yerine neden “mekân” kavramını tercih ettiğimi gerekçelendirmek için, mekân, alan ve çevre kavramlarını birbirinden ayıracağım. Böylece göç ve feminist sosyal hizmet ile birlikte ele aldığım mekân kavramının araştırmadaki yerini ifade edeceğim. Mekânın toplumsal cinsiyetle ilişkisini ise kamusal ve özel mekânın ilişkiselliği üzerinden tartışmak istediğim için ev, mahalle ve kentin kamusal mekanlarında kadınların deneyimleri, karşılaştıkları sorunlar, engeller ve baş etme biçimlerini tartışacağım. Bu tartışmalarda kadınların özel ve kamusal mekanla ilişkilenen deneyimlerinde göçün etkisini görmek için çeşitli ülkelerde göçmen genç kadınlarla yapılan çalışmalara yer vereceğim. Aynı zamanda böyle bir tartışma ile özel ve kamusal mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına işaret etmeyi amaçlıyorum. Sorunlar ve ihtiyaçlarla bağlantılı olarak genelde yabancı uyruklu gençlere özelde ise genç kadınlara yönelik olarak sunulan hizmetlerden bahsedeceğim. Böylece göçle ilişkili olarak ortaya

çıkan sorunların çözümünde kamusal, özel ve sivil toplum hizmetlerini ortaya koymaya çalışacağım. Gerek sorun ve ihtiyaçların ortaya konulması gerekse var olan hizmetlerin değerlendirilmesinde göç ile ilişkili olarak ele aldığım mekân kavramına değineceğim. Son olarak araştırmada mekân üzerine alternatif bir bakışın feminist sosyal hizmet ile ilişkisini ve feminist sosyal hizmete katkılarını sosyal hizmette mekân tartışmaları üzerinden ele almaya çalışacağım.

Bunlarla birlikte kuramsal çerçeve bağlamında kullandığım bazı kavramlarla ilgili olarak bir terminoloji oluşturmak istiyorum. Terminoloji oluşturma ihtiyacı, göç ve mekân literatüründeki bazı kavramsal karışıklıklar nedeniyle gerekli görülmüştür. İlk olarak araştırma öznelerini bildiren mülteci genç kadın ifadesi literatürde göç ve toplumsal cinsiyetle ilişkili çalışmalarda çoğunlukla genç kadın ifadesinin kullanıldığı için tercih edilmiştir. Nitekim yürütülen çalışmaların önemli bir kısmı, 15-18 ve 18-24 yaş aralığı için genç kadın ifadesini kullanmaktadır (Barns, 2003; Pagorek-Eshel, Elias ve Alnabilsy, 2020; Swart, 2009; Kumsa, 2002; Zimmerman, 2014; Phoenix, 2011; Marie Skandrani, Taïeb ve Rose Moro, 2012). Öte yandan yürütülen kimi çalışmalarda genç kız ya da kız çocuğu ifadesi kullanılmaktadır. Dolayısıyla literatüre atıfta bulunduğum kimi araştırmalarda genç kız ifadesi kullanma nedenim çalışmalarda kullanılan dile sadık kalma çabasını ifade etmektedir.

Bir diğer husus ise araştırma bağlamında görüşülen genç kadınların hukuki statüsünü ifade etmek için mülteci teriminin kullanılmış olmasıdır. Bilindiği üzere, Avrupa dışındaki ülkelerden göç eden kişilerin mültecilik şartlarını sağlayıp sağlamadıklarına ilişkin hususlar ve üçüncü ülke yerleşiminin mümkün olup olmadığı kararı BMMYK ve devlet iş birliğinde verilmekteydi. 1980'li yıllar itibariyle İran, daha sonraki süreçte ise Irak'tan Türkiye'ye yönelen göç akımındaki artışa bağlı olarak yeni hukuki düzenlemelerin gündeme geldiği görülür (Eryurt ve Koç, 2017, s. 28). Nitekim bu durumun bir sonucu olarak 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yayınlanmıştır. Kanunda uluslararası koruma başvurusu için üç statü türünün tanımlandığı görülür. Bu statüler; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil korumadır. Ulusal mevzuata göre mülteci statüsü Avrupa'dan gelen başvurularla sınırlandırılırken, şartlı mültecilik statüsü Avrupa dışındaki ülkelerden göç eden kişileri kapsamaktadır (YUKK, Madde 62). Öte yandan statü

belirleme sürecinin uzun zamanlar aldığı ifade edilmektedir. Bu araştırmada hukuki olarak uluslararası koruma kapsamındaki genç kadınlarla görüşülmüştür. Dolayısıyla her ne kadar ulusal mevzuata göre Avrupa ülkelerinden göç eden kişilerin hukuki statüsünü ifade etmek üzere kullanılsa da ırkı, dini, dili, siyasi düşünceleri ya da herhangi bir toplumsal gruba mensubiyeti nedeniyle zulme uğrayan ve içinde bulunduğu ülkenin korumasından yararlanamayan kişileri ifade etmek için kullanılan mülteci kavramı araştırma öznelerini ifade etmek tercih edilmiştir. Son olarak araştırma kapsamında kamusal mekân genç kadınların etkileşimleri bağlamında ele alınmaktadır. Bu etkileşimleri ön plana alacak şekilde kentin kamusal mekanları üzerinde durulmaktadır.

2.1. FEMİNİST LİTERATÜR VE GÖÇ

Feminist literatür bağlamında göçü ele aldığımızda, temelde ana akım göç çalışmalarından farklı olarak feminist göç çalışmalarının izlediği tarihsel seyir üzerinde durmamız gerekir. Öyle ki ana akım göç çalışmaları ekonomik gerekçelerle yapılan göçlere daha fazla odaklanırken, göç ve toplumsal cinsiyet ilişkisini oldukça sınırlı düzeyde tartışmaktadır (Lawson'dan aktaran Silvey, 2004, s. 496). Nitekim ana akım göç çalışmalarında göç nedeni çoğunlukla, daha iyi yaşam koşullarına erişmek için alınan rasyonel bir karar olarak değerlendirilmekte, kadınlar da göç eden erkekleri takip eden pasif aktörler olarak ele alınmaktadır (Pessar ve Mahler, 2003, s. 814; Lutz, 2010, s. 1648; Kofman, Phizacklea, Raghuram ve Sales, 2000; Anthias, 2012, s. 105). Bu kapsamda feminist göç çalışmaları, ana akım göç çalışmalarında erkek göçmen deneyiminin odak alınması ve kadınlara yer verilmemesini eleştirmiş, kadınların göç eden aktif özneler olarak görülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu süreci göçe ilişkin düzenlenen kuram ve mevzuatta toplumsal cinsiyet eşitliğinin göz önünde bulundurulması gerektiğine dair eleştiriler izlemiştir. Devam eden süreçte özellikle küresel düzeyde kadın göçünün artması "*göçün kadınsılaşması*" (aktaran Kofman, 1999) kavramını ortaya çıkarmış ve göçmen kadın emeği üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede ilk olarak göç çalışmalarına kadınların dahil edilmeye başlandığı, sonraki süreçte göçe etki eden toplumsal cinsiyetle ilişkili faktörlerin ve kadın göçünün özgün yanları üzerinde durulduğu ve nihai olarak göç deneyiminde toplumsal cinsiyetin kurucu bir öge olarak tartışıldığı görülmektedir.

Feminist göç çalışmalarının izlediği bu tarihsel süreçle birlikte araştırma açısından göç ile ilişkilenen toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının üzerinde durulması önem taşımaktadır. Zira feminist göç çalışmalarının tarihi seyrinde de görüldüğü üzere, göç sürecinde toplumsal cinsiyet kurucu bir öge olarak kendini göstermektedir. Dolayısıyla gerek göç süreci gerekse göç sonrası süreçte, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin nasıl değiştiği, toplumsal cinsiyetin göç deneyimindeki yerini anlama bakımından önem taşımaktadır. Bununla birlikte göç sonrası süreçte toplumsal cinsiyetle ilişkilenen ihtiyaçların ortaya konulması, göçün kurucu ögesi olan toplumsal cinsiyeti, göçün her aşamasında ele almaya olanak sağlayacaktır. Nitekim ihtiyaçlarla ilişkili olarak kadınların göç sonrası deneyimlerinin çeşitliliğine vurgu yapılmaktadır. Bu noktada köken ülkenin koşulları ile göç edilen ülkenin koşulları arasındaki farkın göç deneyimi üzerinde doğrudan etkili olduğu dile getirilmektedir. Dolayısıyla göç süreci ve sonrasında kadınların toplumsal konumları değişebilmekte, hatta kimi zaman kadınlar göç edilen yeni yerde daha güçlü bir toplumsal konum elde edebilmektedir (Buz, 2008, s. 5). Bu nedenle göç ve toplumsal cinsiyet arasındaki dinamik ilişkiyi ortaya koymak için ilk olarak feminist göç çalışmalarının seyrine bakacağız. Ardından, göçün kurucu ögesi olarak toplumsal cinsiyetin göç sonrasındaki ihtiyaçlarla ilişkisini üzerinde duracağız.

2.1.1. Feminist Göç Çalışmaları

Tarihsel olarak feminist göç araştırmalarının net bir çizgi takip etmediği görülmektedir. Öte yandan ikinci dalga feminizm ve sonrasındaki süreç üzerinden göç ve feminist çalışmaların izini sürmek mümkün olmaktadır. Zira kadınların göç deneyiminin konu edinilmesi ikinci dalga feminist hareketin etkisiyle 1970’li yıllarda gündeme gelmiş görünür (Akis, 2018, s. 382; Şeker ve Uçan, 2016, s. 205) Bu kapsamda Beth Hess ve Myra Marx Ferree (aktaran Hondagneu-Sotelo, 2000, s. 113), göç ve feminist çalışmaların kesişimini üç aşama üzerinden ele almaktadır. Bahsi geçen aşamalar şu şekildedir; **ilk aşama**, kadınların araştırma sürecine dahil edilmesi, **ikinci aşama**; kadın ve göçü tartışan çalışmalardan toplumsal cinsiyet ve göç ilişkilerini ele alan çalışmalara geçiş, **üçüncü aşama**; göçün kurucu bir ögesi olarak toplumsal cinsiyetin ele alınması. Benzer bir sınıflandırma Lutz (2010, s. 1649-1651) tarafından da yapılmış olup, dört aşama tanımlanmıştır. Bu aşamalar şöyledir; kadın göçünün spesifik süreçlerine odaklanması, göç bağlamında kadınların özel rolleri ve belirli deneyimler üzerinde durulması;

kesişimsellik vurgusuyla toplumsal cinsiyet ilişkilerinin analizine ırk, sınıf, etnisite gibi değişkenlerin dahil edilmesi aracılığıyla kadınlar arasında güç ilişkilerindeki farklara odaklanılması ve kadın odaklı bir perspektiften toplumsal cinsiyet odaklı bir perspektife geçilmesidir. Her iki sınıflandırmanın ortaklıklar taşıdığı görülmektedir. Dolayısıyla bu noktada tarihsel sürecin ele alınmasında Beth Hess ve Myra Marx Ferree'in (aktaran Hondagneu-Sotelo, 2000) sınıflandırması üzerinden hareket edilerek, Lutz'un (2010) üzerinde durduğu noktalara yer verilecektir.

Birinci aşama; 1960 ve 1970'lerin başındaki feminist göç çalışmalarını ifade etmekte, kadınların göç araştırmalarından dışlanmasına yönelik çözüm arayışlarını içermektedir. Zira ana akım göç çalışmaları, göç eden kadın deneyiminden ziyade erkek deneyimini odak aldığı ve buna bağlı olarak kadınları pasif refakatçiler olarak gördüğü yönünde eleştirilmektedir (Pessar ve Mahler, 2003, s. 814; Lutz, 2010, s. 1648; Kofman, Phizacklea, Raghuram ve Sales, 2000; Hondagneu-Sotelo, 2000; Anthias, 2012, s. 105). Bu durumun bir sonucu olarak, 1970'li yıllardan önce kadın göçünün uluslararası göç çalışmalarında görünmez olduğuna dikkat çeken ve kadınların göç deneyimini odak alan çalışmalar gündeme gelmiştir (Kofman, 1999). Öyle ki 1970 ve 1980'lerin başında bu çalışmalar ivme kazanmıştır. Nitekim Morokvasic'in (1984) "*göçmen kuşlar aynı zamanda kadındır*" makalesi kadınların göç etme nedenlerine odaklanma ve kadınların ailelerinden veya eşlerinden bağımsız olarak göç etme deneyimine dikkat çekme konusunda önemli bir çalışma olarak görülmüştür. Feminist göç çalışmalarının ilk aşamasını ifade eden bu süreçte kadınların göç araştırmalarına dahil edilmesi önemli bir ilk adım olsa da bu erken çabaların çoğu, göçmen kadınları araştırma sürecine bir değişken olarak ekleyen, salt bir ekleme yaklaşımı ile sınırlı kaldığı yönünde eleştirilmiştir (Pessar ve Mahler, 2003, s. 814). Bir diğer eleştiri ise araştırma konusu olarak yalnızca göçmen kadınlara odaklanılması ve cinsiyetin sosyal bir sistem olarak nasıl göç ettiği, erkekler ve kadınlar için göç sürecinin ne ifade ettiği gibi konular üzerinde durulmaması olmuştur. Bu bağlamda yürütülen göç çalışmalarının tipik olarak ev içi rollerin kadınları nasıl bağladığı ve kamusal alan bağlarının erkeklerin göçünü nasıl kolaylaştırdığını konu edindiği ifade edilmiştir (Hondagneu-Sotelo, 2000, s. 114).

İkinci aşama kadın ve göç ilişkisinden ziyade; toplumsal cinsiyet ve göç ilişkisinin ele alındığı bir dönemi ifade etmektedir. Bu noktada 1980'ler ve 1990'ların başında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ve göç üzerine araştırmalar, genel bir kategori olan ırk, sınıf ve cinsiyet ilişkilerinin kesişimselliği konusundaki farkındalığın artması, göç örüntülerinin cinsiyetlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin göçü yapılandırma biçimine odaklanılmasını içerir (Hondagneu-Sotelo, 2000). Aynı zamanda toplumsal cinsiyet gerek göç kararında etkili olan gerekse göç sürecini etkileyen bir sistem olarak ele alınmaya başlanmıştır (Nawyn, 2010, s. 750). Bu süreçte kadınlara özgü göç nedenlerine odaklanıldığı; şiddet, evlilikteki anlaşmazlıklar, boşanma zorlukları, yetersiz eğitim, sınırlı kaynaklar, ailedeki konum ve erken yaşta evlilikler gibi nedenlerle bulunulan ülkeden kaçma isteği gibi nedenlerin kadınlara özgü göç nedenleri olarak tartışıldığı ve bahsi geçen nedenlerin kadınların yaşadıkları ülkede onlardan beklenen toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkil toplum düzeniyle ilişkilendirildiği görülmektedir (Buz, 2007, s. 40-41; Özer'den aktaran Gönül, 2020, s. 83; Anthias, 2012, s. 106).

Bununla birlikte göç kararında hane içi güç ilişkileri, sosyal ağlar ile aile ve toplulukların etkili olduğu üzerinde durulmuş, bazı ailelerde, erkeklerin kadınlara nazaran kolayca göç etmelerini kolaylaştıran yeterli otorite ve sosyal ağ kaynaklarına sahip olsalar da bu durumun kadınların bağımsız olarak göç edemediği anlamına gelmeyeceği vurgulanmıştır. Öyle ki kadınların, göç kararı ve sürecinde etkili olan kısıtlamaları aşmanın yollarını bulabildiği, hatta göç sürecinde kendi sosyal ağlarını geliştirebildiklerine işaret edilmiştir (Hondagneu-Sotelo, 2000, s. 115- 116). Dolayısıyla göçmen kadınları yalnızca savunmasız ve incinebilir olarak gören yaklaşımlar yerine, onları değişimin faileri olarak tanımlayan bir perspektife doğru geçiş yaşanmıştır (Hajdukowski Ahmed vd.'den aktaran Akis, 2018, s. 384; Şeker ve Uçan, 2016, s. 205). Bununla birlikte göç ve feminist çalışmalar kesişimindeki araştırmalar, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin göç süreçlerinde nasıl değiştiğine odaklanmış, göçten sonra, evlilik kalıplarının; eş ayrılıkları, çatışmalar veya müzakereler olarak değişebileceği; yeni yaşam ve çalışma düzeninin günlük yaşamı yöneten kurallar üzerinde değişiklikler meydana getirebileceği vurgulanmıştır. Hatta ailelerin birçoğunun, ev içi iş bölümlerinde, aile karar alma süreçlerinde ve hatta kadınların gündelik mekânsal hareketliliğinde göçten önce göründüklerinden daha eşitlikçi cinsiyet ilişkileri sergileyebildiklerine değinilmiştir. Öte yandan bu dönemdeki araştırmalar değişen

göç politikası üzerinde durmaması ve toplumsal cinsiyetin bir şekilde ev iç alanında olduğunu varsayarak aile ve hane halkına odaklanması nedeniyle eleştirilmiştir (Hondagneu-Sotelo, 2000, s. 116)

1980’li yıllar ve sonrasındaki süreçte göçe dair mevzuatta toplumsal cinsiyet eşitliğinin göz önüne alınmasına dair eleştirilerin de gündeme geldiği görülür (Akis, 2018, Buz, 2006). Özellikle zorunlu göç süreci üzerinde duran çalışmalarda 1951 sözleşmesindeki sığınmacı tanımının erkek özneye atıfta bulunduğu ve kadın deneyimini içermediği yönünde eleştirilmiş, kadınların göç deneyimlerinin zorunlu göç sürecinde farklılıklar gösterdiği, bu nedenle de kadınların göç sürecindeki deneyimlerinin çeşitlendiği ifade edilmiştir (Akis, 2018, s. 386). Mülteci olarak kabul görmeyi sağlayan beş ölçütten biri olan “*belirli bir toplumsal gruba mensubiyet*” ölçütünün kadınların göç sürecinde belirleyici olduğunu üzerinde durulmuştur (Buz, 2007, s. 39; Akis, 2018, s. 386). Bütün bunlara rağmen uluslararası alanda mülteci ve sığınmacı kadınlara ilişkin düzenlemeler çok yavaş ilerlemiş, ilk kez 1991 yılında BMMYK tarafından mülteci kadınların korunması ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kılavuz yayınlanmıştır (Akis, 2018, s. 386). Bu aşamada feminist göç çalışmalarını önemli ölçüde etkileyen bir diğer durum ise 1990’lı yıllarda küresel ölçekte kadın göçünün artmasıyla birlikte gündeme gelmiştir. Bu kapsamda kadınların bağımsız göç deneyimi, göç ettikleri ülkelerde ucuz emek gücü olarak çalışmalarıyla ilişkili olarak ele alınmış, bu süreç Castles ve Miller tarafından (aktaran Kofman, 1999, s. 270) “*göçün kadınsılaşması*” (*feminization of migration*) kavramı ile açıklanmıştır. Bu çerçevede göçmen kadın emeği üzerine çalışmalar yürütülmüştür (Anthias, 2012, s. 106)

Üçüncü aşama ise günümüzde göçün kurucu bir ögesi olarak toplumsal cinsiyetin ele alınmasını ifade etmektedir. Bu aşamadaki vurgu, toplumsal cinsiyetin temel bir göçmenlik unsuru olarak görülmesidir. Dolayısıyla araştırmalarda toplumsal cinsiyetin çeşitli uygulamalara, kimliğe ve kurumlara ne ölçüde nüfuz edebileceği üzerinde durmaya başladığı görülür (Hondagneu-Sotelo, 2000, s.118). Aynı zamanda cinsiyet ve diğer farklılık eksenlerinin kesişimleri üzerinde durulmuş, feminist ve queer çalışmalar göçle ilişkili olarak çalışılmaya başlanmıştır (Kofman ve ark.’dan aktaran Silvey, 2004, s. 491; Hondagneu-Sotelo, 2000). Bununla birlikte göçün kadınlar için özgün tarafını tanımlama ve deneyimleri ön plana çıkarma konusunda feminist duruş noktası (feminist standpoint)

kuramına başvurulduğu görülür. Feminist duruş noktası kuramı, kadın kategorisinin çeşitliliğine vurgu yapılması yönünde önemli bir adım olmuştur.

Kadın kategorisinin çeşitliliğe yapılan benzer bir vurgu kız çocuğu çalışmaları (girls study) kapsamında olmuştur. Genellikle ana akım kız çocukları çalışmalarında, kız çocuklarının yaratıcılık ya da çeşitli konulara dair duruşunun karmaşık ve çok katmanlı yapısının göz ardı edildiğine işaret edilmiştir. Nitekim kız çocuğu olmaya dair hâkim anlayış (*the dominant understanding of girlhood*) ağırlıklı olarak beyaz, orta sınıf kız çocuklarını odak almaktadır. Dolayısıyla tanımlanan bu kız çocuğu temsili diğer bütün farklı kız çocuklarını temsil edici olarak görülmektedir (Bae-Dimitriadis, 2016, s. 1-2). Ancak baskın söylemin oluşturduğu temsilin dışında göçmen, evsiz ve mülteci kız çocuklarının tecrübelerinin ortaya konulmasına ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir. Feminist göç araştırmaları kapsamında çalışılan konulardan biri olan ikinci nesil çocukların durumu bu çerçevede ele alınabilir. Nitekim yapılan bir çalışmada ikinci nesil kız çocuklarının göç sonrası deneyimlerinin annelerinden farklı olduğu üzerinde durulmaktadır (Lopez'den aktaran Nawyn, 2010, s. 756).

Konuyla ilişkili olarak ise feminist göç çalışmalarında mekân kavramlarının gözden geçirildiği görülmektedir. Mekân temelli aidiyet ve mekandan dışla(n)mayı düzenleyen farklılık kategorileri ile göçmenlerin bu süreçlerden etkilenme şekilleri bu çalışmalardaki kilit sorular olmuştur. Benzer şekilde “yeniden yerleşim” (*re-settlement*) ve “göç sonrası” (*post-migration*) olarak ifade edilen süreçler çerçevesinde göçmenlerin yeni çevrelerindeki koşullarının etkisiyle ortaya çıkan kültürel ve sosyal ilişkilerindeki yeni kalıplar üzerinde durulmuştur (Erbaş, 2019). Bu bağlamda ise göçmenler için yaşadıkları çevrenin ve mekânın anlamı, mekânın göçmenler için önemi, mevcut mekanların nasıl kullanıldığı (Philippou, 2008, s. 190), ne tür bir mekân ihtiyacında bulunduğu gibi sorular gündeme gelmiştir. Yani göçmenlerin kullandığı ve yeniden oluşturduğu mekanların onları anlamak açısından oldukça önemli olduğu vurgulanmıştır (Erbaş, 2019, s. 217). Nihayetinde feminist literatür ve göç çalışmalarının farklı tarihsel dönemlerde, belirli çalışma alanlarıyla ön plana çıktığı görülür. Öte yandan günümüzde tanımlanan her bir aşamaya dair çalışmalar devam etmekte ile birlikte temelde toplumsal cinsiyetin göç sürecinde kurucu bir öge olarak tartışılmaya devam edildiği görülmektedir.

2.1.2. Feminist Literatürde Göç ve Toplumsal Cinsiyetle İlişkili İhtiyaçlar

Göçle ilişkili ihtiyaçların ele alınması birçok noktada ihtiyacın tanımlanması ve tanımlanan ihtiyaca yönelik olarak gerçekleştirilecek düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu nedenle öncelikli olarak toplumsal cinsiyet temelinde ihtiyaçları ele almak ve bu ihtiyaçların karşılanmasında sosyal politikanın konumundan bahsetmek gerekir. Bu kapsamda sosyal politikanın toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat etmesi ve farklılaşan ihtiyaçlara yanıt vermesi beklenmektedir. Çünkü ihtiyaçların ne olduğu, kimi, neden kapsadığı ve bütün bunların ele alınış biçimi, oluşturulacak politikaları ve uygulama yöntemlerini etkilemektedir. Bu noktada farklı toplumsal sınıf, etnisite ve ırktan kadın deneyimlerinin çeşitlendiği göz önüne alınarak, sosyal politikada kesişimsellik kavramı üzerinde durulmaktadır. Çünkü Dill Thornton ve Zambrana'nın (aktaran Mehrotra, 2010) ifadesiyle, kesişimsellik dört ana teorik alanı ifade eder ki, bunların sosyal politika uygulamalarında göz önüne alınması gerekir. Kesişimselliğin dört ana özelliği şöyle sıralanmaktadır; uygulamanın merkezine dezavantajlı grupları ve onların tecrübelerini koymak, bireysel ve grup kimliğinin karmaşıklığını keşfederek, grup içindeki çeşitliliği görünür hale getirmek, sosyal eşitsizliğe vurgu yapmak, araştırma ve uygulama aracılığıyla sosyal adalet ve değişimi sağlamak. Diğer taraftan kesişimsellik hem çoklu kimlikleri anlamak hem de sosyal yapının bireylerin yaşamlarına etkilerini anlamanın bir yolu olarak görülmektedir (Mattsson, 2014, s. 10). Dolayısıyla bu yönüyle kesişimsellik, sosyal hizmet açısından ihtiyaçların karmaşık ve iç içe geçen yapısına dikkat çekmesi ve sosyal politika uygulamalarının bu çerçevede ele alınması bakımından önem taşımaktadır.

Bununla birlikte sosyal politikanın çeşitlenen ihtiyaçlara yanıt vermesi noktasında ihtiyaçlar üzerinde durmak ve ihtiyaç kavramını toplumsal cinsiyet perspektifinden ele almak gerekir. Zira insan ihtiyaçları, incelikli, esnek, zamanda ve mekânda bireylerin yaşam döngülerine göre değişmektedir. Öyle ki ihtiyaçlar karşılanırken, yeni ihtiyaçlar gündeme gelmektedir. Bu bağlamda Johan Galtung (2018), ihtiyaç dediğimiz şeyin karşılanmaktan ziyade, ihtiyaç doyurma sürecinin kendisiyle ilgili olduğundan söz eder. Dolayısıyla ihtiyacın ele alınmasında birçok faktörün göz önünde bulundurulması gerekir ki konumuz açısından toplumsal cinsiyet faktörünün ihtiyaçlara etkisi bu bağlamda ele alınabilir. Nitekim Dominelli (aktaran Hatiboğlu, 2016, s. 4-5) insani ihtiyaçları değerlendirirken, kadınların durumunu göz önüne alarak önemsenmesi gereken bazı

noktalar olduğundan bahseder. Bunlar; topluluk düzeyinde altyapı ve hizmet ihtiyaçlarında hane içi ve dışındaki ilişkilerde toplumsal cinsiyet rollerinin dikkate alınması, kadınların güçlenmesini sağlayacak mikro, mezzo ve makro düzeydeki kaynak ve destek sistemleri içinde ve kadınların kendi öznel deneyimleri üzerinden ihtiyaçların değerlendirilmesidir. Aynı zamanda özel mekân ve aile içi alanın insan haklarının korunduğu bir yer olarak tanımlanması gerektiğine işaret edilmektedir

İnsan ihtiyaçlarının tanımlanması ve giderilmesinde feminist düşüncenin katkıları ise yapabilirlikler ve temel özgürlükler ile pratik ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçları üzerinden ele alınmıştır (Hatiboğlu, 2016). Yapabilirlikler ve temel özgürlükler yaklaşımı kadınların kendi yaşamlarına ilişkin karar verme hakkının gerçekleştirilmesine dayanır. Pratik ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ise cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü tamamen ortadan kaldırmaktan ziyade var olan durum ve koşullarda kadınların yaşamlarını kolaylaştırmaya dönük ihtiyaçları ifade etmektedir. Bununla birlikte pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarıyla birlikte ele alınması gerektiği savunulur. Çünkü toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama ve toplumsal eşitsizliklere dair dönüşümü sağlayacak faaliyetlere dönük insani ihtiyaçları stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ortaya koymaktadır (Hatiboğlu, 2016, s. 15; Alkan, 2006, s. 34; Biricikoğlu, 2020, s. 26). Örneğin; pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları kapsamında, kadınlara yönelik kurslar ve tesisler; stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları kapsamında istihdamı sağlama, şiddeti önleme, kentsel güvenliği sağlama ele alınabilir. Öte yandan her iki ihtiyaç türünün birbirinden net ve kesin çizgilerle ayıramayacağı üzerinde durulmaktadır (Alkan, 2006). Feminist çalışmaların sosyal politikaya katkısı neticesinde gündeme gelen toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçların ele alınması konusundaki kavramsal bakışla; toplumsal cinsiyet perspektifinden göç ile ilişkilenen ihtiyaçları ortaya koymak için mülteciler ve genç kadınlar özelinde tanımlanan çeşitli ihtiyaçları inceleyebiliriz.

Konuyla ilişkili olarak göç çalışmaları incelendiğinde uluslararası hukuki koruma kapsamında genç kadınlar ve çocukların göç alan ülke nüfusunun önemli bir kısmını oluşturduğu görülmektedir. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2017) tarafından Türkiye’de uluslararası koruma başvurusu sahipleriyle yapılan çalışmada; uluslararası koruma başvurusu sahipleri arasındaki en büyük grubu oluşturan Afganistan

uyruklu kişilerin ortalama yaşı 21.8 iken, hane halkı nüfusunda çocukların (0-14), ve çalışma çağındaki nüfusun (15-64) oranının oldukça yüksek olduğu görülür (Eryurt ve Koç, 2017, s. 51-53). Öte yandan ikinci nesil² olarak nitelendirilen bu nüfus grubunun ihtiyaçlarının ne düzeyde karşılandığı ise önemli bir sorudur. Çünkü ikinci nesil olarak isimlendirilen bu nüfus grubunun göç edilen yeni ülkedeki toplumsal konumu ebeveynlerinden farklıdır (Valtonen, 2009). Dolayısıyla ihtiyaç ve talepleri de farklıdır. Bu sürece kadınlar ve kız çocukları açısından önemli bir değişken olan toplumsal cinsiyet faktörü de eklendiğinde, göçle ilişkilenen ihtiyaçların toplumsal cinsiyet ilişkileriyle olan bağlantısı açığa çıkmaktadır. Bu kapsamda genç kadınlar ve kız çocukları için gündeme gelen spesifik ihtiyaçları ortaya koymak için ilk olarak uluslararası koruma kapsamındaki genç mültecilerin genel profili ve ihtiyaçları üzerinde durulacaktır.

Mülteci çocuk ve gençler özelinde ihtiyaçların temelde eğitim, sağlık, istihdam ve sosyalleşme üzerinden ele alındığı görülmektedir. Eğitim ihtiyacı kapsamında okullaşma, sosyoekonomik yetersizliklerin okullaşma sürecine etkisi, dil sorunu ve kültürel nedenler üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda okullaşma ile ilişkili olarak, mülteci çocuk ve gençlerin %60'ının okullaştığı, %40'nın ise okullaştırılmadığı vurgulanmaktadır. Sosyoekonomik yetersizlikler, dil sorunu, kültürel nedenler, bilgilendirme ve yönlendirme eksikleri gibi durumların okullaşamamada etkili olduğu ifade edilmektedir (Coşkun ve Emin, 2018). Okula devam eden çocuklar ise başta dil öğrenme güçlüğü olmak üzere, arkadaş edinememe, ayrımcılık gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Eğitim başarısının önündeki engeller ise; yoksulluk, travma deneyimi, şiddet veya tehdit, kesintili eğitim ve dil zorlukları olarak ifade edilmektedir (Stevenson ve Willott, 2007, s. 672). Eğitimle ilişkili olarak Türkçe dil öğrenimi konusunda da zorluklar yaşandığı, buna bağlı olarak Halk Eğitim Merkezleri ve Belediyelerin kurslarına katılımın düşük olduğu görülmektedir (Eryurt ve Koç, 2017, s. 132). Eğitimde genç mültecilerin durum ve ihtiyaçlarını kapsamlı olarak ele alan Koehler ve Schneider (2019), mülteci gençlerin eğitim hizmetlerine erişimlerinin düşük olduğunu, eğitim sisteminin karmaşık yapısı ve kuralları hakkında bilgilendirme ihtiyacı olduğu üzerinde durmuştur. Aynı zamanda özellikle ikinci neslin eğitim hizmetlerine erişimlerini iyileştirmenin önemi vurgulanmış, erken yaşta eğitim

² İkinci nesil; göç edilen ülkede doğan ve ebeveynleri çok erken yaşta göç edilen ülkeye yerleşmiş kişilerle, küçük yaşta göç edilen ülkeye yerleşen ve orada büyüyen kişileri ifade etmektedir (Valtonen, 2009).

sistemine katılımı sağlama, eğitim sistemi içinde mülteci çocuk ve gençlerin yeteneklerini keşfedilmesi, mesleki eğitim imkanlarının sağlanması, çocuklar ve aileleri arasındaki bağlantının kurulması ve ebeveynlerin bu sürece dahil edilmesi, okul mekanında ortaya çıkan ayrımcılıkla çalışma ve mülteci gençlerin yüksek öğretime erişimini kolaylaştırıcı durum ve faktörlerin oluşturulması ve desteklenmesi üzerinde durulmuştur (Koehler ve Schneider, 2019). Genç mültecilerin ileri ve yüksek öğretime erişimlerini ele alan Gateley (2015), mülteci gençlerin uğraşması gereken birçok pratik zorluk ve karşılanması gereken acil temel ihtiyaçlar olduğunu ifade etmektedir. Bu noktada mülteci gençlerin geleceklerini inşa etme ve gelecekteki kariyer planları konusundaki kararlara odaklanmaları için bu tür acil temel ihtiyaçların karşılanması gerektiğini vurgulamaktadır. Zira barınma, sağlık hizmetlerine erişim veya ekonomik yetersizlikler gibi daha acil sorunlar eğitime devam ve yüksek öğretime erişimde belirleyici olmaktadır. Temel ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra Deacon ve Sullivan (2009) toplumsal cinsiyet ihtiyaçları bakımından aileye bakma sorumluluğunu üstlenen kadınlar için temel kaygının ekonomik zorluklar olduğunu söylerken, bu kadınların geleceği için çeşitli eğitim fırsatları yaratmanın önemine vurgu yapar.

İhtiyaçlar noktasında ele alınan bir diğer konu ise sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık hizmetlerinin kullanımı ile ilişkilidir. Mangrio ve Sjögren Forss (2017, s. 3), yürüttükleri sistematik makale çalışması kapsamında mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimde iletişim ve bilgi, dili anlama, sağlık hizmetlerine erişim, sağlık hizmetlerinden memnuniyet ve memnuniyetsizlik, sağlık hizmetlerinin sürdürülebilirliği, sağlık hizmetlerine erişimde karşılaşılan ayrımcılık, kültürel açıdan uygun bakım ve sağlık sistemi hakkında bilgi gibi konularda sorun ve engeller olduğu ifade etmiştir. Sağlık kurumlarına erişimde yaşanan diğer zorluklar ise dil problemi ve sağlık personeliyle iletişim kurma konusunda yaşanan zorluklardır (Asgary ve Segar, 2011; Fang ve arkadaşları, 2015; Lipson ve arkadaşları, 2003; Morris ve arkadaşları, 2009). Bunun yanı sıra psikolojik sorunlarda gerekli sağlık kurumlarına sevk etme durumunun, uygulamada kolaylıkla sağlanamadığı, özellikle kimliğin kayıtlı olduğu şehirden başka bir şehre yapılacak sevklerin uzun zaman aldığı ifade edilmektedir (Budak, Özer ve Zubaroğlu-Yanardağ, 2018). Aynı zamanda mülteci gençler, ruh sağlığı hizmetlerine yönelik önyargılar üzerine çalışılması ve mülteci genç gruplar arasında bu konuda farkındalık çalışmalarına gereksinim olduğunu dile

getirmektedir (Valibhoy, Kaplan ve Szwarc, 2017). Eğitim ve sağlık ihtiyacının karşılanması konusunda yaşanan sorunlara ek olarak istihdam alanındaki sorunlar, dil engeli, sosyal uyum ve onunla ilişkili olarak sosyal destek ağlarının olmayışı veya zayıflığı, sosyal destek mekanizmalarının yetersizliği, hizmet ve haklardan yararlanma ile ilgili sorunlar genç mülteciler için tanımlanan diğer sorun ve ihtiyaçlardır (REACH OUT, 2016; GMDP, TOG, Yaşar Üniversitesi, 2020).

Eğitim, sağlık, iş ve istihdam gibi ihtiyaçlarla ilişkili zorlukların yanı sıra daha çok sivil toplum kuruluşları tarafından gençler için sağlanan ve sosyalleşme ihtiyacının karşılanması noktasında da bazı sınırlılıklar olduğu görülmektedir. Bu bakımdan hizmetlerin sunulduğu gençlik merkezlerinin, gençlerin ikamet yerlerine mesafesi ve erişimi konusunda zorluklar yaşandığı görülmektedir. Hizmetlere katılım konusunda genç erkeklerin işe gitmek durumunda olmalarının üzerinde durulurken, genç kadınlar için aileden izin almak ve kuruluşların hizmet saatlerinde eğitime devam etme durumunun etkili olduğu görülmektedir (GMDP, TOG, Yaşar Üniversitesi, 2020, s. 9-11).

Konu özelinde kadın ve kız çocukları üzerinden ihtiyaçları ele aldığımızda kız çocuklarının gelişimi ve kamusal hayata dahil olmasında oldukça belirleyici olan eğitime devam durumu incelenebilir. Kız çocuklarının eğitime devam etmesi yaş ile ilişkili görünmektedir. Bu noktada 10-12 yaş aralığında okula devam oranının azaldığı, 17-18 yaşlarında ise %20'lere kadar düştüğü görülmektedir (Eryurt ve Koç, 2017, s. 56). Benzer şekilde SGDD-ASAM ve UN WOMEN'in (2018) hazırladığı rapora göre, 12-14 yaş aralığındaki kız çocuklarının %60'ı okula giderken, 15-17 yaş grubu arasındaki kız çocukları için bu oran %23'tür. Kız çocuklarının eğitimlerine devam edememesinde etkili olan sebepler şu şekildedir; erken yaşta evlilikler, aile baskısı, ev içi bakım sorumlulukları ve çalışmalarıdır. Aynı zamanda eğitime erişim ve okula devam konusuyla ilgili olarak karma eğitimin aileler tarafından uygun bulunmaması, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle genç kızların ev işlerinde sorumluluk alması gerektiği düşüncesine bağlı olarak tüm gün süren eğitim sisteminin uzun olarak nitelendirilmesi, genç kızların eğitim sisteminde kalmalarının Türkçe dil yeterliliğiyle ilişkili olması ve bunun kimi durumlarda bir zorluk olarak görülmesi söz konusudur. Öte yandan genç kızlar, eğitim aracılığıyla meslek sahibi olarak kendilerini kurtaracaklarını düşünmektedirler. Eğitim sistemi içinde kalmak, geleceğe yönelik hayal

ve planlarda belirleyici olurken, eğitim sistemi dışında kalan genç kızlar için evliliğin bir seçenek olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Aynı zamanda eğitime erişimi olmayan genç kızların yaşam alanlarının daraldığını ev içi mekânda daha fazla vakit geçirdikleri, hareketlilikleri üzerindeki kontrolün arttığı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte Türkçe dil yeterliliği oldukça önemli bir mesele olarak görülmekte, genç kızların Türkçe dil yeterliliğini sağlayamadıklarında meslek sahibi olmaya yönelik hayallerini de ötelediğine işaret edilmektedir (SGDD-ASAM ve UN WOMEN, 2018). Benzer şekilde mülteci kadınlar için göç edilen ülkenin dilinin bilinmemesi, diğer tüm psikososyal zorlukların temeli olarak görülmüş, bu durumun kadınların stres ve çaresizlik duygusu üzerinde etkili olduğu vurgulanmıştır (Watkins, Razee ve Richters, 2012).

Mülteci genç kadınlar üzerine yürütülen birçok araştırmada genç kadınların erken yaşta evlendirilmesi üzerinde durulmakta, erken yaşta evliliklerin etkileri tartışılmaktadır (ORSAM-TESEV, 2015; AFAD, 2014; SGDD(ASAM)-UNWOMEN, 2018). Erken yaşta evliliklerin ortaya çıkmasında itici faktörler olarak; genç kızların fiziksel olarak korunmasına dair isteklerin, topluluk beklentisinin, ekonomik yetersizliklerin ve aile kararının etkili olduğuna işaret edilmektedir (El Arab, Sagbakken, 2019). Aynı zamanda erken yaşta evliliklerin kesişimsel olarak, ekonomik yetersizlikler, güvenlik ve toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerinden tartışıldığı görülmektedir (Bartels, Michael ve Bunting, 2020) Genç kadınların refahı açısından oldukça önemli olan evlilik durumuyla ilgili olarak uluslararası koruma kapsamındaki Afganistan uyruklu kadınlardan 15 yaş grubundakilerin %19,6'sının, 20 yaş grubundakilerin ise %69,5'inin evli olduğu görülmektedir. Öte yandan 15 yaş grubundaki erkekler arasında bu oran %2,6 iken, 20 yaş grubundakiler için %24,5'tir. Bu çerçevede kadın ve erkekler arasında evlilik yaşı ve erken yaşta evlilikler konusunda önemli bir fark bulunduğu, erken yaşta evliliklerin kadınlar için daha yaygın olduğu ifade edilmektedir. Kültürel ve dini birtakım nedenlerin yanı sıra güvende hissetme, gelecek kaygısı gibi nedenlerle ailelerin evliliği koruyucu bir mekanizma olarak tanımladığı görülmektedir (Eryurt ve Koç, 2017, s. 57).

Diğer taraftan Çelik'in (2018) genç mülteci kızlarla yaptığı odak grup çalışması, bu grup özelindeki bazı ihtiyaçların ortaya konulması bakımından önemlidir. Nitekim çalışma kapsamında genç kızların göç sonrası deneyimlerinin annelerine göre farklılaştığı, genç

kızlar tarafından göç öncesindeki hayatlarının daha güvenli, belirli ve eğitime devam etmeleri dolayısıyla özgür olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bununla birlikte göç sonrasında karşı karşıya kalınan kimi zorluklar, genç kızların çeşitlenen ihtiyaçlarına işaret etmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir; eğitime erişim konusunda yaşanan zorluklar, aile üyelerinin ekonomik koşullar nedeniyle uzun süreler çalışmak zorunda oluşuna bağlı olarak genç kızların yalnızlaşması, okula erişimi olmayanların eve veya mahalleye bağlı kalması, toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkili olarak erkek kardeşlerin genç kızlar üzerindeki baskısı ve kamusal mekânın tehlikeli olarak işaret edilmesi. Kamusal mekâna çıkış konusunda, genç kızların korku duydukları, bu korkunun temelinde ise “*tehlikeli, görünmez dışarı*” algısı olduğuna dikkat çekilmiştir (Çelik, 2018, s. 26-35). Bunun yanı sıra sosyoekonomik zorluklar ve toplumsal cinsiyet normlarının etkisiyle mülteci kadın ve kız çocuklarının gündelik yaşamlarının büyük bir kısmını ev ve mahalle sınırlarında geçirdiği görülmektedir (Şakar, 2019; Cankurtaran ve Albayrak, 2019). Kamusal mekânı korku ile ilişkilendirmenin ötesinde, genç kadınların kamusal mekândaki mevcudiyetlerini muhafaza etme yolları üzerinde duran çalışmalar vardır. Nitekim Wijntuin ve Koster (2018, s. 289) Müslüman genç kızlarla yürüttükleri çalışmaları kapsamında, genç kızların kamusal mekândaki mevcudiyetleri ve hareketliliklerini korumak için hem kamusal mekânın fiziksel alanında hem de toplumlarının cinsiyetlendirilmiş kültürel normları üzerindeki çeşitli manevralar yaptığını ifade eder.

Aynı zamanda göç edilen ülkenin dilinin bilinmemesi ve toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak ev içi bakım sorumlusunun kadın ve kız çocuklarında olması ile dini ve kültürel etmenlerin mekânsal hareketlilik konusunda belirleyici olduğu görülmektedir. Bir diğer önemli husus ise sosyal ağların kaybı ve yeniden kurulamamasına bağlı olarak kadınların içe kapanması, ev içi bakım sorumluluğu konusunda sosyal destek alamama sorunu ve ev içi bakım sorumluluklarında dışardan hizmet alabilecek imkana sahip olmamalarıdır. Bu sorunlara eklemlenen aile, akraba veya göç edilen çevreye karşı çekince ve dışlanma korkusuyla ev yaşamın tek mekânı olarak kendini göstermektedir (Gönül, 2020, s. 90).

Bu bağlamda feminist literatürde göç ve toplumsal cinsiyetle ilişkili ihtiyaçların, mülteci genç gruplar özelinde, eğitim, sağlık, dil öğrenimi, istihdam ve sosyalleşme olanaklarına erişim konuları üzerinden tartışıldığı görülür. Öte yandan mülteci genç kadınlar söz konusu

olduğunda, erken yaşta evlilikler, kamusal mekâna erişim ve kamusal mekânda hareketliliğin sınırları, eğitim ihtiyacının karşılanmasında aile ve kültürel etmenler ile toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede göç ve toplumsal cinsiyetle ilişkili ihtiyaçların kesişiminde çeşitli ihtiyaç kümeleri gündeme geldiği, kamusal ve özel mekân ilişkisinin ihtiyaçların karşılanmasına etkisi ve toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle gerek özel gerekse kamusal mekân pratiğinin değişime uğradığı göze çarpmaktadır.

2.2. FEMİNİST LİTERATÜR BAĞLAMINDA GÜNDELİK YAŞAM VE MEKAN

Feminist literatür bağlamında gündelik yaşam ve mekân ilişkisi üzerinde duracağım bu bölümde, temelde gündelik yaşam fikrinin mekanla ilişkisini ve gündelik yaşamda kadınların mekân pratiklerinin toplumsal cinsiyetle bağlantısını ele almaya çalışacağım. Bu noktada gündelik yaşam kavramı üzerinden hareket etmemin esas nedeni, gündelik kavramının, sıradan olan ve her gün yeniden sorumluluğu üstlenilen bir anlama işaret etmesidir. Dolayısıyla gündelik yaşamın, rutin, sıradan ve tekrar eden yapısına başvurulmasının gerek mülteci genç kadınların mekân pratiklerini kavrama ve deşifre etme konusunda gerekse mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet ilişkilerini görme ve mekânın güç ilişkilerini ifade eden yapısını vurgulamak açısından önemli bir başlangıç noktası olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda böylesi bir başlangıç noktası, kamusal ve özel mekânı daha ilişkiyel bir zeminde tartışmaya ve bunun bir sonucu olarak özel mekandaki ilişki ve etkileşimlerin kamusal mekâna ne şekilde nüfuz ettiğini görmeye olanak sağlayacaktır.

Gündelik yaşamın kamusal ve özel mekân kavramıyla ilişkilendiği bu nokta, birçok anlamda mekandaki toplumsal cinsiyet ilişkilerinden izler taşır. Dolayısıyla, gündelik yaşamın sıradan yapısı, hem kamusal ve özel mekandaki rutin etkileşimleri hem de çeşitli dışlayıcı ve ayrımcı pratikleri görmeyi sağlamaktadır. Ancak esasında kadınlar için mekân pratiğini şekillendiren unsurları deşifre etme konusunda bir çerçeve sunacaktır. Nitekim bu çerçevede kadın ve mekân ilişkisini özel mekân olarak ev, evin özel alanı dışındaki etkileşimleri içeren kamusal mekânı ise mahalle ve kent ölçeğinde tartışacağım. Ardından, gündelik yaşam, mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkisi üzerinden feminist sosyal hizmet ve

mekân çalışmaları arasındaki bağlantılara değineceğim. Son olarak, feminist literatürde göç ve mekân çalışmalarını içerecek düzeyde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet temelindeki ihtiyaçları sosyal hizmet uygulamasıyla yakından ilişkili olarak Türkiye’deki hizmet sunumları üzerinden ele alacağım.

2.2.1. “Günelik Yaşam” ve Mekân İlişkisi: Günelik Yaşam Derken Aslında Nelerden Bahsediyoruz?

Bir günün hikayesi dünyanın hikayesini ve toplumun hikayesini kapsar. (Lefebvre, 2016, s.12)

Günelik, bize her gün verilen (ya da payımıza düşen), bizi her gün sıkıştıran ve hatta şimdiki zamanın baskısı nedeniyle ezendir. Her sabah uyanma anında sorumluluğunu yeniden yüklediğimiz şey, hayatın ağırlığı, yaşamın ya da böylesi bir yorgunluk, böylesi bir arzuyla şu veya bu koşul altında yaşamın zorluğudur. Günelik bizi içeriden sıkı sıkıya yönetendir. (Leuillot’dan aktaran Giard, 2015, s. 25)

Günelik, bizi sarıp sarmalayan Leuillot’nun (2015) ifadesiyle *payımıza düşen* ama aynı zamanda *payımıza düşenin* kimi zaman bizi köşeye sıkıştırdığı, kimi zaman baskıladığı, kimi zamansa yaşadığımız hayatın içine yayılan, belki de hayatım dediğimiz şeyin kendisidir. İşte tam da bu nedenle gerek içinde barındırdığı karşıtlıklar gerekse yaşamın özü, sıradan olanın en çok görünür olduğu yer olması nedeniyle “*günelik yaşam*”, üzerinde durulması gereken temel kavramlardan biridir. Nitekim, her yeni sabahta sorumluluğu yüklenen günelik yaşamın mülteci genç kadınların deneyimlerinde nerede durduğu mekân üzerine gerçekleştirmek istediğimiz analizin başlangıcı için bir temel teşkil edebilir. Benzer şekilde günelik yaşamın öğeleri olarak tanımlanan (Lefebvre, 2012, s. 37) çalışma, ailevi ve özel yaşam ile boş zaman araştırma bağlamında mülteci genç kadınların özel ve kamusal mekanla ilişkilenen deneyimlerinde toplumsal cinsiyete dayalı ihtiyaçlarının ortaya konulması bakımından yol göstericidir.

Lefebvre (2016, s.23) güneliklik kavramını felsefeden yola çıkarak tanımlamaya çalışır. Güneliklik her ne kadar felsefeden gelse ya da felsefe olmadan anlaşılacak olarak görülse de ona göre bu kavram aynı zamanda felsefi olmayı belirtmektedir. Günelik hayat ise,

aynı anda hem bir alan hem de bir ara istasyondur, bir aşamadır ve bir atlama tahtasıdır, anlardan (gereksinimler, iş, zevk; ürünler ve yapıtlar; araçlar ve amaçlar vs.) oluşan bir andır, olanaklı olanı gerçekleştirmek için kendisinden yola çıkmanın kaçınılmaz olduğu diyalektik bir etkileşimdir (Lefebvre, 2016, s. 24).

Gündelik yaşam fikrinin tam olarak ne anlama geldiğini sorgulayan feministler başta feminizmin kendisinin günlük yaşamın bir politikası olduğunu savunurlar. Nitekim gündelik yaşam, belki de en sıradan faaliyetlerin (konuşma, ev işleri, beden dili, kıyafet tarzları) ataerkil normları nasıl güçlendirdiğine işaret etmektedir. Diğer taraftan gündelik yaşamın bu oldukça sıradan faaliyetleri kimi feministler tarafından bir güç kaynağı olarak da görülmüştür. İşaret edilen bir diğer önemli nokta ise gündelik yaşamın gerçeklik için tarafsız bir etiketten ziyade anlam ve çağrışım katmanlarıyla yüklü olmasıdır (Felski, 2000, s. 93-94).

Felski (2000, s. 77-78), gündelik yaşamın hem sıradan, alışıldık olan hem de anlaşılması zor, kavrayışımızdan kaçan şey olduğunu söyler. Günlük yaşam, özel ve kamusal ayrımı arasındaki karmaşık ilişkileri, rutin iş, seyahat ve boş zaman biçimlerini içerir. Aynı zamanda çeşitli mekânları (işyeri, ev, alışveriş merkezi) ve bu mekanlardaki çeşitli hareket ve ilişki biçimlerini içerir. Dahası, gündelik mekân deneyimleri teknolojiye de etkilenmektedir; televizyon, telefon ve bilgisayarlar kendimizden oldukça uzak yerler ve kültürler hakkında sanal bir bilgiye sahip olabilmemizi sağlamaktadır (Felski, 2000, s. 85). Öte yandan günlük yaşam tanımının merkezindeki gündeliklik, sıradan, kabul edilmiş, rutin nitelikleri gözden geçirir. Buna karşılık, günlük yaşama fenomenolojik ve sosyolojik bakış açısıyla bu soruna odaklanmaktadır (Felski, 2000, s. 80). Dolayısıyla araştırmada mülteci genç kadınların özel ve kamusal mekandaki sıradan ve tekrarlanan etkileşimleri, rutinleri, bu mekanlardaki hareket biçimleri gündelik yaşam kavramıyla ifade etmeye çalıştığımız şeye karşılık gelmektedir. Böylesi bir başlangıç noktasının mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını görünür kılacağı üzerinde durulmaktadır.

Gündelik hayat üzerine tartışırken Lefebvre (2016, s. 28) “*tekrarlanan olanın keşfedilmesi*”nden bahseder. Gündelik hayat hem sıradan olan hem de tekrarlardan oluşandır (Lefebvre, 2016; Lefebvre, 2013 s. 55). Bu tekrarlara, iş, okul veya kent içindeki tavırlar, davranışlar örnek olarak verilebilir. Bu örnekten de anlaşılacağı gibi gündelik hayat, gösterişsiz olandır. Kişiyi meşgul eden ama aynı zamanda söylenmeye de gerek

duyulmayan şeydir (Lefebvre, 2016, s. 35). Gündelik hayat “*en bariz şeyin olduğu yerdir*” (Lefebvre, 2013, s. 55). Hatta öyle ki Lefebvre’e (2016) göre küçümsenen gündelik hayat, belirgin ve ayrılmış bütün etkinliklerden arta kalan şeydir. Bir denge yeridir; aynı zamanda tehdit edici dengesizliklerin ortaya çıktığı bir yerdir.

Bu bakımdan gündelik yaşam, tekrar ve kadınlar arasındaki ilişkinin tartışılması gerekir. Felski (2000, s. 82) bahsi geçen ilişkileri kadınların biyolojik döngüleri ve temizlik, çocuk bakımı gibi tekrarlayan sosyal yeniden üretim biçimleri üzerinden ele almış, Simone de Beauvoir’a atıfla “*kadınların rutine yapıştığını*” ve bu durumun kadın için hiçbir yenilik taşımadığını vurgulamıştır. Dolayısıyla bu yaratıcı bir akış değil, aksine tekrara mahkûm bir akıştır. Beauvoir’ın tartıştığı iki önemli kavram olan “*aşkınlık*” ve “*içkinlik*” bu noktada akıllara gelebilir. “*İçkinlik*”te alışıldık dünya, çoğu zaman evdir. Öyle ki ev içi emek kadını “*içkinlik*”e yerleştirirken, kamusal dünyada çalışmak kadını özgürleştiren bir durum olmasıyla “*aşkınlık*” olarak tanımlanır. Dolayısıyla kadınlar kamusal alanda üretici ve etkin olduğunda “*aşkın*” olabilecekler, “*yani kurdukları tasarıda kendilerini özne olarak görebileceklerdir*” (Beauvoir’dan aktaran Direk, 2009). Bu yönüyle “*aşkınlık*”ı özgürlük kavramıyla ilişkilendiren Beauvoir (aktaran Direk, 2009) “*içkinlik*”i kadınların kapasitelerini geliştirme imkanlarının elinden alınması olarak görür. Öte yandan kadınların “*aşkınlık*”ı yaşayabilmek için daha fazla mücadele etmesi gerekmektedir (Direk, 2009, s. 30-31). Bu noktada genç kadınların kamusal mekandaki mevcudiyetlerinin sınırlandırılması, nasıl bir dünyada yaşayacaklarına dair düşünceler “*aşkınlık*”ın sınırlandırılması üzerinden değerlendirilebilir. Tam da bu noktada, söylenmeye gerek duyulmayan, gösterişsiz olan şeyin açığa çıkarılması için gündelik hayata bakmak gerekir. Nitekim mülteci genç kadınların gündelik yaşam deneyimleri de çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Öte yandan Lefebvre’in (2016) ifadesiyle bu tekrarlı ve sıradan olanın keşfedilmesi gündelik hayatın dönüştürülmesini beraberinde getirmesi bakımından önemlidir.

Öyle ki, ona göre değişim ancak insanlar gündelik hayatlarını sürdüremez hale geldiklerinde başlar. Aksi durumda insanlar gündelik hayatlarını yaşayabildikleri sürece, eski ilişkiler yeniden oluşur (Lefebvre, 2016, s.44). Konuyu Lefebvre’in bakış açısıyla ele aldığımızda, kendisinin ifade ettiği biçimiyle gündelik hayatın ele alınmasında eleştirel bir

tavrın gerekli olduğundan söz etmek yanlış olmayacaktır. Yani gündelik hayatı edilgen olarak kavramak mümkün görünmez (Lefebvre, 2016, s.38). Dolayısıyla gündelik olan, içinde yaşanılan toplumu kavramak için önemli bir başlangıç noktasıdır. Gündelik hayat ve etkileşimlerin anlaşılması için hem gündelik yaşama hem de gündelik yaşamdaki etkileşimlere yönelik bir eleştiriye ihtiyaç vardır (Lefebvre, 2013, s. 19). Araştırmada konuyu feminist sosyal hizmet bağlamında tartışmamız tam da bu nedenle, gündelik yaşam çerçevesinde ele aldığımız etkileşimler, rutinler ve sınırlılıkları mekânın toplumsal ilişkileri yeniden üreten yapısına dikkat çekerek eleştirel bir zemine oturtma çabasıdır. Bu çabanın sosyal hizmet disiplininin mekâna dair bakışını derinleştirebileceği, ekolojik yaklaşımda sıklıkla vurgulanan çevre kavramına dair daha eleştirel ve yeni anlayışlar getirebileceği düşünülmektedir.

Bu noktada gündelik hayat bağlamındaki tartışmamızı yine onunla ilişkili olarak ele aldığımız kamusal ve özel mekâna taşıyabiliriz. Norbert Elias (aktaran Tuncer, 2015, s. 49), “*gündelik hayat ve onun karşıtı için ‘toplumun olağandışı anlarının’ aksine rutin anlamdaki gündelik hayat, ‘ayrıcalıklı ve güçlü konumdakilerin hayatının’ aksine kitlelerin hayatı anlamındaki gündelik hayat*” ifadelerini kullanır. Araştırma açısından gündelik hayatın her iki kullanımını da söz konusu olmuştur. Gündelik hayat kamusal ve özel mekânı ve bu mekanlardaki ilişki ve etkileşimleri içerecek şekilde ele alınmaya çalışılmıştır.

Zira gündelik hayat, mekânsal pratiklerin, rutin davranışların ve kamusal aktivitelerin incelendiği pratik bir alan olarak işlevselleştirilir (Tuncer 2015, s. 48). Gündelik yaşamdaki sosyal pratikler ise mekanların düzenlenmesi üzerine kuruludur. Bu noktadan yola çıkan de Certeau (aktaran Arık, 2009, s. 180) bir mekânın ne şekilde düzenlendiğinin analiz edilmesinde ilk olarak mekânın kime ait görüldüğünün sorgulanmasıyla başlanabileceğini ifade eder. Bu kapsamda kamusal ve özel olan arasında tanımlanan ayrımlar ve sınırlar arasında sabit ve değişmez bir ilişki kurmak yerine, tanımlanan bu ikiliklerin gündelik yaşamda daimî bir değişime uğradıklarını hesaba katmak ve bu ilişkiyi yeniden tanımlamak gerekir. Dolayısıyla kamusal ve özel olan arasındaki ilişkinin birbiriyle karşılıklı olarak üretildiği ve bu iki alan arasındaki geçişkenliğin göz önüne alınması gerekir (Tuncer, 2015, s. 32; Şenol-Cantek, Ünlütürk-Ulutaş ve Çakmak, 2014, s. 122).

Bu bağlamda kamusal ve özel ayrımının yapay bir ayrım olduğuna dikkat çekilmektedir (Şenol-Cantek, Ünlütürk-Ulutaş ve Çakmak, 2014, s. 122). Öyle ki konuyu bu perspektiften ele aldığımızda, kamusal mekandaki her deneyimin özel mekanla ilişkilendiğini kaçırmamış oluruz. Bu da bizi, kadınların kamusal mekandaki mevcudiyet ve ilişkilerinin özel mekânda sürdürdükleri pratiklerden ayrı düşünülemeyeceğine götürür. Nitekim kadınların çeşitli mekanlarda var olabilmek için geliştirdikleri taktiklerin kamusal ve özel olan arasındaki geçişi ve ilişkiselliği yeniden sağladığı bilinmektedir (Wilson ve Domosh'dan aktaran Şenol, 2006, s. 2). Araştırma kapsamında bu anlayıştan hareket edilmiş, özel ve kamusal mekân arasındaki ilişkisellik göz önüne alınmıştır. Dolayısıyla kamusal ve özel mekanlar, birbirinden ayrı ve ilişkisiz olmaktan ziyade birbiriyle iç içe geçen, karşılıklı olarak birbirlerini dönüştüren ilişkiler bağlamında ele alınmıştır. Nitekim Tuncer (2015, s. 43) araştırması bağlamında, kadınlarla kamusal mekân deneyimleri üzerine konuşmanın özel yaşamları hakkında konuşmaktan ayrılmadığına dikkat çeker. Bu noktada özel-kamusal ikiliğine sabit mekânsal düşünceler olarak bakmadığımızda gerek kamusal gerek özel mekânı dinamik, ilişki ve etkileşimleri barındıran mekanlar olarak görebiliriz.

2.2.2. Gündelik Yaşamdan Mekâna: Mekân, Alan ve Sosyal Hizmette Çevre Üzerine

Mekânı, feminist sosyal hizmet bağlamında ele almak istediğimde, aklımda olan temel şey; mülteci genç kadınların gündelik yaşamlarındaki çeşitli mekanlarla ilişkilerinin toplumsal cinsiyet ilişkileriyle örülü olduğu ve bu durumun toplumsal cinsiyet temelinde bir dizi ihtiyacı görünür kılabilirdi. Öte yandan araştırmak istediğim şeyin mekân mı yoksa kamusal ve özel alanın ilişkiselliği çerçevesindeki deneyimler mi olduğunu tam olarak kestiremiyordum. Hatta bu kafa karışıklığına sosyal hizmet literatürü bağlamında düşündüğümde çevre kavramı da ekleniyordu. Nitekim sosyal hizmet uygulamasını diğer birçok disiplinden ayıran kuramsal yaklaşım, bireyin çevresi içinde alınmasıdır. Çevre kavramının tercih edilmemesinde etkili olan kuramsal yaklaşım daha sonra tartışılacaktır. Yeniden mekân ve alan kavramlarına dönersek gerek feminist kent çalışmaları gerekse feminist coğrafya çalışmalarında mekân ve alan arasında net bir ayrımın yapılmadığını ifade etmemiz gerekir. Böylesi bir ayrımın yapılamamasında, Tuncer'in de (2015, s. 34) ifade ettiği gibi "*public sphere*" ve "*public space*" kavramlarının her ikisinin de Türkçe'ye "*kamusal alan*" olarak çevrilmesi etkili olmuştur. Bu noktada aslında Tuncer'in (2015)

kendi çalışması bağlamında çizmiş olduğu çerçeve benim araştırmam açısından oldukça yol gösterici oldu.

Kamusal alan, evin özel alanından ayrı olarak çeşitli etkinlik ve etkileşim biçimlerinin yer aldığı eleştirel politik bir alan anlamında kullanılmaktadır (Duncan'dan aktaran Tuncer, 2015, s. 34). Öte yandan Tuncer (2015), çalışması kapsamında kamusal mekân kavramını kullanma nedeni olarak hem kamusal mekân kavramına dikkat çekme isteğini dile getirir hem de kamusal deneyimin daha gündelik ve sıradan kullanımını ortaya çıkarmayı amaçladığından bahseder. Dolayısıyla kadınların gündelik yaşam deneyimlerinden söz ettiği için kamusal mekân kavramını kullanmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, kamusal mekân kavramı salt fiziki bir mekâna işaret etmekten ziyade, Lefebvre'in kullandığı biçimiyle "*toplumsal ve mekânsal algı ve pratikleri şekillendiren karmaşık toplumsal bir inşa anlamındadır*" (aktaran Tuncer, 2015, s. 35). Bu noktada Tuncer'in (2015) çizdiği çerçevede araştırmada mülteci genç kadınların gündelik yaşamlarındaki sıradan ve rutin mekânsal pratiklerini başlangıç noktası seçerek özel ve kamusal deneyimlerin daha gündelik kullanımına odaklandığımız için mekân kavramını seçtiğimizi ifade edebiliriz

Bu çerçevede mekân kavramını ele aldığımızda mekâna eleştirel yaklaşımların, insanların mekanları algılayıp, onları değiştirip dönüştürdüğüne, mekânın yalnızca fiziksel bir çerçeve olmadığını, "*toplumsal ilişkiler, özellikle de toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, mekanlar aracılığıyla kurulup müzakere edildiğini*" vurgulamaktadır (Şenol-Cantek, Ünlütürk-Ulutaş ve Çakmak, 2014, s. 122). Hatta Massey (aktaran Bryant ve Livholts, 2007, s. 30) mekânın sembolik anlamı üzerinde durmuş, mekânın toplumsal cinsiyet ilişkilerine açık olduğunu ve onu etkilediğini dile getirmiştir. Aynı zamanda mekân, kadınları sınırlandıran bir yaklaşım yerine çelişkileri barındıran, dayanıklılık ve güçlenme olanağı barındıran bir yapı olarak da ele alınmaktadır (Lordoğlu, 2018, s. 15).

Örneğin; mülteci genç Müslüman kadınların kamusal mekân kullanımına odaklanan Wijntuin ve Koster'in (2018) çalışmasında gündelik mekânsal bir pratik olarak ifade edilen "*gezinme*" (*rondlopen*) kavramı bu kapsamda ele alınabilir. Erkeklerle karşılaştırıldığında, Faslı-Hollandalı genç kadınlar nüfusun önemli bir bölümünü oluştursalar da kamusal mekânda daha az görünür olmuşlardır. Genç kadınlar teknik olarak kamusal mekânda

görünseler de bu bir yerden bir yere gitmeyi ifade etmektedir. “*Gezinme*”, genç kadınların kullandığı bir kelime olarak, bir yandan görünürlüğü azaltan, diğer yandan ise kamusal mekân içinde var olmayı ifade eden günlük bir navigasyon biçimidir. “*Gezinme*” sayesinde kızlar, kendi topluluklarındaki kültürel normlar ile kendi özerklikleri arasında denge oluşturmaktadırlar. “*Gezinme*”, genç kadınlardan birinin ifadesiyle, “*belirli bir rota düşünülmeden, A’dan B’ye mahalle etrafında amaçsız bir şekilde yürümeyi içerir*” (Wijntuin ve Koster, 2018, s. 280). Öte yandan bahsi geçen “*gezinti*”; genç kadınların dışarıda olmasının meşru bir yolu olarak kendisini göstermektedir (Wijntuin ve Koster, 2018, s. 281).

Dolayısıyla feminist sosyal hizmet bağlamında yürütülen bu araştırma için mekânın daha eleştirel, ilişkisel ve dinamik bir çerçeve sağladığı görülebilir. Bu savı biraz daha derinleştirmek için ilişkisel mekân anlayışı ve kamusal normatif mekân kavramsallaştırması üzerinde durabiliriz. Bu anlayışa göre mekân ilişkiseldir. Çünkü nesnelere diğer nesnelere ilişki halindeki bir sistemde var olabilir. Mekân bu anlamda çok katmanlı ve heterojendir (Elden’den aktaran Lordoğlu, 2018, s. 16; Massey’den aktaran Kaya, 2013, s. 9). Toplum ve mekân arasındaki karşılıklı ilişki ve inşa üzerinden hareketle ilişkisel mekân anlayışı; mahalleyi ve kenti hem mahalle ve kentte yaşayanların o yerle kurdukları aidiyet boyutu hem de mahallenin diğer yerlerle ve kentin bütünüyle kurduğu ilişki üzerinden ele almaya imkân vermektedir. Böylesi bir tanım mahalle tanımının sınırlarını genişletmekte, mahallede yaşayan kişilerin ilişkileri, rolleri, performansları üzerinden mahallenin ele alınmasını ifade etmektedir (Lordoğlu, 2018, s.120).

Bütün bunlarla birlikte toplumsal sağduyu, değer ve kabullere dayanan normatif mekân inşası kamusal mekândaki davranışları belirlemesi bakımından önemlidir. İdeolojik bir öneme sahip olan kamusal mekân, toplumsal idealleri temsil etmenin yanı sıra sosyal etkileşimlerin gerçekleştiği yerdir. Bu noktada kamusal mekânda kimlerin olabileceği, bu mekânda hangi davranışların sergilenebileceği belirlenmiştir (Mitchell’den aktaran Kaya, 2013, s. 10). Kamusal mekânın ne şekilde ve kimler tarafından kullanılacağı bu şekilde inşa edilmektedir. Dolayısıyla normatif kamusal mekân, dezavantajlı konumdakilerin kendilerine yer açmak için mücadele verdiği bir alan olarak karşımıza çıkar (Kaya, 2013 s. 10-11).

Bu bakımdan mekân sürekli bir inşa sürecindedir. Mekânsal inşalar, insanların bazı kalıplar içinde düşünmesi ve etkileşimde bulunmasını sağlar. Mekânlar, insanlar ve kurumların aktivitelerini üreten ve toplumsal ilişkileri şekillendiren sosyal yapılardır. Dolayısıyla mekân hem üretilen hem de üreten bir dinamiktir (Kaya, 2013). Alkan (2009, s. 9) bu durumu şu şekilde ifade etmektedir;

Mekânın, toplumsal olarak üretilen ve olayların geçtiği yer (locus) ile toplumsal faillerin ve davranışsal birimlerin yöneldiği şey (focus) olma özellikleri arasındaki diyalektiğin ürünü olduğu, toplumsal faillerin etkinlikleriyle (yeniden) yapılandığı, (yeniden) üretildiği ve dönüştüğü, dolayısıyla toplumsal faillerin nesnel ve öznel deneyimlerinin mekâna anlam yükleyip onu (yeniden) tanımladığı, öte yandan mekânsal biçimlerin de faillerin davranış kalıplarında belirli etkiler yarattığı ve bütün bu süreçlerin belirli yapısal ve tarihsel koşullar altında gerçekleştiğinin altını defaatle çizen bir kuramsal kavrayış, ziyadesiyle ufuk açıcı[dır].

Öte yandan mekânın inşası toplumsal güç ilişkilerinden bağımsız değildir. Dolayısıyla mekânı oluşturan, tanımlayan inşaların çözülmesi toplumsal güç ilişkilerini anlamak bakımından önemlidir. Bu nedenle de mekân kavramsallaştırmasında gömülü olan anlam ve güç ilişkilerinin açığa çıkarılması gerekir. Bu bakımdan Kaya'nın (2013) vurguladığı gibi mekân, hareket halindeki özneler aracılığıyla üretilirken, bu öznelerin sosyal ayrımlarla, mekânsal sınırlamalarla (bazı hareketlere izin verilirken bazılarına verilmemesi gibi, kadınların erkeklerin rahatlıkla hareket ettiği mekânlarda hareket edememesi) nasıl farklılaştığı önemli noktalardır.

Araştırma bağlamında mekân kavramının kullanılma nedenlerine işaret eden bu açıklamaların yanı sıra daha önce de bahsedildiği gibi çevre kavramını ele almamız gerekir. Çevre kavramını sosyal hizmet literatürü bağlamında tartışmamız, ekolojik yaklaşım ve “çevresi içinde birey” kavramsallaştırması bakımından önemlidir. Sosyal hizmet literatüründe çevre, sosyal ve fiziksel olarak iki ayrı şekilde ele alınmaktadır. Gitterman'ın (1976, s. 522) sosyal hizmet müdahalesi üzerinden ifade ettiği üç odak bağlamında; ikinci odak olan çevresel problem ve ihtiyaçlar bağlamında sosyal çevre (*social environment*) insanın yarattığı ve daha sonra uyum sağlaması gereken kurum, kuruluşlar ve sosyal ağları içerecek şekilde tanımlanır. Çünkü çevrenin koruyucu olmadığı durumlarda ortaya çıkan stres, büyüme ve çevresel koşullara uyum sağlamayı engelleyebilmektedir. Bu nedenle

sosyal hizmet uzmanları, adaptasyon ve sosyal çevre arasındaki ilişkilerin farkında olarak hareket ederler.

Fiziksel çevre ise hem doğal hem de insan yapımı yapılar ve nesnelere hem de zaman ve mekâna işaret etmektedir. Çevresi içindeki birey (*PIE*) perspektifi (Gitterman, 1976, s. 605- 606) uygulayıcıların danışanların adaptasyonunu ve işlevselliğini engelleyen sorunlu çevresel faktörleri göz önünde bulundurarak psişik odakların ötesine müdahale etmelerini zorunlu kılmıştır. İnsan etkileşimlerinin ve çevrenin iyileştirici doğasını kabul eden bu perspektif, insan ve çevresi arasındaki uyumsuz ilişkileri değiştirmeyi zorunlu kılar (Gitterman ve Germain'den aktaran Cleaveland, 2011, s. 140). Aynı şekilde bireylerin sosyal işlevselliği içinde buldukları çevre ve mekânın özellikleriyle şekillenir. Mekân kişilere çeşitli roller yükler ve mekânın ürettiği bu roller kişilerin iyi oluş hallerinde etkili olur (Gencer, 2019, s. 134).

Fakat sosyal hizmetin, bireylerin çevreleri hakkındaki değerlendirmeleri ele alırken çevresel deneyimin farklılığı ve çeşitliliğine yanıt veren değerlendirme ve müdahaleler konusunda çok az içeriğe sahip olduğuna dikkat çekilir (Kemp, 2010, s. 59). Dolayısıyla sosyal hizmette birey-çevre tartışmalarının genelleyici olma riskinin yanı sıra birey-çevre hakkında egemen kültürel deneyimleri yansıtma riski taşıdığı vurgulanır. Ancak daha önce gündelik yaşamın eleştirel bir tavırla ele alınmasında bahsetmiş olduğumuz gibi kadın ve kız çocuklarıyla yürütülen sosyal hizmet pratiğinde birey ve çevreye dair genelleyici fikirlerin eleştiriye tabi tutulması gerekir. Bu tavrın olmayışı kadınların yaşamına dair genelleyici bir anlayış ortaya çıkarır ki bu durum mesleğin eşitlikçi ve kapsayıcı pratiğine ters düşer. Aynı zamanda eksik ve yanlış değerlendirmelere bağlı müdahalelerin ortaya konulmasına neden olur (Kemp, 2010, s. 60).

Bir diğer önemli husus ise her ne kadar çevresi içinde birey perspektifi sosyal hizmet uzmanlarının eşitsizlik ve yoksulluk gibi yapısal eşitsizlikleri keşfetmesini kolaylaştırırsa da bu eşitsizliklerin altında yatan dinamiklerin ve yapının kendisinin anlaşılmasını sağlayamaması düşüncesidir.³ Bu nedenle, çevreyi değiştirme çabaları kapsamında

³ Sosyal hizmette çevreye dair anlayışı güç ilişkileri gibi daha kapsamlı toplumsal ilişkiler bağlamında ele alan tartışmalar feminist sosyal hizmet ve mekân başlığı altında ele alınmıştır.

ayrıcalıklı ve dezavantajlı konumda olanların durumlarının anlaşılması gerektiği ifade edilmektedir (Gil'den aktaran Cleaveland, 2011, s. 140). Bu noktada mekân kavramının kullanımı, potansiyel olarak güç ilişkilerinin -araştırma açısından ırk ve cinsiyet anlamında- çatışmalı doğasını aydınlatma konusunda, özellikle ayrıcalıklı grupların yararına olan mekânın egemenliğini açıklamak için sosyal hizmet müdahalesinin bağlamını potansiyel olarak genişletmektedir (Lefebvre ve Massey'den aktaran Cleaveland, 2011, s. 140). Zira mekân üzerinden konuyu ele almak, çevreyi şekillendiren sosyal ve yapısal faktörleri açık ve anlaşılır hale getirmek için geleneksel çevresi içinde birey bakış açısını genişletir.

Dolayısıyla alan, mekân ve çevre kavramları üzerine çizdiğimiz bu çerçeve etrafında, uluslararası koruma kapsamındaki genç kadınların gündelik yaşamda özel ve kamusal mekanla ilişkili deneyimlerinin ortaya çıkarılması ve bu deneyimler üzerinden toplumsal cinsiyete dayalı ihtiyaçların tartışılması dinamik ve ilişkisel bir kavram olan mekân ile mümkün olacaktır. Nitekim üzerinde durmaya çalıştığımız esas nokta mekânın fiziksel bir çerçeve olarak ele alınmasından ziyade, toplumsal ilişkilerin kurulmasında belirleyici olmasıdır. Sosyal hizmet müdahalesi üzerinden düşündüğümüzde de böylesi bir bakışın, ekolojik perspektifin sınırlarını genişleteceği açıktır. Ancak Staub-Bernasconi'nin (aktaran Spatscheck ve Wolf-Ostermann, 2009, s. 2) ifade ettiği gibi toplumsal mekanları ilişkisel olarak değerlendiren sosyal hizmet anlayışı, paternalist fikirler kadar, toplumsal yapıları göz ardı eden bireysel perspektiflerin (*individualistic perspectives*) tehlikelerinden kurtulabilecektir.

2.2.3. Özel Mekândan Kamusal Mekâna: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Mekân Deneyimi ve İhtiyaçlar

Toplumsal mekân cinsiyete dayalı ilişkiler tarafından yeniden inşa edilir. Bunun anlamı mekânın cinsiyetlendirilmiş olmasıdır. Bu anlayışla mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkisi üzerine literatürü incelediğimizde ilk olarak feminist coğrafya çalışmalarıyla karşılaşırız. McDowell (1993a), feminist coğrafyanın farklı sosyal ve ulusal koşullarda farklı biçimler almış tarihini ele almış, geleneksel coğrafya disiplinine getirilen eleştirilerden bahsetmiş, feminist coğrafyayı toplumsal cinsiyet ilişkileri, kadınların dünyadaki konumları ve mekânsal değişimlerini kapsayacak şekilde ele almıştır.

Süreç içinde akademik coğrafya disiplinine getirilen eleştirilerle coğrafi bilginin ne olduğu, coğrafyanın öznelinin kim olduğu sorgulanmaya başlamıştır. Çünkü çoğunlukla erkeklere ait olan, onların deneyimlediği mekânlara odaklanmanın kadınların yaşantı, deneyim ve davranışlarının kişisel, özel meseleler olarak nitelendirilmesi ile ilişkilendiği görülmüştür. Bu çerçevede coğrafyanın feminist anlayış temelinde ele alınması 1960'lı yıllarda başlar. İfade edilen eleştiriler bağlamında kadınların özne olduğu çalışmalar yapma ihtiyacı gündeme gelmiştir. Bu noktada feminist coğrafya çalışmalarında başlıca konular ev içi iş bölümü, kadınların fırsat ve hizmetlere erişimi, mekânsal organizasyon, kamusal mekândaki roller üzerine odaklanmıştır (Tuncer, 2012, s. 80).

Ana akım coğrafyadan farklı olarak feminist coğrafya, kamusal-özel alan ayrımını reddeder. Kamusal ve özel mekân arasındaki bölünmeyle evin kadınların alanı olduğu varsayımı eleştirilir (McDowell, 1993a, s.165). Yeniden üretim ilişkilerine odaklanan feminist coğrafya, kamusal ve özel alan arasındaki ilişkiye odaklanır. Aynı zamanda kadınların mekânsal hareketliliğindeki sınırlılıklar üzerinde durulur. Bu noktada kadınların gündelik yaşamlarına odaklanan kadın ve çevre ilişkisini ele alan çalışmalar gündeme gelir. Bu kapsamda 1970'lerde kamusal ve özel alan arasındaki ayrım üzerine getirilen eleştiriler, feminist coğrafyanın odak noktası haline gelir (Mirioğlu, 2018, s. 186). Feminist coğrafyanın odaklandığı bir diğer husus ise güç ilişkileridir. Öyle ki bu çerçevede güç ilişkilerinin mekâna gömülü olduğu, mekânı hedef aldığı, dönüştürdüğü ve uyarladığı ifade edilmektedir (Özkazanç ve Ağtaş, 2014, s. 13). Bununla birlikte mekân ve onunla ilişkilendirilen anlamların çeşitli dışlama süreçlerine katkı sağladığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla bazı kimlikler için mekâna aidiyet ya da mekândan dışlanma karşımıza çıkmaktadır (Kaya, 2013). Bu noktada gerek toplumsal cinsiyet gerekse göç ve mekân ilişkisi üzerinden çeşitli mekanlarda düzen, düzenin nasıl inşa edildiği ve ne şekilde devam ettirildiğinin üzerinde durulmaktadır.

Diğer taraftan ataerkil sistemin mekân üzerinden yeniden üretimine yapılan vurguyla mekân üzerinden planlamaya dair feminist eleştirilerin güçlendiği görülür. Corole Pateman (aktaran Oğuz ve Atatimur, 2008, s. 4), ücretli emeğin vatandaşlığın temeli olarak görüldüğünü, dolayısıyla da kent planlarının gözettiği nüfusun erkek nüfus olduğuna dikkat çekilir. Öyle ki Alkan (aktaran Oğuz ve Atatimur, 2008, s. 9), kadınların yaşam alanlarının

toplumun onlara yüklediği görev ve sorumluluklar çerçevesinde sınırlandırıldığını, kadınların kamusal yaşamdaki görünürlüklerinin daha çok hane içi işlerin idame ettirilmesi, yakın akraba, aile ziyaretleri üzerinden şekillendiğini ifade eder. Bu anlamda özellikle kentsel mekân ölçeğinde yürütülen ilk çalışmaların, kadınların kamusal mekândan ayrıştırılmasına işaret ettiği görülür.

Bu durumun bir yansıması olarak kadınların kentsel planlarda önemli bir kategori olarak ele alınması, kentsel planlamaların kadınların talep, ihtiyaç ve gereksinimleri doğrultusunda şekillendirilmesi gerektiğine ilişkin farkındalık ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda feminist planlama politikasının toplumun kenti nasıl kullandığını inceleyerek fiziksel mekânları çeşitli etkinliklere göre düzenlemeye çalıştığı ifade edilebilir (Oğuz ve Atatimur, 2008, s. 13). Nitekim, konuyla ilişkili olarak feminist planlama politikalarının bakım, destek, korunma, barınma, güvenlik, hareketlilik gibi konular üzerinde durduğu görülür. Güvenlik, ışıklandırma, toplu taşıma gibi konular bu çerçevede incelenmektedir. Özellikle belirtilmesi gereken bir diğer husus ise, hareketliliğin sadece ulaşım anlamında değil, yürüyüşü de kapsayacak şekilde ele alınmasıdır (Oğuz ve Atatimur, 2008, s. 14).

Daha önce bahsettiğimiz gibi kadın ve mekân ilişkisini ele alan çalışmalar 1980’li yıllarda gündeme gelmiştir. Öyle ki bu tarihlerdeki feminist ampirik çalışmalarda toplumsal cinsiyetin coğrafi süreçlerde açıklayıcı bir kategori olarak ele alındığı görülür. Bu bağlamda gelişmiş, az gelişmiş kırsal ve kentsel bölgelerde kadınların yaşantı ve deneyimleri incelenmiş, kadınların erkeklere göre eşitsiz ve ikincil konumlarından kaynaklı mekânsal farklılıkların ortaya çıkarılmasına dair çalışmalar yapılmıştır. Kadınların dezavantajlı yaşam koşullarının ortaya çıkarılması, kentsel alan kullanımı kalıplarının oluşumu, kentin mekânsal yapısının inşa sürecinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin oynadığı rolün açığa çıkarılması başlıca çalışma konuları olarak karşımıza çıkar (Tuncer, 2012, s. 81).

1980-1990’lı yıllar arasında mekân ve cinsiyet arasındaki ilişkiselliği ele alan çalışmaların toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkiselliğine doğru evrildiği görülür. Ancak özellikle 1990’lı yıllar mekân bağlamında bireysel deneyimlerin çalışıldığı bir dönem olmuştur. 1980’lerin sonunda ise erken dönem çalışmaların özellikle etnomerkezci oldukları yönünde

eleştirildiği görülür (Mcdowell'dan aktaran Mirioğlu, 2018, s. 187). Sınıf, ırk, etnisite gibi toplumsal boyutların çeşitli çalışmalarda göz ardı edildiği ve farklılaşan kadınlık deneyimlerine vurgunun yetersizliği eleştirilmiştir. Çünkü kadınlar arasındaki farklılık ve çeşitlilik, ırk, yaş, hamilelik ve annelik, gelir, yaşam düzenlemeleri vb. kadınların belirli ortamlara yönelik tutum ve kullanımlarını yeniden etkileyebilmektedir (Boys, Longhurst, Rose ve diğerlerinden aktaran Koskela ve Pain, 2000, s. 270).

Feminist coğrafya çalışmalarında farklılaşan kadın deneyimlerine vurgunun etkisiyle 1990'lar ve takip eden yıllarda iki epistemolojik yaklaşımın gündeme geldiği görülür; feminist duruş noktası teorisi ve postmodern feminizm. Bu bağlamda postmodern anlayışın da etkisiyle toplumsal cinsiyet ve mekân çalışmalarında “farklılığın” nasıl kuramsallaştırılacağına odaklanılmıştır. Yürütülen çalışmalarda konumlandırılmış bilgiden faydalanılmış, bu tür bir bilgi “*bir yerden bakış*”a yaslandığı için nesnellik kapasitesinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir (Tuncer, 2012, s. 82- 83). Benzer şekilde McDowell (1993b, s. 309-311), feminist coğrafyada farklılaşan kadın deneyimleri ve konumlanmış bilgi düşüncesini ele almıştır. Diğer taraftan konumlanmış bilgiye doğru yönelmenin bir sonucu olarak coğrafi konum ve yerlerin alışılmış sabit tanımları sorgulanmıştır. Dolayısıyla mekân; yer, çevre gibi kategorik kavramlar ilişkisel olarak ele alınmaya başlanmıştır. Aynı zamanda metodolojide gerçekleşen yeniliklerle araştırmacının konumu ve araştırma sürecine katılımı da ayrıca tartışılmıştır. Bu durum ise kadınların mekânla ilişkili deneyimlerini anlamak için nitel araştırma yöntemine yönelmeye yol açmıştır (Tuncer, 2012, s. 83).

Günümüzde ise toplumsal cinsiyet ve mekânın birbirlerini karşılıklı olarak nasıl inşa ettikleri üzerinde durulmaktadır. Diğer taraftan postmodern teorinin etkisiyle araştırma öznesi olarak birey ön plana çıkmış, ırk, sınıf, etnisite, cinsiyet gibi değişkenler ve birey arasındaki kesişimsellik çalışılmaya başlanmıştır. Öyle ki, cinsiyete dayalı ilişkiler salt cinsiyet farkları temelinde alınmamış, kimlik, öznellik ve deneyimler dikkate alınarak, cinsiyet ve diğer farklılıkların kesişimi ve bu bileşenlerin mekânsallıkları üzerinde durulmuştur (Bondi ve Rose'dan aktaran Mirioğlu, 2018, s. 189).

Türkiye ölçeğinde ise farklı kadınların deneyimleri çerçevesinde göç ve mekân ilişkisinin çalışılması ve göç sürecinin diğer toplumsal süreçlerle birlikte ele alınması -nitekim cinsiyet de buna dahildir- 1990'lı yıllarda mümkün olmuştur. Her ne kadar 1980'li yıllarda kent içi göç üzerinden kente uyum, aile yapılarında dönüşüm gibi konular çerçevesinde gecekondularda yaşayan kadınları odak alan çalışmalar yürütülse de göçün daha geniş kavramsal çerçeveler etrafında tartışılması ilerleyen yıllarda gerçekleşmiştir. Bu durumun etkisiyle mekânın geçiciliği, mekânsal hareketlilik, “ara mekân” (*purgatorio*) gibi kavramlar tartışılmaya başlanmıştır (Alkan, 2009, s. 26). Toplumsal cinsiyet ve kent ilişkisinin ele alınması ise 2000'li yıllar itibariyle artış göstermiş ve birçok çalışmada bu ilişki üzerinde durulmuştur (Alkan, 2005; Alkan, 2011; Mackenzie, 2002; Oğuz ve Atatimur, 2008; Yılmaz, 2009, Kalfa, Aytekin ve Dinç, 2009; Aktaş, 2017; Tuncer, 2018). Öte yandan cinsiyet ve kent üzerinden kadınların kamusal alana katılımını ön plana alan çalışmalar, kamusal alanda kadın görünürlüğünün artmasına vurgu yaparken kadınların gündelik yaşamlarında evlerinden hangi nedenler ve koşullarla çıktığını ve evden dışarı doğru açılan bu mekanları ne şekilde deneyimlediklerini ihmal etmiştir. (Tuncer, 2015, s. 32).

Tam da bu noktada araştırmanın kamusal ve özel mekânın ilişkiselliğine vurgu yapan bu anlayışla bağlantılı olduğunu ifade etmemiz gerekir. Dolayısıyla araştırma bağlamında mülteci genç kadınların özel ve kamusal mekân deneyimleri ön plana çıkmakta, özel ve kamusal mekân ilişkisel olarak ele alınmaktadır. Bu noktada araştırmanın analizine de ışık tutmak için özel mekân bağlamında ev; kentin kamusal mekanları ve mahalle arasındaki geçişkenlikten hareketle, bahsi geçen mekanlardaki deneyimleri toplumsal cinsiyet perspektifiyle ortaya koymaya çalışacağız. Bunu yaparken, evden başlayarak, evin dışındaki kamusal mekânı kent ve mahallede ölçeğinde tartışan bir izlek takip edeceğiz.

- **“Gündelik Yaşamın Anlam Üretme Mekanizmalarından Biri Olarak Ev”**

Roger Silverstone evi, genellikle yaşam öyküsünün şekillenmesine yardımcı olan birçok nesneyi ve bu nesnelerin şifrelendiği anlamları ve anıları içeren bir yer olarak tanımlar (aktaran Felski, 2000, s. 88-89). Nitekim “gündelik yaşamın anlam üretme mekanizmalarından biri olan ev” (Bora, 2009, s. 72) için kadınların kullandıkları

metaforlar bu duruma işaret etmektedir; rahatlık, kendini güvende hissettiğin yer, huzur, yuva, mahremiyet (Lordoğlu, 2018, s. 131-132). Hatta ev, evin dışına çıkma imkânı olmayan kadınlar için bir sosyalleşme mekânı haline de gelebilmektedir. Öte yandan Ferguson (2008, s. 569-570), evin anlamının birçok disipline konu olduğunu söylerken, uygulama merkezinde ev ziyareti gerçeği olmasına rağmen sosyal hizmet uygulamasının evin anlamını neredeyse göz ardı ettiğine işaret eder. Ona göre evin eleştirel bir şekilde incelenmesi şu açılardan önem taşır; şiddet, ihmal vb. durumların açığa çıkarılması, evdeki alanın ve ev içinde nasıl hareket edildiği üzerinden danışanların mevcut durumlarının çok yönlü değerlendirilmesi ve evin sunduğu imkanlar ve tehlikelerin değerlendirilmesi aracılığıyla ihtiyaçların etik ve adil açıdan karşılanması.

Dolayısıyla gerek evin önemi ve anlamı gerekse toplumsal cinsiyet ilişkilerini içermesi evin gündelik (Felski, 2000) önemi üzerine açıkça düşünülmesini gerektirmektedir. Birincisi, ev, aşinalık ve rutinle eş anlamlı olsa bile, bu aşinalık zaman içinde, her şeyden önce kadınların çabası ve emeği ile aktif olarak üretilir. İkincisi, ev ile ev dışı arasındaki sınırlar birbirine geçmektedir. Ev, artık dış dünyadan koparılmış özel bir yerleşim mekânı değil, daha geniş toplumsal süreçler ve tutumlarla şekillenmektedir. Bir diğer önemli nokta ise evin, çatışmalar ve güç mücadeleleriyle şekillenmesi ve kadınların ikincilleştirildiği (*female subordination*) bir yer haline de gelebilmesidir (Felski, 2000, s. 86).

Diğer taraftan bedenın güvenliğinin ev ile ilişkilendirildiği görülür (Şenol-Cantek, Ünlütürk-Ulutaş ve Çakmak, 2014, s. 122). Öyle ki bu nedenle kadınların kimi zaman kamusal alana giriş ve hareket etmede kısıtlanması gibi birçok durumla karşı karşıya kaldığı ifade edilmektedir (Kandiyoti, 2015, s. 81). Öte yandan kadın bedeninin güvenliği mahrem kavramıyla birlikte tartışılmaktadır. Gizliliğe, aile hayatına, yabancıнын bakışından saklanana işaret eden mahrem, örtünme ile ilişkilendirilmektedir (Göle, 2016, s. 20). Örneğin; Kanada'ya göç eden Müslüman genç kızlarla yürütölen bir çalışmada, hicab giymiyor olsa da Müslüman genç kızların hepsinin, haritalarına bir hicab ekledikleri ifade edilmektedir. Çalışma kapsamında bu durum “*mütevazi bir şekilde giyinmenin güvende olmaya işaret ettiği*” bilgisiyle ilişkilendirilmiştir (PQCHC ve CAWI, 2013). Bu çerçevede örtünme, yasaklanan ve mahrem olanın özelin sınırları içinde tutulmasını ve kamusal olandan sakınmaya imkân veren ahlaki bir işlevi yerine getirir (Göle, 2016, s. 38).

Aynı zamanda örtünme ve kadının davranışlarını kontrol etmesi arasında da bir ilişki tanımlandığı göze çarpmaktadır. Bu sayede kadının kendini erkeğin bakışından sakındığına işaret edilmektedir. Dolayısıyla cinsiyetler arası sınırın ve toplumsal düzenin korunmasında örtünme bir temel olarak görülmektedir (Göle, 2016, s. 126-127). Benzer şekilde mahrem olana vurgu, hem öteki cinsle olan ilişkinin sınırlarını belirlemekte, hem de kamusal mekandaki görünürlüğün sınırlarını çizmektedir (Türkmen, 2018, s.142). Diğer taraftan örtünmenin, kadınların saygınlık kazanma ve kamusal mekandaki görünürlüğünü teşvik etmesi yönüyle bir ölçüde dokunulmazlık sağladığı da ifade edilmektedir (El Guindi'den aktaran Kandiyoti, 2015, s. 140).

Özel ve kamusal olanın iç içe geçmesine işaret eden bir diğer durum ise kamusal mekandaki hareketlilikle ilişkili olarak ifade edilebilir. Kamusal mekânın genç kızlar için kimi zaman evlerinde sahip olmadıkları bir mahremiyet seviyesi sunduğu ifade edilmektedir. Nitekim Wijntuin ve Koster'in (2018, s. 283) çalışmasında bir genç kızın "*Dışarıda olduğun zaman kimse senin konuştuğunu duyamaz.*" ifadesi bu durumun bariz bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Diğer taraftan kamusal yaşamdaki çeşitli, engel, baskı ve sınır ile karşılaşma deneyimleri kadınların yaşanılan evin sınırları içinde evle daha sıkı bağlar kurmalarına yol açabilmektedir (Tuncer, 2015, s. 47). Göçmen kadınlarla yapılan birçok çalışmada evin, onların gözünde kayıpların telafi edildiği bir alan olarak görüldüğü ve bir başarı alanı olarak güçlenme olanağı barındırdığından bahsedilmektedir. Hatta bu tür araştırmalar kadınların evle sınırlandırıldığına dikkat çeken teorilere de çeşitli eleştiriler getirmektedir (Thompson'dan aktaran Acuner, 2016, s. 7). Buna ek olarak güvenliğin ve kişinin güvenlik duygusunun, yaşanmış deneyimlere ve geçmiş deneyimlere bağlı olarak bir ölçüde göreceli olduğuna işaret edilmektedir. Örneğin; Kanada'ya göç eden kadınların mahallelerindeki güvenlik duygularının, göç öncesi deneyimlerine göre şekillendiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, katılımcıların yeni evlerini güvenli hale getirmek için ellerinden geleni yapma kararlılığında olduğuna vurgu yapılmıştır (PQCHC ve CAWI, 2013, s. 25-26).

Bu noktaya kadar özel mekân evin, kamusal mekanla olan ilişkisini göz önüne aldığımızda hem içeride hem de dışarıda olmayı sağlayan bir yanıyla özel ve bir yanıyla kamusal olarak

imlenen mekanlara temas eden, evle sokak arasında bir “ara alan” tanımlanabilir mi? (Şenol-Cantek, Ünlütürk-Ulutaş ve Çakmak, 2014, s. 122). Çeşitli araştırmalarda bu tür ara alanların⁴ tanımlandığı görülse de araştırma açısından bu tür ara alanlara bir yönüyle benzeyen mahalle ve mahalleden kente, kamusal mekânın değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Özellikle genç kadınların mekânsal hareketliliklerinin sınırlı olduğunu düşündüğümüzde evle kamusal mekân arasındaki geçişin çoğunlukla mahalleyle sağlandığını düşünebiliriz.

- **“Mahrem Olanla (Ev) Bilinmeyen (Kent) Arasındaki İlişkide Bir Geçiş Olarak Mahalle”**

Fransız sosyolog Pierre Mayol (2015), özel mekânı kamusal mekândan ayıran bir sınır olarak tanımladığı mahalleyi, aynı zamanda ev ile olan bağı üzerinden ele alır. Bu bağlamda ona göre mahalle, aslında kamusal mekânın bir tür özelleşmesidir de. Çünkü işlevi; “mahrem olanla (ev), bilinmeyen (kent) arasındaki ilişkide bir geçiş” olmasıdır. Öte yandan şüphesiz evin kavranışıyla bağlı olduğu kentin kavranışı arasında bir ilişki vardır. Dolayısıyla Mayol’e göre mahalle, ev ve kent arasındaki “kişisel ve sosyal bir diyalektiğin ara yoludur” (2015, s. 34-35). Aslında feminist mekân çalışmalarında sıklıkla görüldüğü gibi, Mayol (2015) de mahalleyi evle ilişkisi üzerinden ele alır. Evin genişletilmiş hali olarak, dolayısıyla ev ile geçişken bir mekân olarak görür. Çünkü mahalle, herkese açık olan, anonim, tekinsiz olan değildir. Kent içinde olan ama bir yanıyla da ev ile ilişkili, evden dışarı doğru açılan bir konumdadır. Bu bağlamda mahalle, kamusal mekâna uyum sürecinin ilk aşamasıdır bir yanıyla.

Mahalle, kentsel mekân içinde en bilindik parçalardan biri olarak, kişilerin gündelik pratikleri aracılığıyla kamusal mekânın içine nüfuz edebildiği bir yer olarak görülebilir. Kadınlar ev bağlamında kurdukları ilişkiler aracılığıyla mahallede bir kamusalılık oluştururlar. Dolayısıyla hem mekânsal hem de sosyal olarak kurulan bu bağlar, mahallede

⁴ Pencere kenarı, balkon (araştırmaya katılan bir kadının tanımıyla balkon; “evin içindeki sokak, sokağın içindeki ev” s. 126) ve kapının önü ara alan olarak tanımlanmıştır (Şenol-Cantek, Ünlütürk-Ulutaş ve Çakmak, 2014). Özellikle mekânsal hareketliliği sınırlı olan kadınlar için bu tür ara alanların daha sık kullanıldığı görülmektedir. Balkon; güvenli, meşru, işlevsel s. (128), pencere kenarı: “perde arkasında saklanarak görülmeden görmeye elverişli alan” (s. 130) olarak tanımlanmaktadır.

kadınların birbirleriyle paylaştıkları bilgiler sayesinde evin uzantısı olarak sokak ve mahallenin de güvenli hale gelmesini sağlar. Bu tanıma hali sokağın meşru bir kamusal mekân olarak kullanılmasına imkân verir (Acar Savran'dan aktaran Lordoğlu, 2018, s. 135).

Ancak diğer taraftan mahalle, tıpkı kent gibi toplumsal ilişkilerin kurulduğu bir mekandır. Hatta Connell'a (2016, s. 198) göre aynı durum sokak için de geçerlidir ki *“sokak belirli toplumsal ilişkilerin olduğu, kesin sınırları olan bir toplumsal çevredir”*. Dolayısıyla da kişinin kendinden önce de var olan toplumsal ilişkilerin içine girmesi söz konusudur. Komşular dışarıda, kapının önündedir. Dolayısıyla mekânın kamusal biçiminin ortaya koyduğu yakınlık ve özel yaşamın korunması arasında bir denge kurulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Mayol, 2015, s.39).⁵ Aynı durum sosyal destek mekanizması olarak tanımlanan mahallenin ve komşuluk ilişkilerinin hem bir destek hem de kontrol mekanizması olarak kendini var etmesi konusunda da görünür olmaktadır. Bu noktada daha güncel çalışmalar, özellikle yardımlaşmaya dayalı sosyal destek mekanizması olarak mahallenin, bir baskı unsuru haline de gelebileceğine dikkat çeker (Şenol, 2006; Lordoğlu, 2018). Bu noktada hem rahatsız edilmemek hem de sosyal mekandaki kazançların dışında kalmamak için bir yandan kurulması gereken bir yakınlık diğer taraftan korunması gereken bir uzaklık mevcuttur. Lordoğlu (2018, s. 138) mahalle ilişkilerindeki bu mesafe durumunu; *“kendine alan açma ve mahallenin güvenlik çemberinin içinde kalma arasındaki gerilim”* üzerinden açıklamaktadır.

Gerek ev gerekse mahalle ölçeğinde uluslararası koruma kapsamındaki genç kadınların bu dengeyi sağlamak adına ne gibi strateji ve taktiklere başvurduğu ise mekânsal sınırları aşma yollarını açığa çıkarma bakımından önem taşımaktadır. Aynı durum mahallenin genel normlarıyla uyumlu olmak için geliştirilen stratejileri belirleme noktasında da önem taşır. Zira sokakta olmak ya da dışarı çıkmak aynı zamanda bir tanınma ve işaret edilme tehlikesini beraberinde getirdiği için kadınların gerek mahalle gerekse kamusal mekânda belirlenmiş davranış ve değerler sistemine göre hareket etmesi beklenir. Örneğin beden

⁵ Gündelik hayatın düzenlenmesinde, kişilerin “uygun” olma aracılığıyla gündelik hayatın mümkün olmasını sağlamaya girişmesi. Bu durumun kişi için karşılığı çevresinden saygı görme güvencesiyle birlikte kendi lehine olacak bir güç ilişkisi kurmasıdır (Mayol, 2015, s. 31).

görünüşü (kıyafet seçimi, makyaj yapılıp yapılmadığı vb.) ve dışarıya yansıtılan toplumsal mesajların hepsi bu kapsamdadır. Gülümsemek, gülümsememek ya da tercih edilen giyim tarzı mahalleye ne oranda dahil olunacağına birer göstergesi olabilmektedir (Mayol, 2015, s. 4; Tuncer, 2015, s. 44). Bu kapsamda beden ve mekân arasındaki ilişkinin “*uygunluk*” üzerinden ele alındığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bahsi geçen “*uygunluk*” ilişkisi mahallenin yanı sıra, sokak, evin sokağa açılan bölümleri, bina, avlu, kapı önü gibi geçici mekânlar üzerinden de ele alınmıştır. Öyle ki kamusal ve özel mekân geçişkenliğinde kadınlarla yürütülen çalışmalarda birçok ara alan/meکان’dan bahsedildiği bilinmektedir. Nitekim Şenol (2006, s.13), Almanya’da yaşayan Türk kadınlarla yürüttüğü çalışmada, kadınlardan bir günlerini fotoğraflayarak hikayeletirmelerini ister. Çalışmada, ev, apartman, bahçe, mahalle gibi mekânların fotoğrafları çoğunluktadır. Diğer taraftan evin mahrem alanı dışına çıkan kadın için, çıktığı yer evin bahçesi de olsa ataerkil denetim söz konusudur. Örneğin, çalışmaya katılan genç bir lise öğrencisi için mahallede arkadaşlarıyla görüşebileceği mekân, gözlerden uzak ancak ailesi tarafından arandığında kolayca bulunabileceği mahallenin yakınındaki bir çocuk bahçesidir.

Mekân ve “*uygunluk*” ilişkisinden yola çıkarak kamusal mekânın bilindik parçası olan mahalleden kentin kamusal mekanlarına çıkış üzerine düşündüğümüzde, genç kadınların yaygın kültürel ve toplumsal cinsiyet normlara göre, açık bir sebep olmadan dışarıda olmalarının beklenmediği görülür (Wijntuin ve Koster, 2018). Nitekim Perc’ın (2020, s. 60), ifadesiyle bir yanda ev, mahrem; diğer yanda başkaları, dünya, toplum vardır ve birinden diğerine keyfince gitmek mümkün değildir çoğu zaman. Eşiği geçmek isteyen izin belgesini göstermek zorundadır. Eşiği geçmek genç kadınlar için ise daha zordur. Bu durumun üzerinde kamusal mekânda genç kadınların nasıl davranmaları gerektiğine dair toplumsal cinsiyet normlarının etkili olduğuna işaret edilir. Öyle ki yapılan bir çalışmada bazı genç kadınlar, ilkokul çağı gibi daha küçük yaşlarda oldukları dönemlerde, sokakta ya da dışarıda oynadıklarını ifade etmişlerdir. Genç kızlar bu dönemi *kaygısız bir dönem* olarak nitelendirmişlerdir (Wijntuin ve Koster, 2018, s. 284). Öte yandan genç kızlar ergenlik dönemine yaklaştıkça, yapılmasına izin verilen şeylerde değişiklikler olduğu görülmektedir. Özellikle ergenlik dönemiyle birlikte bu değişimin kendini iyiden iyiye

gösterdiği ifade edilmektedir. Nitekim kızlar erkeklerle oyun oynamayı bırakmakta, kamusal mekân kullanımları daha sınırlı hale gelmektedir. Dolayısıyla ergenlik dönemi sonrasında kamusal mekândaki hareketliliğin kimi açılardan sınırlandığı söylenebilir.

Hatta bu duruma bir örnek olarak yine bahsi geçen çalışmada genç kızlar, kamusal mekânda olmak için işlevsel bir nedene sahip olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Örneğin, alışveriş, genç kızların dışarıda olmaları ve arkadaşlarıyla zaman geçirmeleri için meşru bir neden olarak görülmektedir. Ancak gezinmek veya sohbet etmek kamusal mekânda olabilmek için işlevsel bir neden olarak tanımlanmaz. Bu nedenle dışarıda amaçsızca gezinmek ya da sohbet etmek genç kızlar ve aileleri için utanç verici bir durum olarak değerlendirilmiştir. Çünkü genç kızlar evlenecekleri zaman insanların onları geçmişleriyle birlikte değerlendireceklerini, onları tanımak için yakın oldukları komşuları veya tanıdıklarıyla iletişim kuracaklarını ve itibarlarını korumanın önemli olduğunu dile getirmişlerdir (Wijntuin ve Koster, 2018, s. 286). Buna karşılık, genç kızlar kamusal mekâna çıkmak için işlevsel olabilecek çeşitli nedenler oluşturmaktadırlar. Örneğin; alışveriş yapmak veya küçük kardeşlerini oyun oynamak için dışarı çıkarmak bu tür nedenler arasındadır. Bu noktada belirleyici olan genç kızların sosyal olarak meşru bir nedene sahip olmalarıdır. Bunun sonucu olarak genç kadınlar, kamusal mekânın çeperinde kendilerine yer edinebilmektedirler. Aslında tam da bu bağlamda genç kadınların kamusal mekâna çıkmalarını sağlayan durum ve olayların açığa çıkarılması önemlidir. Dolayısıyla gündelik yaşam deneyimlerinde oldukça rutin ve sırada olan kimi faaliyetlerin, eleştirel bir bakışla değerlendirilmesi gerekir. Nitekim alışveriş yapmak için çıkmak her ne kadar basit ve gündelik bir rutin gibi görünse genç kadınların kamusal mekândaki varlıklarını meşrulaştırmanın bir yolu da olabilir.

Aslında mahalle için çizdiğimiz çerçeve bir yandan kentin kamusal mekanları üzerine düşünmemize olanak sağlar. Ancak kent, ev ve mahalleden farklı olarak başka bir hayatı, başka bir yeri hayal etmeye imkân vermesi bakımından önemlidir. Özellikle uluslararası koruma kapsamındaki genç kadınların özel ve kamusal mekân deneyimlerinde karşı karşıya kaldıkları sınırlar ve bu doğrultuda toplumsal cinsiyete dayalı ihtiyaçlarını ne ölçüde giderebildiği, kamusal mekânda var olabilmek için alternatif yollar geliştirip geliştirmedikleri ve en önemlisi bütün bunların onların güçlenme sürecine ne düzeyde katkı

sağladığı kentin kullanımı, kentin imkanlarından yararlanmakla iç içe görünmektedir. Diğer taraftan kamusal mekânın kadınlar için hem bir özgürleşme hem de birçok sınırlılığı bir arada barındıran bir çelişkiler yumağı olması onun özellikle tartışılmasını gerektirmektedir.

- ***Kent ve Kamusal Mekanları***

Kuramsal çerçevede özel ve kamusal mekân arasındaki ilişkiye yapılan vurgu temelinde, kentin kamusal mekanları; mahalle ve kent ilişkisinden başlayarak kamusal mekân deneyimi, evden kamusal mekâna çıkışta karşılaşılan sınırlılıklar, kamusal mekânda genç kadınların mevcudiyetinin önemi ve kamusal mekânda güvenliğin toplumsal cinsiyetle ilişkisi üzerinden ele almaya çalışacağız. Araştırma doğrudan kentsel hizmetlere erişim ve kentsel hizmetlerin deneyimlenmesine odaklanmamaktadır. Daha ziyade kamusal mekânın deneyimlenmesinde toplumsal cinsiyet ilişkileri ve etkileşimleri üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet perspektifinden kent ve kamusal mekanlarına bakılacaktır.

Genel çerçevede göçmenler için kentsel alan ekonomik ve sosyal alanları kapsayan temel ihtiyaçlarla ilişkili görülürken, göçmen kadınların bu alanlara erişim ve etkileşimi toplumsal cinsiyetle ilişkilidir. Bu durumun bir yansıması olarak göçmen kadınların ev içi ve mahalle alanında konumlandığı, gündelik etkileşimlerinin de bu çerçevede sınırlandığı ifade edilmektedir (Erbaş, 2019, s. 226-227). Dolayısıyla kadınların özel (ev içi) mekândan kamusal mekâna uzanan deneyimlerinde mahalle ve kent ilişkisi arasında bir bölünmeden bahsedilmektedir. Bu bölünmede kadınlar genellikle kent merkezinden ziyade evin bir uzantısı olarak mahallenin özneleri olarak görülür. Dolayısıyla kadınların mahalle içindeki görünürlükleri doğal karşılanırken, daha çok erkeklerle ilişkilendirilen kamusal mekâna giriş, toplumsal onay ve gerekçeler gerektirir (Yılmaz, 2009, s. 204). Nitekim kadınlar için kamusal mekâna çıkış her zaman kolaylıkla mümkün olmaz. Bu gibi durumlarda kimi zaman kadınların yanında onlara eşlik edecek birinin olması (çocuk, kardeş, arkadaş vb.) kamusal mekâna çıkışı mümkün hale getirmektedir. Kadınların yalnız yolculuk yapmalarının mümkün olmadığı kimi kültürel çevrelerde de ancak kendilerine akraba, aileden biri ya da yakın bir komşunun eşlik etmesi durumunda kadınların ulaşım araçlarını kullanabildiği ve kent içi hareketliliğe katılabildiği görülmektedir (Kalfa, AYTEKİN ve DİNÇ,

2009). Bununla birlikte mülteci genç kadınlar söz konusu olduğunda okul, mekânsal hareketliliği genişletmenin ve kamusal kent mekanına çıkışın meşru bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. (Wijntuin ve Koster, 2018, s. 287).

Öte yandan kentin kamusal mekanlarında genç kadınların mevcudiyetinin önemi üzerine düşünebiliriz. İlk olarak kent, kadınların hayal gücünü geliştirebileceği bir alan olarak görülmektedir. Bu çerçevede yeni kent mekanlarında alışveriş yapmak, sadece ürün ve hizmet tüketimini değil, kişilerin daha iyi ve olanaklı yaşam tarzları üzerine düşünmesine ve hayal kurmasına imkân veren bir mekân olarak yorumlanmaktadır. Örneğin; gençler açısından alışveriş merkezleri aynı zamanda bir eğlence mekânı olarak sıklıkla buluşmak için tercih edilen, diğerleriyle tanışma ve kaynaşma imkânı barındıran ve toplumsal alanda kendilerini gösterebilecekleri bir yer olarak tanımlanır (Durakbaşı, Cindoğlu, 2003, s. 93-94). Ancak toplumsal cinsiyet normları söz konusu olduğunda, bütün bunların ötesinde göçmen kadınların kentsel mekânda, dinlenme, eğlence ve kültürel aktivitelere katılımı belirgin bir şekilde göçmen erkeklerden farklıdır. Göçmen kadınların kendi mahalleleri çevresi dışındaki yerleri gezme ve oralarda bulunma imkanlarının daha az olduğu görülmektedir (Erbaş, 2019, s. 227-228).

Diğer taraftan Acuner (2016, s. 4-5), kentin kamusal mekanlarının, kişilerin anonim kalmasına ve yüzeysel ilişkiler kurabilmesine olanak tanıyan bir yöne sahip olduğunu vurgular. Bu durumu toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ele aldığımızda bahsi geçen anonimlik, yüzeysel ve kısa süreli ilişkilerin kurulabildiği kentin, herhangi bir tehlike durumunda da kişinin kendisini korumaya imkân sağlamasıdır. Aynı zamanda anonim olma durumu, kişilerin kentin birçok yabancıyı bir araya getiren yapısı göz önüne alındığında başka insanlarla tanışma, yeni ilişkiler kurma anlamında önemli kazançlar sağlar. Ancak belirli bir etnik gruba ait bireyler, özdeşleştirildikleri gruplar üzerinden kent içindeki bu görünmezlikten/anonimlikten mahrum kalabilirler (Acuner, 2016). Nitekim göçmenlerin kimlik farklılıkları, göç deneyimi sonrasındaki kamusal kent deneyimlerini farklı şekillerde etkilemektedir.

Bunun yanı sıra özellikle mülteci genç kadınlar için kamusal mekâna çıkış ve kamusal mekânda var olabilme imkânı sosyal ağlara katılma, sosyal sermayeye sahip olma, sosyal

sermayeler oluşturma, aidiyet ve kimlik duygusu gibi resmi olmayan süreçler olarak tanımlanan sosyal uyumun (Zetter ve Griffith ve diğerlerinden aktaran Goodson ve Philimore, 2008, s. 182) oluşması bakımından önem taşır. Dolayısıyla kamusal mekâna dikkat edilmesi mülteci genç kadınların dahil olduğu sosyal ilişkilerin ve ağların doğasını anlamayı gerektirir. Burnett ve Peel (aktaran Goodson ve Philimore, 2008, s. 183) mülteci kadınların göç sürecinden daha ciddi şekilde etkilendiğini vurgularken, kurulacak sosyal ağların tecrit duygularını azaltmada önemli bir rol oynadığına değinmektedir.

Diğer taraftan sosyal ağların sosyal sermaye oluşumundaki önemine işaret edilmiştir. Sosyal ağların mülteci kadınlar için önemi, sosyalleşme fırsatlarının daha kısıtlı olmasıyla ilişkilendirilmiş, kendi ülkelerinde, birçok mülteci kadının geniş aile üyelerinin kendi iç sorumluluklarını paylaşmalarına verdiği destekten faydalandığı ifade edilmiştir (Goodson ve Philimore, 2008). Bu ağlar genellikle sosyal yaşamlarının temelini oluşturmaktadır. Öte yandan göç sonrası sosyal ağların geliştirilmesi mülteci kadınlar için kritiktir. Çünkü sosyal ağlar,⁶ arkadaşlıklar kurmaya, destek ve rehberliğe hatta iş ve barınma gibi diğer birçok kaynağa erişim sağlamaya yardımcı olmaktadır. Bu çerçevede mülteci kadınların etnik topluluklarının dışındaki kişilerle etkileşim kurmalarını etkileyen iki ana unsurdan bahsedilmektedir. Bunlar; İngilizce konuşma ve bunu yapma konusunda güven ve fırsata sahip olma becerisidir (Goodson ve Philimore, 2008, s.186-187).

Bu tartışma çerçevesinde araştırma kapsamındaki genç kadınların Türkçe dil yeterliliğine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu noktada genç kadınlar için sosyal ağ ve ilişkilerin durumu üzerinden tartışma ileri bir noktaya taşınabilir. Zira sosyal ağlar ve sosyal sermaye mülteci genç kadınlar için çok önemlidir. Örneğin üniversite ile ilgili bilgi sahibi olma veyahut nitelikli yönlendirmeler sosyal sermaye aracılığıyla inşa edilebilir. Bu mültecilere yönelik hizmet sunumu gerçekleştiren bir kurum aracılığıyla sağlanabilir. Ancak mülteci genç kadınların kamusal mekâna çıkış imkânı üzerinden bu tür kurumlara ne düzeyde erişebildiği ya da bu tür kurumlarla ne seviyede ilişki kurabildiği, hizmet

⁶ Sosyal ağ (*social network*) kavramı akrabalar, arkadaşlar, komşular da dahil olmak üzere çevredeki önemli figürleri ifade eder, bu ağ genellikle tanıma, onaylama ve sosyal izolasyondan korunma sağlayarak insanların ihtiyaçlarını karşılar (Gitterman 1976, s. 606). Sosyal ağlar; resmi olmayan ağlar (yerel halkla iletişim, yani komşular ve meslektaşlar, aynı etnik gruptan veya kitadan veya benzer statüye sahip arkadaşlar) ve resmi ağlar (inanç toplulukları, yani kilise ve cami vb.) şeklinde ele alınmaktadır (Goodson ve Philimore, 2008, s.187)

sunumunu gerçekleştiren kurumların toplumsal cinsiyete duyarlı bir perspektiften hareket edip etmediği önemli sorulardır.

Bunlarla birlikte genç kadınların kentin kamusal mekanlarındaki mevcudiyetlerinin önemi kent hakkı bağlamında kentin kullanımı ve kentsel hizmetlere erişim üzerinden de ele alınabilir. Konuyla ilişkili olarak Yeni Kentsel Gündem-Habitat III (aktaran Akduran, Yakar Önal ve Günlük Şenesen, 2018, s. 24) raporu kapsamında kentin, toplumsal cinsiyet boyutu üzerinden ele alındığı, kent hakkının kentsel alanın gündelik yaşamda çok yönlü olarak kullanılması şeklinde ifade edildiği görülür. Bu bağlamda kentin iktisadi, sosyal ve teknik olarak kullanımına işaret edilmiştir. Toplumsal cinsiyet perspektifi bakımından güvenlik ve hareketliliğin Habitat raporu kapsamında nasıl ele alındığı önemlidir. Güvenlik; yalnızca kent bağlamında ele alınmış olup, kentteki kamusal ve yarı kamusal alanların günün her saati güvenli kılınmasını ifade ederken, hareketlilik; günün her saati kent içi hareket serbestliği olarak ifade edilmiştir. Rapor özellikle kentsel hareketlilik ekseninde cinsiyete duyarlı verilerin üretilmesine dikkat çekmiş, fiziksel güvenliğin tesisi, farklı bireylerin hareketlilik ihtiyacının ve kentsel ulaşım kullanım alışkanlıklarının tespiti ile kentsel hizmetlere erişimdeki engellerin belirlenmesini standartlar olarak tanımlamıştır (Akduran, Yakar Önal ve Günlük Şenesen, 2018, s. 16). Ancak rapor kapsamında mülteci kadın ve genç kızlara ayrıca yer verilmediği, sadece izleme soruları bağlamında kentsel hizmetlere erişimde belediyelerin göçmen kadınlar için aldığı önlemlere yer verildiği görülmektedir (Akduran, Yakar Önal ve Günlük Şenesen, 2018, s. 149). Dolayısıyla toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakışla mülteci kadın ve kız çocuklarının kent ve mekân bağlamındaki ihtiyaçlarının özel olarak çalışılmadığı görülmektedir. Daha ziyade “*farklılık*” ekseninde bahsedilen bu gruplar, araştırmaların ya da raporların temel öznesi olarak karşımıza çıkmamaktadır.

Kamusal mekânda genç kadınların mevcudiyetlerinin öneminin yanı sıra feminist çalışmalar bağlamında kamusal mekânın genellikle güvenlikle iç içe tartışıldığı görülür. Dolayısıyla kentin kamusal mekanlarının deneyimlenmesinde mekân, güvenlik ve toplumsal cinsiyet ilişkilenebilir. Bu noktada güvenlik, sadece ev içi güvenliği değil, aynı zamanda eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, kadın ve kız çocuklarının haklarını kullanma becerilerini etkileyen yoksulluk ve şiddetten kurtulma özgürlüğünü içerir.

Güvenlik, engel olmadan hareket etme özgürlüğüne sahip olmak ve kente herhangi bir kısıtlama olmaksızın herhangi bir saatte tek başına erişebilmek anlamında da tanımlanmaktadır (PQCHC ve CAWI, 2013, s. 8). Öte yandan kamusal mekandaki hareketliliğin en büyük sınırlayıcısı olarak güvenlik kaygısı karşımıza çıkmaktadır (Bolgün, 2020, s. 70).

Yapılan bir çalışmada yetişkin ve genç kadınlar için güvenlik; konuşmak, insanlarla iyi geçinmek, beraberlik duygusu, arkadaş edinebilmek, karşılıklılık, yargılayıcı olmayan komşular ve kötü bir şey olmayacağı duygusunu hissetmek olarak ifade edilirken güvensizlik; aşırı uyarılmış olmak, iletişimin olmaması, nefes darlığı, kurban gibi hissetmek, uyanık ve farkında olma zorunluluğu içinde olma ve rahatsız hissetmek olarak tanımlanmıştır (PQCHC ve CAWI, 2013, s. 15-16). Ancak ilginç bir şekilde yetişkin kadınlardan farklı olarak genç kadınların çoğu, cinsiyetlerinin kullandıkları mekanları etkileme biçimi üzerine düşünmemiştir. Kamusal mekânda hareket etmenin toplumsal cinsiyetle ilişkisi yapılan grup çalışmaları sonrası fark edilmiştir (PQCHC ve CAWI, 2013, s. 22).

Diğer taraftan kız ve erkek çocuklarının kamusal mekânda karşılaştıkları tehditlerin görünümünü araştıran bir araştırmada, birkaç tehdit kaynağı tartışılrsa da en belirgin olarak yalnız tecavüzcülerden bahsedildiği görülür. Kız çocukları için kamusal mekandaki tecavüzcü imajı, aktif olarak bir kurban arayan yalnız, genellikle yaşlı, zihinsel olarak dengesiz bir adam olarak tanımlanmıştır. Kız çocukları hava karardıktan sonra kamusal mekânda yalnız kalma ve erkeklerle karşılaşmanın tecavüzcü imajıyla eşleştiğini hissettiklerine ilişkin deneyimler paylaşmıştır. Bu noktada telefonda konuşma ya da konuşuyormuş gibi yapma biçimindeki stratejilere başvurulduğu görülmektedir (Johansson, Laflamme, Eliasson, 2012, s. 78). Bir diğer önemli nokta ise genç kadınlar tarafından ergenlik döneminin, kamusal mekânda cinsel şiddete ve tacize karşı açık bir dönem olarak tanımlanmasıdır. Ancak genç kadınlar cinsel tacize uğrama deneyimleri hakkında konuşmaktan çekinmektedir (PQCHC ve CAWI, 2013; Johansson, Laflamme, Eliasson, 2012, s. 82).

Bu tür durumlar karşısında ergenlik dönemindeki gençlerin güvenliğini sağlayacak önlemlerin ve risklerin ele alınması gerektiği, ancak bunu yaparken gençlerin korkularını artırmayacak ve bağımsız hareketliliklerini sınırlamayacak şekilde hareket edilmesi gerektiğinin vurgulandığı görülür (Johansson, Laflamme, Eliasson, 2012, s. 84). Ergenlerin kamusal mekandaki hareketliliği kendi deneyimlerinden etkilenmekle birlikte kamusal mekandaki korku ve güvensizlik günlük bağımsız hareketliliği sınırlandıran bir durumdur. Öte yandan ergenlerin bağımsız hareketliliğinin sadece yaşa göre değil cinsiyet ve bağlama göre de değiştiği görülmektedir (Davis ve Jones, Loukaitou-Sideris, O'Brien ve ark.'dan aktaran Johansson, Laflamme, Eliasson, 2012, s. 70).

Güvenlikle bağlantılı olarak kadınlar kamusal mekân kullanımında kenti, gidilecek ve gidilmeyecek yerler olarak ayıran hayali haritalar üzerinden deneyimlemektedirler. Öte yandan kadınlar bu haritalandırmaya sebep olan korku hissini açıkça ifade ederken, korkularının kaynakları konusunda net cevaplar verememişlerdir (Epstein'den aktaran Acuner, 2016, s. 9). Bu hayali harita⁷ kavramı bir başka açıdan kadınların kentsel mekâna dair deneyimleri üzerinden oluşturdukları "*bilişsel haritalar*" olarak da tanımlanabilmektedir. Buna göre kentsel mekanlar kadınlar tarafından kentle ilişkili deneyimler bağlamında güvenlik derecelerine göre sınıflandırılmaktadır (Şenol-Cantek, Ünlütürk-Ulutaş ve Çakmak, 2014, s. 123). Dolayısıyla güvenlik tehditi nedeniyle bazı kentsel mekanlardan uzak durulmakta, kadınlar erkeklerden farklı olarak belli saat ve yerlerde görünür olabilmektedirler. Yine sınıf, kültür gibi değişkenlerin kadınların kent mekanındaki kalış süreleri ve biçimlerini etkilediği ifade edilmektedir (Cantek'ten aktaran Aktaş, 2017, s. 141). Dolayısıyla kentte kimin nereye gidebileceğini belirleyen sınırlar var gibidir. Üstelik bu sınırlar çoğu zaman alışlagelmiş olarak görülmekte, bu sınırların altında yatan düşünceler fark edilmemektedir. Ancak her ne kadar görünmez olsa da kadınların kentte nasıl hareket edeceğini bu sınırlar belirlemektedir (Elkin, 2018, s. 339). Örneğin; sokaklardaki parklar, yeşillik alanlar belli saatlerde kadınlar tarafından kullanılmaktadır. Kentsel mekandaki güvenli yerler ise çeşitli anlamları içerecek şekilde (insanlar arasında

⁷ Kern (2019, s. 23), tecavüz mitlerinin de bir coğrafyası olduğuna işaret ederek, bu mitlerin zihinsel haritamızı şekillendirdiğini ifade eder. "*O mahallede ne yapıyordun? "Neden gece yalnız yürüyordun?", "Neden kestirmeden gittin?"*" gibi birçok soru kadınların zihinsel haritalarını şekillendirmekte, kamusal mekanlarda var olma özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Diğer taraftan eril tacizden kaçınmak için kadınların giyim, kuşam ve davranışları üzerinde yaptıkları değişiklikler kamusal mekânda yalnız olmanın cinsel şiddet tehditini beraberinde getirebileceği düşüncesine işaret etmektedir (a.g.e, s. 132).

saygı içeren mesafe, taciz ve erkek şiddetinin olmaması ya da bahsi geçen mekanlarda bekar erkeklerin olmaması gibi) çoğu zaman “*güvenli ve temiz aile mekânı*” gibi tanımlamalar üzerinden ifade edilmektedir (Alkan Zeybek, 2011, s. 232).

Aynı zamanda güvenlikle ilişkili olarak kadınlar mekânsal hareketliliklerinde kimi zaman görünmez olmaya çalışmaktadır. Bu görünmezlik hali eve kapanmayı içerebileceği gibi, kamusal mekândaki yürüme stratejilerine, kamusal mekâna çıkarken tercih edilen giysi seçimlerine de yansiyabilmektedir (Alkan Zeybek, 2011, s. 233). Zira kadınların kentte yaşadıkları korkular çeşitli olsa da fiziksel güvenlikle ilgili olanların en belirgin olduğu bilinmektedir (Lordoğlu, 2018, s. 14). Bu noktada erkek şiddetinden uzak kalabilmenin makbul yollarından biri olarak bahsi geçen stratejilere başvurulduğu görülür. Üstelik kadınların bu tür durumları birebir deneyimlememiş olsalar da toplumsallaşma sürecinde bir şekilde öğrendikleri (Alkan Zeybek, 2011) bilinmektedir.

Bu çerçevede güvenlikle birlikte tartışılan önemli bir konu ise korkudur. Korkunun kadınların kamusal mekân kullanımındaki etkisini inceleyen bir çalışmada, kent, kentin sokaklarının salt fiziksel mekanlar olarak değil, toplumun algı ve beklentileriyle şekillenen mekanlar olarak ele alındığı görülür (Acuner, 2016, s. 2). Diğer taraftan kadınların kamusal mekândaki korkusu ve sınırlanan hareketliliği, cinsel taciz deneyimleriyle güçlenen tecavüz korkusuyla güçlü bir şekilde bağlantılı görülmektedir (Johansson, Laflamme, Eliasson, 2012, s. 70). Ancak feministler kadınların korkusunun bir iç nedene dayandığını reddetmektedir. Bu korkunun nedeni yapılar, sistemler ve kurumlarda aranır. Çünkü sosyal sınıf, yaş, yetenek veya kadınların çocuk sahibi olup olmaması onların çeşitli mekanları güvensiz olarak algılama olasılığına dair belirgin bir etkiye sahip değildir (Koskela’dan aktaran Koskela ve Pain, 2000, s. 273). Dolayısıyla esas soru kadınların korkusunun toplumsal ve kültürel olarak neden bu kadar derinlere gömülü olduğudur. Bu noktada korkunun sosyal bir işlevi olduğu ve kadınların kamusal mekân kullanımının sınırlandırılmasına ve ev içi yeniden üretimin devamlılığına olanak sağladığı ifade edilmektedir (Kern, 2019, s. 166-167).

Korkunun coğrafî bir nitelik kazanması, hangi yerlerden uzak durulması gerektiğine dair bir anlayış oluşturur. Gill Valentine (aktaran Kern, 2019, s. 167), sürekli korku durumuyla

başa çıkmak için kadınların tüm erkeklerden korkmalarının mümkün olmadığını, bu nedenle de güvenlikleri üzerinde kontrol sahibi olduklarını düşünmek için *“tehlikeli erkeklerle”* ne zaman, nerede karşılaşabileceklerini belirlediklerini dile getirir. *Nitekim “cinsel taciz kadınlara her gün belli yerlerde olmamaları gerektiğini hatırlatır”* (Koskela’dan aktaran Kern, 2019, s. 165). Sürekli korku duyarak devam etmek zor olduğu için korkunun bir kısmı bu şekilde mekanlara aktarılmaktadır. Bu mekanlar ise kadınların kişisel zihinsel güvenlik ve korku haritalarını oluşturur. Kadınlar arasında belirli bir üne sahip oldukları için bazı mekanlardan korku duyulmaktadır. Böyle bir yer imgesi, hangi alanlardan uzak durulmasına dair kararların merkezinde yer alır (Gardner, Smith, Valentine’dan aktaran Koskela ve Pain, 2000, s. 275) Bu imgelere katkıda bulunan ise mekânın sosyal yönleridir. Ancak, çevresel değişikliklerin kadınlara yönelik saldırıları ne kadar azaltabileceği şüphelidir. Birincisi, bu şiddet olaylarının çoğunluğu kamusal mekânda değil, özel ve yarı özel mekanlarda, özellikle de evlerde meydana gelmektedir. Diğer taraftan şiddet sistematik ve köklü sosyal eşitsizliklere dayanmaktadır (Dobash and Dobash’dan aktaran Koskela ve Pain, 2000, s. 277). Dolayısıyla kamusal mekân kadar ev içindeki güvenliğin ele alınması gerekir.

Bununla birlikte bahsi geçen zihinsel haritalar dinamiktir. Korkutucu tek bir durum, bu haritayı tamamen değiştirebilir (Kern, 2019, s.168). Ancak özellikle ev ve diğer özel mekanların nadiren tehlikeli yerler olarak görülmesi nedeniyle bu zihinsel haritalar üzerine eleştiriler getirilmektedir. Tehdit ve tehlikenin hep dışarda var olduğuna dair sosyal öğrenmeler ve habitus burada iş başındadır. Dolayısıyla her ne kadar korkuyla baş etme konusunda güçlendirici olsa da bu zihinsel haritaların toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten kodlar oluşturması ihtimali üzerinde de durulmaktadır. Örneğin; genç kadınlar ve yetişkin kadınların tehlike algılarının değişiklik gösterdiği ifade edilmektedir. Çünkü genç kadınların, yetişkin kadınlardan farklı olarak herhangi bir tehlikeyi algılama konusundaki farkındalıklarının daha az olduğu ve neyin kabul edilebilir neyin kabul edilemez olduğuna dair yeni bir yaklaşım benimsemiş olabilecekleri düşünülmektedir (PQCHC ve CAWI, 2013 s. 24).

Dolayısıyla gerek özel gerekse kamusal mekân bağlamında karşı karşıya kalınan deneyimler ve ihtiyaçlar çeşitlilik göstermektedir. Diğer taraftan mekanla ilişkilenen bu

deneyimlerin sosyal hizmet çerçevesinde nasıl ele alınabileceğinin üzerinde durulması gerekir. Bu amaçla sosyal hizmette mekân anlayışı ve bu anlayışın toplumsal cinsiyetle ilişkisini ele almaya çalışacağız.

2.2.4. Sosyal Hizmette Mekâna Yaklaşım ve Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması

Sosyal hizmette mekânın önemli ve inşa edici bir kategori olarak çalışılması uzun yıllar almıştır. Bu kapsamda mesleğin ilk yıllarındaki çalışmaların daha çok fiziksel mekân ve etkileri üzerine odaklandığı görülmektedir. Bu anlamda yazılan ilk makalelerden biri olan *Arrangement of Physical Space in Social Work Setting* (Seabury, 1971), sosyal hizmet görüşmeleri bağlamında fiziksel mekân düzenlemeleri üzerine odaklanmaktadır. Öyle ki makalede fiziksel mekânın sosyal hizmet görüşmelerine etkisi tartışılmıştır. Örneğin görüşmelerin gerçekleştirildiği mekânın düzeni, mobilyalar, mekandaki dikkat dağıtıcı nesnelere gibi unsurlara vurgu vardır. Bununla birlikte sosyal inceleme kapsamında ele alınan mekânın, daha çok fiziksel göstergeler üzerinden tartışıldığı görülür. Benzer şekilde Germain (1978, s. 515) fiziksel mekân ve çevre kavramlarının sosyal hizmet uygulamalarına uygunluğunu incelemiştir. Öte yandan mekânın sosyal hizmet literatüründe ele alınmaya başlaması, beden ve evin alanlarına sosyolojik yaklaşımlar veya özel alanların deneyimi hakkındaki fenomenolojik çalışmalardan elde edilen bilgi aracılığıyla olmuştur (Germain,1978).

Sosyal hizmet ve mekân ilişkisi bağlamında ele alınan diğer konular ise mekansal davranış, insanlarda tepki uyandıran mekân, mekansal düzenlemeler ve insan-mekân etkileşimidir (Germain, 1978, s.515). Bu bağlamda fiziksel bir ortamdaki yer duygusu kişinin kimliği, özerklik duygusu ve sosyal yeterliliğinin bir bileşeni olarak tanımlanmıştır. Bu noktada vurgulanan esas şey, insan davranışının yalnızca fiziksel ortamdaki etkilenmediği, aynı zamanda insanların fiziksel ortamlarını davranışlarında aktif olarak kullandığıdır (Germain, 1978, s.519-521). Diğer taraftan insan-mekân etkileşiminin yaş grupları üzerinden çalışıldığı görülür. Öyle ki her yaş grubunun mekânla ilişkisinin aynı olmadığı vurgulanmakta, bilhassa çocukların, mekâna sahip olmadıklarına işaret edilmektedir. Bu durumu örneklendirmek adına Germain (1978, s. 516-518), çoğu zaman çocukların yatak odasının kapısını kapatması ya da banyo kapısını kilitlemesinin ebeveynlerin korku ve

şüphe duymasına yol açabildiğini söyler. Nitekim bu sebeplerle birçok ergen arasında, hatta belki de erkeklerden daha fazla genç kadınlar için, günlükler veya dergilere işaret eden “*zihnin gizli mekanlarının*” önemli hale geldiğini dile getirir. Bu mekanlar, özerklik duygusunu artırmaya ve ayrıca ergenler için gerekli olan mekânsal sınırların çerçevesini yeniden çizmeye yardımcı olabilmesi açısından önemsenir.

Geleneksel Alman sosyal hizmetinde ise 1990’lı yıllardan beri mekân tartışmasıyla ilişkili olarak toplumsal mekân (social spaces-Sozialräume) kavramı hem teori hem de uygulama için önemli bir kaynak haline gelmiş, toplumsal mekân kavramına dayanan çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu anlamda “toplumsal mekâna alışma/uyum” (*Sozialraumorientierung*) fikri, sosyal hizmette bir paradigma olarak görülmüştür (Spatscheck ve Wolf-Ostermann, 2009, s. 2). Bu noktada toplumsal mekânın ne olduğu sorulabilir. Toplumsal mekân, sembolleri ve anlamları, iş ve üretimi de içeren insani eylemleri ve sosyal ilişkileri kapsar. Basit, sabit bir coğrafi çerçeveden ziyade, gücü, otoriteyi ve anlamı açıklar (Cleaveland, 2011, s. 140). Toplumsal mekanların tanımlanması için ise kullanılan iki mekânsal metafor vardır. Bunlar: Bronfenbrenner/ Dieter Baacke'nin ekolojik modeli (the model of ecological zones) ve Helga Zeiher'in “ada modelidir (the island model)” (Spatscheck ve Wolf-Ostermann, 2009, s.3).

Dieter Baacke (aktaran Spatscheck ve Wolf-Ostermann, 2009), ekolojik bölgeler modelini kullanır ki bu model aslında Bronfenbrenner tarafından geliştirilen ekolojik modele atıfta bulunur. Modele göre; ekolojik merkez” (*ecological centre*) kişinin ailesini ve evini, kişilerin en önemli kişisel ilgilerinin bulunduğu ve zamanlarının çoğunu geçirdiği bir yeri ifade etmektedir. Yakın ekolojik çevre” (*nearer ecological environment*) kişinin mahalle veya aile dışında ilk ilişkileri kurmasını sağlayan daha yakın mekanları açıklar. “Ekolojik sektörler” (*ecological sectors*) okullar, oyun alanları, mağazalar veya yüzme havuzları gibi halka açık yerleri tanımlamaktadır. Bu tür yerler bir tür rol davranışı gerektirmesi ve kişilerden yeni beceriler istemesi bakımından önemlidir. Ekolojik periferi” (*ecological periphery*) tatiller, yolculuklar ve günlük deneyimin ötesinde diğer alanlarla temaslar gibi olağan rutinlerin ötesindeki temas alanlarına işaret eder. Helga Zeiher (aktaran Spatscheck ve Wolf-Ostermann, 2009) ise kişiye daha yakın bölgelerin (*near zones*) eşmerkezli mekansal düzenlemeler içinde değil, birbiriyle ilişkili çeşitli adaların metaforu olarak daha

iyi tanımlanabilen ayrılmış dünyalar olarak deneyimlendiğini ifade etmiştir. Bahsi geçen modellerden ekolojik model, araştırma kapsamında üzerinde durduğumuz özel ve kamusal mekanla ilişki kurmamızı sağlarken; ada modeli, kişinin etkileşimde olduğu mekanları birbiriyle ilişki, ancak belli noktalarda birbirinden bağımsız olarak değerlendirmemize olanak sağlamaktadır.

Aynı zamanda bu iki modele dayanarak, 1990'lı yıllardan itibaren toplumsal mekanlar hakkında yeni bir tartışmanın ortaya çıktığı görülür. Çünkü bu sosyo-mekansal yaklaşımların ana fikri, insanlar ile sosyal ve ekolojik çevreleri arasındaki etkileşimli bağlantılara vurgu yapılmasına dikkat çekmektir. Bu durum ilişkisellik fikri ile tanımlanır. Dolayısıyla mekanlar artık ne saf/kesin çerçeveler ne de tamamen bağlantılar/ilişkiler olarak düşünülür. Yani toplumsal mekanlar bitmiş bir “çerçeve” değil, her zaman dinamik ve değişken olanı ve ilişkiyi düzenlemelerini ifade eder (Löw Kessl/ Reutlinger'den aktaran Spatscheck ve Wolf-Ostermann, 2009, s.4). Dolayısıyla tüm sosyo-mekansal dinamikleri kapsamak için toplumsal mekân analizlerinin, bireyler ve sosyal yapılar arasındaki ilişkiyi etkileşime odaklanması vurgulanmıştır ki araştırma kapsamında mekânı ele alış biçimimiz bu düşünceyle paraleldir.

Öte yandan mekân ve sosyal hizmet ilişkisini derinleştirmek için tarihsel süreç içinde sosyal hizmet literatüründe kendine önemli bir yer edinen çevre kavramı üzerinde durmamız gerekir. Zira gelişimi boyunca sosyal hizmet uygulamaları iki tarihi geleneği entegre etmekte güçlük çekmiştir. Bunlar; sosyal hizmet müdahalesini gerektiren herhangi bir durumda bireye mi yoksa çevreye mi odaklanılacağıdır. Şüphesiz Jane Addams'ın savunduğu gibi sosyal hizmetin sosyal reform ve politik eyleme mi yoksa Mary Richmond'un savunduğu gibi bireysel vakalara mı odaklanacağı konusu sosyal hizmetin temel ikilemi olarak kendini göstermiştir. Anlaşmazlıklarına rağmen, her iki görüş de bireylerin içinde buldukları fiziksel ve sosyal ortamlarının bir şekilde mevcut durumlarına katkıda bulunduğu noktasında ortaklaşmıştır (Franklin, Branco'dan aktaran Ratliff, 2019, s. 642). Çünkü çevrenin destekleyici olduğu yerlerde uyum ve büyümenin meydana geldiği görülmektedir. Nitekim Gitterman (1976, s. 601), sosyal koşullar ile kuram ve uygulamaya dair yeni bilgilerin, sosyal hizmetin uygulama formülasyonları ve teknik müdahalesinin yeniden incelenmesine yol açtığını söyler. Tarihsel süreçte mesleğin

uygulama sürecine yönelik olarak birçok ortak özellik varlığını sürdürse de bahsi geçen yeni kavrayışların çoğu, sistem perspektifinden insani olaylara bakış, kurumsal ve çevresel yapılara vurgu yapılması ve buna bağlı olarak çeşitli hedef sistemlerinin profesyonel müdahale için yeniden tanımlanmasını içerir.

Bu bağlamda sosyal hizmet müdahale süreçlerine ilişkin üç odaktan bahsedilir (Gitterman 1976, s. 603), ki, bu üç odak çevre üzerine yeniden düşünmemize işaret eder. Transaksiyonel odağın (*transactional focus*) üç bileşeni şunlardır; yaşam geçişlerinde yerine getirilmesi gereken görevlerle ilgili problem ve ihtiyaçlar (*transnational problem and needs*), çevreyi etkileme ve kullanma ile ilişkili problem ve ihtiyaçlar (*environmental problem and needs*), çevresel zorluklarla baş etmeyi güçleştiren kişilerarası sorunlarla ilişkili problem ve ihtiyaçlar (*maladaptive interpersonal problem and needs*). Bunlardan ilki, her gelişim döneminde bireysel ve çevresel olarak karşılıklı bazı görevlerin yerine getirilmesi içeren ve bu noktada çevrenin ihtiyaç duyulan fırsat ve kaynakları sağlamak durumunda olduğuna işaret eden odaktır. İkinci odak olan çevresel problem ve ihtiyaçlar bağlamında sosyal çevre, insanın yarattığı ve daha sonra uyum sağlaması gereken kurum, kuruluşları ve sosyal ağları içerecek şekilde tanımlanır. Fiziksel çevre ile ise hem doğal hem de insan yapımı yapılar ve nesnelere zaman ve mekâna işaret edilmektedir (Gitterman 1976, s. 605).

Çevre üzerine yapılan vurgular bizi ekolojik bakış aracılığıyla insanlar ve çevrelerine eş zamanlı olarak ilgi gösterilmesine götürür. Dolayısıyla birey ve çevrenin etkileşimsel ve birbirleriyle uyumuna işaret eden uyamlanabilir bir süreç (*adaptive process*) karşımızdadır. Bu uyamlanabilir süreçte (*adaptive process*) insan varoluşu ve çevresi karşılıklı olarak birbirini şekillendirir. Çünkü insanların çevrelerini birçok farklı yoldan değiştirebileceği ve yeniden oluşturabileceği düşüncesi söz konusudur (Gitterman, 1976, s. 601). Sosyal hizmetin kendine özgü amacı olan insanların başa çıkma becerilerini ve çevrelerini güçlendirme düşüncesi bu tür bir bakışla mümkün hale gelir. Pekâlâ insanların çevreleri üzerindeki etkilerini genişletme veyahut buna yönelik bir farkındalık kazanmalarının neye hizmet edeceği sorulabilir. Bu sorunun yanıtı araştırma bağlamında görünür kılmayı amaçladığımız mekân, göç ve toplumsal cinsiyet kesişimindeki potansiyel ihtiyaçların görünür kılınması ve ancak bu ihtiyaçların karşılanmasıyla çevreyle uyumlanabilir bir

sürece girilmesinde açığa çıkmaktadır. Öte yandan sosyal hizmette çevreye bakışı daha eleştirel bir zemine taşımak sosyal hizmet ve mekanla ilişki kurmamızı sağlamaktadır. Çünkü ekolojik modeller kendi başına bir uygulama ya da müdahale olmaktan ziyade, danışanların yaşamları hakkında elde edilen bilgilerin nasıl anlaşılacağı ve yorumlanacağı üzerine geliştirilmiş perspektifler olarak tanımlanmaktadır (Kemp'ten aktaran Ratliff, 2019, s. 643).

Toplumsal cinsiyetin çevrenin kurulması ve deneyimlenmesinde etkili olduğunu düşündüğümüzde, çevrenin toplumsal cinsiyet eksenindeki analizi sosyal hizmetin çevreye dönük bakışında gizlediği çeşitli varsayımların incelenmesinde eleştirel bir temel sağlar. Bu noktada çevreden mekâna uzanan yeni bir anlayıştan bahsedilmektedir. Diğer taraftan uygulama ve müdahale açısından düşündüğümüzde çevresel koşullara vurgunun artmasıyla birlikte değerlendirmenin nedenler üzerinden ilerleyen doğrusal bir çizgiden ziyade doğrusal olmayan (Gitterman, 1976, s. 602), bir seyirde ilerlediğine işaret edilir ki, bu da çevrenin ele alınması bağlamında mekana ayrıca değinilmesi gerektiğini açığa çıkarır. Çünkü mekan, temelde fiziksel olarak algılansa da fiziksel olmayan yaşantıları içeren çok boyutlu bir yapı olarak sosyal hizmette sıklıkla kullanılan çevre, bağlamsal koşullar ve yapılarla benzerlikler barındırır (Gencer, 2019, s. 131).

Bu noktada Kemp'in (2010) çevreyi toplumsal cinsiyet bakış açısıyla eleştirel olarak değerlendirdiği makalesinden yola çıkarak sosyal hizmette çevre kavramının üzerinden mekanla ilişki kurabiliriz. Zira Kemp (2010), çevrenin sınırlarını genişletmekten, çevreye dair kavramsallaştırmaları güç ilişkileri gibi daha kapsamlı toplumsal ilişkiler üzerinden düşünmeyi önerirken, çevreyi mekâna yaklaştırmaktadır. Diğerlerinden farklı olarak sosyal hizmetin teori ve pratiğinde çevrenin hem doğal hem de inşa edilmiş sosyal ve fiziksel çevreden daha kapsamlı sosyal ve politik sistemlere kadar uzandığını dile getirmiştir. Bu noktada eleştirel mekân analizine atıfta bulunan Kemp (2010, s. 62), çevrenin yalnızca insan ilişkileri için bir zemin olmadığını, aynı zamanda güç ilişkilerini yansıtan ve inşa eden bir yapı olduğuna işaret etmiştir.

Diğer taraftan sosyal hizmet müdahalesinde çevreye bakmak demek, kadınların bu çevredeki deneyimlerine, belli mekanlardaki geçmişlerine ve bu mekanlarda geliştirdikleri

yaşam stratejilerine bakmayı ifade etmelidir. Fakat genel tavır, danışanların yakın çevreleri ya da içinde yer aldıkları mekanların salt gözlenebilir yönlerine odaklanmasıdır. Bunun göz ardı edilmesi, kadınların refahını sağlamaya hizmet edebilecek birçok unsurun hem değerlendirme hem de müdahaleden dışlanmasına yol açmaktadır (Kemp, 2010, s. 60-61). Bu bağlamda yapılması gereken kadın, çevre ve mekânın karmaşık ilişkisini ele almaya olanak verecek değerlendirme modellerinin geliştirilmesi, toplumsal cinsiyet-mekân etkileşiminin eleştirel bir analize tabi tutulmasıdır. Bu bakımdan sosyal hizmet pratiğinde çevre tartışmalarının mekâna yakınlaştırılması üzerinden, sosyal hizmet, toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisi üzerinde durulabilir.

Bu noktada kadınların gündelik öznel deneyimlerinin ev içi ile sınırlandırılmaması, ev ve evin dışındaki mekanların kadınlar için anlamı, yerinden edilmiş, bir ev ya da mekândan kopmuş kadınların da göz önüne alınması üzerinde durulmaktadır. Bununla birlikte kadınların deneyimlerinin açığa çıkarılması onların yalnızca çevresel ve mekânsal kısıtlılık ve sınırlandırmaları deneyimleyen özneler değil, çeşitli baş etme stratejilerine başvuran ve dolayısıyla mekânı üreten ve sahiplenilen özneler olarak da görülmesine yol açmaktadır. Nitekim böylesi bir kavramsallaştırmanın, gündelik yaşamın “*olağan*” ve “*özelliksiz*” ayrıntısından hareketle kadınları etkileyen çevresel, mekânsal faktörler hakkında zengin bir bilgi kaynağı oluşturacağına işaret edilmektedir (Rose’dan aktaran Kemp, 2010, s. 67). Bununla birlikte birçok gündelik mekânın kadınlar için baskı unsuru olabildiği ve bu baskının ırk, yaş, etnisite vb. göre farklılaştığının sosyal hizmet değerlendirme sürecine dahil edilmesine dikkat çekilmektedir. Ancak bu şekilde kadınların içindeki yer aldıkları mekanların sosyal ve yapısal koşullar bağlamında ele alınabileceği vurgulanmaktadır (Kemp, 2010). Bu noktada kadınların mekâna dair çeşitli deneyimlerinin anlamı üzerinde durulması gerek bu sınırlılıklara işaret etmek gerekse sosyal adaleti sağlamaya dönük sosyal hizmet pratiği ile ilişkilendirilmelidir.

Ancak çevre üzerine yürütülen birçok tartışmada çevre ve mekân arasındaki farka odaklanılmadığı görülür (Gitterman, 1976, s. 607). Sosyal hizmet müdahalesi kapsamında insanların fiziksel çevre içinde mekânın nasıl kullandığını anlamak ve buna karşılık mekânsal değişkenlerin davranışı nasıl etkilediğinin üzerinde durulması gerektiğine işaret edilir. Örneğin; bazı mekânsal düzenlemeler danışanlarda belirli davranışları ortaya

çıkabilir veyahut bu davranışları ortadan kaldırabilir (Gitterman, 1976). Öte yandan çevrenin salt fiziksel emareler üzerinden ele alınmasını içeren bu bakışın sosyal hizmet müdahalesinde göz önünde bulundurulması gereken mekân analizini göz ardı edebileceğine işaret edilmektedir

Her ne kadar geleneksel ve özgürleştirici yaklaşımların çevreyi ve mekânı ele alış biçimi değişiklik gösterse de özellikle geleneksel yaklaşımların mekâna bakışı bu noktalarda eleştirilmektedir. Oysa mekânın değerlendirilmesinde, özellikle geleneksel yaklaşımların çevreyi ele alma biçiminden farklı olarak hiyerarşiler, güç eşitsizlikleri, mekânsal ilişkiler ve etkileşimlere odaklanılmaktadır. Nitekim yakın dönem çalışmaların birinde, sosyal hizmetin faaliyet gösterdiği mekanların, salt fiziksel mekân olarak alınmadığı görülür (Petersen ve arkadaşları, 2016). Bu bakımdan sosyal hizmetin faaliyet gösterdiği mekân⁸, mekânın içinde kişilerin etkileşimlerini içeren ve insanların kendi mekânsal alanlarında oluşturdukları anlam ve imgeleri içeren sembolik mekân üzerinden ele alınmaktadır. Aynı zamanda mekân üzerine getirilen böylesi bir bakışın mekandaki etkileşimleri ortaya çıkarmakla birlikte sosyal hizmette danışanlar için kapsayıcı mekanların ne şekilde oluşturulabileceğine dair fikir verebileceği vurgulanmaktadır (Ratliff, 2019).

Zastrow'a (aktaran Gencer, 2019, s. 131-132) göre de çevre ve mekân kavramsal olarak benzer görülseler de bazı açılardan farklı yönleri sahiptirler. Ekolojik yaklaşımın çevre vurgusu bireyin içinde bulunduğu ve etki ettiği sistemleri vurgularken, mekân çeşitli toplumsal alanlardaki ilişkileri, sistemleri, sosyal, psikolojik, kültürel ve ekonomik bileşenleri bünyesinde barındırır. Toplum müdahalesine geçiş, sosyal hizmet müdahalesinin bir yönü olarak çevre ve mekâna odaklanılmasını sağlarken, çeşitli mekanlarda var olan eşitsiz dinamikleri tam olarak ele almamıştır. Sosyal hizmet, mekâna sabitlenen yapısal eşitsizliklerin oluşturulmasında ve sürdürülmesinde gücün nasıl işlediği ile daha fazla ilgilenmeye ihtiyaç duyar. Aynı zamanda bu eşitsizliklerin nasıl ortadan kaldırılabilirliğinin araştırılması gerekir (Ratliff, 2019, s. 647). Bu bakımdan sosyal hizmette mekân ve insan etkileşimlerinin Max-Neff'in ihtiyaçların giderilmesi matrisi ya

⁸ Sosyal hizmet uzmanları, insanları kaynaklara bağlamak için sosyal yapılar (ör. eğitim, sağlık, istihdam ve konut) arasında dolaştıkça sosyal hizmetin faaliyet gösterdiği mekanlar ortaya çıkar (Ratliff, 2019, s. 641).

da Dominelli'nin yeşil sosyal hizmet gibi çalışmalarında ele alındığı görülür (Gencer, 2019, s. 132).

Mekâna dair bu kavramsallaştırmalar, göçü yönlendiren güç dengesizliklerini incelemek, makro, mezzo ve mikro düzeylerde⁹ göç eden nüfusla çalışmak için çevresi içinde birey analizinde de kullanılmaktadır. Bu bakış aynı zamanda mültecilerle sosyal hizmet uygulaması için toplumsal mekân (social space theory) teorisinin kullanılmasına ve geleneksel çevresi içinde birey analizlerinin genişletilmesine imkân verebilir. Çünkü mekânsal uygulamaların analizi, sosyal ve toplumsal ilişkilerin anlaşılmasını sağlar. Aynı zamanda böylesi bir bakış, uygulayıcıların daha fazla sosyal eylemde bulunmasını sağlayan ve sosyal hizmet bağlamındaki kararlarını şekillendiren politikaları incelenmesini teşvik eden bir analize girişmelerini teşvik etmektedir (Cleaveland, 2011, s. 141-144).

Toparlayacak olursak sosyal hizmet ve mekân ilişkisini ele alan ilk dönemki çalışmalarda birey ve çevre etkileşimine, çevrenin bireyin iyi oluşu üzerinde etki sahibi olduğuna vurgu yapıldığı, ancak çevrenin sosyomekansal analiz bağlamında tartışılmadığı görülür. Öte yandan böylesi bir analiz, dezavantajlı grupların güç ilişkilerindeki konumlanışları üzerine düşünmeyi sağlaması bakımından önemli görülmektedir (Cleaveland, 2011, s. 140). Zira sosyal hizmet müdahalesine gereksinim duyan dezavantajlı gruplar, mekân ve yapısal sistemlerde güç ilişkilerinden en fazla etkilenen gruplardır. Çünkü mekanların sosyal inşası, bu alanlarda davranış beklentileri yaratır ve bu beklentiler insanları toplumdan veya kaynaklardan dışlamak, toplumsal eşitsizlikleri şiddetlendirmek için kullanılabilir (Cresswell'den aktaran Ratliff, 2019, s. 642). Bu çerçevede mekâna dair tartışmaların açığa çıkmasına dair çalışmaları ifade eden mekâna dönüş (*spatial turn*), birçok disiplinle birlikte sosyal hizmette de gündeme gelmiştir. Dolayısıyla sosyal hizmette mekâna dair yeni yaklaşımların, birey ve sosyal çevre etkileşimi fikrini takip etmesi şaşırtıcı değildir. Günümüzde ise sosyal hizmet ve mekân üzerine çalışmaların sosyal hizmette artan teknoloji kullanımıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının hizmet kullanıcılarının faaliyetlerini sosyal ağ siteleri aracılığıyla izlemesi ya da çoğu servis

⁹ Sosyal hizmet bağlamında toplumsal mekân analizinde mikro, mezzo ve makro ölçeklerdeki uygulamalarda kullanılmak üzere Lefebvre'in mekânsal üçlüsünden (the spatial triad) faydalanılmaktadır (Jeyasingham, 2014; Cleaveland, 2011). Bahsi geçen bu mekânsal üçlü; mekânsal uygulamalar (spatial practice), mekânın temsili (representation of space), temsili mekân (representational space).

kullanıcısına kısa mesaj göndererek anında iletişim kurabilmesi sosyal hizmet uzmanlarının ve hizmet kullanıcılarının bu mekânsal değişikliklere nasıl tepki verdiği ve bu tepkilerin sonuçları, mekân hakkındaki gelecek araştırmalar için önemli görülmektedir (Jeyasingham, 2014, s. 1892). Dolayısıyla mekânın ele alınmasında, teknolojinin etkisiyle çeşitli tartışmaların gündeme gelebileceği görülmektedir.

Bu kapsamda sosyal hizmette çevre üzerinden başlayan tartışmaların, daha eleştirel ve ilişkiyel bir zeminde mekânı içerecek şekilde ele alınmaya başlandığı görülmektedir. Bununla birlikte araştırma bağlamında mekânın ilişkiyel ve etkileşimsel olarak ele alınmasında, hem mekânı eleştirel bir analize tabi tutmak hem de mekânla ilişkiyel olarak gündeme gelen ihtiyaçları görünür kılmak üzerinde durulmaktadır. Bu noktada sosyal hizmet açısından ihtiyaçların ele alınması, aynı zamanda mültecilere yönelik hizmetleri gündeme getirmektedir. Konuyla ilişkiyel olarak uluslararası koruma kapsamındaki yabancıların sosyal hizmet ve göç kesişimindeki ihtiyaçlarının mültecilerin gönderildikleri uydu kentlerde, eğitim, sağlık ve sosyal yardım gibi hizmetler üzerinden giderilmeye çalışıldığı bilinmektedir. Bu kapsamda bir sonraki başlıkta Türkiye ölçeğinde genelde genç mültecilere özelde ise mülteci genç kadınlara yönelik hizmetler mekân ve göç temelinde ele alınacaktır.

2.2.5. Türkiye’de Mülteci Genç Kadınlara Yönelik Kamusal ve Sivil Toplum Hizmetleri

Feminist sosyal hizmet ve mülteci genç kadınlara yönelik hizmetleri incelemek için öncelikle genel çerçevede genç mültecilere özelde ise mülteci kadın ve kız çocuklarına sunulan hizmetler incelenebilir. Kuramsal çerçeveye başlamadan önceden belirtildiği üzere, uluslararası ve geçici koruma kapsamındaki yabancıları ifade etmek için literatürde kullanıldığı biçimiyle mülteci ifadesi kullanılmıştır.

Türkiye’de genç mültecilere yönelik hizmetlerin ve çalışmaların genellikle sivil toplum örgütleri aracılığıyla yürütüldüğü görülür. Sivil toplum kuruluşları bu tür hizmetleri ulusal fonlar ya da Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler (BM) gibi fonlarından yararlanarak sağlayabilmektedir. Mültecilerle çalışmada önemli bir aktör olarak ortaya çıkan sivil toplum kuruluşları şu alanlarda faaliyet göstermektedir; temel yardım temini (gıda, sağlık

hizmeti, kıyafet gibi), sosyal hizmetler (eğitim, psikososyal danışmanlık, bilgi alışverişi, hukuki yardım gibi), yerel toplumla uyumu hedef alan çalışmalar, kültür ve sanat projeleri, araştırma ve raporlama ve eşgüdüm abaları. (Mackreath ve Sağnıç, 2017, s. 21). Ancak STK'ların çoğunluğunun sosyal hizmetlere odaklandığı görülmektedir. Bu kapsamdaki çalışmalar; dil sınıfları, psikososyal danışmanlık, hizmetlere erişim hakkında bilgi paylaşımı, kadın grupları, istihdam konusunda bilgilendirme ve hukuki yardımlardır (Mackreath ve Sağnıç, 2017).

Aynı zamanda Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın genç mültecilere yönelik projelere fon sağladığı da bilinmektedir. Bakanlığın fon sağladığı projelerin ise daha çok mültecilerin sosyal uyumuna (dil kursları, mesleki eğitimler, eğitim danışmanlığı vb.) yönelik olduğu görülmektedir (REACH OUT, 2016, s. 18). Bu hizmetlerin erevesi ise şu şekilde kategorize edilebilir; hukuki destek, psikososyal destek ve kültürlerarası alışmalar (REACH OUT, 2016, s. 15). Dolayısıyla genç mülteciler için yapılan çalışmaların iki kategori üzerinden ilerlediği ifade edilebilir. Bunlardan ilki temel ihtiyaçları karşılamaya dönük hizmetler, ikincisi ise mültecilerin toplumsal yaşama uyumlarını teşvik etme amacı taşıyan danışmanlık ve eğitim çalışmalarıdır. Bununla birlikte genç mültecilerin cinsel sağlık, üreme sağlığı ve toplumsal cinsiyet konularında farkındalıklarını artırmayı amaçlayan çalışmalar da bulunmaktadır. Öte yandan bu tür çalışmaların daha çok Suriye uyruklu gençlere yönelik olduğunu görülmektedir. Örneğin; Genç Mültecileri Destekleme Programı (2020) yararlanıcı dağılımına baktığımızda 84.466 Suriye uyruklu, 36.283 Türk vatandaşı gibi bir dağılım karşımıza çıkmaktadır.

Yakın zamanda gerçekleştirilmiş olan Genç Mültecileri Destekleme Programı kapsamında cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmeti, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusunda çalışmalar ve sosyal uyuma yönelik etkinlikler üzerinden genç mültecilere yönelik hizmetler verildiği görülmektedir. Aynı zamanda Türkçe dil kursları, fotoğraf, sanat, ritim atölyeleri, akran eğitimleri, kadın ve gençlik farkındalık/ güçlendirme çalışmaları yapıldığı görülmektedir (GMDP, TOG, Yaşar niversitesi, 2020, s. 2).

Bunun yanı sıra mültecilere yönelik hizmet sunumunda yerel yönetimlerin de öne çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda mekânsal olarak kişilere en yakın konumda olan belediyelerin

sorumluluk aldığı göze çarpmaktadır. Nitekim mültecilerin büyük bir çoğunluğunun kent merkezinde yaşıyor olması, mültecilere yönelik sağlanan hizmetlerde belediyelerin de yer alması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2017, s. 118). Belediyeler, genellikle mültecilere yaşadıkları mekânda hizmet vermektedir. Fakat kültür merkezleri, aşevleri ve belediye binası da hizmet verilen yerler arasındadır (Erdoğan, 2017, s. 105). Verilen hizmetlerin dağılımı ve çeşitliliği ise il ve ilçe sınırlarında yaşayan mülteci sayısına bağlı olduğu görülmektedir. Örneğin; Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin mülteciler için sosyal hizmet alt yapısını geliştirdiği ve belediyenin sağladığı bazı hizmetlere mültecilerin erişebildiği görülmektedir. Bu hizmetler arasında şunlar sayılabilir; şiddete maruz bırakılmış mülteci kadınların Kadın Sığınma Evi'nden yararlanabilmesi, Büyükşehir Belediye Hastanesi ve sağlık merkezinin mültecilere ücretsiz sağlık hizmeti sağlaması, sanat ve meslek edindirme kurslarından mültecilerin yararlanması (UCLG-MEWA'dan aktaran Tekin, Aslan, Söylemez, s. 2017, 371-372).

Belediyelerin yanı sıra muhtarlıklar mültecilerle ilgili bilgilerin derlenmesi ve hizmetlerin ulaştırılmasında etkin aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerel yönetimlerde mültecilere yönelik hizmetlerin düzenlenmesi ve koordine edilmesi önemli bir sorun alanıdır. Sağlık, eğitim, istihdam gibi birçok alanda mültecilerin karşı karşıya kaldıkları gereksinimler için sağlanacak hizmetlerde bu hizmetlerin her birinin bir arada olmasını sağlayacak mekanizmaların oluşturulması gerekliliğine işaret edilmektedir. Akıllı telefonlar aracılığıyla ulaşılabilecek çeşitli uygulamaların da mültecilerin gereksinim duyduğu hizmetlere erişiminde işlevsel olabileceğine işaret edilmektedir (Erdoğan, 2017, s. 128-129). Dil öğrenme, sağlık, eğitim, meslek edinme, hobi kursları gibi hizmetlerin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Belediyeler, Kızılay ya da çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından kurulan toplum merkezleri aracılığıyla sağlandığı görülür. Bu merkezlere özellikle kadın ve çocuk mültecilerin ilgi gösterildiği ifade edilmektedir (Erdoğan, 2017, s. 95). Öte yandan birçok yerel yönetimin mültecilere sunduğu hizmetleri toplumsal cinsiyet duyarlılığı bakımından ayrıca ele almadığı, yaş ve cinsiyet özelinde sağlanabilecek hizmetler üzerinde ayrıca durmadığı ve acil durum yönetimi üzerinden hareket edildiği göze çarpmaktadır. Benzer şekilde Coşkun (2017, s. 1309) sığınmacı ve göçmen kadınlar için toplumsal cinsiyete duyarlı sosyal hizmetlerden bahsetmenin zor olduğunu ifade etmektedir.

Bu noktada mülteci kadın ve kız çocukları özelinde sunulan hizmetler incelendiğinde eğitim, sağlık, sosyal yardım hizmetlerine erişim ve çalışma üzerinde durulduğu görülmektedir. Aynı zamanda özellikle zorla ve erken yaşta evlendirilmenin önlenmesine yönelik çalışmalar ve hizmetler ön plana çıkmaktadır. Yine koruma faaliyetleri kapsamında çocuk koruma, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme gibi hizmetler söz konusudur (UNHCR, Koruma). Bununla birlikte mülteci kadınların Türkiye’de boşanmaları durumunda koşulların uygunluğu çerçevesinde adli yardım kapsamında ücretsiz avukat talep edebilmekte, tercüman desteğinden yararlanabilmektedirler. Bir diğer hizmet ise mülteci kadınlara yönelik şiddete ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Mülteci kadınlara yönelik şiddetle mücadele konusunda; herhangi bir şiddet durumunda kolluk birimleri ve savcılığa başvuru yapılabileceği, olası bir durumda adli yardımdan barolar aracılığıyla faydalanılabileceği belirtilmektedir. Bununla birlikte Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı Şönim’e başvuru yapılabilmektedir. Acil durumlar için ise çeşitli hatlar (Alo 183, 157, 143 vb.) üzerinden destek sağlandığı görülmektedir. Mülteci kadınlara yönelik olarak şiddet durumu başta olmak üzere il düzeyinde kamu kurumu olarak İl Göç İdareleri ve sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunumu gerçekleştirdiği görülmektedir (Hanbay-Çakır ve Karabacak, 2019; Soykan, Hanbay-Çakır, Tarıkçı, 2018).

Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında mülteci kadınlara yönelik hizmet sunumu Kadın Danışma Merkezleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Kadın Danışma Merkezlerinin Suriyeli mülteci kadınlara yönelik olarak; danışmanlık ve güçlendirme faaliyetleri, değerlendirme ve izleme faaliyetleri, kadın danışma merkezine başvuran kadınların çocuklarına yönelik çalışmalar ve mültecilere karşı oluşan/ oluşabilecek ayrımcılık pratikleri ile mücadele kapsamında çalışmalarını yürütmektedir (Hanbay-Çakır ve Karabacak, 2019, s. 46-50). Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadına yönelik şiddetin önlenmesi, mülteci kadın ve kız çocukları için psikososyal ve hukuki danışmanlık, üreme sağlığı, mesleki eğitim, ihtiyaç duyulan diğer hizmetlere yönlendirme gibi hizmetlerin sunulduğu görülmektedir.

Mülteci kadınlara yönelik hizmetleri mekân bağlamında değerlendirebilmek için kentsel hizmetleri toplumsal cinsiyet bakış açısıyla değerlendirebiliriz. Böylesi bir bakışla konuyu ele aldığımızda doğrudan mülteci kadın ve kız çocuklarına yönelik kentsel hizmet

yapılanmalarından bahsetmenin güç olduğunu görürüz. Fakat, kentsel hizmetlerin toplumsal cinsiyet perspektifinden yapılandırılması ve buna yönelik çabalar bütün kadınları kapsayan bir durum olarak değerlendirilebilir. BM'nin Türkiye'de kadınların güvenliği ve kentsel hizmetlerden erkeklerle eşit koşullarda yararlanabilmesini sağlamak için hayata geçirdiği “kadın dostu kentler” projesi mekân ve toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlara sunulan hizmetleri değerlendirebilmemize olanak sağlayabilir. Kadın dostu kentler projesi içinde 12 kentin kadın dostu olmayı taahhüt ettiği (Yücel ve Kutlar, 2020, s. 155) ve bu iller arasında araştırmanın yürütüldüğü Nevşehir ilinin de bulunduğu görülür. Kadın dostu kent kavramı kadınların sağlık, eğitim, sosyal hizmet, istihdam olanaklarına erişimlerini sağlama, ulaşım, konut, güvenlik vb. konuları içeren kent hizmetlerine erişim, şiddeti önleyici hizmetlerin sunulması, şiddete maruz bırakılan kadınların haklarının güvence altına alınmasını sağlayacak mekanizmalara erişim, yerel yönetimlerin karar verme süreçlerinde kadınların katılımını içerir (Özsoy ve Sipari'den aktaran Yücel ve Kutlar, 2020, s. 156).

Bu noktada kadınların kent hakkı bağlamında şunlar ifade edilmektedir (Sadri'den aktaran Yücel ve Kutlu, 2020, s. 156-157);

- Kadınların kentsel mekânda, barınmada, kentte hareketlilik ve güvenlikte eşit fırsatlara sahip olması
- Kadınların bilgiye erişim ve yeterliliklerini geliştirmelerine imkân sağlayan çeşitli mekanların varlığı
- Kadınların sosyal bağlamını genişletecek araçlara erişimlerinin sağlanması
- Her kadının toplumsal güvenlik ve dolaşım hakkına sahip olması
- Mahallelerde kadınların ihtiyaçlarına uygun mekanların oluşturulması
- Kamusal hizmetlere yakınlığın sağlanması

BM Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı (BMOP) ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin ulusal ve yerel düzeyde sağlanmasında uygun ortamın yaratılması, yerel yönetim ve sivil toplumun kapasitesinin geliştirilmesi, kadın ve kız çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik hizmet modellerinin geliştirilmesi üzerinde durmaktadır (AREM ve BMOP, 2008, s. 83). BM Ortak Programı, ulusal karar alıcıların yanı sıra “kadın dostu kentler”deki yerel karar alıcıları, sivil toplum kuruluşlarını ve

toplumu da hedef almıştır. Bu kapsamda BMOP'un yerel eşitlik eylem planı şunları içerir (AREM ve BMOP, 2008, s. 87-90);

- **Kentsel hizmetler bağlamında;** semt, mahalle, toplum merkezlerini yaygınlaştırma, hizmetlere mahalle ölçeğinde erişim, hastane hatlarına daha uygun fiyatlı belediye otobüslerinin konulması, hava karardıktan sonra belediye otobüsü ve dolmuşların gereksinim durumunda durak dışı yolcu alması ve indirmesi, duraklara acil durumlar için polis merkezine bağlı alarm düğmeleri konulması, toplu taşıma araçlarının fiziksel koşullarının düzeltilmesi, sokak, park, spor alanı gibi kamusal ortak mekanın yeterli aydınlatması, cadde ve sokaklara okuma yazma bilmeyenler için resimli yön levhalarının konulması, göçmen kadınların içinde yaşadıkları kültür ve kenti tanımaları için geziler düzenlenmesi.
- **Şiddet konusunda;** kadın/aile danışma merkezlerinin açılması, mevcut merkezlerin personel ve uzmanlık açısından güçlendirilmesi, şiddete uğrayan kadınlara hizmet sunacak kamu personelinin eğitilmesi, şiddeti önlemeye dönük yapılan çalışmaların izlenmesi ve denetlenmesi.
- **Ekonomik güçlenme ve çalışma hayatının güçlendirilmesi ve desteklenmesi**
- **Eğitim ve sağlık kapsamında;** zorla ve erken yaşta evlilikler konusunda eğitim ve seminerler düzenlenmesi, üreme ve aile planlaması hizmetlerinin yapılandırılması, kent merkezine uzak bölgelerde düzenli mobil sağlık taramasının yapılması.
- **Göç ve yoksulluk kapsamında;** yoğun göç almış mahallelerde kadınların sorun ve gereksinimlerinin belirlenmesi, kenti, kentsel mekanı tanıma amaçlı eğitim ve geziler düzenlenmesi, sığınmacı kadın ve kız çocuklarına yönelik UNHCR, SYDV ve İl Emniyet Müdürlüğü'nün çalışmalarının daha koordineli hale getirilmesi, mülteci kadın ve kız çocuklarına yönelik eğitim ve istihdam programlarının düzenlenmesi, kız çocuklarının lise, açık lise, yaşam boyu eğitim merkezleri ve halk eğitim kurslarından yararlanmasının sağlanması, yoksul ve mülteci kadınların yaşadığı bölgelerde kadınlara TOKİ ya da belediye konutlarından kota ayrılması

- **Toplumun geneline yönelik farkındalık sağlayıcı etkinlik ve eğitim programlarının düzenlenmesi**

Toplumsal cinsiyete duyarlı olarak kentsel hizmetlerin düzenlenmesi kadınların kent yaşamına ve dolayısıyla kamusal mekanlara katılımlarında belirleyici olduğu için önemlidir. Dolayısıyla kentsel hizmetlerin toplumsal cinsiyete duyarlı olarak yapılandırılmasında farklı kadınların deneyim ve ihtiyaçlarının da göz önüne alınması gerekir (Tuncer'den aktaran Yücel ve Kutlar, 2020, s. 157). Bununla birlikte sürdürülebilir kentsel kalkınma konusunda çalışan BM Habitat Yeni Kentsel Gündem HABİTAT III kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliğinin başlı başına bir norm olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu çerçevede, farklılıkların kucaklanması ve çokkültürlüğün korunması (madde 40), sokaklar, kamusal mekanların güvenli kılınması ve erişilebilir hale getirilmesi (madde 100), güvenli, erişilebilir, uygun maliyetli kentsel ulaşım ve hareketlilik (madde 114) gibi alanlarda toplumsal cinsiyete duyarlı bir sürecin işletilmesine yer verilmektedir (Akduran, Yakar Önal ve Günlük Şenesen, 2018, s. 33). Cinsiyetler arası eşitliği sağlamada kadın ve kız çocuklarının özel ve kamusal mekânda maruz kalabilecekleri her türlü ayrımcılık ve şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılması, toplum içinde güçlü bir konuma erişmelerini sağlayacak eşit haklar ve eşit katılımın sağlanması vurgulanmıştır (Baş, 2017, s. 14). Bu bağlamda kamusal alana ek olarak özel alandaki şiddetin önlenmesi vurgusu kamusal-özel mekânın geçişkenliği bakımından önem taşımaktadır.

Bunlarla birlikte ele alınan bir diğer hizmet ise konutla ilgili düzenleme yapılmasıdır. Konutla ilgili düzenlemelere mahalle ölçeği de dahil edilmiş, başlıca toplumsal ve kültürel hizmetlerin mahalle ölçeğinde de erişilebilir olmasına vurgu yapılmıştır (Alkan, 2006, s. 60-61). Çünkü kadınların mahalledeki yaşamlarını kolaylaştıracak ve sosyal olanaklarını zenginleştirecek hizmetlerin mahallede oluşmasını istedikleri görülmektedir (Wedel'den aktaran Biricikoğlu, 2020, s. 25-26). Bu bağlamda mahalleler özel alanın bir uzantısı olarak ele alınmıştır. Bir diğer önemli nokta ise kamusal mekânda eğlence ve dinlenme imkanlarını içeren hizmetlerin ele alınmasında kadın ve kız çocuklarının ihtiyaçlarını göz önüne alma, yaratıcılığı destekleme ve sosyalleşme gibi ihtiyaçların karşılanması üzerinde durulmasıdır (AREM ve BMOP, 2008, s. 51).

Aynı zamana kadınlar ve kız çocukları, mülteciler ve ikamet statüsü her ne olursa olsun göçmenlerin uğradıkları ayrımcılıkla baş edilmesi için özel bir çaba harcanmasına dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte mültecilerin yaşadıkları kente olumlu katkıda bulunmalarını sağlayacak düzenlemeler ve kentsel hayatın taciz ve şiddetten uzak bir şekilde kurulması adına çalışılması gerektiğinden bahsedilmiştir. Etkili uygulama için ulusal, uluslararası ve yerel yönetimlerin koordine içinde olması, yerel ihtiyacın göz edilmesi ve bu süreçte yerel yönetimlerin desteklenmesine vurgu söz konusudur. Bütün bu süreçlerde ise yine yaş ve cinsiyet gruplarının ihtiyaçları üzerinde özellikle durulması gerektiği vurgulanmıştır (Baş, 2017, s. 17- 27).

Bu kapsamda Türkiye ölçeğinde, mülteci kadın ve kız çocuklarına sunulan hizmetlerin, eğitim, sağlık, çalışma, koruma gibi temel haklarla ilişkili olarak ele alındığı görülmekte, yerel yönetimler, İl Göç İdareleri ve sivil toplum kuruluşları sürecin yürütülmesinde ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda mülteci kadın ve kız çocukları özelinde erken yaşta evliliklerin önlenmesi ve şiddetle mücadele kapsamındaki hizmet modellerinin yaygın olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet, göç ve mekân ilişkiselliğindeki hizmetler konusunda ise kentsel hizmetleri toplumsal cinsiyet bakışıyla ele alan ve bu çerçevede yapılandıran düzenlemeler ön plana çıkmaktadır.

3. BÖLÜM: YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma mekânın deneyimlenmesinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin etkili olduğu savından hareketle mülteci genç kadınların özel (ev içi) ve kamusal mekânı nasıl deneyimlediğine odaklanmakta, mekandaki etkileşimler ve pratikler üzerinden mekanla ilişkili toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının görünür kılınmasını amaçlamaktadır. Araştırma, özel (ev içi) ve kamusal mekân deneyimini odak alırken, mekânın fiziksel yapısıyla ilgilenmez. Aksine gündelik yaşam deneyimi üzerinden mekân ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçları arasında kurulacak ilişkide, özel ve kamusal mekânda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden düzenlendiğine vurgu yaparak, mekânın dayanıklılık ve sınırlılıklarla birlikte bir güçlenme imkânı barındırmasına dikkat çekmektedir. Bu noktada gündelik olanın sıradanlığının keşfini içerir. Nitekim birçok feminist metodoloji ile yapılan kadınların gündelik deneyimlerine odaklanarak, bu deneyimlerin dile getirilmesini amaçlar (Güçlü, 2012, s. 116). Çünkü inşa edilmiş olan sosyal dünyanın kadın deneyimleri aracılığıyla anlaşılmasına dair bir çaba söz konusudur (Kümbetoğlu, 2019, s. 53).

Konuyu toplumsal cinsiyetin yanı sıra göç çalışmalarındaki yöntem anlayışı üzerinden ele aldığımızda karşımıza çıkan iki yöntem; göçün makro düzeydeki sonuç ve etkilerinin ele alınması ve göç deneyiminin bireyin dünyasındaki anlamının ön plana çıkarılmasıdır (Kümbetoğlu, 2018, s. 50). Araştırma ile paralel olarak niteliksel yöntemin benimsendiği göç çalışmalarında, göç deneyiminin göç edenin bakış açısından anlaşılmasında göçün bireylerin yaşamını nasıl değiştirdiğine ilaveten kişilerin sosyal ilişkileri, yapısal ve kültürel özellikler ve kurumlar, değişen yasal statü ve buna bağlı olarak değişen yeni yaşam yeri, iş yaşamı, dil ve iletişim ortaya konurken kişilerin yaşamlarından “kesitler” sunulur (Kümbetoğlu, 2018, s. 59-62). Dolayısıyla gerek göç çalışmaları gerekse feminist çalışmalarda deneyime yapılan vurgu üzerinden araştırma bağlamında gündelik yaşamdaki özel ve kamusal mekân deneyimleri üzerinden hareket edilmektedir.

Tam da bu noktada feminizmin gündelik yaşam deneyimleri üzerindeki vurgusunu hatırlayarak, mülteci genç kadınların özel ve kamusal mekandaki mikro deneyimleri üzerinden, toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlarla bağlantılı olan yapısal koşulların

anlaşılması mümkün olmaktadır. Dolayısıyla araştırmada iki yönlü bir bakış benimsenmekte, hem gündelik deneyimlerde toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisine işaret edilmekte hem de mekân ve toplumsal cinsiyetle ilişkili olarak genç kadınlara etki eden yapısal koşullar üzerinde durulmaktadır. Yapısal koşulların anlaşılmasına dair vurgu, feminist yöntemin benimsendiği araştırmalarda, kadınların güçlenmesini hedefleyen yeni politika ve hizmet üretiminin önemi ile ilişkilidir. Bu noktada sosyal hizmet bakımından dinamik ve devam eden bir süreç olarak kadınların güçlenmesi ise değişen durumlarda kadınların eylemde bulunmalarını sağlayan kapasitelerinin güçlenmesini içerir (Stamples'den aktaran Summerson Carr, 2003, s. 11). Öte yandan araştırmada özel (ev içi) mekân ve kamusal mekân birbirinden ayrı şekilde ele alınamamakta, ilişkişel bir şekilde değerlendirilmektedir. Zira, bu mekanların birbirinden ayrılması, özellikle özel mekandaki şiddet, sömürü, ihmal gibi durumların göz ardı edilmesine yol açabilmektedir. Bu zeminde özel mekandaki sorunlar kişisel sorunlar olarak görülmemekte, sosyal politika ve sosyal hizmet bağlamında ele alınmaktadır. Dolayısıyla mikro düzeydeki deneyimlerden yola çıkan bu araştırmada hem mekânı hem de mekanla ilişkilenen deneyim ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının ele alınmasında feminist yöntemden yararlanılmıştır.

Aynı zamanda Hammersley'ın (1992, s. 187-191) feminist yöntemin ayırt edici noktalarına işaret eden dört ana teması araştırmada feminist yöntemin benimsenmesinde etkili olmuştur. Bu dört tema şu şekildedir; toplumsal yaşamın tüm alanlarında kritik bir noktada olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin öneminin her yerde görünür kılınması, geleneksel araştırma anlayışındaki bilimsel yöntem vurgusu yerine kişisel deneyimlerin ön plana çıkarılması, araştırma sürecinde araştırmacı ve araştırma öznesi arasında hiyerarşinin reddedilmesi ve kadınların özgürleşmesinin araştırmanın amacı olarak görünmesi. Diğer taraftan Ramazanoglu ve Holland'ın (2002) ifade ettiği gibi her ne kadar belirgin bir feminist yöntem anlayışı olmasa da feminist çalışmalarda sıklıkla kullanılan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Zira nitel araştırmanın, çeşitli vakaları derinlemesine inceleme imkânı sağlaması aracılığıyla, Becker'ın (2017, s. 17) ifadesiyle toplumsal süreçler ve onları üreten toplumsal oluşumların ayrıntılarına ilişkin fikir elde edilmektedir.

Bu noktada feminist yöntem ve onun temel dayanağı olan feminist epistemolojiden bahsetmek yerinde olacaktır¹⁰. Her türlü bilim anlayışının ilk sorduğu sorunun “*nasıl bileceğiz*” olduğu noktasından yola çıkan Evelyn Fox Keller (2016, s. 42), bilme, bilgiye ulaşma yolları, doğayı adlandırma gibi meseleleri tarihsel süreçte Platon’un epistemolojisinden başlayarak modern bilimin akli konumlandığı noktaya kadar ele alır. “*Nasıl bileceğiz*” sorusunun yanıtı iki şekilde ele alınmıştır. Bunlardan ilki kuramsal olana göndermede bulunan bilgiyi mümkün kılanın ne olduğu sorusu, ikincisi ise pratik olana göndermede bulunan bilginin nasıl elde edileceği sorusudur. Keller, bu sorulara verilen yanıtların akıl-doğa, özne-nesne imgeleriyle bağlantılı olduğunu düşünür. Öte yandan modern bilimdeki ikili karşıtlıkların nereye dayandığının bilinmesine ihtiyaç vardır. Böylesi bir tarihsel analiz, akıl-doğa, özne-nesne imgeleriyle bağlantılı olarak modern bilimin varsayımlarını ortaya koymak ve bu sürecin değişen toplumsal cinsiyet ideolojilerine etkilerini ortaya sermek için değerlidir (Keller, 2016).

Aslında bu bağlamda feminist yöntemi feminist epistemoloji ile olan ilişkisi üzerinden ele almamız mümkündür. Epistemoloji, neyi “*basitçe bilgi*” olarak ve neyi “*gerçek bilgi*” olarak alabileceğimizin çerçevesini belirleme noktasında felsefi bilgi araştırmaları için büyük önem taşır. Ancak tanımladığımız bu epistemoloji tarihsel süreçte birçok eleştirinin odağı olmuştur. Öte yandan feminist epistemoloji, bazı noktalarda kartezyen düşüncede bilgiyi ortaya koyma ve bilgiye ulaşma yöntemlerini¹¹ eleştirmiş ve epistemoloji üzerine fikir yürüten herhangi bir felsefi geleneğe doğrudan bağlanmamıştır (Tanesini, 2012). Zaten feminist yöntem üzerine çalışan düşünürlerin her birini tek ve mutlak bir kategoride toplamak mümkün değildir. Çünkü üzerinde uzlaşmış feminist bir epistemoloji bulunmamakla birlikte feminist düşünürler ana akım epistemoloji geleneklerini eleştirmiş, feminist ve ana akım epistemolojileri birbirinden ayıran noktalara vurgu yapmış ve yeni alternatifler geliştirmişlerdir (Tanesini, 2012, s. 13-35). Bu bakımdan feminist epistemoloji için tek ve mutlak bir çerçeve belirlemenin mümkün olmadığını ifade etmek gerekir. Dolayısıyla feminist epistemoloji, genellikle ana akım felsefi gelenek ve geleneksel

¹⁰ Feminist epistemoloji ve yöntemi geleneksel bilim anlayışı üzerinden düşünme konusunda Moles’ın (2018, s.18-19) belirsiz, muğlak ve tekrar etmeyen şeyleri bilim alanı dışında gören anlayışa karşı belirsizin bilimleri üzerine geliştirdiği analizlerden faydalanılabilir.

¹¹ Kartezyen düşüncede bilgiye ulaşma yöntemleri feminist yöntemin geleneksel epistemoloji üzerine eleştirileri bağlamında önem taşımaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Descartes, R. (2015). *Yöntem Üzerine Konuşma*. (M. Erşen, Çev.). İstanbul: Say

epistemolojiye eleştirisi üzerinden okunmaktadır. Bu çerçevede araştırmada feminist yöntemin benimsenmesine yol açan bazı eleştirilerden bahsedebiliriz.

Bu eleştirilerden biri, tarafsız bilim anlayışıdır. Bilimin toplumsal bir etkinlik olduğu anlayışını gözden kaçıran geleneksel bilim anlayışı, bilimin içinde geliştiği toplumsal bağlamdan etkilenmesi durumunu da göz ardı ediyor görünür. Örneğin, bilimsel araştırmalarda sıklıkla rastlanan cinsiyetçi önyargılar, araştırmanın sonuçlarını etkilemekle kalmayıp, daha en başından araştırma sürecinin kurgusunu dahi değiştirebilmektedir. Bu önyargılar, bilimsel sorulara verilen cevapları, üretilen hipotezleri, hipotezlerin ifade edilme biçimini ve hipotezlerin doğrulanmasını dahi şekillendirmektedir (Tanesini, 2012, s. 85-87). Oysa feminist araştırmanın özgül yanı yalnızca toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklanmasıdır. Ancak belirtmek gerekir ki bu çerçevede esnek bir yapıya sahiptir. Burada önemli olan asıl şey bu çerçevenin, araştırma konusunun seçiminden kavramların kullanılması ve analizine kadar her bir süreçte göz önünde bulundurulması ve sıklıkla eleştirel bir gözle ele alınmasıdır (Öztan, 2015, s. 278). Aynı zamanda feminist yöntem, pozitivist araştırmada benimsenen temsiliyet meselesini içermez. Çünkü kadın deneyimlerinin çeşitliliği ve belli bir grup üzerinden elde edilen verilerin genellenemeyeceği düşüncesi söz konusudur. Bu bağlamda araştırmanın her aşamasının toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ele alınmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda Kümbetoğlu'nun (Moore'den aktaran, 2019, s. 57) ifade ettiği üzere geleneksel yöntemdeki kategorilerin sorgulanmasına bağlı olarak ev dışı, ev içi, kamusal, özel ayrımlarının olduğu gibi kullanılmamış, ilişkisel olarak ele alınmıştır.

Bir diğer eleştiri ise geleneksel bireycilik, bilgiye sahip özne anlayışıdır. Geleneksel epistemolojide bilgiye ulaşmak geleneksel bireycilik, bilgiye sahip özne anlayışı ve değerlerden arınık olma fikriyle örtüşür. Geleneksel epistemolojide bireycilik, bilgilerini yalnızca kendisine borçlu olan ve soyut bir birey olarak bilen anlayışını ifade eder. Dolayısıyla bilgi edinmede toplumsal bağlamın göz ardı edilmesi, toplumsal bir faktör olan toplumsal cinsiyetin de bu epistemolojik çerçevede ele alınmasını zorlaştırır (Tanesini, 2012, s. 54). Ancak feminist yöntem, bireylerin toplumsal konumları ve sahip oldukları bilginin miktarı ve içeriği arasında bir ilişki olduğunu savunur. Toplumsal koşullar bireyin bilgiye ulaşmak için öğrendiği yöntemleri nasıl kullanacağını etkiler. Bu amaçla araştırma

kapsamında mülteci genç kadınların deneyimlerinin ortaya konulması söz konusu olmuştur. Öte yandan araştırma bağlamında merak ettiğim soruların cevabını genç kadınlarla birlikte keşfetmek ve öğrenmek istedim. Bu durumun bir sonucu olarak feminist yöntem içinde bilen kişilerin toplumsal konumlarının, bilgilerinin kapsamını ve doğasını etkilediği düşüncesi üzerinden feminist duruş noktası epistemolojisinden¹² bahsetmek doğru olacaktır.

Bilgiye ulaşmada hem toplumsal hem de bireysel faktörlerin etkisinin tartışılması *feminist duruş noktası epistemolojisini* gündeme getirmiştir. Çeşitli baskı biçimleri altında yaşayan kişilerin kendi konumlarına dair eleştirel ve diğerlerinden farklı bir perspektife sahip oldukları ifade edilir (Narayan, 2020, s. 44; Sakamoto ve Pitner, 2005, s. 442). Bu bağlamda gerçeklik konusunda kadınlara özel bir perspektifin varlığından söz edilir. Öyle ki Nancy Hartsock sırf belirli bir sosyal konumda oldukları için (aktaran Tanesini, 2012, s. 172; Stoetzler ve Yuval-Davis, 2002, s. 317), kadınların deneyimlerinin özgün olduğunu söyler ve bu özgünlükte ayırt edici bir perspektifin temelini görür. Onun feminist bakış açısının kaynağında cinsiyete dayalı iş bölümü vardır. Öte yandan duruş noktası epistemolojisini benimseyen birçok feminist, sosyal konum ve bakış açısı arasında kurulan bu doğrudan ilişkiyi reddeder (Stoetzler ve Yuval-Davis, 2002, s. 317).

Nitekim Harding (2000, s. 40-41), kadın deneyimine vurgu yapan epistemolojik duruşun, kadınlar üzerine odaklanmaktan daha fazlası olduğuna işaret eder. Dolayısıyla tek salt kadın ve kadın deneyimleri yoktur. Erkek ve kadınların deneyimlerinin etnik köken, sınıf ve kültüre göre değiştiğinin kabul edilmesi gerektiğini vurgular. Bu noktada farklı etnik köken, kültür ve sınıftan kadınların işgal ettikleri konumların farklılık gösterebileceği ifade edilir. Bu çerçevede ona göre deneyimin bir duruş noktasının temeli olarak kullanılmamasının nedenleri vardır. Çünkü deneyim bizzat toplumsal ilişkiler tarafından biçimlendirildiği için kadınların deneyimi bilginin temelini oluşturamaz. İkinci neden ise kadınların homojen bir deneyime sahip olmamalarıdır. Ancak Harding (2000) deneyimin önemini tabi ki yadsımaz. Deneyim feminist araştırma için doğru bir başlangıç noktası olsa da feminist bilginin temeli dünyaya kadınların yaşantıları perspektifinden bakan teoriler ve

¹² Feminist duruş noktası epistemolojisi kimi çevirilerde bakış açısı epistemolojisi olarak da kullanılmaktadır.

gözlemlerdir. Dolayısıyla Harding (2000), “*feminist bilgiyi dolaysız ve yanlılanamaz bir şey olarak anlaşılan deneyim fikri üzerine temellendirmez*”. Çünkü deneyimlerimiz toplumsal ilişkiler hakkındaki anlayışımızdan etkilenirler. Bu noktada özneleri konumlandırın ve deneyimleri ortaya çıkaran tarihsel sürece de odaklanılması gerektiği ifade edilir (aktaran Tanesini, 2012, s. 185-186; Öztan, 2013, s. 38-39). Çünkü merkez dışındaki yaşamlar, bakış açısı epistemolojisi için bilimsel bir sorun ortaya koyabilir. Ancak bu soruna çözüm sağlamaz. Bu noktada ayırt edici olan merkez dışı hayatlardan yola çıkarak düşünmenin toplumsal düzenin işleme biçimi ve eleştirel yeni soruların gündeme gelmesine olanak sağlamasıdır. Dolayısıyla bakış açısı epistemolojisine göre bilginin yeni özneleri toplumsal olarak konumlanmış, çoklu, heterojen ve farklı kadınları içerir (Harding, 2020, s. 75- 84).

Benzer şekilde Donna Haraway (aktaran Öztan, 2015), feminist epistemolojinin pozitivizme yönelik eleştirisinde her türlü bilgi üretiminin belli bir konumlanmanın ürünü olduğunu söyler. Bu nedenle bilgiye erişen her zaman bilginin tam içinde ve bilgisine ulaşmaya çalıştığı dünya ile tanımlı konumdadır (Öztan, 2015, s. 274). Ancak bu noktada belirtmek gerekir ki konumlanmış bilgi, baskı altında olanların bu yapı dışındakilere nazaran içinde buldukları durumun koşullarını daha eleştirel bir gözle değerlendirebilmelerinin imkanını vurgular (Narayan, 2020, s. 47). Benzer şekilde nitel göç araştırmalarında da araştırma öznesinin konumsallığı ve göç sahasının eleştirel bir şekilde ele alınmasının üzerinde durulmakta, göç olgusunun eleştirel bir analizini yapma konusunda göçmenin perspektifinden bakmanın önemi vurgulanmaktadır (Iosifides, 2019, s. 124-125). Bu bağlamda araştırma özneleri olarak mülteci genç kadınların konumlanmış bilgileri aracılığıyla gerek toplumsal cinsiyet gerekse mekân bağlamında deneyimlenen ilişki ve etkileşimlere yönelik eleştirileri açığa çıkarılabilecektir.

Dorothy Smith (aktaran Öztan, 2015) de gündelik yaşam içinde bireylerin konumlanmış özneler olduğunu söyler. Dolayısıyla, özneler deneyimlerini aktarırken bu konumlanmış bakış açısından kendilerini ifade ederler (Öztan, 2015, s. 282). Smith’e (aktaran Tanesini, 2012, s. 174-175) göre kadınların deneyimlerini epistemik açıdan değerli kılan şey ise mevcut toplumsal ilişkilerde hem marjinal hem de merkezi konumda olmalarıdır. Kadınların konumu merkezidir. Çünkü mevcut ataerki sistemin devamlılığı sağlayan işleri

yaparlar ve bu işlerin iş olarak görünmezliğinde rol alırlar. Öte yandan marjinaldirler. Çünkü sistem içinde bir güç konumu işgal etmezler. Kadınların bu ikili toplumsal rolü onların mevcut ilişkilerin gerçekliğini, deneyimlerinde daha doğru yansıtılmalarını sağlar. Egemen konumdan bakıldığında görülmeyen ilişkiler, onların konumlarından görünür hale gelir. Dolayısıyla Smith'e (aktaran Tanesini, 2012, s. 174-175) göre kadınlar erkekler için görünmez olan şeyleri doğrudan yaşadıkları için kendilerine görünen şekli ile dünya ve egemen görüşün aynı dünya hakkında söylediği şeyler arasındaki kopukluğu fark ederler.

Bu çerçevede feminist epistemolojiden beslenen feminist yöntemde, araştırma sürecinde gücün kullanımına karşı düşünömsel (reflexive) bir tavır benimsenir. Böylesi bir anlayış şüphesiz, araştırmacı ve araştırılan arasındaki hiyerarşik ilişkinin çözölmelerini de sağlar. Zira Oakley (aktaran Doucet ve Mouthner, 2007, s. 39), nesnel, standartlaştırılmış bir yaklaşım yerine araştırma özneleriyle yapılacak görüşmelerde araştırma öznesi ve araştırmacı arasında eşitlikçi bir ilişki önerir. Benzer şekilde formel bir araştırma süreci yerine esnek bir araştırma süreci tercih edilir. Çünkü bu esneklik, yaşam deneyimlerinin çeşitliliğini ortaya koymaya imkân verir. Kişilerden gelecek etkilere açık olan araştırma süreci, nesnellik yerine öznellik ve öznel deneyim üzerinde durur. Dolayısıyla feminist araştırmalarda hiyerarşik olmayan bir ilişki kurularak, kişiler kendi yaşamlarının temel aktörü olarak görülür. Deneyimler çeşitlidir ve bir deneyim en iyi onu deneyimlemiş kişi tarafından bilinebilir. Formel bir araştırma sürecinin tercih edilmemesi ise deneyimin çeşitliliğini göz önüne alarak, yeni sorular sorulmasını sağlar. Çünkü feminist araştırmada bilen özne yoktur. Araştırma süreci araştırmacının kendisini de sorguladığı bir büyüme yaşantısıdır. Burada söz konusu olan karşılıklılık içinde birlikte öğrenmektir. Yaklaşımın sunduğu esas argüman ise gerçekliğin uzmanlar tarafından değil, gerçekliğin deneyimleyenler tarafından ele alınmasıdır. Yani geleneksel metodolojide daha önce araştırmanın nesnesi olan kişiler, araştırma sürecinde kendi araştırma ve eylemlerinin özneleri haline dönüşmüşlerdir (Mies, 1995, s. 55). Öyle ki feminist araştırmada bilen özne konumundaki araştırmacı ve araştırma öznesi arasında herhangi bir güç ilişkisi üretmeyecek şekilde, araştırma öznesi adına konuşma tehlikesinden kaçınarak araştırma öznelerinin seslerinin duyurulmasına dikkat çekilmektedir (Doucet ve Mouthner, 2007, s. 40-41).

Feminist yöntemin benimsendiği araştırmada, araştırmacı “görünmeyen otoritenin sesi” olarak konumlandırılmaz. Araştırmacı somut, belirli istem ve çıkarları olan gerçek bir bireydir. Bu nedenle araştırmacının kültürü, ırkı, sınıfı ya da toplumsal cinsiyete ilişkin düşünceleri araştırma sürecini etkiler. Bu noktada yapılması gereken araştırma konusu kadar araştırmacının kendisinin de eleştirel bir zemine çekilmesidir (Harding, 2000, s. 41-42). Bu bağlamda feminist metodolojide araştırmacı da kendi kimliği, duygu ve düşüncelerini açık etmekten, paylaşmaktan çekinmez. Bu feminist araştırmanın bir parçası olarak görülür. Araştırmacı sürekli soru soran ve yanıt arayan bir kimse olarak tanımlanmaz. Aksine karşılıklı öğrenen, kendi deneyimini açık eden katılımcı bir özne olarak tanımlanır. Nihai olarak daha önce de belirttiğimiz gibi mevcut ilişkilerin açığa çıkarılmasını sağlayan, eleştirel yaklaşımlarla gündelik olanın ardındaki görünmez yapı, eşitsiz ve karmaşık ilişkileri analiz ederek ortaya koyan feminist araştırmanın kendisidir. Feminist yöntemin benimsediği ilkelerin araştırma bağlamında kendine nasıl yer bulduğu araştırma sürecinin anlatıldığı başlıklarda ifade etmeye çalışacağım.

3.2 ARAŞTIRMACININ MOTİVASYONU VE ARAŞTIRMA ALANI İLE İLK BAĞLANTILAR

Feminist yöntemle ele almaya çalıştığım araştırma, şüphesiz araştırma süreci ve konusuyla nasıl ve ne şekilde ilişkilendiğim üzerine düşünmemi gerektiriyor. Çünkü belirtmek gerekir ki bir araştırmayı feminist kılan, araştırmacının elde ettiği bilgiyi nasıl analiz ettiği, araştırma sorusunu nasıl biçimlendirdiği, kimin bilgisinin önemli bulunduğu ve erişilen bilginin nasıl kullanılacağıyla ilişkilidir (Biber ve Yaiser’den aktaran Erdoğan ve Gündoğdu, 2020, s. 17). Dolayısıyla bir araştırmanın feminist olduğundan bahsedebilmek, temelde araştırmacı ya da araştırılanın cinsiyeti ile alakalı değildir. Bu noktada önemli olan ve araştırma bağlamında benimsediğim duruş “*toplumsal cinsiyetin analitik bir öge olarak araştırmanın merkezine dahil edilmesidir*” (Kümbetoğlu’ndan aktaran Erdoğan ve Gündoğdu, 2020, s. 23).

Araştırma alanı ile bağlantılarım ve bu konuyu çalışma isteğimde lisansüstü eğitimim devam ederken göç alanında faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşunda staj yapmamın belirleyici olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Göç ve toplumsal cinsiyet konusunu kesişimsel bir mesele olarak görmek, göçün toplumsal cinsiyet ilişkileriyle yeniden nasıl

kurulduğuna ve müzakere edildiğine şahit olmak konuyu bu bağlamda ele almamda oldukça etkili oldu. Diğer taraftan göç çalışmaları, son dönemlerde yaygın olarak çalışılsa da toplumsal cinsiyet ilişkilerini bu sürece dahil eden çalışmaların görece az olması oldukça dikkatimi çekiyordu. Birçok çalışma göç sonrasında mültecilerin yaşadığı sorunlar ve sosyal hizmet gereksinimlerine odaklanırken, ben belki de göz ardı edildiğini düşündüğüm genç kadınların bu çerçevede kendine çokça yer bulamadığını ve sessizleştirildiğini düşünüyordum. Benzer bir kaygıyı uluslararası hukuki koruma kapsamında bulunan göçmenler için de duyuyordum. Zira literatürdeki çalışmaların çoğunluğu daha çok Suriye göçü üzerinden geçici koruma statüsü kapsamındaki göçmenleri içeriyordu. Öte yandan uluslararası koruma kapsamındaki göçmenlerin durumu, Türkiye'nin uzun yıllardır içinde bulunduğu bir süreçti. Aynı zamanda uluslararası koruma kapsamındaki göçmenlerin uzun yıllar boyunca Türkiye'de ikamet edebildiği, bu süreçte birçok sorun ve gereksinimle karşılaştığı bir gerçektir.

Adım adım zihnimde oluşan bu çerçeve, lisansüstü stajımı yaptığım sırada daha da belirgin hale gelmeye başladı. Öyle ki "*Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar*" projesinde gerçekleştirdiğim stajım sırasında daha çok uluslararası koruma kapsamında olan kadın ve kız çocuklarıyla çalışma fırsatı elde etmiştim. Devam eden süreçte ise göç ve toplumsal cinsiyet kesişiminde her ne kadar kadın ve kız çocukları için tasarlanan bir proje içinde yer alsam da kız çocuklarının hatta daha çok 15-24 yaş aralığındaki genç kadınların sosyal hizmetle ilişkili ihtiyaç ve hak taleplerinde ne kadar görünmez ve sessizleştirilmiş olduğu gerçeğiyle karşılaştım. Öyle ki bu yaş grubundaki genç kadınların birçoğu danışmanlık hizmetinin esas öznelere değildi. Erken yaşta evliliklerin oldukça yaygın olmasına bağlı olarak genç kadınlar için sosyal hizmetin doğrudan öznesi olma durumu ancak kayınvalide, anne ya da eşin denetimi ve kontrolü altında mümkün olabiliyordu. Benzer şekilde aralarında henüz evli olmayan ve okula devam edenler de ihtiyaçlarını dile getirebilecekleri ve gerekli hizmetlerden yararlanabilecekleri bağlamsal koşullardan uzak görünüyorlardı.

Bu çerçevede gerek sosyalleşme gerekse özel ve kamusal mekânın deneyimlenme biçimi de değişiklikler gösteriyordu. Ev, mahalle, okul, sivil toplum kuruluşları, kentsel hizmetlere erişimi sağlayan çeşitli mekanlar, sadece fiziksel bir çerçeveye sahip mekanlar değildi. Toplumsal cinsiyet ilişkileriyle etkileşim içinde, toplumsal ilişkilerin yeniden

üretildiği, müzakere edildiği ve bu noktada yeni başa çıkma stratejilerinin gündeme geldiği dinamik mekanlardı. Dolayısıyla benim için konunun tam da bu dinamizm ve ilişkisellik üzerinden ele alınması önem teşkil ediyordu. Yani mekânın hem bahsi geçen mekanla kurulan ilişki bağlamında hem de orada yaşayanların ilişkileri, davranışları ve başa çıkma stratejileri üzerinden ele alınmasından bahsediyorum.

Diğer taraftan araştırma alanını keşfetme sürecimde lisansüstü stajında 15-18 yaş aralığı arasındaki uluslararası koruma kapsamındaki genç kadınlarla yürüttüğüm kapalı grup çalışması etkili oldu. Grup çalışması planlama sürecinde, birlikte çalışma yürütmeyi planladığım grubu tanımak, çeşitli gereksinimlerini belirlemek için kurumda çalışan sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve sağlık eğitmeniyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirdim. Bu görüşmeler neticesinde genç kadınların gereksinim duyduğu konular bağlamında grup çalışma planımı hazırladım. Hem bu ön araştırma hem de grup çalışmasının yürütüldüğü süreç göç ve toplumsal cinsiyet ilişkisine dair izlenimlerimi güçlendirdi.

Bununla birlikte mekân, toplumsal cinsiyet ve göç ile ilişkilenen araştırma konusunun son şeklini almasında lisansüstü ders dönemi sonunda göç alanında faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşunda çalışmaya başlamam etkili oldu. Bu süreçte, özellikle uluslararası koruma kapsamında olan birçok göçmenin uzun yıllar boyunca ikamet ettiği Nevşehir ilinde çalışmaya başladım. Lisansüstü stajımı yaptığım ilden başka bir ilde çalışmak mekân, göç ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini yeniden gözden geçirmemi sağladı. Nevşehir'in küçük bir il olması çeşitli mekanların genç kadınlar tarafından deneyimlenme biçimini daha açık bir şekilde gözlemlene fırsatı verdi. Gözlemlerim, hem mekanla ilişkilenen sosyal hizmet ihtiyaçlarını fark etmemi hem de toplumsal cinsiyet ilişkilerinin inşasını yeniden keşfetmemi sağladı.

Aynı zamanda genç kadınlarla birçok etkinlik ve kapalı grup çalışmaları gerçekleştirme fırsatına sahip oldum. Öyle ki neredeyse haftada en az bir gün bir araya gelecek şekilde bir grup çalışması yürüttük. İlk başlarda yapılandırılmamış olan bu grup çalışmalarında gerçekleştirdiğimiz enformel sohbetlerin bile genç kadınlar için bir sosyalleşme alanı yarattığını, onlarla güvene dayalı bir ilişki kurmamı sağladığını fark ettim. Nitekim göç

çalışmalarında görüşme sürecinin zamana yayılması gerektiğine vurgu yapan Kümbetoğlu (2018, s. 73) enformel sohbetler aracılığıyla araştırma özneleriyle diyalog geliştirmenin öneminden bahseder. Bu diyalogun bir yansıması olarak, zamanla genç kadınlar için toplumsal yaşamda bilgi edinme konusunda zorluklar yaşanan toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlar hakkında doğrudan ve kolaylıkla akıllarına takılan soruları sorabilecekleri bir kişi haline geldim. Ancak özellikle belirtmeliyim ki bu süreçte ben de genç kadınlardan çok şey öğrendim. Kamusal mekandaki deneyimlerimiz, kamusal mekânda var olmak için verdiğimiz mücadeleler hatta belki mevcudiyetimiz üzerine çok fazla düşündük. Farklı yaşlarda olsak da deneyimlerimizin kesiştiği çok fazla yer keşfettim. Hem kendi üzerime düşündüğüm hem de genç kadınlarla ilişki kurduğum bu süreçte deneyimlerimizin ortaklığını keşfetme sürecinde en çok grup çalışmaları esnasında tuttuğumuz günlüklerimiz etkili oldu diyebilirim.

Dolayısıyla araştırma alanını keşif süreciyle birlikte araştırma alanıyla olan ilk bağlantımı, o dönemde çalışmakta olduğum kurum sayesinde gerçekleştirdiğimi söyleyebilirim. Bu süreçte hem araştırma öznelerini tanıma fırsatı elde ettim hem de genç kadınların gündelik yaşam deneyimlerini keşfetmemi sağlayacak bağlamsal imkanlara eriştim. Nevşehir merkez ilçesinin çok büyük olmaması ve yabancı uyruklu kişilerin belli başlı mahallelerde yaşıyor olmaları genç kadınların genel profiline ilişkin bilgi edinmemi kolaylaştırdı. Öte yandan tam da araştırma bağlamında dert edindiğim meselelerden biri olan özel ve kamusal mekânın toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında deneyimlenmesine bağlı ortaya çıkan ihtiyaçlardan biri olarak genç kadınların özellikle kamusal mekandaki hareketliliklerinin oldukça sınırlı olduğunu gördüm. Bu noktada daha çok çalıştığım kurum ve bu çerçevede gerçekleştirdiğimiz etkinlikler ve grup çalışmaları aracılığıyla genç kadınlarla iletişim kurduğumu söyleyebilirim.

Daha önce de bahsetmiş olduğum gibi gerçekleştirdiğim ilk temaslar daha çok güven ilişkisi kurmak, genç kadınları ve gündelik yaşam deneyimlerini gözlemlemek üzerineydi. Araştırma bağlamında gündelik yaşam üzerine yaptığım vurgunun temeli de aslında bu noktaya dayanır. Zira gündelik olanın sıradanlığı içindeki mekânda, toplumsal cinsiyet ve göç ilişkisine dair birçok emareler görmek mümkündü. Bir günün nasıl geçtiği, ne şekilde vakit geçirildiği, hangi mekanlarda varlık gösterilebildiği, neyin hayal edildiği ya da neyin

ulaşılmaz görüldüğü, ilişkilerin nasıl ve neye göre inşa edildiği gündelik olanın sıradanlığı içinde olmaktadır.

Daha öncesinde lisansüstü stajım ve alanda çalışma sürecimde yaptığım görüşmeler, gözlemler ve yürüttüğüm grup çalışmasında, genç kadınların gündelik yaşamlarında, özel mekân ve kamusal mekân deneyimlerini anlamayı, bu süreçte etkili olan toplumsal cinsiyet ilişkilerini keşfetmeyi, araştırmada odaklanmayı düşündüğüm deneyimleri ve deneyimlerini paylaşmak isteyebileceğini düşündüğüm genç kadınları belirlemeye çalıştım. Lisansüstü stajımın araştırma alanı keşfindeki etkisini göz önüne aldığım da bu sürecin 2018 Kasım ayında başladığını, ancak 2019 Haziran-2020 Mart ayları süresince Nevşehir ilinde ikamet ederken araştırma alanıyla ilk bağlantılarımı kurduğumu söyleyebilirim. Covid-19 pandemisi nedeniyle ise 2020 Mart-2020 Haziran arasındaki bağlantılarımı çevrimiçi platformlar aracılığıyla devam ettirmeye çalıştım.

3.3 ARAŞTIRMA SORUSU VE ÖZNELERİN KEŞFİ

Araştırma öznelinin keşfi birçok noktada daha önce de ifade ettiğim gibi araştırma alanıyla olan ilk bağlantılarımla şekillendi. Lisansüstü stajımı mülteci kadın ve kız çocukları özelinde hizmet sağlayan bir sivil toplum kuruluşunda yapmıştım. Yaklaşık olarak bir yıl boyunca farklı kültürel geçmişe sahip kadın ve kız çocuklarının göç sonrası deneyimleri ve bu süreçte karşı karşıya kaldıkları sorunları gözlemlene şansım olmuştu. Bu süreçte dikkatimi en fazla çeken durumun, sivil toplum kuruluşlarında çeşitli AB ve BM projeleri üzerinden sağlanan hizmetlerin hedef kitlesi olarak genellikle geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilerin belirlenmiş olmasıydı. Öte yandan bu durum uluslararası hukuki koruma kapsamında olan ve çoğunlukla üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar uzun süreler boyunca Türkiye’de ikamet etmek durumunda olan yabancıların tepkilerine yol açabiliyordu. Özellikle hizmetlerin somut maddi yardımlar üzerinden sağlandığı durumlarda Çelik’in (2018, s. 18) ifadesiyle “*yoksulların rekabeti*”nin bir yansıması olarak bu tepkileri daha fazla arttırdığını görmüştüm. Bu durum araştırma özelinde uluslararası hukuki koruma kapsamındaki yabancıların Türkiye’deki koşullarını öğrenme yönünde bir istek oluşturmuştu. Zira uluslararası hukuki koruma kapsamında olan birçok yabancı uzun yıllar Türkiye’de ikamet ettiği görülüyordu. Bununla birlikte göç sonrası

mekân deneyimleri üzerinden toplumsal cinsiyet özelindeki ihtiyaçların görünür kılınması üzerinde duruyordum.

Diğer taraftan kadın ve kız çocukları özelinde hizmet sunumu gerçekleştiren bir kurumda olmam, göç etme deneyimini ister istemez toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ele almanın önemini bir kez daha bana göstermişti. Nitekim göç kadınları ortak bir paydada buluştursa da her kadın ve kız çocuğunun deneyimi çok başkaydı. Ancak bu noktada bir diğer yanılımla karşılaştığımı fark etmiştim. Kadınlar özelinde birçok çalışma ve hizmet sunumu gerçekleştirilse de genç kadınlar özelinde bu durum daha sınırlıydı. Bunun sebebini araştırdığımda karşılaştığım cevaplar daha çok genç kadınların çok erken yaşta evlendirildiği, kamusal mekâna çıkışlarının çoğunlukla eşleri, evli olmadıkları durumlarda ise babaları ya da abileri tarafından kısıtlandığı yönündeydi. Genç kadınlar hakkında bilinenler oldukça azdı. Bu kadınlar gündelik yaşamlarında neler yapıyorlar, nerelere gidiyorlar ya da gidemiyorlar, ne gibi sınırlılıklarla karşılaşıyorlar ve bu bağlamda toplumsal cinsiyetle ilişkilenen ihtiyaçlarını nasıl karşılıyorlardı? Örneğin; 15-24 yaş grubu arasındaki genç kadınlardan kaçısı okula devam edebiliyordu, okula devam edemeyenler neler yapıyordu, çalışıyorlar mıydı, gündelik yaşamlarını nasıl geçiriyorlardı, özel (ev-hane içi) mekandaki deneyimleri nasıldı, kamusal mekana nasıl ve ne şekilde çıkabiliyorlardı, hayal edilen, özlem duyulan çeşitli mekanlar var mıydı ve bütün bunlarla ilişkili olarak genç kadınlar için ergenlik döneminde toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet özelinde ne gibi ihtiyaçlar gündeme geliyordu? Toparlayacak olursak; genç kadınlar için toplumsal cinsiyetin inşasında özel (ev içi) mekân ile kamusal mekânın iç içe geçtiğini düşünüyor, bu ilişkiselliğin ortaya konulmasıyla mekânla ilişkilenen toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının görünür hale getirebileceğini düşünüyordum. Bunun yanı sıra bu ihtiyaçların nasıl ve ne şekilde karşılanabileceği konusunda sosyal hizmet müdahalelerine ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına yönelik hizmet ve uygulama müdahalelerinin belirlenmesi ile sosyal hizmet ve mekân arasındaki ilişkinin ortaya konulmasının feminist sosyal hizmete katkı sağlayabileceğini düşünüyordum.

Araştırma öznelerini keşif sürecinin ise lisansüstü stajımla başladığını ve takip eden yıl içinde aynı alandaki saha deneyimimle pekiştiğini söyleyebilirim. Sahada çalıştığım her gün, genç kadınların oldukça görünmez olduğunu, sorunlarını dile getirmek için aktif

olarak kuruma gelmediklerini görüyordum. Diğer taraftan aynı yaş grubundan olan genç kadınlarla yürüttüğüm grup çalışmalarında gündelik yaşam deneyimlerine dair birçok bilgi edinmeye başlamıştım. Bu süreç ise araştırma sorularını belirleme konusunda bana bir yol haritası sağlamıştı.

Daha önce de belirttiğim gibi yaklaşık olarak dört ay boyunca tamamı uluslararası hukuki koruma kapsamında olan 12 genç kadınla haftalık kapalı grup oturumları yürüttük. Başlangıçta yapılandırılmış bir planı olmayan bu kapalı grup çalışmasında gündelik sohbetler üzerinden genç kadınlarla güven ilişkisi kurmaya çalıştım. Aynı zamanda genç kadınlar bu süreçte kuruma çoğu zaman anneleriyle birlikte geliyordu. Dolayısıyla kuruma gidiş ve gelişler sırasında aileleri ile tanışma fırsatı elde etmiştim. Devam eden süreçte kapalı grup çalışmasına katılımda devamlılığı sağlama konusunda ailelerle kurduğum güven ilişkisinin de etkili olduğunu söyleyebilirim.

Güven ilişkisini inşa etme sürecindeki gündelik sohbetlerimizde genç kadınların göç ve toplumsal cinsiyetle ilişkili deneyimlerini yavaş yavaş dinleme fırsatı elde etmiştim. Nitekim bu noktada yaptığım literatür okumalarının da katkısıyla kapalı grup çalışmasını yarı yapılandırılmış bir formda yürütmeye karar verdim. Funda Şenol Cantek'in (2006) Almanya'daki Türk kadınlarının günlük deneyimlerinde mekânın yerini incelediği çalışmasında kullandığı yöntemler araştırma sorularını belirlemede yardımcı olacak bir fikir sağladı. Bu çerçevede kapalı grup çalışmasında katılan genç kadınlarla birlikte haftalık günlükler tutmaya başladık. Her birimiz hafta boyunca günlük yaşamlarımızı nasıl geçirdiğimizi, nasıl ve nerede vakit geçirdiğimizi, gündelik yaşamımızda paylaşmak istediğimiz sorunları ya da sevindirici haberleri bu günlüklere kaydedecektik. Okuduğum çalışmalardan aldığım ilhamla ve grubun Türkçe dil yeterliliği konusunda yaşayabilecekleri olası sorunları da düşünerek günlükleri kendi dillerinde ya da Türkçe tutabileceklerini, isteyenlerin resim yapabileceğini ya da imkanlar dahilinde gündelik yaşamlarında önemli gördükleri anları fotoğraflayarak günlüklerine yapıştıırabilme seçenekleri olduğunu dile getirdim. Haftalık grup oturumlarında ise genç kadınlar paylaşmak istedikleri kadarıyla deneyimlerini paylaşacaklardı. Bu süreçte ben de tıpkı katılımcılar gibi günlük tuttum. Dolayısıyla feminist yönteme uygun olarak genç kadınlarla aramızda hiyerarşik olmayan bir ilişki kurmaya çalıştık. Bununla birlikte tuttuğum günlük

aracılığıyla genç kadınlarla ortaklaşan ve farklılaşan deneyimlerimi keşfettim. Örneğin onlara göre kamusal mekânı daha rahat deneyimleme imkanına sahiptim. Fakat yine de kamusal mekânın güvenliği konusunda bir kadın olarak benim de endişelerim vardı. Dolayısıyla kamusal mekân deneyimim belirli koşul ve ölçülerde sınırlıydı. Araştırma bağlamındaki özdüşünümsel sürecim de aslında bu şekilde başladı.

Bu süreçte genç kadınların gündelik yaşam deneyimlerini onların bakış açılarından anlamaya çalıştım. “İçeriden bakış” olarak ifade edebileceğimiz bu durumu saha çalışması üzerinden ele alan Ünlü (2019, s.3) mekânı özel-kamusal ikiliğinin ötesinde kadınların kendileri için oluşturdukları belli bir mekân üzerinden anlamaya çalıştığını söyler. Bununla birlikte araştırma alanı olarak belirlediği mekânı deneyimleme yani içerden bakış imkanına sahip olsa da mekâna yüklenen anlamlar bakımından araştırma özneleriyle aynı durumda olmadığını ifade eder. Dolayısıyla araştırmacının bazı noktalar itibarıyla kendini tam olarak içerden biri olarak tanımlaması zor görünür. Ben de benzer şekilde kamusal ve özel mekânın ilişkiselliği üzerinde duruyor, fakat tek bir mekân yerine özel ve kamusal mekândan hareketle kadınların gündelik yaşamlarında önemli yer tutan özel mekân olarak ev, kamusal mekân olarak mahalle ve kent üzerinde duruyordum. Öte yandan Nevşehir’de ikamet ettiğim için genç kadınların deneyimlediği kamusal mekân olarak kenti deneyimleme imkânım olsa da kenti aynı şekilde deneyimlemem ve kente aynı anlamlar yüklediğimi söylemem zor. Ancak tam da bu noktada içerdeki-dışardaki ikiliğine getirilen alternatif bakışlara vurgu yapmak gerekir. Zira araştırmacı ve araştırma öznesinin aynı etnik kökeni paylaşmasa da görüşme sırasında farklı ortaklıklar keşfedebileceğine işaret edilmiştir (Fedyuk ve Zentai, 2019, s. 210). Dolayısıyla içerdeki-dışardaki ikiliği dinamik bir kavram olarak ele alınabilir ki bu da araştırma öznesiyle kurulacak ilişkideki bütün dinamiklerin görüşme ortamında değişebileceğini ifade eder. Nitekim bağlantı kurduğum genç kadınlarla büyük oranda benzer ortak deneyimlere sahip olmasam da aramızdaki kuşak farkının çok fazla olmaması ve cinsiyetimiz belli noktalardaki bakışımızı ya da deneyimlerimizi ortaklaştırabiliyordu.

Kapalı grup çalışmasını yürütürken konuşulan konular araştırma sorularının temelini oluşturdu diyebilirim. Sandra Harding’in (2000, s. 40) ifade ettiği gibi herhangi bir ‘keşfetme eylemi’nin’ belli bir mantık dizgesi yoktur”. Bu noktada, keşfetme sürecinde

sorulan soruların ve daha önemlisi hiç sorulmayan soruların belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Benzer şekilde Abraham Moles'e (2018, s. 37) göre *"bilimsel keşif mümkünler alanında oluşturulan yeni bir yoldan başka bir şey değildir"*. Dolayısıyla keşif olarak ifade edebileceğim bu süreçte ele aldığımız, üzerine düşündüğümüz beş temel konunun ön plana çıktığını söylemekle birlikte, görüşme sürecinde hiç sorulmayan sorulara kapı aralamayı sağlayacak bir perspektif benimsediğimi söyleyebilirim. Bunlardan ilki; gündelik yaşamın sıradanlığı ve gündelik yaşam pratiklerinden bahsederken sıklıkla okul ve iş yaşamına yönelik deneyimlerin aktarılmasıydı. Kamusal mekân deneyimi ve bu mekanlarda yaşanan sorunlar, kimi zaman da bu sorunlarla baş etme biçimlerinin aktarıldığını görmüştüm. Öte yandan kamusal mekân deneyimi toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında şekilleniyordu. Dolayısıyla bu durum kamusal mekân deneyimleri üzerine düşünmeme ve bu çerçevede karşılaşılan sorunların toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarıyla ilişkisini ele alma isteğine yol açmıştı.

Gündelik yaşam deneyimleri üzerinden bahsederken sıklıkla dile getirilen bir diğer şey ise özel mekân yani eve dair düşüncelerdi. Birçok genç kadın vakitlerinin önemli bir kısmını evde geçiriyordu. Üstelik kamusal mekâna çıkışları ailevi veya birçok başka nedenle sınırlıydı. Gündelik rutinde hemen hemen bütün genç kadınlar için ortak olan, gündelik ev işlerinin yapılması ve küçük kardeşlere bakma sorumluluğuydu. Bu durum ise feminist literatürün sıklıkla vurguladığı kamusal ve özel mekân arasındaki ilişkiselliği bir kez daha bana göstermişti. Nitekim kamusal ve özel mekân birbirinden keskin çizgilerle ayrılmıyor, hatta çoğu zaman iç içe geçiyordu. Bu noktada araştırma bağlamında bu karşılıklı ilişkinin nasıl gerçekleştiğini merak ederek hem özel hem de kamusal mekân deneyimine odaklanmak istedim. Dolayısıyla özel ve kamusal mekânın ilişkiselliği üzerine düşünmeye başladım.

Öte yandan genç kadınlar gerek özel gerekse kamusal mekân deneyimlerinde yaşadıkları sorunlar, ilişkiler ve etkileşimlerinden bahsediyorlardı. Üstelik bu deneyimler göç etme deneyimiyle çoğu kez ilişkilenemekteydi. Örneğin okul ya da iş yaşamındaki arkadaşlık ilişkileri yabancı olma meselesiyle iç içe görünüyordu. Genç kadınlar sırf mülteci oldukları için birçok ayrımcılıkla karşı karşıya kalıyorlardı. Çalışmayı yürüttüğüm grup özelinde bu duruma en çok okul ve iş yaşamında rastlanılıyordu. İlişkiler ve etkileşimler açısından bir

diğer önemli konu arkadaşlık ilişkileriydi. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet temelinde baktığımızda arkadaşlık ilişkilerinin kurulması ve yürütülmesinde mekânın etkisi ve ilişkiselliği üzerinde durulabileceğinin farkına varmıştım.

Kamusal mekân deneyimleri üzerinden ortaya çıkan bir diğer soru ise toplumsal cinsiyetle ilişkili olarak kamusal mekânda karşılaşılan güvenlik sorunları ve sınırlanan hareketliliği. Aslında genç kadınların birçoğu Türkçeyi kısa sürelerde öğrendiği için kamusal mekânda hareketlilik anlamında önemli avantajlar elde etmiş görünüyordu. Özellikle yakın akraba, eş dost gibi kişilere tercüman olarak yardımcı oluyorlardı. Bu durum hareketlilik anlamında önemli bir avantaj ve güçlenme olanağı barındırıyor gibi görünüyordu. Öte yandan kamusal mekânda bakışın nesnesi olma son derece fazlaydı. Hemen hemen her genç kadının “*laf atma*” üzerinden ilerleyen bir taciz hikayesi vardı. Yine literatürde karşılaştığımız gibi genç kadınlar da bu tür deneyimlerin yaşandığı mekanları imlemiş görünüyorlardı. Bu bakımdan parklar imlenen mekanlar arasında en baştaydı. Aynı zamanda kamusal mekandaki bu güvenlik sorununun hareketliliği kısıtladığı ve genç kadınların aile üyelerinden biri olmaksızın kamusal mekâna çıkamadıklarını ifade ettiklerini görmüştüm. Üstelik tacize ilişkin deneyimlerin çok sık paylaşılmadığı, paylaşılırken çekinceler hissedildiğini gözlemlemiştim. Genç kadınlar bu tür durumları ailelerine anlatmak konusunda isteksiz olduklarını, bu durumun ancak ailelerine zarar getireceğini dile getirmişlerdi. Araştırma sorularım bağlamında ele almak istediğim bir diğer soru bu bağlamda kamusal mekandaki güvenlik sorunları, bu sorunlarla nasıl baş edildiği olmuştu. Konu ile ilgili olarak dikkatimi çeken bir diğer şey ise kamusal mekandaki güvenlik sorunlarının menşei ülkede yaşanan bu tür sorunlarla ilişkilendirilerek anlatılmasıydı. Bu noktada özellikle Irak ve Afganistan özelinde çok fazla kaçırılma öyküsünden bahsedilmişti.

Araştırma soruları bağlamında üzerinde durmayı amaçladığım son konu mekânsal hareketlilik üzerinden şekillenmişti. Gündelik yaşamda uydu kent dışındaki bir kente gidiş durumunda alınan yol iznine ilişkin anlatılanlar mekanlar arası hareketliliğin sınırlılığına, menşei ülkeye duyulan özlem ve üçüncü ülke üzerinden şekillenen hayaller ve beklentilerle birlikte ifade edilmişti. Bu durum ise özel ve kamusal mekânın ötesinde uzun yıllar boyunca Türkiye’de ikamet eden uluslararası hukuki koruma kapsamındaki genç

kadınların gelecek beklentileri, hayalleri ve üçüncü ülkeye gidiş konusundaki düşüncelerini özlem duyulan ve hayal edilen mekân üzerinden ele almayı düşündürmüştü. Nitekim gerek yaşanan gerekse hayal edilen mekândaki ilişkiler ve yaşam yine toplumsal cinsiyetle ilişkilenebiliyordu.

Araştırma sorularının gündeme gelmesinde göç, toplumsal cinsiyet ve mekân arasında kendisini ön plana çıkaran bu ilişkilene ya da Becker'in (2015, s. 82) deyimiyle "*bağlantı*" bazı durumların çeşitlenmesine ve bu çeşitliliğin başka durumları değiştirmesine yaptığı vurguyu ifade etmektedir. Dolayısıyla çeşitlenen durumlar birbirlerini karmaşık bir biçimde etkilemektedir. Bu noktada araştırmada yöntemsel olarak vurgulamak istediğim şey, "*nedensellik*" yerine araştırmadaki her bir kavramın birbiriyle ilişki içinde olduğuna vurgu yapmaktır. Bu bağlamda araştırma sorularımı beş ana konu üzerinden oluşturmaya çalışarak, "*neden*" yerine "*nasıl*" sorusunu öne çıkaran yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırladım (Ek:1). Çünkü Becker'in (2015, s. 106-107) ifadesiyle "*Nasıl*" sorusunun kişilerin hikayelerini anlatmalarına olanak tanıyarak kişilerde "*doğru*" cevap verme beklentisi oluşturmuyordu. Daha sonrasında araştırma sorularına son şeklini vermek için pilot görüşme yaptım. Pilot görüşme sonrasında genç kadınların köken ülkedeki mekân deneyimlerini içeren soruları çıkardım. Çünkü birçoğu çok küçük yaşlarda Türkiye'ye göç ettiği için göç öncesindeki kamusal mekân deneyimleri daha çok ailelerinin onlarla paylaştığı anlatılar üzerinden şekilleniyordu. Bu nedenle daha çok genç kadınların mekân deneyimlerine odaklanmak istediğim için yalnızca göç sonrasındaki özel ve kamusal mekân deneyimini ele almaya karar verdim.

Daha çok enformel sohbet şeklinde devam eden bu grup çalışmaları sonrasında araştırma öznesi olarak, uluslararası hukuki koruma kapsamındaki genç kadınları belirlemiştim. Devam eden süreçte etik kurul izni aldıktan sonra daha önce grup çalışmasını yürüttüğüm genç kadınlarla iletişime geçtim. Kyrsik ve Finn'in (2015, s. 192) belirttiği üzere nitel araştırmalarda genellenebilirlikten ziyade "*kavrayış*"ın önemli olması bağlamında veri toplama aşamasında araştırma doyum noktasına ulaşana kadar görüşmelere devam ettim. Genç kadınlara ulaşmamı sağlayan SGDD-ASAM Nevşehir Temsilciliği aracılığıyla amaca yönelik olarak belirlemiş olduğum 16 genç kadınla görüştim. Görüşmelerin gerçekleştirildiği tarihte covid 19 pandemisi ve insanların bir araya gelme imkanlarının

kısıtlı olması nedeniyle genç kadınların bir kısmı ile çevrimiçi ve telekonferans yöntemiyle görüşmeleri gerçekleştirdim.

3.4. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SÜRECİ: HAZIRLIKLAR VE ÖZDÜŞÜNÜMSEL SÜREÇ

Derinlemesine görüşme sürecine hazırlığım aslında daha önce de ifade ettiğim gibi 2019 Haziran ayında göç alanında çalışma sürecimle birlikte başladı. Bu süreçte görüşmelere başlamadan önce etik kurul izni aldım. Etik kurul iznini kısa sürede almama rağmen pandemi nedeniyle kurumdan izin alma sürecim yaklaşık olarak üç ay sürdü. Her ne kadar pilot görüşmemi Şubat 2020 tarihinde gerçekleştirmiş olsam da izin süreçleri ve yine pandemi koşulları nedeniyle Ağustos 2020'nin sonu itibariyle araştırma özneleriyle yavaş yavaş bağlantıya geçtim. Neuman (2006, s. 322)'in ifadesiyle araştırma konusu özelinde daha detaylı bilgiler edinmeye imkân sağladığı için amaçlı örneklem yöntemi kullandım.

Görüşme sürecinde yaşadığım zorluklar ve sınırlılıklar çoğunlukla pandemi süreciyle ilişkilendi. Yüz yüze görüşme şeklinde planladığım görüşmelerin önemli bir kısmı, pandemi nedeniyle araştırma öznelerinin yüz yüze görüşmeler konusunda çekimser olması, dönem içinde alınan çeşitli tedbirler nedeniyle çevrimiçi platformlar ve telekonferans gibi yöntemlerle gerçekleşti. Aslında mevcut koşulları düşündüğümde araştırma özneleriyle çevrimiçi platformlar aracılığıyla olsa da bir araya gelebilmenin benim için ayrı bir güçlenme olanağı yarattığını söyleyebilirim. Bu sürecin mümkün olmasında şüphesiz görüşme öncesindeki saha deneyimim, saha deneyimi sırasında araştırma özneleriyle uzun zaman dilimlerinde vakit geçirmiş olmam ve hem genç kadınlarla hem de aileleriyle güvene dayalı bir ilişki kurmuş olmamız etkili oldu.

Görüşmeler öncesinde araştırma öznelerini görüşme içeriği hakkında bilgilendirdim. Görüşme yapmayı planladığım kişiler arasında 18 yaş altında olanlar için aileleriyle ayrıca bir bilgilendirme görüşmesi gerçekleştirdim. Araştırma hakkındaki bilgilendirmeleri hem sözlü hem de gönüllü katılım formu aracılığıyla yazılı olarak sağladım. Araştırma özneleriyle görüşme sürecini doğrudan gerçekleştirmek amacıyla yalnızca kendini Türkçe ifade edebilen kişilerle görüştim. Öte yandan gönüllü katılım formlarında katılımcıların

kendi dillerindeki tercümelerini kullandım. Böylece araştırma hakkındaki temel bilgileri katılımcıların kendi dilleri üzerinden sağlamaya çalıştım. Araştırma hakkındaki bilgilendirme süreci sonrasında araştırmaya katılım göstermek isteyen kişilerle görüşmeleri gerçekleştirdim.

Görüşmeler yaklaşık olarak 1,0 ile 2,5 saat arasında sürdü. Pandemi koşulları ve araştırma öznelerinin uygunlukları dahilinde günde bir görüşme yapabildim. Görüşmeler sonrasında görüşmede dikkatimi çeken şeylere, genç kadınların konuşurken isteksiz olduğu konulara, genellikle ev ortamında görüşmeye katılım sağlandığı için evin durumuna, ev içinde diğer aile üyeleriyle etkileşimlere, gündelik yaşamda ev ortamında genç kadınlardan beklenen rol ve sorumluluklara ilişkin notlar aldım. Görüşme sonrasında görüşmelere dair kayıtları deşifre etmeye ya da aldığım notları yeniden okumaya çalıştım. Bu sayede aklıma takılan ya da yeniden sormayı planladığım soruları belirleyerek, bazı genç kadınlarla yeniden iletişime geçtim.

Görüşme sürecinde yaşadığım en büyük zorluk pandemi koşulları oldu. Süreç şüphesiz herkes gibi beni de oldukça olumsuz etkilemişti. Pandemi koşullarına uygun olarak sürdürmeye çalıştığım görüşmelerdeki en büyük zorluğum ise yüz yüze görüşme konusunda yaşadığım sınırlılıktı. Gerçekleştirdiğim görüşmelerde genç kadınların yapması beklenen gündelik ev işleri nedeniyle kimi zaman görüşmeler bölündü. Örneğin, genç kadınların çoğu yemeği hazırladıktan, kardeşlerinin bakım gereksinimlerini karşıladıktan, ev temizliğini yaptıktan sonra görüşmeler için uygun olabiliyorlardı. Hatta buna rağmen, eve bir misafir gelmesi ya da alışverişe gidilmesini gerektiren kimi anlık olaylar nedeniyle görüşmeler kesilebiliyordu. Bunun yanı sıra mülteci genç kadınların, yetişkin kadınlardan farklı olarak deneyimlerini paylaşma konusunda daha isteksiz olduğunu gözlemledim. Bu noktada mülteci kadınlara göre çok daha az konuşuyorlar, deneyimlerini çok daha sınırlı dile getiriyorlardı. Araştırma öznelerinin ergenlik döneminde olmasının da bu durum üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum.

Diğer taraftan okula devam eden genç kadınların çevrimiçi okul derslerine göre görüşmeleri ayarlamam gerekiyordu. Çalışan genç kadınlarla ise mesai saatleri dışında bir görüşme saati ayarlama konusunda çeşitli zorluklar gündeme gelmişti. Genç kadınlardan

bazıları çalıştığı için mesai saatleri oldukça uzundu. Bu nedenle genellikle akşam saatlerinde görüşmeleri yapmak mümkün oluyordu. Araştırma özneleri için belirlediğim yaş aralığı 15-24 olsa da özellikle 18 yaş üzeri evli olmayan genç kadınlara ulaşmak konusunda oldukça zorlandığımı söyleyebilirim. Bu yaş grubundaki birçok kadın çoğunlukla evliydi.

Bir diğer zorluk ise görüşmeler sırasında kimi aile üyelerinin (özellikle anneler) genç kadınların yanında olmak istemesiydi. Bu tür durumlarda görüşme başlangıcındaki demografik sorular sonrasında aile üyelerine görüşme hakkında yeniden bilgilendirme yapıp, genç kadınlarla yalnız oldukları bir ortamda görüşme sağlamaya çalışıyordum. Her ne kadar toplumsal cinsiyet ilişkilerini doğrudan gözlemleme şansı verse de yaşadığım bu zorluğu birçok bakımdan aştığımı söyleyebilirim. Zira görüşmelere başlamadan önce uzun bir süre zarfında araştırma özneleri ve aileleriyle vakit geçirmiştım. Nitekim araştırma özneleriyle görüşme için ilk kez iletişime geçtiğimde hem genç kadınlar hem de aileleri tarafından olumlu bir tavırla karşılanmışım.

Bir diğer avantajlı durum ise genç kadınların uzun yıllardır Türkiye’de ikamet ediyor olması nedeniyle gerek okula devam etme gerekse iş yaşamında yer almalarının da pekiştirici etkisiyle Türkçeyi oldukça iyi konuşabiliyor olmalarıydı. Bu sayede görüşmelerimden yalnızca birini İngilizce olmak üzere geriye kalanların hepsini Türkçe olarak gerçekleştirdim. Araştırma bağlamında göç ve toplumsal cinsiyet ilişkisini görmeyi öncelediğim için araştırma özneleriyle birebir ilişki kurabiliyor olmak benim için en önemli şanstı.

Bunlarla birlikte 2019 Haziran itibariyle tuttuğum saha günlükleri üzerinden düşündüğümde araştırma ve özdüşünümsel sürecim birçok noktada eş zamanlı olarak ilerledi diyebilirim. Özdüşünümsellik araştırmacının araştırmadaki belirleyici rolüne ilişkin farkındalık ve daha fazlasını ifade eder. Öyle ki düşünümsellik, üretilen bilginin sosyal koşullardan ve araştırmacı ile araştırma öznesinin sosyal konum ve kişisel biyografisinden etkilenmesine yönelik farkındalıktır (Mann ve Kelley’den aktaran Gringeri, Wahab ve Anderson-Nathe, 2010, s. 393). Nitekim John Berger ve Jean Mohr’un (2018, s. 110) ifadesi, özdüşünümsellik kavramına başka bir gözle bakmamızı sağlayabilir;

“Bir başka insanın yaşantısını anlayabilmek için, insanın kendisini merkezinde gördüğü dünyayı yıkıp yeniden kurması yetmez. Aynı zamanda o tarihsel anla ilgili yaşantıda kendi durumunun ne olduğu konusunda da sorular sormalıdır insan”. Bu noktada araştırma sürecinde yeni bir güç ilişkisi kurulup kurulmadığına ilişkin farkındalık, araştırmacının kendi duygu ve düşüncelerinin farkında olması önemlidir. Böylece araştırma sürecinin yatay bir hiyerarşiyle yürütülmesi ve araştırmacı ve araştırılanın birbirini karşılıklı olarak dönüştürmesine imkân tanıyan bir süreçte yürütülmesi olanaklı hale gelmektedir (Gorelick’ten aktaran Deniz, 2020, s. 233). Alanla ilk bağlantılarımın başladığı süreç itibariyle genç kadınların çok fazla zorlukla karşı karşıya kaldıklarını, gündelik yaşamlarının birçok anlamda sınırlandırıldığını görmüştüm. Devam eden süreçte güvene dayalı bir ilişki kurmaya başladıkça onların gözünde daha öğretici bir konumda olduğumu gözlemladim. Yapmak istediğim bu öğretici kişi konumundan sıyrılıp yatay bir ilişki kurmaktı. Ancak Mies’in (1995) “*ikili bilinç*” olarak kavramsallaştırdığı; Burgan ve Öztürk’ün (2020, s. 219) ifadesiyle araştırmacı olarak konumum daha ayrıcalıklıydı.

Öte yandan ilerleyen dönemlerde genç kadınların doğrudan dile getirme konusunda çekinceler yaşadıkları kimi sorunları benimle paylaştıklarını gördüm. Genç kadınlar dile getirilmesi oldukça güç olan gündelik yaşamlarında kamusal mekânda maruz kaldıkları zorlukları, kişisel sorunlarını ya da çeşitli hizmetlere erişimlerinde yaşadıkları sorunları benimle konuşabiliyorlardı. Bu benim için oldukça önemliydi. Çünkü genç kadınlarla doğrudan yatay bir ilişki kurabildiğimizi ilk bu süreçte anladım. Aynı zamanda süreç boyunca tercüman olmadan doğrudan iletişim kurabilmiş olmamızın bu durum üzerinde oldukça etkili olduğunu düşünüyorum. Benzer şekilde aileler de -özellikle anneler- gündelik yaşamlarında karşılaştıkları aile içi sorunlar, sağlık veya psikolojik sorunlarını doğrudan benimle paylaşıyorlardı. Diğer taraftan görüşme sürecinde görüşmeyi tamamladığım kimi araştırma özneleri gündelik yaşamlarındaki önemli olayları veyahut çizdikleri yeni bir resmi, yaptıkları yeni bir ürünü benimle paylaşmaya devam ediyorlardı. Bu bakımdan kurduğumuz ilişkinin feminist yöntem bağlamında değer temelli olduğunu söyleyebiliriz. Bu kapsamda 2019 Haziran’da alanla ilk temasım başlarken, bu süreç 2020 Ağustos ayında görüşme sürecinin başlamasıyla devam etti. 2021 Ocak ayında ise görüşmeler sonlandırılmıştır.

3.5 ETİK HUSUSLAR

Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan araştırmanın etik açıdan uygun olduğuna dair izin aldım (Ek 2.). Bununla birlikte araştırma öznelere ulaşma konusunda benzer bir araştırma izni için SGDD-ASAM'a başvurduğum (Ek 3.). Gerek etik komisyon izni gerekse katılımcılara ulaşma konusunda SGDD-ASAM'dan aldığım izin sonrasında görüşmelere başladım. Her görüşme öncesinde araştırma katılımcıları ve katılımcıların 18 yaşından küçük olması durumunda ailelere araştırmanın amacı ve araştırma süreci hakkında bilgi verdim. Bu süreçte hem katılımcılar hem de aileler için gönüllü katılımcı formu düzenledim (Ek 4. ve Ek 5.). Gönüllü katılımcı formlarını katılımcıların kendi ana dillerinde oluşturma konusunda destek alarak, Türkçe, Farsça ve Arapça olmak üzere üç dilde düzenledim. Nitekim gönüllü katılımcı formu aracılığıyla görüşmede dile getirilecek ifadelerin yalnızca araştırmanın amacı doğrultusunda kullanılacağı, kişisel bilgilerin gizli tutulacağı, katılımcıları düşünsel yönden rahatsız edecek herhangi bir soru bulunmadığı veyahut katılımcıların araştırmaya devam etmek istememeleri durumunda istedikleri zaman görüşmenin sonlandırılacağı ve araştırma hakkındaki olası düşünce ve sorular konusunda araştırmacılara ulaşmayı sağlayan iletişim bilgilerine yer verilmiştir. Aynı zamanda görüşmeler esnasında ses kaydı alınmak istendiği ve ses kaydının hangi amaçla alındığı açıklanmıştır. Çevrimiçi yapılan görüşmelerde görüşme öncesinde kişilere gönüllü katılımcı formu ulaştırılmış olup, gerekli bilgilendirmeler yapıldıktan sonra, katılım sağlamak isteyen kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gönüllü katılımcı formunda ifade edildiği gibi araştırmanın yazım aşamasında katılımcıların kişisel bilgilerini gizli tutmak amacıyla görüşmelerde katılımcılarla birlikte belirlenen rumuzlar kullanılmıştır.

3.6 ANALİZ SÜRECİ VE RAPORLAMA

Bu aşamada amacım araştırma çerçevesinde topladığım bilgileri bütünlüklü olarak analiz etmek oldu. Araştırmanın analiz sürecinde MAXQDA 2020 paket programını kullandım. Analizimde MAXQDA 2020 programını kullanmamın nedeni, araştırma sürecinde edinmiş olduğum gözlemler, saha günlüğü, sahada alınan notlar ve görüşme deşifrelerini bütüncül bir şekilde analiz etmeye olanak sağlaması oldu. Bu kapsamda araştırma sahasından topladığım verilerin analizine 2021 Ocak ayında başladım. Öte yandan belirtmem gerekir ki araştırma sahasından aldığım verileri, görüşme sürecini yürütürken eş zamanlı olarak

deşifre ettim. Bu nedenle 2021 Ocak ayında deşifreleri yapılmış metinler ve saha notları üzerinden analizi yapmaya başladım.

Analiz sürecinde Braun ve Clarke'ın (2006) feminist yöntem araştırmalarında tercih edilen tematik analiz için sunduğu aşamalardan ve Creswell'in (2014, s. 627), nitel araştırmaların veri analizinde kullandığı altı aşamadan faydalandım. Bu kapsamda verinin ele alınmasından başlamak üzere, kodlama, temaların oluşturulması, temaların gözden geçirilmesi ve temaların belirlenmesi sürecini içeren aşamalarını takip ettim. Nitekim ilk olarak analize başlamadan önce sahadan edinmiş olduğum bütün dökümleri baştan sona yeniden okudum. Bu süreçte, okuma sırasında dikkatimi çeken, birbiriyle benzerlik ve farklılık taşıyan noktaları not ettim. Bu notlar, özellikle analiz sürecinde kodlama yaparken benim için oldukça yol gösterici oldu. Sonrasında 334 sayfalık görüşme dökümlerini cümle cümle kodlayarak açık kodlama (line by line/open coding) ile başladım. Aynı zamanda araştırma sorusuyla ilişkili olan ve araştırma sorusu çerçevesinde benzerlik ve farklılık gösteren düşünce ve duyguları ele almaya çalıştım. Bu süreçte görüşmelerde ortaklık gösteren ve üzerinde ortaklaşa durulan konular ve düşünceler, araştırma sorusu çerçevesinde araştırmanın analizinde yol gösterici oldu. Nitekim bu sürecin bir sonucu olarak, araştırma bağlamında üzerinde durulan kamusal ve özel mekân ilişkiselliği, kamusal mekân deneyimi, kamusal mekânda özel mekânın kuruluşu, kamusal mekânda güvenlik ile özlem duyulan, beklentisi içinde olunan mekân kapsamında ele alabileceğim kodları keşfetmeye başladım. Bununla birlikte kodları kendi içinde ve araştırma sorusuyla ilişkili olarak kategorileştirdim. Bu süreçte yeniden yeniden yaptığım okumalar ve oluşturduğum kodlar üzerinden kategorilerle ilişki kurdum. Kategorileri oluşturduktan sonra görüşmeleri yeniden gözden geçirdim. Ardından kod ve kategorilerin ilişkilendiği temalara ulaştım. Bu kapsamda toplamda 3 tema, 7 alt tema ve 18 kategori üzerinden analizi gerçekleştirdim (Şekil 1).

3.6.1. Araştırma Öznelerinin Sosyo-Demografik Bilgileri

Araştırma toplamda 16 katılımcıyla yürütülmüştür. Katılımcılara ilişkin araştırmayla ilgili demografik bilgiler tablo 1'de yer almaktadır. Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılım sağlayan mülteci genç kadınların yaş aralığı 15-24 arasındadır. 11 mülteci genç kadın,

mevcut durumda okula devam etmekte iken, 5 mülteci genç kadının okula devam etmediği, çalıştığı veya iş aradığı görülmektedir. Okula devam eden mülteci genç kadınların tamamı ise lise eğitimine devam etmektedir. Araştırma kapsamında hem okula devam eden hem de çalışan mülteci genç kadınlara yer verilmesinin nedeni, gündelik yaşamda mekân deneyiminin çeşitlenen görünümünü ortaya koyma çabasıdır. Öte yandan gençlik döneminde ve evli olmayan mülteci genç kadınlardan çalışma yaşamında yer alanlar daha sınırlı olduğu için, okula devam eden araştırma öznelerinin sayısı daha fazladır. Bu durum toplumsal cinsiyet normlarının bir yansıması olarak, mülteci genç kadınların erken yaşta evlendirilmesiyle ilişkilidir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, evli olmayan mülteci genç kadınlarla görüşülmesi planlandığı için görüşmelerin yürütüldüğü mülteci genç kadınların tamamının medeni durumu bekarıdır. Bununla birlikte araştırma uluslararası koruma kapsamında bulunan genç kadınlarla yürütüldüğü için araştırma kapsamında görüşülen kadınların uyrukları; Afganistan, Irak ve İran'dır.

Türkiye'ye göç etmeden önceki göç deneyimine baktığımızda, 7 katılımcının Türkiye'den önce İran'a göç ettiği görülmektedir. Türkiye'ye giriş ise yasal ve kaçak olmak üzere iki şekilde gerçekleşmiştir. Mevcut durumda mülteci genç kadınlar uydu kent olan Nevşehir'de ikamet etmekte ve uluslararası koruma kapsamında verilen geçici kimlik belgesi üzerinden hak ve hizmetlerden yararlanmaktadır. Mülteci genç kadınların uydu kentteki ikamet süresi ise 3 ile 8 yıl arasında değişiklik göstermektedir.

Göç ve mekân ilişkisiyle ilgili olarak mülteci genç kadınların aileleriyle birlikte yaşadıkları, her birinin evlerinin kira olduğu görülmektedir. Temel ihtiyaçlarla ilişkili olarak evler, çoğunlukla soba aracılığıyla ısınmaktadır. Evin oda sayısı bir ile üç arasında değişmektedir. Hanede yaşayan kişi sayısı ise en az 2 en fazla 9'dur. Aynı evin iki aile tarafından paylaşılması gibi bir durum hiçbir katılımcı tarafından dile getirilmemiştir. Bu nedenle hanede yaşayan kişilerle yakınlık düzeyinin çekirdek aile ilişkisi üzerinden olduğu görülmektedir. Hane gelirinin önemli bir kısmını Avrupa Birliği tarafından fonlanan ve Türk Kızılay tarafından iletilen Sosyal Uyum Yardımı'nın (SUY) oluşturduğu

görülmektedir. Bununla birlikte üçüncü ülkeye yerleşen veyahut köken ülkede yaşayan akrabalarından ek destekler alınmaktadır.

Görüşmelerin yürütüldüğü genç kadınların tamamının Türkiye'ye göç ettikten sonra Halk Eğitim, Belediye veya sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan Türkçe kurslarına katılım gösterdiği ve belirli bir düzeyde Türkçe bildiği görülmektedir.

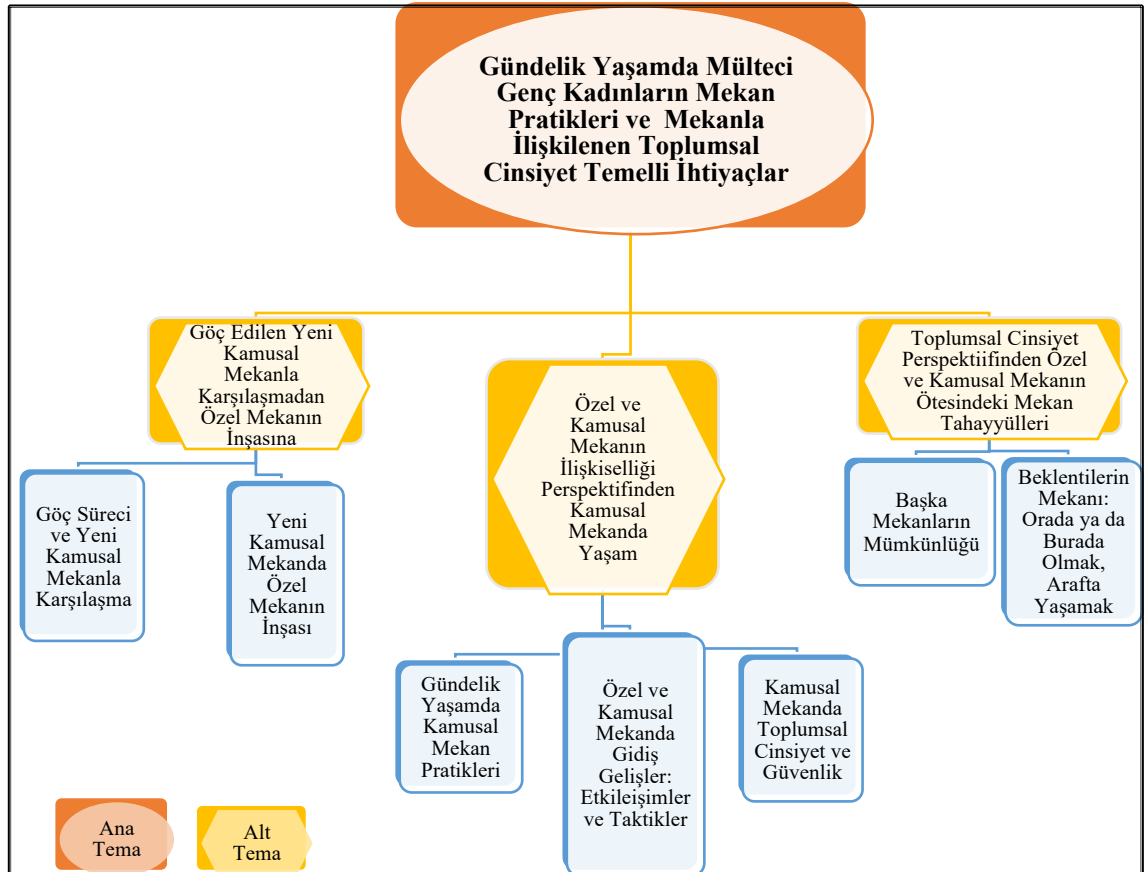
Tablo 1: Mülteci Genç Kadınların Sosyo-Demografik Bilgileri

Katılımcılar	Yaş	Eğitim Düzeyi	Çalışma Durumu	Göç Etmeden Önce Devam Edilen Eğitim Kademesi	Türkiye Öncesi Göç Deneyimi	İkamet Süresi
Melek	20	Lise (açıktan okuyor)	Çalışmıyor (iş arıyor)	Ortaokul	Yok	6 yıl
Yıldız	15	Lise (devam ediyor)	Çalışmıyor	İlkokul	Yok	6 yıl
Hayal	19	Ortaokul mezunu (okula devam etmiyor)	Çalışıyor	Ortaokul	Yok	8 yıl
Menekşe	15	Lise (devam ediyor)	Çalışmıyor	İlkokul	Yok	7 yıl
Papatya	16	Lise (devam ediyor)	Çalışmıyor	İlkokul	Yok	7 yıl
Yasemin	18	Lise (devam ediyor)	Çalışmıyor	İlkokul	Yok	5 yıl
Gökkuşluğu	17	Lise (devam ediyor)	Çalışmıyor	Ortaokul	Yok	4 yıl
Mimoza	20	Lise (devam ediyor)	Çalışmıyor	Ortaokul	Yok	5 yıl
Gökyüzü	15	Lise (devam ediyor)	Çalışmıyor	İlkokul	Evet-İran	4 yıl
Gül	19	Ortaokul mezunu (okula devam etmiyor)	Çalışıyor	Ortaokul	Evet-İran	3 yıl
Zambak	16	Lise (devam ediyor)	Çalışmıyor	Ortaokul	Evet-İran	3 yıl
Sümbül	18	Ortaokul mezunu (okula devam etmiyor)	Çalışıyor	Ortaokul	Evet-İran	4 yıl
Kasımpatı	18	Lise (devam ediyor)	Çalışmıyor	Ortaokul	Evet-İran	4 yıl
Lale	15	Lise (devam ediyor)	Çalışmıyor	İlkokul	Evet-İran	4 yıl
Nergis	17	Ortaokul mezunu (okula devam etmiyor)	Çalışmıyor (iş arıyor)	Ortaokul	Evet-İran	3 yıl
Nilüfer	22	Lise mezunu (okula devam etmiyor)	Çalışıyor	Ortaokul	Yok	4 yıl

4. BÖLÜM ANALİZ

Gündelik yaşamda mülteci genç kadınların mekân pratikleri ve mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçları ana temasına işaret eden üç tema bulunmaktadır. Bu üç temaya ise şekilde görüldüğü üzere toplamda 7 alt tema üzerinden ulaşılmıştır. Alt temalara ise 18 kategori üzerinden ulaşılmıştır. Mülteci genç kadınların mekân pratikleri ve mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ana teması, mülteci genç kadınların gündelik mekân pratikleri üzerinden değerlendirilmiştir. Mekân pratikleri ise mekandaki ilişki ve etkileşimleri içerecek şekilde analiz edilmiştir. Bununla birlikte mülteci genç kadınların mekân pratiklerinde toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına işaret eden anlatılar her bir alt tema kapsamında kendine yer bulmuştur. Bu noktada mülteci genç kadınların mekân pratiklerinin toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarıyla iç içe olduğu söylenebilir. Bu nedenle analiz boyunca mekandaki etkileşimler, ilişkiler, karşılaşılan engeller ve pratikler üzerinden toplumsal cinsiyet ihtiyaçları gündeme gelmiştir.

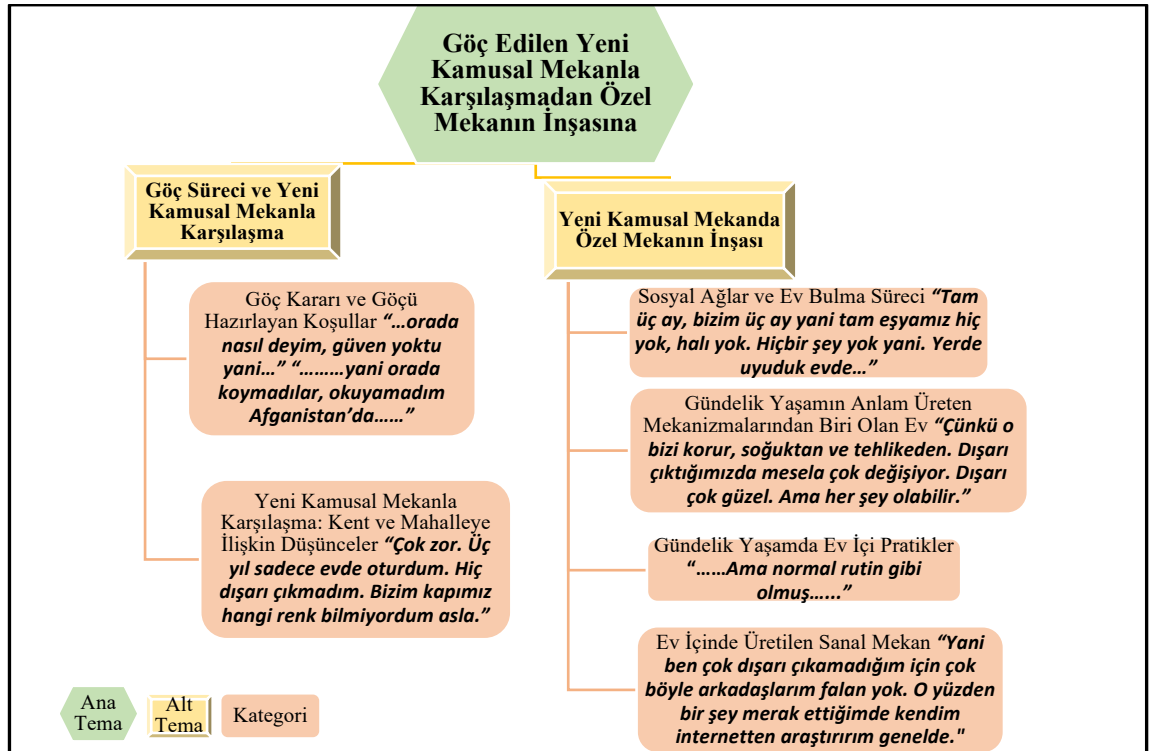
Şekil 1: Gündelik Yaşamda Mülteci Genç Kadınların Mekân Pratikleri ve Mekanla İlişkilenen Toplumsal Cinsiyet Temelli İhtiyaçlar Ana Tema Haritası

4.1. GÖÇ EDİLEN YENİ KAMUSAL MEKANLA KARŞILAŞMADAN-ÖZEL MEKANIN İNŞASINA

Göç kararı ve göç sürecinin kendisi göç sonrası yaşamın inşa edilmesinde belirgin etkiye sahiptir. Dolayısıyla mülteci genç kadınların göç sonrası yaşam deneyimleri ve yaşamlarını yeniden inşa ettikleri mekanlarla ilişkileri bu süreçten etkilenmektedir. Öte yandan göç kararının alınış biçimi ve mültecilerin mevcut kaynakları, göç sürecinin deneyimlenme biçiminin farklılaşmasına yol açmaktadır. Bu bakımdan saha görüşmelerinin analizi çerçevesinde göç deneyiminin toplumsal cinsiyet ve mekanla ilişkisinde ilk olarak göçü hazırlayan koşullar ve göç nedenlerinden bahsedeceğiz. Çünkü göç nedenleri ve göç sürecinin deneyimlenme biçimi göç sonrası yeni yaşamın kuruluşunda belirleyici görünmektedir. Daha sonrasında göç edilen yeni kamusal mekân deneyimi çerçevesinde uydu kente geliş ve özel mekân olarak evin inşası üzerinde durulacaktır. Dolayısıyla analiz, göç kararı ve göçü hazırlayan koşullar üzerinden yeni kamusal mekâna geliş ve uydu kentle tanışmaya uzanacak, özel mekân olarak evin inşası ve ev içi yaşam pratiklerini içerecektir.

Şekil 2: Göç Edilen Yeni Kamusal Mekanla Karşılaşmadan Özel Mekânın İnşasına Tema Haritası

4.1.1. Göç Süreci ve Yeni Kamusal Mekanla Karşılaşma

Ana akım göç çalışmalarında ekonomik nedenlerle yapılan göçlere daha fazla odaklanılmaktadır. Bu noktada göçmenlerin daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için göç ettikleri üzerinde durulur. Öte yandan kadın göçünden bahsettiğimizde gerek göç süreci gerekse göç nedenlerinin çeşitlendiği görülür. Bu kapsamda genellikle kadınlara özgü göç nedenleri olarak şiddet, aile içi ilişkiler, sağlık, eğitim hizmetlerine erişimde yaşanan zorluklar, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve fırsat eşitliğinin olmamasından bahsedilmektedir. Aynı zamanda Buz (2008, s. 5), göç kararının verilmesinde göç edilen ülke ile köken ülke koşullarının etkili olduğuna işaret eder. Zira kadınların göç öncesi yaşadıkları ülkelerdeki ataerkil toplumsal düzen ve toplumsal cinsiyet rolleri göç kararında belirleyici rol oynamaktadır (Buz, 2007, s. 40-41). Bu bağlamda, göç kararında hem yapısal nedenler hem de toplumsal cinsiyet eşitsizliği etkili olmaktadır. Günümüzde, kadınların göç sürecine basit bir şekilde dahil edilmediği, göç sürecinde toplumsal cinsiyetin kurucu bir öge olarak tartışıldığı bilinmektedir. Nitekim bu araştırmada mülteci genç kadınların göç etme nedenleri ve göç süreci toplumsal cinsiyet ilişkileri ve ihtiyaçları çerçevesinde ele alınmıştır. Analize göç etme kararı üzerinden başlanmasının nedeni ise hem mülteci genç kadınlar için göç sürecinin anlamını ortaya koymak hem de göç süreci ve kararının göç sonrasında yeni kamusal mekân deneyimiyle ilişkisini anlamaya çalışmaktır. Bu kapsamda göç, kronolojik olarak ele alınacak olup, göç kararının alınmasından uydu kente geliş sürecine kadar karşılaşılan zorluklar ve deneyimlere yer verilecektir.

4.1.1.1. Göç Kararı ve Göçü Hazırlayan Koşullar “...orada nasıl deyim, güven yoktu yani...” “.....yani orada koymadılar, okuyamadım Afganistan’da.....”

Araştırma açısından mülteci genç kadınların göç kararı ve sürecine ilişkin anlatımlarının kendi deneyimleri ve aile üyelerinin aktarımları üzerinden şekillendiği görülmüştür. Bu noktada göç edilen dönemde mülteci genç kadınların hangi yaşta oldukları göç sürecine ilişkin deneyimlerini aktarma biçimini etkilemiştir. Bu bakımdan göç edilen tarihte ergenlik döneminde olan genç kadınlar göç sürecini kendi deneyimleri üzerinden aktarırken, çocukluk döneminde olanlar daha çok ailelerinden duyduklarına bağlı kalmıştır. Bu noktada bir mekândan diğerine gidiş söz konusu olduğunda ebeveynlerin göçü aktarım biçiminin göç sonrası kamusal ve özel mekân deneyimini önemli ölçüde şekillendirdiği

görülmüştür. Bu bağlamda araştırmada mülteci genç kadınların göçe karar süreçlerini hazırlayan birçok farklı neden olduğu görülmüştür. Öte yandan bunlar arasında ön plana çıkan nedenler şu şekildedir; köken ülkedeki iç çatışmalar ve buna bağlı olarak aile üyelerinden birinin tehdit edilmesi, ekonomik zorluklar, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim ihtiyacı ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetle ilgili nedenler. Bununla birlikte Afganistan, Irak ve İran'daki yaşam koşulları ve iç savaş, göç sürecinde oldukça belirleyicidir. Nitekim görüşmecilerin anlatımlarında da aile üyelerinden birinin tehdit edilmesi ve devam eden savaş ortamının göç kararında belirleyici olduğu görülür. Aynı zamanda mülteci genç kadınlar iç savaşı birçok noktada temel ihtiyaçların karşılanamaması ve hizmetlere erişim ile güven ortamının olmamasıyla birlikte değerlendirmiştir. Nitekim Zambak, savaş nedeniyle iş olmadığını, birçok yakınına kaybettiğini vurgularken, kadınlar için güven ortamının olmamasını tecavüz korkusu üzerinden dile getirmiştir.

Afganistan'da bildiğiniz gibi savaş var ve yaşamak çok zor. İş yok mesela. Herkese tecavüz ediyorlar. Bizim ailemiz de ben de ablam da kız olduğumuz için geldi buraya. Ama bizim ailemiz çok zor geldi. Anneannem de teyzem de dayım da onlar şehit olduğu zaman bizim için yaşamak çok zor oldu. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Buraya ilk geldiğimizde babam tehdit edilmişti. Sonra biz Van'a geldik. Bizim de işimize geldi aslında. Orada okullar hiç iyi değildi ve iyi değildi zaten orada durum. Savaştan dolayı yani. Babam savaştı orada. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere, savaş ve aile üyelerinden birine yönelik tehdit durumu göçe karar verme sürecinde önemli etkiye sahiptir. Benzer şekilde Türkiye'deki Afganistan uyruklu mülteciler üzerine yürütülen bir çalışmada, Afganistan uyruklu hane halkı üyelerinin yarısından fazlasının savaş, iç çatışma, siyasi, dini ya etnik nedenlerle göç ettiğine işaret edilmektedir. Bu durumu, ekonomik, sağlık ve eğitime erişimle ilgili nedenler izlemektedir (Eryurt ve Koç, 2017, s. 72).

Bu noktada üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husus, araştırma bağlamında İran, Irak ve Afganistan'dan göç eden mülteci genç kadınlarla görüşüldüğü için göç edilen ülke bağlamında göç nedenlerinin gösterdiği değişikliğin tartışılmasıdır. Zira göç edilen ülkeye göre göç nedenleri konusunda birtakım değişiklikler görülmektedir. Soykan (2021, s. 10), yürüttüğü saha çalışmasında İran, Irak ve Afganistan'dan Türkiye'ye yönelen göçlerin nedenleri konusunda farklılıklar olduğuna işaret eder. Nitekim çalışması kapsamında görüştüğü çoğu İranlı sığınmacının, bölgede İran vatandaşlarını kendi topraklarına kabul

eden tek ülke olan Türkiye'ye göç ettiğini ifade eder. Dolayısıyla özellikle İranlı sığınmacılar Türkiye'ye sığınmak ya da üçüncü ülkelere göç etmek için bir geçiş noktası olarak Türkiye'ye göç etmektedir. Benzer bir durum Irak'tan göç eden sığınmacılar için de geçerlidir. Bu araştırmada Yıldız, benzer bir durumu ifade etmiştir. Yıldız, tehdit nedeniyle göç etmek durumunda kaldıklarını ve o dönemde başka hiçbir ülke kabul etmediği için Türkiye'ye göç ettiklerini dile getirmiştir.

Bizi tehdit ettiler. Onun için annem korktu. Bizi buraya getirdi. Çünkü o zamanlarda sadece Türkiye kabul ediyor. Hiçbir yer kabul etmiyor, etmez. Iraklıları kabul etmezler.... O zamanlarda Türkiye kabul etti. Biz de buraya geldik. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Diğer taraftan Irak'tan Türkiye'ye yönelen göçlerde çeşitli etnik grupların mezhep farklılıklarının etkili olduğu görülür. Savaşa eklenen mezhep farklılıkları, göç kararında önemli belirleyici olmuştur. Etnik ve dini özelliklerin yanı sıra, sosyal ve ekonomik koşullar göç kararında etkilidir. Hayal, Irak'taki savaş ortamı ve buna eklenen mezhep farklılığının göç kararlarında etkili olduğunu dile getirirken, Türkiye'nin dini ve etnik özelliklerinin göç kararlarında etkili olduğuna işaret etmektedir.

Irak'ta savaş vardı. Bir de şey orada nasıl deyim, güven yoktu yani. Biz bir de şey Sünni Hanefi mezhep olarak orada şey yapıyorlar, ayırım. Ayırım, öyle bir şey anladın mı beni? Burada hiç yok. Burada daha iyi. Biz Sünni-Hanefi. Onlar Şii. O yüzden. Ters olduğu için yani. Biz onlarla aynı mezhep olmadığımız için. Babam bir de amcalarım diyor ki Türkiye Müslüman. Başka ülkeler yani olmuyor. Olmayabilir yani. Burada daha iyi insanlar, bize iyi davranacak, kötü davranmaz. Onlar Müslüman, mezhep olarak aynı şekil. Mezhep olarak kötü davranmayacaklar. Dini olarak, bir de mezhep olarak da. Önceden bir de dedem buraya geldi. Amcam da buraya geldi. Bize anlattılar nasıl olduğunu. Ama dil olarak Arapça zannettim ben (gülüşme). Siz konuşuyorsunuz bizim gibi. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Görüldüğü üzere savaş ve tehdit durumunun göçe yol açan ekonomik, toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve temel hizmetlere erişim konusunda yaşanan sorunlarla iç içe olduğu görülmektedir. Bu noktada göçü birden fazla durum etkileşimsel olarak tetiklemektedir. Bu bağlamda göç etme kararında sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim konusunda yaşanan zorlukların ailelerin göç etme sürecinde belirleyici olduğu görülürken bu tür hizmetlere erişim konusunda Türkiye avantajlı bir ülke olarak görülmektedir. Bu çıkarım Türkiye'ye göç etmeden önce İran'a yapılan göçlere dayanmaktadır. Öyle ki mülteci genç kadınlar arasında İran doğumlu olanlar bulunmaktadır. Hatta uzun yıllar boyunca İran'da ikamet

edildiği görülmektedir. Nitekim Sümbül, savaş nedeniyle ailesinin kendisi doğmadan önce İran'a göç ettiğini şu şekilde dile getirmektedir.

Biz hiç Afganistan'da oturmadık. Biz dünyaya gelmeden önce babam ve annem İran'a gitti. Sonra 20 yıl orada yaşadık. Sonra 4 yıl önce buraya geldik. Biz İran'da doğduk zaten. Çünkü Afganistan'da savaş olduğu için ailem kaçtı yani. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Tarihsel süreçte 1970'li yıllar ve sonrasında Afganistan'dan İran'a yönelik olarak başlayan göç sürecinin bu durumda etkili olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Türkiye'de yaşayan Afganistan uyruklu nüfusun önemli kısmının İran doğumlu veyahut Türkiye'ye gelmeden önce İran'da yaşadığı görülmektedir (Koç, 2017, s. 70). Göç nedenlerine ilişkin olarak vurgulanan bir diğer önemli nokta savaş-ıç çatışma, etnik, dini, siyasi baskı gibi nedenlerin Afganistan'dan yapılan göçlerde ön plana çıkması, ekonomik nedenler, sağlık, eğitim gibi hizmetlere erişimde yaşanan zorlukların ise daha çok İran'dan Türkiye'ye yönelen göçlerde belirgin olmasıdır (Eryurt ve Koç, 2017, s. 72; Soykan, 2021). Bu kapsamda 2005 yılı itibariyle Türkiye'ye gelen sığınma başvurularında Afganistan uyruklu olanların sayıca daha fazla olduğu vurgulanmaktadır (Soykan 2021, s. 16-18, GAR, 2020). İran'da yasal statü ve hakların olmaması, ayrımcılık, sınır dışı edilme korkusu ve taciz gibi şikayetlerin yeniden göç kararının alınmasında belirleyicidir. Öte yandan Afganistan'daki yaşam koşulları da yeterli değildir. Dolayısıyla sığınmacılara göre her iki ülke de sürdürülebilir yaşam koşulları sağlama noktasında iyi durumda değildir. Her iki ülkede de sürdürülebilir yaşam koşullarının olmamasını eğitime erişim imkânı üzerinden Nergis şu şekilde ifade etmektedir;

Biz hiç bilmiyorduk burası nasıldır. Buraya geldik yaşamak için. Çünkü çok zor İran'da, Afganistan'da. Yani orada koymadılar, okuyamadım Afganistan'da. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Bu durum Afganistan'dan gerçekleşen dış göçlerin tarihsel seyri üzerinden tartışılabilir. Nitekim bu tarihsel seyre baktığımızda karşımıza üç tarihsel dönem çıkmaktadır (Koç, 2017, s. 46-50). Afganistan'dan Pakistan ve İran'a gerçekleşen göçler, 1979 öncesi, 1979-2000 dönemi ve 2001 sonrası dönem üzerinden ele alınmaktadır. Genel olarak 1979 öncesi göçlerde, etnik köken benzerliği ve ekonomik gerekçelerle (yaşam koşulları ve genel ücret seviyesinin Pakistan ve İran'da daha iyi olması), 1979-2000 dönemi arasında Afganistan'daki iç çatışmanın ortaya çıkardığı güvensizlik ortamı, iç çatışma sonucu

yaşanan ekonomik dengesizliklerin ve sağlık, eğitim gibi temel hizmetlere erişimin güçleşmesi nedeniyle gerçekleştirilen göçlerin söz konusu olduğu görülür. 2001 sonrası dönemde ise geri dönüşler ve İran'dan üçüncü ülkeler ve Türkiye'ye yönelen Afgan mülteci akımı nedeniyle Pakistan ve İran'a yönelik mülteci akımının azaldığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte İran ve Pakistan'ın mülteci politikasını değiştirmesiyle birlikte, zorla sınır dışı etme politikalarının uygulandığına değinilmektedir. Yine İran'ın yasadışı göçmen çalıştıran işverenlere ağır yaptırımlar uygulaması ve oturma izninin uzatılmaması Afganların İran'daki yaşam koşullarını zorlaştırmıştır. (Koç, 2017, s. 50). Zambak zorla sınır dışı edilme durumunu aktarırken, Lale eğitim hizmetlerine erişim konusunda yaşadığı zorlukları şu şekilde dile getirmiştir;

İran'a geldik yani. 2 ay öyle bir şey kaldık. Sonra Türkiye'ye geldik. Zaten İran'da da zor yani yaşamak yabancı olduğunuz için. Herkes mesela Afgan gördüğü zaman alıyor ve tekrar Afganistan'a gönderiyor. Bunun için yaşamak İran'da çok zor. Onun için yani düşündük Türkiye'yi. Türkiye'ye geldik ve Türkiye'de şimdi iyi. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Biz İran'daydık. Yani orada bizim için okula izin vermiyorlardı. Çünkü bizim kimliğimiz yoktu. Biz yani okula gitmiyorduk. Ders okumuyorduk. Babamın da yani çalışma izni yoktu. Biz İran'da hep evdeydik yani. Dışarı çıkmıyorduk. Çünkü kimliğimiz yoktu. Hep evdeydik. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Bununla birlikte mülteci genç kadınlar İran'daki yaşam koşulları ile Türkiye'deki yaşam koşulları kıyaslamışlardır. Bu noktada Türkiye'deki yaşam koşulları daha olumlu olarak değerlendirilirken, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim üzerinde durulmuştur. Öyle ki özellikle eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim İran'dan Türkiye'ye yönelen göçlerde etkili görünür. Nitekim Türkiye'den önce İran'a göç etmiş olan Kasımpatı ve Gül, İran'daki sağlık hizmetlerinin yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Her ikisi de kardeşlerinin sağlık sorunu nedeniyle Türkiye'ye göç ettiklerini dile getirmektedir.

Benim bir tane kardeşim hasta. Mesela ona rapor verdiler. İran'da hastaneye gittik. Ama bakmadılar. Biz de Türkiye'ye geldik. (Kasımpatı, 18Y, okula gidiyor)

Biz kardeşim için geldik yani. Çünkü çok hastalanmış. Bir tarafı eli de ayağı da çalışmıyor. O yüzden buraya geldik. Valla İran'da çok iyi bakmıyor o yüzden. Mesela orada çok iyi bakmadılar. Bizim sigortamız falan yok. Çünkü biz Afganlıyız. Orada doktorlar falan hiç iyi bakmıyorlar. Yani böyle bakıyor sonra diyorlar git eve falan. Bu olmuyor diyor. Bizim kardeşimiz mesela çok hasta oldu. Ondan sonra biz düşündük ki Türkiye'ye gidelim. İnşallah ki iyi olacak, iyi bakacaklar falan. Öyle bir düşündük falan. Evet baktılar ama mesela kardeşimin tedavisinin zamanı geçmişti. Çok geç geldik o yüzden. Çok iyi olmamış yani. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Zambak da sağlık hizmetlerinin ücretsiz olması, mülteciler için yardımların bulunması, kimliğin ücretsiz çıkarılabilmesi gibi durumlar üzerinden İran'dan Türkiye'ye göç ettiklerini dile getirir.

Çünkü Afganistan'da gördüm. İran'da gördüm. Yani herkes Türkiye'ye gidiyor. Düşündüm yani çok iyi bir ülke herkes gidiyor. Bunun için biz de gelmek istedik. Ve biz de geldik gördük iyi bir ülke yani. İyi yani mesela yabancı olarak, yabancılara yardım ediyor. Mesela kimlikten para almıyor. İran'da öyle bir şey yok mesela. Buraya yeni geldiğimiz zaman hastaneye gittiğimiz zaman para almıyor. Eczaneye gittik yarım alıyor parayı. İran'da öyle bir şey yok yani. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Sümbül ise daha önce İran'daki yaşam koşulları kapsamında ifade edildiği gibi eğitim olanaklarından yararlanamama ve karşılaştıkları ayrımcı söylemlerin göç kararlarında belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde Lale, İran'da karşılaştıkları ayrımcı davranışlardan bahsetmektedir. Aynı zamanda İran'da eğitim hizmetlerine erişimde zorluk yaşarken, Türkiye'ye geldikten sonra okula devam edebildiğini aktarmaktadır.

Orada yani mesela okul çok zor. Yani nasıl söyleyeyim rahatsız oluyorlar bizden. Mesela neden geldiniz, siz burada gelmeyin, Okula gelmeyin Öyle çok zor. Yani İran'da Afganları pek fazla sevmiyorlar. Burada çok az yani. Ama İran'da çok. Mesela okula kayıt için ben çok ağladım. Bunun için kabul ettiler beni. Ben mesela okulu çok seviyordum. Ama onlar kabul etmiyorlar okula. Onlar kimlik vermiyordu bize. Okul da kabul etmiyor o yüzden. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Orada yani biraz fark ediyor Afganların konuşması İranlılardan. Pek gülüyorlardı bize. Biz iki yıl sonra Türkiye'ye geldik. Bura çok iyi yani. İran'dan çok iyi. Türkiye'de biz okula gidiyoruz. Babam da bazı zamanlar çalışıyor. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Göç kararı sonrasında mültecilerin göç sürecini nasıl deneyimledikleri ve bu süreçte karşı karşıya kaldıkları zorluklar önem taşır. Bu çerçevede göç etme kararından yeni kamusal mekâna ulaşma sürecine uzanan göç deneyiminin üzerinde durulması gerekir. Potot (2008, s. 91) her bir göç istikametinin özel olduğunu söyler. Nitekim Eryurt'un (2017, s. 99) ifade ettiği gibi araştırmada Türkiye'ye komşu olması nedeniyle, İran'dan gelenlerin başka ülkeden geçmeden doğrudan giriş yaptığı, Afganistan'dan gelenlerin İran veyahut Pakistan üzerinden Türkiye'ye giriş yaptığı görülmektedir. Türkiye'ye giriş, yasal ve kaçak olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Türkiye'ye giriş genel olarak sınır il olan Van üzerinden olmaktadır. Zambak bu süreci şu şekilde aktarmaktadır;

Biz yürüyerek geldik. Yani izin almadan, kaçak geçtik. Mesela İran'dan kaçak götürür getirirler, onları aradık. Bir araba bana gönderdi. Parasını verdik. Ondan sonra beni

sınıra götürdü yani. Bir yerde in dedi. Sonra akşam saat sekizdi. Akşam sekizden sabah saat 10'a kadar yürüyerek gittik yani. Dağdan aşağı yürüdük. Ondan sonra Van'a girdik. Zaten sınır Van'da ya onun için oraya gittik. İran'dan Türkiye'ye geldiğinde bir şehir zaten Van. Onun için yani herkes geliyor Van'a. Ondan sonra başka bir şehre gidiyor. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Kaçak yolla gerçekleşen göçlerin oldukça zor koşullar altında gerçekleştiği görülür. Bu tür göçlerde Zambak'ın ifade ettiği gibi göçmenler sosyal ağlar aracılığıyla göçmen kaçakçılarına ulaşmaktadır.

Zaten yani herkes biliyor Afganlardan. Herkes biliyor İran'da yaşamak zor. Ben söyledim bir kişiye, o kişi başka bir kişiye söyledi. Sonra onun bana numarasını buldu yani. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Türkiye'ye giriş ve göç süreci, BMMYK görüşmesi neticesinde mültecilerin uydu kente yönlendirilmesiyle sonlanmaktadır. Türkiye'ye yapılan giriş sonrasında gerçekleşen yönlendirmelerle Ankara'ya ulaşıldığı ve Birleşmiş Milletler (UN) ile yapılan görüşmeler neticesinde, uydu kentlerden biri olan Nevşehir'e yönlendirmelerin gerçekleştirildiği görülür. Öte yandan 2013 yılı itibariyle yabancıların için uygulanacak bütün işlemler için İç İşleri Bakanlığına bağlı olmak üzere Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Dolayısıyla günümüzde bu süreç GİGM nezdinde, İl Göç İdareleri ile birlikte yürütülmektedir. Bu kapsamda Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 65 kapsamında, Türkiye'ye giriş yapan yabancıların yönlendirildikleri kentlerdeki valilik birimlerine uluslararası koruma başvurusu için müracaat etmeleri gerekir. İlk müracaat sonrası kimlik tespiti yapılan yabancıların başvuru için kayıtları alınır. Böylece başvuran kişiler için kimlik belgesi düzenlenir ki böylece yabancılar uluslararası koruma başvuru sahiplerine yönelik olarak tanınan hizmetlere erişim imkânı elde eder. Sonraki süreçte bireysel mülakat gerçekleştirilir ve süreç hakkında karar verilmeye kadar başvuru sahipleri uygun görülen bir uydu kentte ikamet ederler (Menekşe, 2018, s. 201). Gül ve Zambak BM ile görüşme sürecine uzanan göç yolculuğunu şu şekilde ifade etmektedir;

Çok zor oldu. Çünkü biz geldik. Yani bizi Van'da bırakmışlar. Ondan sonra biz akşam saat 10, 10'dan 12'ye kadar zaten yürüdük. 14 saat 15 saat falan biz otobandan yürüdük yani bir şehre yetişeceğiz diye. Van'a, merkezine gitmek için. Bizi otobanda bırakmışlar. Öyle yani. Ondan sonra biz sınırı geldik. Bir hafta falan oranın terminalinde durduk. Sonra mesela bize otobüs bileti vermediler. Çünkü kimliğimiz yok falan. Ondan sonra bir taksi aldık şeye gittik Erzurum. Erzurum'a gittik Ondan sonra oradan polisler gittik. Ondan sonra polisler bize bir izin verdi, biz bileti alacağız diye. Ondan sonra bir tane bilet aldık. Ankara'ya geldik. Ankara'dan UN'e geldik.

Ondan sonra onlar bizi Nevşehir'e göndermişler. Çok korktum. Benim büyük kardeşim zaten hasta. Daha hasta oldu. Çok zor oldu bize yani. Ama yapacak bir şeyimiz yok. Çünkü mesela orada mecbur olduk böyle yapmaya. Çok korktuk ama yapacak bir şey yok. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Van'a geldikten sonra Tatvan'a geldik. Tatvan'da 2,3 akşam sokakta uyuduk. Ondan sonra Ankara'ya geldik. Ankara'dan UN'den Nevşehir söylediler. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Gül ve Zambak'ın ifadeleri Afganistan uyruklu genç kadınlar ve ailelerinin, İran ve Irak uyruklu olanlara nazaran iltica sürecinin bilgisine daha sınırlı erişim sağladığını göstermektedir. Soykan'ın (2021) ifade ettiği gibi İranlılar ve Iraklılarda olduğu gibi, Türkiye'deki Afganlar arasında da gayri resmi bir bilgi ağı vardır. Ancak bu ağ, iltica sürecinin bilgisini Afganistan veya İran'a ulaştıracak kadar güçlü görünmemektedir. Bu nedenle de Afganların göç yolculuklarında belirli bir planları olmadığı görülür. Bu nedenle de ancak Türkiye'ye ulaştıktan sonra sosyal ağlar aracılığıyla veyahut göç yolculuğu sırasında uluslararası koruma süreci hakkında bilgi edinmektedirler.

Öte yandan her ne kadar göç etme nedenine bağlı olarak göç kararının alınma biçimi değişiklik gösterse de hedef ülkeye daha önce ulaşmış olanlar mültecilerle kurulan sosyal destek kaynakları ve sosyal ağların Türkiye'ye göç etme sürecinde etkili olduğu görülmektedir. Bu araştırmada göç etme kararı ve göçmen yerleşiminde sosyal ağlar ve akrabalık ilişkilerinin kullanıldığı görülmüştür. Melek, Kasımpatı ve Gökkuşığı akrabaları aracılığıyla göç kararını aldıklarını ve Türkiye'ye geldikten sonra ilk olarak onların yanına yerleştiklerini ifade etmektedir.

Biz karar aldık. Akrabamız vardı burada o yüzden. Bizle onlar iyiydi. Tanıyoruz, bizim akrabamız. (Melek, 20Y, çalışmıyor)

Ankara'ya geldik. UN'e gittik. Nevşehir'de bir tane amcam vardı. Bu amcam dedi ki Nevşehir'e gelin. Biz de Ankara'ya gidince Nevşehir'e götürün dedik. Dediler ki Nevşehir'e gidin. (Kasımpatı, 18Y, okula gidiyor)

Biz havaalanından uçakla geldik. İşte dayım, iki tane dayım vardı burada. Onlar için geldik. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Diğer taraftan bahsi geçen sosyal ağlar, göç yolculuğu sırasında da inşa edilebilir. Örneğin; sosyal ve maddi destek kaynaklarının eksikliği, göçmenlerin başlangıçtaki göç amaçlarında

değişiklik oluşturabilir. Nitekim Afganların zamanla göçe karar verdikleri ilk süreçteki amaçları ya da belirsiz durumlarından farklı olarak Türkiye'deki yasal statüyü elde etmeyi nihai amaç olarak belirlediklerine dikkat çekilir (Soykan, 2021, s.23). Bu araştırmada Afganların; İran ve Irak uyruklulardan farklı olarak, göç öncesinde ihtiyaçları olan iltica bilgisine erişimlerinin daha sınırlı olduğu görülmüştür. Bu nedenle de Soykan'ın (2021) ifade ettiği gibi, göç yolculuğu ve sonrasında kurulan sosyal ağlar aracılığıyla Türkiye'deki göç sürecinin yürütülme biçimi hakkında bilgi edindikleri söylenebilir. Hatta öyle ki göç yolculuğu sırasında bile ilk olarak nereye gidileceği, koruma başvurusunun nasıl ve hangi kurumlara yapılacağı bilgisi sınırlıdır. Bu nedenle Türkiye'ye giriş yapıldıktan sonra birden fazla kente gidildiği, akraba gibi sosyal ağlar varsa onların yanında bir süre kalındığı ya da sosyal ağların yönlendirmeleriyle Ankara'ya ulaşım sağlandığı ve gerekli görüşmelerin yapıldığı görülür.

İran'dan Türkiye'ye, yani sınıra kadar yürüdük. Çok zor yani, çok zor. Yani nasıl söyleyeyim çok uzun bir yol. Sonra Türkiye'ye geldik, Van'a gittik. Sonra İstanbul'a, Sonra Ankara'ya, Sonra Nevşehir'e. Van'dan otobüsle İstanbul'a gittik. Biz burayı bilmiyorduk. Onun için bizi İstanbul'a götürdüler. Ama sonra UN Ankara'da olduğu için Ankara'ya geldik. UN de bizi Nevşehir'e gönderdi. Onlar bize Nevşehir dedi. Biz başta Kayseri'yi istedik. Çünkü mesela internette gördük orada mesela iş çok. Onun için istedik. Ama orada tanıdığımız kimse yoktu. Türkiye'de hiç akrabamız yok yani. Sadece bir dayım var bir de yengem. Onlar da Nevşehir'de. Ama Kayseri'yi kabul etmediler. Nevşehir biraz yakın dediler. Onun için orada yaşayabilirsiniz dediler. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Biz Türkiye'ye geldiğimizde kimse yardım etmemişti. Biz Türkiye'ye geldiğimiz zaman ilk Erzincan'daydık. Oradan bizi Nevşehir'e götürmüştüler. Polisler almıştı bizi. Jandarma bizi almıştı. Sonra bizi Nevşehir'e götürdüler. Nevşehir'de bizim bir tane akrabamız vardı. Onun evinde kaldık. Sonra şey Ankara'ya gittik UN'e. Sonra geri Nevşehir'e geldik. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

İfade edildiği üzere göç yolculuğu sırasında diğer mülteci gruplarla karşılaşma göç yolculuğu neticesinde ilk olarak nereye gidileceği ya da hangi kurumlara başvuru yapılacağını şekillendirmektedir. Nergis bu süreci şu şekilde aktarmaktadır;

Çok zor yani. Afganistan'dan İran'a çok zor gittik. Oradan yürüdük yani, yürüdük hep sınıra. Araba falan değildi yani. Çok zordu yani. Sonra Türkiye'ye geldik. Van'a geldik. Oradan yani İran'dan Türkiye'ye gelenler, onlarla gittik. Yani biz kendimiz otobüsle gitmedik Ankara'ya. Onlar bizi götürdü. Yabancıları yani onlar. Afganistan'dan onlarla beraber gittik Ankara'ya. Sonra Ankara'ya geldik. Ankara'da emniyete gittik. Onlar bizim Nevşehir'e yazdı kaydımızı. Nevşehir'e geldik sonra. Bize bu şehri, yani kayıt için bu şehri verdiler. Biz de buraya geldik. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Göç sonrasında daha önce de söylediğimiz gibi Nevşehir'e yerleşme sürecinde BMMYK ile yapılan görüşme etkili olmaktadır. Nitekim uluslararası hukuki koruma kapsamında sığınma talebi alınan mülteciler üçüncü bir ülkeye yerleşinceye kadar uydu illerden birine gönderilmektedir. Dolayısıyla mülteciler BMMYK kaydını yaptırdıktan sonra, BMMYK'nın belirlediği bir uydu ile gönderilmektedir. Bu çerçevede mülteciler uydu ile gittikten sonra İl Göç İdaresi'ne kayıt yaptırarak kimlik almakta ve ihtiyaçları olan hizmetlerden bahsi geçen kimlik aracılığıyla faydalanmaktadır (Çağlar Chesley, 2020). Katılımcılar da uydu kent olan Nevşehir'e yerleşme süreçleriyle ilgili olarak benzer bir süreç aktarmıştır. Göç edilen ülkenin koşullarına dair bilgilerin belli düzeyde olması nedeniyle, mültecilerin hangi ile yönlendirileceği sürecinde BMMYK'nın etkili olduğu görülür.

Hani biz Ankara'ya ofise gitmiştik ya onlar söylediler Nevşehir'i. Birkaç şehir daha söylediler. Ondan sonra babam sizce hangisi daha iyi dedi. Onlar da bu daha iyi olur sizin için dediler. Buraya gönderdiler. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Yani biz hiç şehirleri tanımıyorduk. Sonra UN bize söyledi bu şehir boştur oraya gidebilirsiniz. Biz de o yüzden geldik. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

UN Nevşehir'e gönderdi bizi. Onlar bize seçimler vermişti. Sonra bilmiyorum neden ailem onu seçti. Galiba söylediler Nevşehir iyi. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Göç kararını ortaya çıkaran nedenler üzerinden tartıştığımız bu bölüm, göç süreci ve sonrasında uluslararası koruma sürecinin başlamasıyla mültecilerin uydu kente yönlendirmelerini içeren bir izlek takip etmiştir. Bu noktada mülteci genç kadınlar ve ailelerinin göç etme nedenleri temelde göç edilen ülkedeki yaşam koşulları, savaş ortamı, mezhep farklılıkları, aile üyelerinden birinin tehdit edilmesi gibi durumlar üzerinden şekillenmiştir. Öte yandan temelde güvenlikle ilgili nedenler, köken ülkenin yaşam koşulları ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda, köken ülkede savaş ortamına bağlı olarak hissedilen güvensizlik ve zarar görme korkusuyla, temel hizmet ve haklara erişimde yaşanan zorluklar toplumsal cinsiyetle ilişkili göç nedenleri olarak ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte, köken ülkeye göre, göç kararı ve göç sürecinde birtakım değişiklikler olduğu görülmüştür. Bu kapsamda özellikle Afganistan'dan Türkiye'ye yönelen göçlerde, transit ülke olarak uzun yıllar İran'da ikamet edildiği, İran'ın mülteci politikası ve mültecilere sunduğu hizmetler bağlamında Türkiye'ye göç sürecinin gerçekleştiği görülmüştür. Yine temel ihtiyaçların karşılanması, hak ve hizmetlere erişim, kimlik sahibi

deneyimlerini derinleştirmek adına kentle ilk tanışma, göçün ilk yıllarında kentin nasıl değerlendirildiği ve gerek kent gerekse özel mekân olarak ev ile ilişkilenen mahalleye ilişkin düşünceler ve gündelik yaşam pratikleri üzerinde durulacaktır. Öte yandan bu deneyimlerin “göç sonrası” (*post-migration*) süreç içindeki gelişimi analizin ikinci bölümünde derinleştirilecektir.

Kent ve kentteki kamusal mekanlara ilişkin düşüncelerde ön plana çıkan konular, göç etme nedenleriyle ilişkili görünmektedir. Bu bağlamda genç kadınların kente ilişkin fikirlerini metaforlar üzerinden anlamlandırmak için, yaşadıkları kenti benzedikleri renk sorulmuştur. Yeni kamusal mekanla karşılaşmada güvenlik önemli bir mesele olarak kendini göstermiştir. Nitekim kentin benzetildiği renklerden mavi, beyaz ve yeşil güvenlikle ilişkili olarak dile getirilmiştir.

Burada mesela beyaz olabilir. Daha rahat, daha küçük bir yer ondan için. Daha güvenli oluyor daha sakin hem de rahat. Her kişiye göre değişir. Ama benim için daha küçük yerler göç edenler için daha iyi. Çünkü en azından kaybolmuyorlar. Onlar yeniler ama bir yere gitmek istiyorlar ve kaybolmuyorlar. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Hangi renktir beyaz olur. Tabii rahat bir yer ve küçük bir yer olduğu için güvenli yani. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Mavi ya da yeşil. Çünkü mavi çok güzel bir renk. Yeşil rengini de çok seviyorum. Çünkü yeşil şeydir emniyet renktir. Çok güzel bir manası var yeşil. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Nevşehir küçük bir yer. İyi bir yer hem de. Nasıl tarif edebilirim. Güzel bir şehir yani. İnsanları iyi, havası. Hem de sakin bir yer. Küçük ve sakin olduğu için çok güvenli. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Güzel çok iyi. Sevdim ben. Yani bilmiyorum her türlü bence iyi ve rahat. Çünkü bizim için daha çok güvenli bir yerdi. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Kentin güvenlikle ilişkisi, küçük olması ve bu sayede kolaylıkla alışma ve uyum sağlama üzerinden değerlendirilmiştir. Hatta öyle ki Hayal, başka kentlerle kıyaslayarak, yeşil rengini güvenliği çağrıştırması nedeniyle kullanmıştır. Öte yandan bu kıyaslamada, güvenlik dışındaki iş ve istihdam imkanları bakımından çeşitli dezavantajların da söz konusu olduğu ifade edilmektedir.

Yeşil. Nasıl diyeceğim daha güvenli, öyle bir renk gelir bana yeşil. İyi. Bir de sakin. Nevşehir çok sakin. İyi yani. Bir de biz şimdi İstanbul'a gittiğimiz zaman ben kaç kere İstanbul'a gittim yine de korkuyorum yine de korkuyorum oradan. Çok kalabalık.

İnsanları tanımıyorsun. Burada herkes bir şekilde birbirini tanıyor. Bir de küçük ve kimse sana bir şey yapmaz burada. Orada büyükşehirlerde insan çok. Bir insan bir şey yaptığı zaman (onu) tanımıyorsun bile. Ama işte orası daha iyi iş bulmak için. Şey bir de daha iyi üniversiteler var orada, okuyabilirsin. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise her renk olumlu anlamda kullanılmamıştır. Nitekim Menekşe, kenti koyu bir renk olan kahverengiye benzetmiş, büyük şehirlerle kıyasladığında yaşadığı kentin imkanlarının daha sınırlı olduğu, serbest zaman aktivitelerinin görece az olması gibi durumlar bu benzetmede etkili olmuştur. Öte yandan yaşadığı kenti sevdiğini, hatta süreç içinde alıştığını ve kentin anlamını yine güvenlik ve sakinlikle birlikte ele aldığını görülmektedir.

Kahverengi. Çünkü ben kahverengiye hiç sevmiyorum. Nevşehir, yani sıkıldım ondan diyebilirim. Çok küçük bir yer. Aslında ben Ankara'ya gitmişim, İstanbul'a gitmişim. Onlar çok güzel yerlerdi. Yani çok büyük şehirlerdi. Çok güzel nasıl anlatabilirim, oradaki yerler çok güzel. Çok fazla gezecek yer var. Mesela İstanbul çok büyük. İstedığın yere gidebiliyorsun. Ama mesela oraya gittiğimiz zaman da Nevşehir'i özlüyoruz. Yani aslında seviyoruz Nevşehir'i. Ama sıkılıyor bazen. Nevşehir'in havası güzel sakin bir yer ve güvenli. Mesela İstanbul çok kalabalık. Orada hatta yatmıyorsun bile. Herkes geziyor dışarıda. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Görüldüğü üzere kente ilişkin renkler üzerinden dile getirilen fikirlerde güvenlik ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte güvenliğin göç edilen ülkedeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşılık gelen konularla birlikte düşünüldüğü görülür. Göç edilen ülkedeki toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin konular, dil engeli ve ekonomik zorluklar etrafındaki yapısal koşullar üzerinden değerlendirilmiştir. Genç kadınlar tarafından köken ülkenin koşulları çerçevesinde yeni kamusal mekânın güvenli olarak tanımlandığı görülür. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilişkili olarak ise, köken ülkenin toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerinden kente ilişkin düşüncelerin şekillendiği görülür. Benzer şekilde Cankurtaran ve Albayrak (2019, s. 53), mülteci kadınların Ankara'ya ilk geldiklerinde kadınların kaçırıldığı gibi söylentiler nedeniyle evden çıkmaktan korku duyduklarını, bu nedenle de toplumsal yaşama katılımın daha geç gerçekleştiğini ifade etmiştir. Bu araştırmada da genç kadınlar, köken ülkede sıklıkla karşılaşılan kaçırılma, tecavüz etme gibi durumlar üzerinden yeni kamusal mekânı değerlendirmiştir.

Mor. Mor rengi çok seviyorum ben. Burada yaşamayı da çok seviyorum. Çünkü Irak'a göre daha iyi bir yer ve birçok şey daha farklı kızlar için. Anlattım ya hani kıyafet dışarı çıkma öyle şeyler. Çünkü bazı şeyler Irak'ta yok. Mesela Irak'ta kızları falan kaçırabiliyorlar. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Bir kere babamla çarşıya gittim. Bana dedi burada dur geliyorum. Gitti, biraz geç kaldı. Ben ağladım. Hiç kimseyi tanımıyorum. Bir de şey benim evim falan nerede olduğunu bilmiyorum. O yüzden korktum. İnsanların beni kaçırmamasından çok korktum. Çünkü Irak'ta çok var böyle. Ben de öyle zannettim. Irak'ta sabah okula giderken mesela kızı kaçırmıyorlar. Ya da küçük erkek çocuklarını yani. Çocukları var ya kaçırmıyorlar. Ya okuldan çıkarken ya da kapı önünde oynuyorlar ya evin önünde kaçırmıyorlar. Ondan sonra fidye istiyorlar. Para istiyorlar. Ailesi para verse bile çocuğu öldürüyorlar. Ya da kıza tecavüz ediyorlar. Ondan sonra öldürüyorlar. Çünkü para için. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Köken ülkenin koşulları çerçevesinde Türkiye; İran, Afganistan ve Irak ile kıyaslandığında toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından daha iyi koşullardaki bir ülke olarak değerlendirilmiştir.

Ama mesela bir şey var ki o çok iyi mesela. Afganistan'da olmayan şeyler. İran'da da yok. Şöyle bir şey; mesela kızlara falan çok iyi davranıyorlar. Hiç fark etmiyor kimse için. Hiç fark etmiyor kız ve erkek. Kim yukarıda kim aşağıda, fark yok. Hepsi beraber. Onlar çok iyi. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Kentin benzetildiği renkler; güvenlik, toplumsal cinsiyet eşitliği, sosyal ve ekonomik koşullarla ilişkili olarak ele alınmış, deneyimlerle bu süreç anlamlandırılmıştır. Dolayısıyla kentin benzetildiği renkler ve ifade ettiği anlamların göç sonrasındaki yapısal yaşam koşulları üzerinden ele alınması gerekir. Bu anlamda göçün ilk yıllarında, çoğunlukla ev içinde vakit geçirildiği, Türkçe dil yeterliliğinin olmamasıyla ilişkili olarak kamusal mekân deneyiminin sınırlı olduğu görülür. Benzer şekilde Cankurtaran ve Albayrak (2019, s. 57) göçün ilk yıllarında mülteci kadınların göç edilen yeni çevreye uyum konusunda dil bilmeme nedeniyle dışarı çıkmada zorluklar yaşandığını ifade etmiştir. Dolayısıyla araştırmada bu durum kente ilişkin değerlendirmelerde etkili olmuştur. Melek, Hayal ve Sümbül göçün ilk yıllarında Türkçe bilmedikleri için evden dışarı çıkamadıklarını şu şekilde aktarmaktadır;

Çok zor. Üç yıl sadece evde oturdum. Hiç dışarı çıkmadım. Bizim kapımız hangi renk bilmiyordum asla. (Melek, 20Y, çalışmıyor)

İşte Türkçe öğrenmem gerekiyordu. Bir de arkadaşım yoktu burada. O yüzden üzüldüm. Hatta iki yıl falan ben evden hiç çıkmadım ilk geldiğimizde. Çünkü Türkçe bilmiyordum., insanları tanımıyorum. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Çok zor yani. Çünkü ben buraya gitmek istemiyordum. Hep evde mesela ağlıyordum. Yani dönmek istedim İran'a. Ama babam dedi senin için geldik buraya. Ben de yavaş yavaş yani alıştım. Ben İran'ı daha seviyordum. Çok zordu ama yani orada dünyaya geldim, orayı gördüm onun için. Dilim aynı yani, konuşmak daha rahat. Burada herkes

mesela bir şey söylüyor yeni geldiğinizde. Ama ben cevap vermek istemedim, yapamadım. Çünkü Türkçe bilmiyordum. Ağlıyordum. Evet çok zordu. Hep evdeydim hiç dışarı çıkmadım. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Dil bilmemekle ilişkili olarak ifade edilen kente ilişkin düşüncelerin, göç sonrasındaki ekonomik koşullarla da bütünleştirildiği görülür. Genç kadınlar kente ilk geldikleri zamanlardaki ekonomik koşulları üzerinden yaşamlarını ve kenti değerlendirmişlerdir.

Ben yani ilk geldiğim zaman çok kötü bir yer diye düşündüm. Çünkü o zaman paramız da yok, para da yok. Eşyalarımız da yok. Evimiz çok soğukmuştu. Bir de Türkçe bilmiyordum. Bir de kardeşlerim var ve babam da çalışmıyordu. En küçük kardeşim süt içiyordu. Bizim paramız da yoktu. Ona süt hani alamıyorduk. O da hep ağlıyordu. Ben o yüzden hep kötü bir yer diye düşünüyordum. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Ben Nevşehir'i seviyorum. Ama mesela iş için biraz zor. Babam çalışmıyordu. Çünkü Türkçe bilmiyordum. Şimdi babam çalışıyor. Ama Türkçe lazım değil. Çok Türkçe konuşmuyor. Ama işi çok zor yani. Çok zor. Çok ağır yani. Babam 1 ay oldu her gün gidiyor. Ama öncekinde bir gün gidiyor bir gün gitmiyordu. Ama işte çok zor yani. Sabah yedide gidiyor, akşam sekizde geliyor. Bizim için sigorta vermiyorlar diyorlar Bir de Nevşehir küçük bir yer ve bence bu güzel değil. Çünkü babam için çok zor. Yani işten geliyor, çok yoruluyor. Onu görüyorum ve çok üzülüyorum. Mesela biz başka şehirde yaşamak için izin almak istedik. Ama izin vermediler. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Türkiye'yi filmlerde, sadece İstanbul'u görüyordum. O yüzden diyordum ki nasıl bir şehirdir. Sonra geldikten sonra İran'daki gibi değildi. Daha zordu. Kömürlüydü. O yüzden çok zor oluyordu. İran'da gazlıydı. Yani kömürlü değildi. Bir de biz kışta geldik. O yüzden çok zor oldu. Babam da çalışmıyordu. O yüzden çok zor oluyordu. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Okula devam edip etmeme durumu, ailenin iş ve istihdam olanaklarına erişimi kente ilişkin değerlendirmelerde etkilidir. Gül, aile üyelerinin sağlık durumu nedeniyle iş ve istihdam olanaklarına erişimleri kısıtlı olduğu için çalışmaktadır. Bu nedenle de okula devam edememektedir.

Bence iyi ama mesela bana iyi gelmedi. Çünkü yani bizim yaşamımız çok zor. Aile problemimiz var yani. Çok şey yapamadım yani. Sadece işe girdim. İşe gittim, eve geldim. O kadar yani...Ama ben zaten okula gitmedim. Çünkü benim evim, benim ailem böyle...Mesela ben de istiyorum okula gideyim, okuyum istiyorum ama gitmedim. İran'da mesela okula gitmek biraz zor yabancılara. Afganistan'da zaten çok izin vermiyorlar. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Kentin benzetildiği bir diğer renk ise yenilik ve yeni bir yaşamın başlangıcına işaret eden sarı rengidir. Gökyüzü, bu durumu yeni bir dünya görmek ve bu dünya ile tanışmak

üzerinden tanımlamıştır. Nergis de sarı rengi, göç sonrası yaşam koşullarının biraz daha iyi hale gelmesini ifade etmek için kullanmaktadır.

Çünkü ben başka şehirleri görmediğim için, İran'dan geldiğim zaman burada yeni bir şehir gördüğüm için. Yani böyle benim için sarı olabilir. Çünkü başka şehirleri görmediğim için. Benim için iyi yani. İlk kez başka bir şehir gördüğüm için. İran'da da çok başka bir yerlere gitmediğim için buraya geldiğimde şaşırdım. Yani başka bir dünyayı gördüğüm için. Bence sarı iyi bir renktir. Tanışma rengidir bence. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Belki sarı olabilir. Çünkü bence hayatım biraz daha iyi ve sıcak hale geldi. Tıpkı sarı renk gibi. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Yeni kamusal mekâna dair düşüncelerde kentle birlikte şüphesiz önemli bir yer sahibi olan bir diğer mekân mahalledir. Zira mahalle, kamusal ve özel mekân arasındaki ilişkide önemli bir geçiş olarak görülmektedir. Fransız sosyolog Pierre Mayol (2015), özel mekânı kamusal mekândan ayıran bir sınır olarak mahalleyi ele alır. Bu kapsamda Mayol (2015, s. 34-35) mahalleyi kamusal ve özel olanın ilişkiselliğine vurgu yapacak şekilde, ev ve kent arasındaki *“kişisel ve sosyal bir diyalektiğin ara yoludur”* olarak tanımlamıştır. Çünkü mahalle hem kent içindedir ama diğer taraftan ev ile ilişkilidir. Dolayısıyla kamusal mekâna aidiyet, kamusal mekânı tanıma gibi süreçlerin ilk aşaması çoğunlukla mahalleyle başlar. Çünkü kentsel mekânın en bilinen ve tanıdık parçası mahalledir ve gündelik pratiklerin birçoğu mahallede gerçekleşmektedir. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde mahallenin kamusal ve özel mekân arasındaki ilişkide belirleyici bir konumda olmasının yanı sıra gündelik pratikler çerçevesinde mahallede yaşayan diğer kişiler ve komşularla etkileşimlerden etkilenmesi söz konusudur. Bu araştırmada mahalledeki ilişki ve etkileşimlerin komşular ve mahallede edinilen arkadaşlıklar üzerinden ilerlediği görülmüştür. Öte yandan Nevşehir'de yaşlı nüfus oranının fazla oluşuna bağlı olarak mülteci genç kadınların mahalle ve çevresinde kendi yaşlarından kişilerle tanışmaları ve arkadaşlık kurmalarının zor olduğu görülmektedir.

Bizim mahallede yok yani. Ben görmedim. En çok yaşlılar ve mesela annem yaşındaki insanlar var. Benim yaşında birileri olsaydı iyi olabilirdi aslında. Hem Türkçemi de geliştirebilirdim daha fazla. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Yani yaşlılar daha fazla. Yaşlılardan bazıları konuşuyor. Mesela ev sahibimiz, konuşuyoruz onunla. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Bu araştırmada toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisini ele alan çalışmalardan farklı olarak genç kadınlar için mahallenin yarı kamusal bir mekân olarak değerlendirildiğini söylemek göçü görünmektedir. Papatya ve Yıldız mahalleden çok fazla kimseyi tanımadıklarını ve komşularıyla etkileşimlerinin pek olmadığını aktarmıştır.

Bizim mahallemiz yani o kadar Şey değil. Kimse birbiriyle pek konuşmuyor. Yani herkes kendi ailesiyle. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Yok, hiç kimse tanımıyoruz mahallede. Yani çok konuşmuyoruz. Komşularda bir Afganlı var. Onları da çok tanımıyoruz. Çünkü yani iki aile var. Biz ve Afganlılar. Diğer evlerin hepsi boş ya da pek ıkılmıyorlar. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Öte yandan genellikle etnik grup içinde ya da akrabalarla ilişki ve etkileşimin devam ettiği görülür. Benzer Şekilde Buz (2009a, s. 323), Türkiye'deki sığınmacılarla yaptığı çalışmasında komşuluk ilişkilerinin sınırlı olduğunu, sığınmacıların daha çok kendi etnik gruplarından kişilerle ilişki içinde olduğunu ifade eder. Sümbül daha çok kendisiyle benzer etnik kökenden kişilerle olan etkileşimini Şu Şekilde dile getirmektedir;

Yani ama mesela Türkler çok soru soruyor. Yani mesela sen neden buraya geldin, burası senin lken değil yani O yüzden de sevmiyorum. Bunu herkes diyor yani mahalledekiler, herkes. Hangi Türk ile tanıştım öyle dedi, neden geldin, nereden geldin. Yani yle diyor. Benim lkemde savaş var o yüzden geldim diyorum. Bilmiyorum yani onlar bilmiyorlar herhâlde Afganistan'da savaş var. Yani herkes öyle söylüyor. Yani ben zlmyorum ama rahatsız oluyorum. Sonra komşularım mesela bana dedi ki evde kalma, öyle hasta olacaksın. Onun için çıktım ben de. Birlikte mahallede oturuyorduk, kapının önünde. Mesela ben ikinci katım, onlar birinci kat, bir apartmandayız yani. Dışarı çıkınca daha iyi oldu. Komşularımız da İran'dan buraya gelmişler. Aynı yani. O yüzden mesela daha rahat yani. Onlarla Farsça konuşabiliyorum. (Sümbül, 18Y, alışıyor)

Sümbül'n ifadelerinde görüldüğü üzere genç kadınlar gündelik yaşamlarında mahalleden daha çok kendileriyle benzer etnik kökenden arkadaşlarıyla vakit geçirmekte, birbirlerinin evlerine gidip gelmektedir. Ankara İsmetpaşa mahallesinde yürüttüğü bir çalışmada Buz (2009, s. 310) aynı ülkeden gelen sığınmacılar arasındaki dayanışma örüntüsünün çok güçlü olduğunu, öyle ki İranlıların bir evi, Somalilerin bir evi paylaştığını dile getirir. “*Etnik mekân*” olarak adlandırılan bu mekanlar sığınmacıların daha çok kendi etnik gruplarına yakın mekanlarda kalmaları ve bu mekanlarda kalmayı tercih etmelerini ifade eder (Buz, 2009a). Benzer Şekilde Sümbül'n yanı sıra Zambak ve Gökkuşağı mahalleden

aynı uyruğu paylaştığı arkadaşlarıyla birlikte vakit geçirdiğini ve onların evlerine gidip geldiğini aktarmıştır.

Burada başka arkadaşım da var, mahalleden. Onlar bizim komşumuz. Birkaç sokak ileri tarafta yani. Beraber oturuyoruz. Birbirimizi eve çağırıyoruz. Evde oturuyoruz. Mesela her şeylerden konuşuyoruz. Müzik dinliyoruz. Yani evde zaten dışarıda değil ki. Yani onlar bizim eve geliyor. Ben onların evine gidiyorum. Ben güveniyorum onlara. Onun için onlar da geliyor. Ben de gidiyorum. Yani biz evde daha çok oturuyoruz. Dışarıyı seviyorum. O kadar çıkmıyoruz. Yani evde daha iyi. Ev daha rahat. Yani evde olunca daha rahatız. Daha iyi konuşuyoruz. Daha iyi oynuyoruz. Arkadaşlarımla birlikteken hem Farsça hem Türkçe konuşuyoruz. Arkadaşlarım Türkçeyi daha iyi biliyor. Özbek onlar biliyor musun? Yani bazı Afganlar Özbektir. Onlar daha iyi biliyor Türkçeyi. Ben onlardan Türkçe öğreniyorum. Onlarla konuşuyoruz daha iyi biliyorum öyle olunca. Öğreniyorum yani. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Burada benim en yakın iki arkadaşım, onlar İranlı. Annem de biliyor. Ailecek hep gideriz geliriz. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Diğer taraftan mekâna uyum ve alışmanın önemli belirleyicilerinden olan diğerleriyle etkileşim kurma süreci mahalle bağlamında sınırlıdır. Hatta öyle ki Gül ve Nergis, mahalleden çok fazla kişi tanımadıklarını dile getirmişlerdir. Gül için mahalle mekânında kurulamayan etkileşim, çalışma yaşamı ve köken ülkesindeki arkadaşlarla görüşme üzerinden sağlanmaktadır. Nergis ise ekonomik zorluklar nedeniyle kardeşlerinin çalışması ve kendisinin sağlık durumu kötü olan annesine bakmak durumunda olması nedeniyle hem okula gidememekte hem de kamusal mekanla etkileşimi oldukça sınırlıdır. Bu durumun bir yansıması hem çok iyi Türkçe bilmemektedir hem de kamusal mekanlarla çok fazla etkileşimi olmaması nedeniyle yeni ilişkiler ve etkileşimler kuramamaktadır.

Arkadaşım yok. Ama mesela bizim bir, iki tane komşumuz var. O kadar çok konuşmuyoruz...Zaten bir tane komşumuz var. O biraz iyi. Ben okula zaten gitmedim. İşyerinden mesela arkadaş olduk. Öyle mesela. Çok iyi bir arkadaş değil yani. Sadece bir selam falan var. Zaten mesela benim iki, üç tane arkadaşım var ama İran'da. Onlarla telefonda konuşuyorum. Onları hatırlıyorum yani. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Arkadaşımın olmasını çok fazla istiyorum. Çünkü hiç arkadaşım yok. Arkadaşlık kurmayı çok seviyorum. Ama ben Türkçe çok bilmiyorum. Aynı zamanda okula gitmiyorum ve bu yüzden çok fazla insan tanımıyorum. (Nergis,17Y, iş arıyor)

Nergis'in ifadeleriyle paralel olarak dil öğrenimi ve göç sonrası geçen süreye bağlı olarak kent ve mahalleye ilişkin düşüncelerin değiştiği, mekâna alışmaya yönelik bir zeminin oluşmaya başladığı ve bu çerçevede mekâna aidiyet sürecinin gündeme geldiği

söylenbilir. Nitekim Yıldız, göç sonrasında geçen altı senenin sonunda Türkiye'yi kendi ülkesi gibi gördüğünü aktarmaktadır. Yasemin de her ne kadar başlarda dil konusunda zorluklar yaşasa da son iki yıldır bunu aştığını dile getirmektedir.

Aslında hiçbir problem yaşamadık. Sadece dil problemi yaşadık. Yani ilk geldiğimizde çok güzeldi. Çünkü çok değişti. Yani başka bir ülkeye gelmiştik biz. Bizim için çok değişti. Ama şimdi yani alıştık, bitti. Bizim ülkemiz gibi yani oldu. Yani bizim yaşadığımız yer gibi oldu. Altı yıldır biz buradayız. Türklerle arkadaşlarımızla...dil öğrendik. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Yani benim için normal. Kötü karşılamadım geldiğimiz zaman. Sevdim yani. Geldiğimde gördüğümde sevdim yani...En başta ben zorlanıyordum. Konuşmaktan utanıyordum. Yanlış bir şey söylersem falan diye. Okuldaki arkadaşlarım konuşuyordu. Ama ben azıcık falan. Ama şimdi bu iki yıldır arkadaşlarımla konuşuyorum yani. Ondan önce birazcık utanıyordum. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Yıldız ve Yasemin ile benzer şekilde Nilüfer de çok zor zamanlar geçirseler de göç sonrasındaki yaşamlarını süreç içinde inşa ettiklerini dile getirmektedir. Öte yandan Lale'nin ifade ettiği gibi göç sonrasında geçen süreyle birlikte dil öğrenimi, çalışma yaşamına erişim ve buna bağlı olarak ekonomik koşulların iyileşmesi de mekâna alışma üzerinde önemli belirleyiciler olmuştur.

İlk geldiğimde beğendim yani. Çünkü biz savaştan geldik. Çok kötü anlar geçirdik. Burayı beğendim. Mesela kursa gittim, dil öğrendim. Yavaş yavaş yaşıyoruz yani. Yavaş yavaş hayatımızı derliyoruz. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Ama şimdi iyi olmuş. Çok daha iyi oldu. Babam çalışıyor. Bir de ilk zamanlar çok korkuyorduk. Ama şimdi o kadar korkmuyoruz. Bir de şimdi eşyalarımızı aldık. Kardeşlerim okula gidiyor. Ben okula gidiyorum. Babam da çalışıyor. Şimdi iyi oldu. Ben de Türkçe öğrendim. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Suriyelilerin gündelik yaşamı üzerine yürütülen bir çalışmada Suriyelilerin dil engeli nedeniyle komşularıyla pek fazla iletişim kuramadıklarına değinilir (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016b, s. 105). Öte yandan bizim çalışmamızda her ne kadar göçün ilk yıllarında dil engeli nedeniyle yeterli etkileşim kurulamasa da zamanla mülteci genç kadınların Türkçe dil yeterliliği sağladıkları görülür. Bununla birlikte mülteci genç kadınlar ve ailelerinin uzun yıllar boyunca yönlendirildikleri uydu kentlerde ikamet etmeleri ve ev sahibi toplumla benzer mekanları paylaşmalarıyla ilişkili olarak mahalle mekanına alışmada etkili olan etkileşimler kurdukları görülmektedir

Bizim apartmanımızda zaten hepimiz komşuyuz. Yani hiçbir sorun yok. Birbirimizi ziyaret ediyoruz. Çünkü bu apartmanda iki aile Türk, iki aile yabancı. Herkes birbiri ile görüşüyor Herkes birbirini seviyor. Fark etmez yani onlar için yabancı, Türk. Birbirimize misafirlğe gidiyoruz. Bayramda biz gidiyorduk. Sonra onlar bize geliyordu. Yani üç yıldır arkadaşız. Yani çok iyi insanlar. Yani biz artık alıştık bu duruma. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Burada şey annem sokakta oturdu iki tane kız kardeşimle beraber. Hava çok soğuktu yani buraya ilk geldiğimizde, çok soğuk. Dışarıda oturdu güneşin olduğu yere. Yaşlı olan kadın da geldi. Dedi yeni mi geldin? Annem de dedi evet. Ondan sonra öyle başladı. Sonra zaman geçti. Bizim evimize bu yaşlı kadın geldi, biz gittik. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Bir alt komşumuz var. Onlarla yani birbirimize gidip geliyor, konuşuyoruz. Alt komşumuz Türk. Onların benim yaşında çocukları yok ama benden birazcık daha büyük var. Onunla arkadaşlık ediyoruz. Müsait olduğu zaman o bize geliyor ya da biz onlara gidiyoruz. Öyle yani. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Mülteci genç kadınlar için mahalle mekanındaki bu etkileşimler, özel mekân ev ile olan ilişkiden etkilenmektedir. Bu noktada mülteci genç kadınların mahalledeki arkadaşlarıyla olan etkileşimleri kimi noktalarda toplumsal cinsiyet normlarıyla şekillenmektedir. Bu noktada genellikle ev çeperinde sosyalleşebilen kadınların dışarı açılabilmesi için tek seçenekleri ya da kimi zaman tercihleri olarak karşımıza çıkan homososyal ilişkiler ve mekanlar mülteci genç kadınların mahalle mekanındaki arkadaşlık ilişkilerinde de görünür olmaktadır. Çünkü homososyal mekanlar kadınların ev dışında kendilerini güvende hissetmelerini ve aynı zamanda bunu ailelerine hissettirmelerini içerir. Karşı cinsin varlığına karşı bir himaye söz konusudur ki bu himaye karşı cinsle herhangi bir ilişkiye kendini kapatarak ya da homososyal mekanlar yaratarak sağlanmaya çalışılmaktadır (Şenol-Cantek, Ünlütürk-Ulutaş ve Çakmak, 2014, s. 135). Bu kapsamda mülteci genç kadınların mahalle ve kent mekânında diğerleriyle kurdukları arkadaşlık ilişkilerinin yürütülmesinde homososyal mekân inşasının önem taşıdığı görülür. Nitekim, mülteci genç kadınların anlatılarında arkadaşlarıyla birlikte vakit geçirdikleri mekanlarda baba ya da abinin olmaması, bu bakımdan etkileşim kurulan mekanların homososyal niteliğine işaret etmektedir. Bir diğer önemli nokta ise etkileşimde olunan kişilerin aileler tarafından tanınması ve ancak güven ilişkisi kurulduktan sonra bu tür etkileşimlerin desteklenmesidir. Menekşe ve arkadaşıyla vakit geçirmesine başta izin vermediğini, süreç içinde ailesinin arkadaşını tanıdıkça birbirleriyle vakit geçirmelerine izin verdiğini aktarmıştır. Bu süreçte Menekşe ve Papatya'nın ifadelerinde görüldüğü üzere genellikle ev mekânında vakit geçirdiği ve evde yetişkin bir erkeğin olmamasına özen gösterilerek homososyal bir mekân

oluşturulduğu görülmektedir. Bu bakımdan mülteci genç kadınların arkadaşlık ilişkileri kurma ve sürdürme konusunda karşı karşıya kaldığı bu sınırlılık mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet ihtiyacına işaret etmektedir.

Yani ailem izin vermiyordu ilk başlarda. Ama iyi bir kız gördüler. Hiç yani erkek kardeşi var da 9 yaşında gibi. O yüzden izin verdiler. Babası fazla gelmiyordu, işe gidiyordu O yüzden izin verdiler. Bazen de arkadaşım geliyor. Sabahtan akşama kadar oturuyoruz vakit hızlı geçiyor. O yüzden ben evi çok seviyorum. İşte arkadaşım geliyor bazen böyle oyunlar oynuyoruz. Böyle şey oyunlar değil de yani bazı oyunlar var kâğıt oyunları gibi. Onlardan oynuyoruz. Mısır patlatıyoruz, sohbet ediyoruz. İşte öyle yani eğlence oluyor. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Bizim arkadaşımızın ailesi de öyle. Bazen babası diyor orada erkek var oraya gitme. O bize diyor abin varsa ben gelmeyeyim. Abin yoksa ben geleyim öyle diyor. Bizim içinde aynı şekilde. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Bununla birlikte arkadaşlık kurulan kişilerin aileler tarafından tanınması önem taşımaktadır. Yıldız ve Yasemin bu durumu şu şekilde ifade etmektedir;

Kişiye göre. Mesela eğer arkadaşımı seviyorlarsa, git onunla diyorlar. Ama arkadaşımı sevmiyorlar, ya da bilmiyorlar, tanımıyorlarsa o zaman gitme diyorlar. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Şu ana kadar benim için pek olmadı. Çünkü hep babamın tanıdığı kişilerle arkadaş oluyorum. Yani sadece babamın tanıdığı kişilerin kızları ile görüşüyorum. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Göç sonrasında göçmenler için yaşadıkları çevrenin anlamı, mekânın önemi, göçmenler tarafından hangi mekanların kullanıldığı veyahut göçmenlerin hangi tür mekanlara ihtiyaç duyduğu, yeniden yerleşim sürecinde belirleyicidir. Dolayısıyla mekânın anlaşılmasında salt mekânın kendisi değil, mekandaki pratikler ve etkileşimler üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda mülteci genç kadınların göç sonrasında yeni kamusal mekanla tanışma süreçleri ve bu mekânın ne şekilde deneyimlendiği ve değerlendirildiği mekandaki etkileşimleri içerecek şekilde ele alınmıştır. Göç sonrasında yeni kamusal mekanla tanışma ve kentin deneyimlenme süreci, kentin benzetildiği renk üzerinden değerlendirilmiştir. Mülteci genç kadınlar kente ilişkin düşünce ve deneyimlerini göç etme nedenleriyle ilişkili olarak ifade etmiştir. Bu noktada kentin benzetildiği renkler en temelde “*güven*” kavramıyla bağlantılandırılmıştır. Mülteci genç kadınlar “*güven*” kavramını kentin küçük olmasına bağlı olarak göçmenlerin kente kolayca uyum sağlaması ve daha rahat olmasıyla birlikte ifade etmiştir. Diğer taraftan Nevşehir’in küçük bir şehir olmasına bağlı olarak başta

istihdam imkanları olmak üzere, boş zaman aktivitelerinin sınırlı olması ve büyükşehirlere kıyasla sahip olduğu imkanların azlığı kentin daha karamsar renklerle ilişkilendirilmesine yol açmıştır.

Kente ilişkin fikir ve deneyimlerde etkili olan bir diğer unsur, köken ülke koşulları bağlamında, göç edilen ülkenin güvenli olarak tanımlaması olmuştur. Nitekim köken ülkede kadın ve çocukların kaçırılması ya da kadınlara tecavüz edilmesi gibi olumsuz yaşam olayları göç edilen ilk yıllarda kamusal mekâna çıkışın sınırlı olmasına neden olmuştur. Öte yandan bu durumun bir yansıması olarak göçün ilk yıllarında kamusal mekândan ziyade genellikle ev mekânında vakit geçirilmiştir. Aynı zamanda Türkçe dil yeterliliğinin sınırlı olması da bu durum üzerinde etkili olmuş, bu da kente ilişkin deneyimleri etkilemiştir. Kamusal mekanla temasın sınırlı olması toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına işaret edecek şekilde mahalle ve kentte diğerleriyle kurulabilecek etkileşimleri sınırlandırmış, dil öğrenme imkanlarının da daralmasına yol açmıştır. Öte yandan süreç içinde ikamet süresinin uzaması ve kamusal mekanla etkileşimin artmasına bağlı olarak Türkçe öğrenme imkanlarına erişim sağlanmıştır.

Kamusal ve özel mekân ilişkiselliğinde bir tür yarı kamusal mekân olan mahalle, literatürdeki çalışmalardan farklı olarak mülteci genç kadınların mekân deneyiminde sınırlı bir yere sahip görünmektedir. Her ne kadar kent ve ev arasındaki ilişkide bir geçiş olarak yer alsa da mahalle mekanındaki etkileşimlerin ve buna bağlı olarak mahallede sınırlı vakit geçirilmektedir. Bu sınırlı etkileşimde toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına işaret edecek şekilde kurulan arkadaşlık ilişkilerinin, homososyal mekanlarda yürütülebildiği ve genellikle ev mekânında vakit geçirildiği görülmektedir. Bunun mümkün olmadığı kimi durumlarda ise köken ülkede yaşayan akrabalar ya da arkadaşlarla iletişim kurulmaktadır.

4.1.2. Yeni Kamusal Mekânda Özel Mekânın İnşası

Göç sonrasında yeni yaşamın inşa edilmesinde kamusal mekanla karşılaşma ve kendine bir yer edinmeyle birlikte ev bulma süreci ve eve ilişkin anlatıların önemli bir yer tuttuğu görülür. Nitekim göç sonrasında evin yeniden kurulması, Arendt'in (1943, s. 264) ifadesiyle "*gündelik yaşamın aşinalığı olan ev*" in kaybının telafisini içerir. Bu bakımdan

mülteciler için ev hem kayıpların telafisini içeren hem de gündelik yaşamda karşı karşıya kalınan zorluklardan kaçmak için sığınılan bir yer haline gelmektedir. Diğer taraftan özel ve kamusal mekânın geçişkenliği ve ilişkisi birçok noktada özel mekânın inşası ve özel mekândaki etkileşimler üzerine düşünülmesini gerektirir. Bu noktada kamusal ve özel olan arasında tanımlanan ayrımlar ve sınırlar arasında sabit ve değişmez bir ilişki kurulmamakta, özel ve kamusal olanın gündelik yaşamda daimî bir değişime uğradıklarına dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla özel ve kamusal mekân arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlamak gerekir. Zira kamusal ve özel olan arasındaki ilişki birbiriyle karşılıklı olarak üretilmektedir (Tuncer, 2015, s. 32; Şenol-Cantek, Ünlütürk-Ulutaş ve Çakmak, 2014, s. 122).

Bu çerçevede, araştırmada gündelik yaşamın rutin ve tekrarlayan deneyimleri bağlamında göç sonrasında evin inşası ve ev bulma süreci izleğinde mülteci genç kadınlar için evin anlamı üzerinde durulmuştur. Zira ev kamusal mekanla ilişkisi bağlamında Felski'nin (2000, s. 86) de ifade ettiği gibi kamusal mekândan ayrılmış özel bir mekân değildir. Toplumsal süreçlerle ve toplumsal cinsiyet ilişkileriyle şekillenmektedir. Aynı zamanda gündelik yaşamda toplumsal cinsiyet ilişkilerinden etkilenen ev içi pratikler üzerinde durulmuştur. Zira ev, mülteci genç kadınlar tarafından, onların emeğiyle yeniden inşa edilmekte, bu yeniden inşa ise gündelik yaşamda gerek evde vakit geçirme ve gerekse evden kamusal mekâna uzanan deneyimin niteliğini ve biçimini etkilemektedir. Bu çerçevede ilk olarak göç sürecinin bir uzantısı olarak sosyal ağlar üzerinden ev bulma süreci üzerinde duracağız. Ardından evin anlamı ve mülteci genç kadınların gündelik ev içi pratiklerini ele alacağız.

4.1.2.1. Sosyal Ağlar ve Ev Bulma Süreci “*Tam üç ay, bizim üç ay yani tam eşyamız hiç yok, halı yok. Hiçbir şey yok yani. Yerde uyuduk evde...*”

Yeni kamusal mekânda özel mekân olan evin inşası, göç sonrasında ev bulma süreciyle şekillenmektedir. Bu çerçevede ev bulma sürecinde *akrabalık ilişkileri ve mülteci sosyal ağlarının* etkili olduğu görülür. Sosyal ağlar aile, akraba, arkadaşlar ve aynı toplumsal gruba mensubiyetten kişilerle kurulmuştur. Öyle ki sosyal ağlar, mülteci genç kadınlar ve ailelerinin kente ilk geldikleri günde barınma ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı

olmuştur. Nitekim mülteci genç kadınlar ve ailelerinin göç sonrasında bir süre akrabaların evinde yaşadığı görülür. Hatta öyle ki bazı durumlarda, yönlendirilen kent Nevşehir olsa da genç kadınlar ve aileleri, akrabalarının olduğu kente gittikleri gitmektedir. Benzer biçimde Soykan (2021, s. 15) yaptığı çalışmada görüştüğü Iraklıların Türkiye'ye gelmeden önce özellikle Afyon'da bağlantılara sahip olduğunu, bu nedenle de önce Afyon'a gittiklerini, eşyalarını akrabalarının veya arkadaşlarının evine bıraktıktan sonra BMMYK'ya kaydolmak için Ankara'ya gittiklerini ifade etmiştir. Benzer bir durum mülteci genç kadınlar tarafından dile getirilse de Sömbül'ün ifadelerinde görüldüğü üzere akrabaların yönlendirilen kent dışında kimlik çıkarma imkanının olmaması ve buna bağlı olarak sağlık, eğitim gibi başlıca hizmetlerden yararlanılamaması nedeniyle ikamet için yönlendirilen il dışındaki başka bir yerde uzun süre vakit geçirilememektedir. Hayal de Nevşehir'den önce akrabalarının yanında kalmak için Niğde'ye gittiklerini, bir süre orada kaldıktan sonra akrabalarının bir tanıdığı olan tercüman aracılığıyla babasının Nevşehir'de ev bulduğunu aktarmıştır.

Biz ilk geldiğimizde bir akrabamız, yani uzak akrabamız orada yaşıyordu. Onlarda kaldık, Kırşehir'de. Sonra Nevşehir'e geldik. Çünkü orada dediler ki kimlik vermiyorlar. Okula gidemiyorum mesela. Onun için buraya geldik. Babama bir tane yabancı yardım etti. Bize bir tane ev buldu, biz de oturduk. (Sömbül, 18Y, çalışıyor)

Ben ilk Nevşehir'e gelmedim ilk geldiğimizde. Niğde'ye gittik. İlk bir ay orada kaldık. Daha sonra Ankara'ya gittik. Ondan sonra Nevşehir'e geldik...Hatırlıyorum şey akrabamız bizden önce gelmişti Türkiye'ye. Bir ay önce gelmiş bizden. Onun da arkadaşı var, tercüman. O Niğde'de oturuyor. Babam bir de amcam onu alıp buraya, Nevşehir'e geldi. Ev aradılar tercümanla. Ondan sonra bulduk. Zaten ilk geldiğimizde çok küçüktü bulduğumuz ev. Bir oda bir salon sadece. Ama o zamanlar biz Türkçe bilmiyorduk. Tercüman da çok fazla uğraşmak istemiyordu. O yüzden öyle olmuştu. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Görüldüğü üzere sosyal ağlar, göç sonrasında ev bulma sürecinde oldukça etkilidir. Nitekim Boyd (1989, s. 641-642) ilişki ve göçmen sosyal ağlarının göçe karar verme, göç yolculuğu ve yeni toplumsal yaşama yerleşme ile uyumda (Portes ve Sensenbrenner, 1993) belirleyici olduğunu vurgularken bu ilişki ağlarının aile, akraba, arkadaşlar ya da aynı toplumsal gruba mensubiyetteki kişilerle oluşabildiğine işaret eder. Bununla birlikte mülteciler, göç edilen yeni toplumsal yaşamda ilişkiler ağını genişletebilir ya da yeni ilişkiler üretebilir. Dolayısıyla bahsi geçen ilişki ağlarının kapsamı, boyutu ya da niteliği değişim gösterebilir. Nitekim bu çalışmada akrabalar özelindeki sosyal ağların kapsamı ve niteliğinde zamanla değişimler olduğu görülmüştür. Süreç içinde akrabalarla sorunlar

yaşandığı ifade edilmektedir. Bu sorunlar göç sonrasında evin yeniden inşasında belirleyici olmaktadır. Nitekim Yıldız ve Gökkuşluğu göç sonrasında akrabalarının yanında yaşadıklarını, daha sonrasında akrabalarıyla yaşadıkları sorunlar nedeniyle ayrı ev tuttıklarını dile getirmiştir. Bu durum Fall'ın ifadesiyle (aktaran Ihlamur Öner, 2018, s. 311) imkanlar, kaynaklar ve ilişkiler ağına kimlerin dahil olduğu ve ilişkilerin biçimine göre değişim gösteren karmaşık bir süreç olarak sosyal ağların bir yanıyla da kırılğanlığına işaret etmektedir. *Sosyal ağların kırılğanlığını* akrabalık ilişkileri üzerinden değerlendirmek mümkündür.

Biz gelince akrabalarımız yardım ettiler. Ama sadece bir süre onların evinde kaldık. İlk onların eve girince çok şeydi, çok küçüktü. Yani çok küçük evdi. Ondan sonra bize çıkın, çıkın falan dediler. Ondan için başka bir ev bulmamız gerekti. (Yıldız,15Y, okula gidiyor)

Biz ilk geldiğimizde dayılarıma gittik. Onlarda kalıyorduk yani. İşte sonra sorunlar falan çıktı. Biz de ayrıldık. (Gökkuşluğu, 17Y, okula gidiyor)

Aslında bu noktada mülteci genç kadınlar ve ailelerinin, akrabalarının evlerini göç sonrasındaki koşulların bir getirisi olarak mecburi bir mekân olarak deneyimlediği görülmektedir. Öte yandan her ne kadar zorluklar yaşansa da akrabalık ilişkisi üzerinden kurulan sosyal ağlar, gündelik yaşama uyum sağlama ve yeni kamusal mekândaki yaşam pratiklerinin düzenlenmesi gibi konularda bir sosyal destek mekanizması olarak kendini zaman zaman göstermektedir. Benzer şekilde yürütülen bir çalışmada göçmenler için Hollanda'daki ve menşee ülkedeki gayri resmi aile, arkadaşlar, tanıdıklar ve akrabalar ağının başta kalacak yer olmak üzere ekonomik desteklerde bulunduğu görülür (Engbersen ve van der Leun'den aktaran Crisp, 1999, s. 7). Bu çalışmada da her ne kadar akrabalarla sorunlar yaşansa da ev bulma sürecinde yine akrabalarla destek alındığı görülmektedir.

Evimizi, annem dışarı çıktı. Akrabamızla birlikte gittiler ve buldular. Bize ev kiraladılar. Sonra ev eşyalarının bazılarını biz aldık. Bazılarını valilikten verdiler. Bir de başka akrabalarımız yardım etti. Çünkü ilk geldiğimizde bir akrabamız bizi evlerinde istemedi. Bize evimizden çıkın demişler. İki gün kaldık orada. Sonra bize çıkın demişler. O yüzden biz de ev kiraladık. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Biz başka yerde oturuyorduk ilk zamanlar. Ama orası uzaktı. Sonra akrabamız var. Onun kızıyla birlikte bu evi bulduk. Şimdi burada yaşıyoruz. Çünkü pazar yakın, çarşı yakın. Her bir şey yakındır buraya. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Dolayısıyla gerek göç süreci gerekse göç sonrası yaşamın kuruluşunda sosyal ağlar oldukça önemlidir. Nitekim sosyal ağlar, hem göçten beklenen beklentileri ve getirileri sağlayacak bilgiler sağlar hem de mültecilerin göç edilen yerde ev ararken kullanabilecekleri sosyal sermayeler oluşturur (Boyd, 1989; Sert, 2018, s. 40; Akbaş, 2018)

Sosyal ağların kurulduğu bir diğer grup olan aynı toplumsal gruba mensup olan kişilerle tanışma ve yeni sosyal ağlar inşa etme durumu bu araştırmada da görülmüştür. Bu kapsamda özellikle aynı dili konuşabilme ve göç sonrasında yaşanan zorluklar konusundaki benzer deneyimler mülteci grupları birbirlerine yaklaştırmaktadır. Aynı zamanda daha önce göç eden mülteci grupların kenti daha iyi tanınması ve belli düzeyde dil öğrenmesi gibi hususlar sosyal ağların inşasında etkili olmaktadır. Dolayısıyla Gökyüzü ve Yasemin'in ifadelerinde görüldüğü üzere aynı toplumsal gruba mensup olunan kişilerle kurulan sosyal ağlar aracılığıyla ev bulma sürecinin gerçekleştirildiği ve ev bulana kadar barınma ihtiyacının karşılandığı görülür.

Şey bir gün annemle dışarı çıktık. Yani geldikten sonra biz dışarı çıktığımızda bir Afganlı gördük. Ona sorduk. Şimdi siz biliyor musunuz ev var mı buralarda diye. O bize söyledi ki bizim evimizin üst katında kimse yok gelebilirsiniz. Sonra biz de burayı bulduk geldik. Şimdiye kadar buradayız. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Burada galiba birinin evinde kalmıştık babam ev bulana kadar. O da Afganlıydı. Onun evinde kaldık. Babam ev bulduğunda kendi evimize geçtik. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Aynı zamanda Papatya ve Zambak'ın dile getirdiği gibi mülteci sosyal ağları özellikle dil engelinin olduğu durumlarda ev bulma konusunda yardımcı olmuştur.

Yani bir tane tanıdığımız vardı. O çok iyi Türkçe biliyordu. O işte bize ev buldu. Sonra buraya taşındık. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Nevşehir'de tanıdığımız kimse yoktu. Buraya geldiğimiz zaman bir İranlı vardı, ev buluyordu. Ben de onu buldum. Dedim ki evim yok. Bu da benden depozito aldı. Yani 400 lira filan depozito aldı. Sonra bana bu evi buldu. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Diğer taraftan bu ağlar, akrabalar aracılığıyla kurulan sosyal ağlardan farklı olarak her zaman önceden kurulmuş olmayabilir. Ancak göç sonrasında mültecilerin kentin belli bölgelerinde yaşamaları, diğer mülteciler aracılığıyla tanışmaları veya gündelik yaşamda kamusal mekanlarda birbirleriyle karşılaşmaları yeni sosyal ağlar inşa etmelerini

sağlamaktadır. Bu araştırmada kentin merkezinde bulunan bir park aracılığıyla kente yeni gelen mültecilerin, kendilerinden daha önce gelmiş olan mültecilerle karşılaştığı görülmektedir. Bu sayede kentteki kamusal bir mekân olarak parkın salt fiziksel bir mekân olmaktan çıkıp meydana gelen ilişki ve etkileşimlerle anlam ve işlevini yeniden ürettiği görülür. Zira, mültecilerin kente ilk geldiklerinde ulaştıkları park, otogar gibi kamusal mekanlar, kentin önemli iletişim mekanları olarak kendini gösterir. Bu araştırmanın yanı sıra Suriyeli sığınmacılar üzerine yapılan bir araştırmada da mültecilerin kentte ulaştıkları ilk mekân olan, otogarda günler geçirdikleri ve taktiklerini belirledikleri ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu mekanlar Bourdieu'cu tabirle “alan”a yeni girenlerin de Certeau'nun kullandığı biçimde “taktik”lerini de belirlediği mekanlardır (Deniz, Ekinci, Hülür, 2016b, s. 55-56).

Bu bağlamda araştırma açısından park, kendini yeniden üreten bir mekân olarak kente yeni gelen mülteci genç kadınlar ve aileleri için kentle ilişki kurmalarını sağlayacak mülteci sosyal ağlarıyla tanışmalarına olanak sağlamıştır. Mülteci genç kadınlar ve ailelerinin ev bulma süreçlerinde bu mekânda kurdukları sosyal ağların etkili olmuştur. Öte yandan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin bir yansıması olarak, bu sosyal ağların daha çok erkekler (çoğunlukla baba) üzerinden sağlandığı görülür. Aile içinde yetişkin bir erkeğin olmaması durumunda mülteci genç kadınlar ve ailelerinin akrabaları üzerinden sağladıkları sosyal ağlarla ilişki kurdukları görülmektedir.

İşte biz ilk geldiğimizde bir park vardı orada. Oraya geldik. Sonra emniyete gitti babam. Yardımcı olmadılar onlar ev filan için. Biz de orada düşünüyorduk nereye gidelim, ne yapalım diye. Sonra da bir Afgan geldi işte akşam üzeri, öğleden sonra falan. Bizi aldı işte oradan. Yardımcı oldu. İlk gün evine götürdü. Sonra da ev buldu bize. Biz evimizi öyle bulduk. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

İlk zamanda geldik biz, Asam'a geldik. Asam bizi emniyete göndermiş. Ondan sonra onlar bizim ismimizi yazmış. Ondan sonra bizim mesela kalacak yerimiz, oturmak için evimiz yok. Biz bir parkta oturduk. O parka Afgan bir adam geldi. Bizimle, annemle konuştu falan. Ondan sonra onun evine gittik. Bir, bir hafta falan orada durduk. Ondan sonra onlar bize bir ev buldu. Ama çok kötü bir ev yani, nemli, karanlık. Çok kötü yani. İki gün orada durduk. Ondan sonra başka bir arkadaş bulduk. Bir 15 gün falan orada durduk. Onların mesela evini 15 gün kullandık biz. Ev kirasını verdik ama. Ondan biz mesela elektrik, su, gaz kullandık falan. Onları verdik. Sonra biz bir ev bulduk. Onlara dedik tamam. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Burada yani çok Afganlar var. Biz onlara söyledik ki ev lazım. Onlar evi buldu yani bize. Onlar bize yardım etti. İlk geldiğiniz günün gecesini Afganlar, parkta bizi gördüler.

Sonra bize yani çok hızlı ev buldular. Evimiz boştu biz onu bulduğumuzda. Sonra biz de yani orada kaldık. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Nevşehir'e ilk geldiğimiz zaman tanıştık. Bir park var. Parkta oturmuştuk biz ilk geldiğimizde. İşte orada tanıştılar babamla. Ondan sonra bize sağ olsun evini açtılar. Gittik biz de. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Herhangi bir akrabalık ya da sosyal ağ ilişkisinin olmadığı durumlarda kente gelinen ilk gün ve gecenin çok zor geçirildiği görülür. Nitekim göçle yerleşilen şehirde hayatta kalmanın önemli bir yolu ilişki ağlarının kullanılmasından geçer. Bu noktada ilişki ağlarını kullanmadan göç edenler ya da ilişki ağı olmayanlar kente yerleşme sürecinde zorluklar yaşamaktadır. Suriyeli sığınmacıların gündelik yaşamı üzerine yürütülen araştırmada Kilis'e gelen sığınmacılardan ilişki ağına sahip olmayanların uzun süreler boyunca otogar, park ya da benzer kamusal mekanlarda yaşamak zorunda kaldıkları görülmektedir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler, Türkçe bilememe, ilk defa geldikleri şehirde nereye gidecekleri bilememe gibi nedenlerle park ve otogar gibi kamusal mekanlarda kalmışlardır. Sosyal ağların olmaması ve belli noktalarda buna bağlı olan sosyal sermayenin yokluğu sığınmacıların kente ilk geldiklerinde zorluklar yaşamalarına neden olmuştur. Sonraki süreçte ise mültecilerin kentin sosyoekonomik anlamda dezavantajlı bölgelerinde ev kiraladıkları görülür (Deniz, Ekinci ve Hülür 2016b, s.25-26). Benzer şekilde Zambak, Nevşehir'de hiçbir akraba ve tanıdıklarının olmadığını, bu nedenle de ilk geldikleri hafta parkta uyuduklarını anlatmıştır. Öte yandan daha önce ifade ettiğimiz gibi kentteki kamusal mekanlardan biri olan park aracılığıyla aynı toplumsal gruba mensup oldukları başka mültecilerle tanışmış, yeni ev bulma sürecinde onlarla kurdukları sosyal ağlardan faydalanmışlardır.

Zaten biz bir hafta parkta uyuduk yani. Onun için orada tanıştım. Adam geldi bize dedi size ev bulayım. Sonra biz de ona para verdik. O da evi buldu. Zaten kimliğimiz önceden yoktu. O yüzden evde elektrik su yoktu. Biraz da işe gittim ben. Babam da bir gün gidiyor bir gün yok. Biraz para kazandıktan sonra kimliğimiz de geldi. Biz de su ve elektrik açtık. Eşyaları da böyle az az mesela aldık. Babam böyle her gün çalışmaya gittiği zaman biraz yiyecek aldık birazı ile eşya aldık. Öyle bir şey. Tam üç ay, bizim üç ay yani tam eşyamız hiç yok, halı yok. Hiçbir şey yok yani. Yerde uyuduk evde. Ondan sonra üç aydan sonra az az aldık yani. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Bu noktada kentteki kamusal mekân olarak parkta kurulan bu sosyal ağların, mülteci genç kadınlar ve aileleri için güvenilir olup olmadığı ya da bu sürecin nasıl işlediği sorusu gündeme gelebilir. Gül, tanıdıkları hiç kimsenin olmamasına bağlı olarak oldukça zor

durumda olduklarını dile getirmiş, yeni tanıştıkları ve sosyal ağ oluşturdukları bu kişilere güvenme nedenlerini, onların aile olmaları üzerinden tanımlamıştır. Nilüfer ise kimseyi tanımadıkları için güvenmekten başka çareleri olmadığını dile getirmiştir.

Biz ilk gün geldik evimiz yok zaten, arkadaşımız yok, tanıdığımız kimse yok. Parkta oturduk ilk gece. O bizi gördü. Zaten konuştuk falan sordu. Dedi ki ben size yardımcı oluyorum Gelin siz benim evimde birkaç gün durun ev bulana kadar. Öyle yani.... Çünkü bizim tanıdığımız kimse yok. Onlar mesela aile olduğu için biz onlara güvendik yani. Çünkü onun ailesi çocukları var. Onun kadını var. O yüzden mesela biz güvendik. Zaten eşiyse beraber geldi yani. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Şey bir aile vardı. Onların evinde kaldık. Sonra onlar bize yardım etti. Çünkü biz bilmiyorduk. Parka gelmiştik ilk gün. Onlar bize sordular yeni mi geldiniz diye. Sonra bizi götürdüler evlerine. Buraya geldik hiç kimseyi tanımıyoruz. O yüzden güvendik işte başka bir çaremiz yoktu. Yavaş yavaş ev bulduk kaç gün sonra. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Gerek sosyal ağların varlığı gerekse yokluğunda gündeme gelen önemli bir durum ise ev bulma sürecinde yaşanan zorluklardır. Cankurtaran ve Albayrak (2019, 52-53) ev bulma sürecinde hiç kimsenin Suriyelilere ev kiralamak istemediğini, bu nedenle mültecilerin ev kiralama konusunda zorluklar yaşadıklarını dile getirmiştir. Göçmenlerin, göç ettikleri kentlerde kültürel, sosyal ve ekonomik dönüşümler meydana getirdiği bilinmektedir. Bu noktada kente sonradan gelenlerin kente uyum sağlama ve kent hizmetlerine eklenme isteğinin kentsel kaynakların yetersizliğiyle karşılaşması toplumsal yaşamda ev sahibi toplum ve göç eden toplum arasındaki gerilimi artıran bir unsur olarak kendisini gösterir. Bu sürecin bir diğer sonucu ise mültecilere yönelik sosyal dışlanma olgusunun kendisini göstermesidir. Sığınılan mekânın sosyal dışlanmayı tetiklemesi, “mekânsal dışlanmayı” ortaya çıkarır. Mekânsal dışlanma; konut ihtiyacının karşılanmaması ya da toplumsal yaşama tam olarak dahil olamama biçiminde kendini gösterir. Mülteciler kentlerin sosyoekonomik anlamda daha dezavantajlı bölgelerinde ikamet etmektedir. Aynı zamanda bu bölgeler, sahip oldukları fiziksel yaşam koşullarıyla göçmenlerin dışlanmasının mekânsal boyutuna işaret etmektedir. Üstelik bu süreç barınma ihtiyacının karşılanması noktasında ev arama sürecinde karşı karşıya kalınan ayrımcılıkla pekişmektedir (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016b, s. 34-35). Bu araştırmada *mekânsal dışlanma*, ev bulma sürecinde mülteci genç kadınlar ve ailelerinin karşı karşıya kaldıkları ayrımcı söylemler üzerinden ele alınabilir. Gül, ev bulma sürecinde yaşadıkları zorlukları anlatırken, Afgan oldukları için ev sahiplerinin ev kiralama konusunda isteksiz olduklarını dile getirmiştir.

Vallahi biz ilk gün geldik çok zor ev bulduk yani. Her yerden, hiç kimse yani evini kiraya vermedi. Diyorlar ki siz yabancısınız, siz Afgansınız, böyle yapıyorlar. Zaten bir ay falan bizim evimiz yoktu. Zaten bir kere bir ev tuttuk. Bizi mesela o evden iki gün, üç gün sonra çıkarmışlar. Bizim malzememizi falan dışarıya atmışlar. Öyle yapmışlar. Bir ay falan mesela çok gittik, gittik her yere. Aradık, aradık, aradık. Böyle yani ev bulmak çok zor oldu bizim için. Ben ilk gün geldim. Ev aradım yani dediler ki mesela siz yabancısınız, ben yabancılara ev vermiyorum.... Onlar mesela söylüyor ki yabancı mısınız, Afgan mısınız, İran mısınız, hangi milliyetsiniz? Ondan sonra ben söylüyorum ki (şu milliyettenim) ondan sonra yok. Afgansınız, siz yabancısınız. Ben size ev vermiyorum diyor. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Göç sürecinden göç edilen yeni kamusal mekânda ev bulma sürecine kadar birçok zorlukla karşı karşıya kalındığı görülür. Öte yandan bu süreçte sosyal ağlar önemli bir sermaye olarak göç sonrası deneyimleri büyük ölçüde şekillendirmektedir. Bu araştırmada sosyal ağlar ve ilişkiler göç sonrası kamusal mekanla ilk karşılaşmada ortaya çıkan temel ihtiyaçlardan başta barınma ihtiyacının karşılanmasında etkili olmuştur. Ev arama sürecinde akraba ve aynı toplumsal gruba mensup olunan mülteci sosyal ağlarının etkili olduğu görülmektedir. Göç edilen ülkenin dilini bilmeme ve mültecilerin göç sonrası deneyimlerinin benzerliği sosyal ağların kurulmasında etkilidir. Öte yandan süreç içinde özellikle akrabalar aracılığıyla sağlanan sosyal ağların dönüşüme uğradığı, dolayısıyla sosyal ağların dinamik bir yapıda olduğu söylenebilir. Sosyal ağların olmadığı ya da kurulmadığı durumlarda ev arama ve bulma sürecinin zorlaştığı, bu nedenle de yeni sosyal ağlar oluşturmak için harekete geçildiği görülür. Öyle ki çoğunlukla sosyal ağların yokluğunda mekânsal dışlanma olarak ev bulma süreci zorlaşmaktadır.

Sosyal ağların yokluğu ise yeni taktikleri gündeme getirmiştir. Bu noktada Bourdieucu tabirle “alan” a yeni giren mülteci genç kadınlar ve aileleri göç sonrasında yeni kamusal mekâna uyum sağlamak ve temel ihtiyaçlarını karşılamak için taktiklerini park mekânında belirlemişlerdir. Parklar aynı zamanda sosyal ağların yokluğunda, yeni sosyal ağların inşa edildiği yerler olarak karşımıza çıkmıştır. Bu çerçevede parklar mekânsal olarak kendini yeniden üretmiş, sosyal ağların hızla oluşturulduğu bir mekân haline gelmiştir. Bu mekânda sosyal ağlar çok hızlı kurulmuş, sosyal ağın kurulduğu kişiler çok iyi tanınmasa da içinde bulunulan koşullar nedeniyle tanışılan kişilere güvenmek durumunda kalınmıştır. Bu noktada etkileşim kurulan sosyal ağların aile yapıları, medeni durumları, çocuk sahibi olup olmadıkları ve evde kiminle birlikte yaşadıkları gibi hususlar güven ilişkisinin kurulmasında belirleyici olmuştur.

4.1.2.2. “Gündelik Yaşamın Anlam Üreten Mekanizmalardan Biri Olan Ev”
“Çünkü o bizi korur, soğuktan ve tehlikeden. Dışarı çıktığımızda mesela çok değişiyor. Dışarı çok güzel. Ama her şey olabilir.”

Mekân kavramı, fiziksel bir çerçeve olmaktan öte mekandaki ilişkiler ve etkileşimler bağlamında ilişkisel ve eleştirel olarak tartışılır. Bu noktada mekâna bağlılık ve aidiyet kişiler için daha derin anlamlara sahip olabilmektedir. Mekânsal bir yer değiştirme olarak göç söz konusu olduğunda ise mekâna bağlılık ve aidiyet çoğunlukla göç edilen yerde “ev”in inşası ve “ev”in kişiler için ifade ettiği anlamlar üzerinden ele alınmaktadır. Çünkü ev, gündelik hayatın akışı ve sıradanlığı içinde, orada yaşayan kişilerin “ev” mekanına yükledikleri anlamlarla bir kimlik kazanmaktadır. Nitekim Ahmed (1999) ve Sarup (aktaran Ben- Yoseph, 2005) evin ne olduğunu sorgularken şu soruları sorar; “İnsanların doğup büyüdüğü, ailesinin yaşadığı veya öldükleri yer mi?”, “Evimiz doğduğumuz yer mi yoksa şimdi nerede yaşadığımız mı?”

Bu noktada Magat (aktaran Ben-Yoseph, 2005, s. 123) evin anlamının kişiden kişiye değiştiğini, hatta aynı kişi için yaşamı boyunca yine değişebildiğini söyler. Çünkü evle ilişkilenen kimlik, geçmişte sabitlenmiş değildir. “Geçmişe olduğu kadar geleceğe de aittir” (Ben Stuart Hall'den aktaran Ben-Yoseph, 2005, s. 123). Dolayısıyla yaşantı ve deneyimlerle inşa edilen ev kimlikle iç içe değerlendirilmektedir. Mülteciler söz konusu olduğunda ise özellikle yerleşik durumdaki mekânın kaybı, “ev”in yitilmesiyle ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle de göç deneyiminin yerleşik mekân olarak “ev”in kaybını ve onunla ilişkilenen aidiyet unsurlarını etkilediğine işaret edilmektedir (Çakmak, 2018, s. 356-357). Bununla birlikte ev toplumsal cinsiyet ilişkilerini içermektedir. Çünkü ev dış dünyadan koparılmış özel bir yerleşim mekânından ziyade daha geniş toplumsal süreçler ve tutumlarla şekillenen bir mekandır (Felski, 2000, s. 86). Dolayısıyla evin anlamı hem göç sürecinin kendisinden hem de toplumsal cinsiyet ilişkilerinden etkilenmektedir.

Bu noktada mülteci genç kadınlar için ev kimlikle ilişkilenen sembolik anlamlara sahiptir. Nitekim araştırmada mülteci genç kadınlar için “ev”e dair anlamların çeşitlendiği görülür. Bu bağlamda evin anlamı; güvenlik, gündelik ev işleri, rahatlık, evin içinde ve dışında olmakla ilgili karşıtlıklar ile evin fiziksel koşulları üzerinden değerlendirilmiştir. Evin

anlamına ilişkin olarak dile getirilenleri Kinefuchi'nin (2010) göçmen kimliği ve ev ilişkisini dinamik bir süreç olarak gören ve evin anlamını da bu izlekte ilişkisel, duygusal, kültürel ve politik olarak ele alması üzerinden değerlendirebiliriz. Bu noktada duygusal açıdan evin anlamı, aidiyet, rahatlık, güven ve yoğun duygusal ilişkileri çağrıştırmadır. Bu araştırmada benzer şekilde duygusal anlam; eve aidiyet, rahatlık, güvenlik gibi yoğun duygusal ilişkiler üzerinden dile getirilmiştir. Bu bakımdan evin anlamı, Menekşe, Nergis ve Papatya'nın ifadelerinde görüldüğü üzere güvenlik ve rahatlıkla ilişkili olarak aktarılmıştır.

Çünkü ev çok rahat bir yer. Yani ben evi çok seviyorum, Hiç dışarı çıkmayı sevmiyorum. Yani ev bence çok güzel bir yer. Çünkü bizi korur ve sıcak tutar...Bazen mesela evden de sıkılıyorum. Ama çok seviyorum. Çünkü o bizi korur, soğuktan ve tehlikeden. Dışarı çıktığımızda mesela çok değişiyor. Dışarı çok güzel. Ama her şey olabilir. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Güvenlik, emniyet evimizde var. Ama ben dışarıyı pek bilmiyorum ve bu çok fazla etkiliyor beni. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Ev çok güzel bir yer. Rahat, yani temiz. Ben evi daha çok seviyorum. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Yine duygusal açıdan evin anlamıyla ilişkili olarak sığınma sonrası kadınların en fazla zaman geçirdikleri eve yükledikleri anlamlar; geçmişteki deneyimlerle kıyaslanarak belirlenmektedir. Bir zorunluluk nedeniyle göç edildiği için ev imgesi, içine doğulan ve ait olunan toplum üzerinden tanımlanmaktadır. Dolayısıyla ev birçok çalışmada sığınmacıların çoğu için "*köken ülkelerindeki ev*" olarak algılanmaktadır (Buz, 2009a, s. 317; Kinefuchi, 2010, s. 235). Benzer şekilde Birleşik Krallık'ta yaşayan Müslüman mültecilerle yapılan bir çalışmada görüşmecilerden bazılarının evi; "*ev*" (*home*) ve "*vatan*" (*homeland*) kavramlarıyla ilişkili olarak değerlendirdiği, bu çerçevede evin kişinin kendini iyi ve rahat hissedebileceği, ait olduğu bir yer olarak tanımlandığı görülür (Fiddian-Qasmiyeh ve Qasmiyeh, 2010, s. 305). Bu noktada köken ülkede kalan aile üyelerine güçlü duygusal bağlılık hissedildiği görülür (Kinefuchi, 2010, s. 235). Öte yandan bu araştırmada mülteci genç kadınlar evi doğrudan köken ülkelerindeki ev üzerinden değerlendirmemiştir. Uzun süredir Türkiye'de yaşıyor olmak ve aile üyelerinin önemli bir kısmıyla birlikte göç etmenin bu durum üzerinde etkili olduğu düşünülebilir. Ancak yine de köken ülkedeki yaşam koşulları ve güvensizliğe dair düşünceler evin tanımlanma biçimi üzerinde etkili olmuştur. Bu noktada araştırma açısından Boccagni'nin (2017) ifadesiyle gündelik

deneyimin merkezindeki evin en temel niteliğinin güvenlik olduğu görülmüştür. Nitekim ev güvenli bir yer olarak aileyi kötü olabilecek her şeyden korumakta, aileyi birlikte ve güvende tutmaktadır. Lale ve Zambak, göç etmeden önce Afganistan ve İran'daki güvensiz ortam üzerinden evi emniyetli bir yer olarak tanımlamıştır.

Evin içinde bence çok fazla emniyet var. Çünkü babam var, annem var. Dışarıda annem, babam bazı zamanlar yok. Ama kötü insanlar var. Ben bilmiyorum ki insanlar nasıl. İyi insanlar varsa da ben bilmiyorum. Kötü insanlar varsa da ben bilmiyorum. Yani onun için korkuyorum. Afganistan'da Taliban ben okula gittiğim zaman beni tehdit etmişti. O zamanlardan beri hep kafamda var o. Yani dışarı çıktığım zaman onu düşünüyorum. Çok korkuyorum. Hep hatırıma geliyor. Hiç unutmuyorum onu. Ben o zamanlar ikinci ya da üçüncü sınıfa gidiyordum. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Ev iyi bir yer benim için. Çünkü ev yani. Her şeyden, kötülükten aileyi koruyor. Aileyi birlikte güvende tutuyor. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Gündelik yaşamdaki yeri ve önemi üzerinden düşündüğümüzde ise evin gündelik yaşam deneyimleriyle bağlantısı evin anlamının gündelik ev işleri üzerinden tanımlanmasında karşılık bulur. Melek ve Yıldız; evin kendileri için bir şey ifade etmediğini, öte yandan bu hiçbir şey ifadesinin gündelik ev içi sorumluluklarla bağlantılandığı görülür.

Hiçbir şey ifade edemiyor benim için ev. Sadece uyumak için. Keşke her gün dışarı çıkabilsem. Keşke başka bir yere gidebilsem. Ben ev oturmayı sevmiyorum. Çünkü evde oturuyorum ya ev işi yapıyorum ya yemek yapıyorum. Sıkıldım. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Benim için ev hiçbir şey ifade etmiyor. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Yıldız'a hiçbir şey ifade etmiyor derken neyi kastettiği sorulduğunda gündelik ev işlerine dair açıklamalarda bulunduğu görülür.

Ev deyince aklıma ne geliyor...Uyumak.... Aile, sadece çalışmak, yemek yapmak.... İşte ev temizlemek, aynı anda çocukları yani çocuklar çok şey gidiyorlar mesela bir yerlere gelip ayakkabıyla giriyorlar. Yani arkasından temizlemek. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Evde olmanın ne demek olduğunu sorgularken Ahmed (1999, s. 338), evin tanımının değiştiğini söyler. Bu noktada ev genellikle kişinin kendisinin ve ailesinin yaşadığı yer veya kişinin memleketi anlamına gelmektedir. Araştırma bağlamında mülteci genç kadınlar yaşadıkları yer olarak evi, göç sonrasında yaşanan sosyal ve ekonomik zorluklarla bağlantılı olarak ev bulma süreci ve mekânsal koşullar üzerinden değerlendirilmektedir.

Nitekim ev bulma süreci ile başlayan zorluklar, evin tutulmasıyla devamlılık göstermiştir. Özellikle iş imkanlarına erişimin kısıtlı olduğu durumlarda ev eşyalarının temini konusunda da güçlük çekilmiştir. Nitekim Hayal, eşyalarının bazılarını göç ederken getirdiklerini, süreç içinde ev eşyalarını kendisi ve kardeşinin çalışmasıyla yavaş yavaş aldıklarını söylemiştir. Bazı durumlarda komşular ve ev sahibi toplumun üyeleri de mülteci genç kadınlar ve ailelerine destek olmuştur.

İlk geldiğimizde eşya olarak sadece bir halı vardı. Bir de şey yatak, yastık. Onların hepsini biz almıştık Irak'tan getirmiştik. Annem mesela perdeyi Irak'tan getirmiş. Bir de ocak. Bir de buradan tüp almıştık. Böyle kaldık 4 ay, 5 ay. Ondan sonra küçük televizyon aldık. Sonra yavaş yavaş almaya başladık. Şimdi evimiz daha iyi. Çünkü ben bir buçuk yıl çalıştım. Bir de kardeşim de çalıştı. Eşyaları yavaş yavaş aldık. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

İlk başta geldik yani bir hafta hiç eşyamız yoktu. Komşular biraz getirdi, Türkler. Bazılarını kendimiz aldık. Ben o zaman üzüldüm yani. Ben öyle bir şey hiç görmemişim mesela İran'da... Onun için üzüldüm yani. Sonra da kalan eşyaları yavaş yavaş aldı. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Ev bulma süreci ile başlayan ve ev eşyalarının temin edilmesine kadar etki eden, ekonomik zorluklar, evin anlamı üzerinde etkili olmuştur. Bu bakımdan mülteci genç kadınlar için evin anlamı, somut fiziksel şartlar üzerinden değerlendirilmiş olup, evin küçük olması, evde yaşayan kişi sayısının fazla olması ve evin fiziki koşulları gibi hususlar evin anlamına ilişkin değerlendirmelerde etkili olmuştur. Bu noktada duygusal olarak tanımlanan evin anlamının fiziksel ihtiyaçlarla iç içe geçtiği görülür.

Aslında daha iyi olsun istiyoruz evimiz. Ama başka çaremiz de yok. Evimiz çok küçük yani. Biz 6 kişiyiz ve sadece iki oda var. Çok zor gerçekten. Ama büyük evler de çok pahalı. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Evimiz iyi yani. Ama çok soğuk. Şimdiden soğuk başladı. Bir odamız buz gibi. Çok soğuk şu an. İki odaya soba koyuyoruz. Geçen yıl hiç yeterli değildi. Hem kömür çok azdı hem de bir odamız çok soğuktu. Onun için yeterli olmadı kömür. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Yeniden Kinefuchi'nin (2010) sınıflandırmasına dönecek olursak araştırmada ilişkisel anlam; evin içindeki diğerleriyle ve mekânın (evin) dışında olanlarla olan sosyal ve duygusal ilişkiler üzerinden kendini göstermiştir. Yani ev etkileşim ve etkinliklerle şekillenen insan ilişkilerinden oluşmaktadır. Gündelik yaşamda rutin, tekrarlayan ve sıradan etkileşimlerin olduğu ev, ilişkisel anlamda bir yanı sıra ailenin birlikte olduğu,

birlikte vakit geçirdiği bir mekandır. Fiddian-Qasmiyeh ve Qasmiyeh, (2010, s. 305) Müslüman mültecilerle yürüttükleri çalışmada evin anlamının bazı görüşmeciler tarafından ailenin yeri olarak tanımlandığına işaret eder. Araştırmada bu bağlamda evin, aile içi ilişkiler üzerinden anlamlandırıldığı görülür. Ancak Hayal'in dile getirdiği gibi aile olarak evler aynı değildir. Nergis ise ailesinin yaşadığı sağlık sorunları nedeniyle kendisine karşı çok iyi olduğunu dile getirirken evi iyi hislerle ilişkilendirmiştir.

Bence ev.... (düşünüyor), ne olarak, aile olarak mı?..... Ama aile olarak bütün evler aynı değil. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Evde iyi hissediyorum. Çünkü ailem çok iyiler bana karşı. Benim yaşadığım sağlık problemlerinden dolayı ailem çok iyi davranıyor bana. Onlarla problemimiz yok hiç. Birlikte yaşıyoruz ve biz birbirimize çok iyi davranıyoruz. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Evin ilişkisel anlamı aynı zamanda “*bilinmeyen*” ve “*yabancı*” olarak ev olmayan dışarıyla ilişkiyi de içerir. Bu çerçevede evin anlamının dışarı ile kıyaslama üzerinden tanımlandığı görülür (Kinefuchi, 2010). Güvenlikle ilişkili olan ev, bir yanı sıra dışarıyla kıyaslanmaktadır. Aslında evin rahatlıkla ilişkili olarak tanımlanması tam da bu noktaya karşılık gelir. Hayal ve Papatya, evin rahat olmasını, istedikleri gibi davranma, konuşma ve istedikleri gibi giyinme üzerinden şu şekilde aktarmıştır:

Evde olmak diyorum ya rahat. Dışarıda daha sakin olmam gerekiyor, gülmüyorum falan insanları rahatsız etmemek için. Bir de böyle nasıl diyeyim çocuk gibi davranmıyorum. Böyle saçma sapan şeyler yapmıyorum ben dışarıda. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Çok fark var. Evde daha rahat. Yani kıyafet olarak ne istersen giyersin. Ne istersen onu konuşursun. Dışarıda yani öyle değil. Bilmiyorum yani ama ben evi daha çok seviyorum. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Evin dışarıyla ilişkisi üzerinden tanımlanmasında, dışarının belirli koşullar çerçevesinde deneyimlenmesinin etkisi vardır. Bu noktada hem kamusal mekâna çıkış hem de kamusal mekânda bulunmanın süresi ve koşulları vardır. Gökyüzü pek fazla dışarı çıkamadığını, dışarı çıkmak için elle tutulur bir sebep olması gerektiğini ifade etmektedir. Yasemin ise çoğunlukla aile üyeleriyle birlikte dışarı çıktığını dile getirmektedir. Bu çerçevede ev, Yasemin'in ifadesinde görüldüğü gibi neden sevildiği bilinmeyen bir mekân olarak dışarı çıkmanın sınırlı olanaklarına karşısında deneyimlenen mecburi bir mekandır.

Aslında neden sevdiğimi de bilmiyorum ama evde daha çok mutlu oluyorum. Genellikle çıktığımızda annemle babamla ve arkadaşlarımla da ailesiyle pikniğe falan gideriz. Böyle parklarda yeşil olan yerler var. Yani oraya gideriz. Zaten tek başıma dışarı çıkmıyorum pek ben. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Evi seviyorum. Dışarıya çıkmayı... pek de çıkamıyorum. O yüzden de istemiyorum aslında. O yüzden daha iyi evde olmak. Kendi odama girdiğimde yani her şey yapabilirim. Çünkü dışarıya giderken zaten boş yere gidemiyorum. Ailem çok izin vermiyor. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Öte yandan evden dışarı çıkış birçok anlamda kamusal mekânın çeşitli imkanlarını barındıran, anonim halini içerir. Dolayısıyla evden dışarı çıkmak aslında yeni sosyal ağların oluşturulması ve buna bağlı olarak yeni sermayelerin üretilmesine olanak sağladığı gibi birçok farklı olasılık imkanını içeren bir mümkünler alanıdır.

Valla evin içinde olmak çok sıkıcı bir şey. Çünkü aynı kişileri görüyorsun her gün, her saat, her saniye. Ama dışarı çıkarken her saniye başka bir kişi görüyorsun, değişik insanlar. Hava daha çok güzel oluyor. Manzara falan. Yani... nasıl, en azından rutin değiştiriyorsun. Ya da belki yeni şeyler öğreniyorsun. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Evde olmak yani çok zor olmuyor. Ama sadece iş. Evin zaten yemeği temizliği bir şeyi var. Ama mesela dışarıda... orada da iş yapıyorsun. Ben mesela zaten evde kalsam dışarıda iş yapan kimse yok. O bize çok zor geliyor. O yüzden ben gidiyorum. Zaten evde duruyorum onu çok sevmiyorum. Bu karantina oldu birkaç ay falan iş yapmadık, İş yok falan. Evde kaldım, çok zor geçti yani. Evde durmayı çok sevmiyorum. Dışarıda hem bir şey öğreniyorum hem mesela bir iş yapıyorum. Hem de bir ücret alıyorum. Evime aileme falan yardımcı oluyorum. Zaten ev kiralari falan onları veriyorum. Ondan sonra bir şey öğreniyorum. Çalışıyorum. Hem bu spor gibi bir şey. Mesela ben Türkçe bilmiyordum ama mesela işe gittim ki ondan sonra biraz biraz öğrendim. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Kinefuchi (2010) evin anlamını kültürel ve politik olarak da ele almıştır. Kültürel olarak gelenek, kültürel uygulamalar ve anlamlar ifade edilmektedir. Nitekim Papatya, ev içinde ailesiyle kendi dilinde konuşabilmesi üzerinden evi rahat bir yer olarak anlamlandırmaktadır.

Ev çok güzel. Benim için ev dışarıdan daha rahat. Çünkü daha rahat konuşabiliyorum. Yani rahatıma alıyorum. Bir de annem, kız kardeşim onlarla böyle her şeyi konuşabiliyorum. İstedğim her şeyi. Dışarda konuşmuyorum. Çünkü Türkçe konuştuğum zaman insanlar bakabilir. Arapça konuştuğum zaman da burada Arap var diyecekler. Bu Arap falan diyecekler. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Evin politik anlamı ise her zaman arzu edilen aidiyet, güven ve konfor alanını sağlayamamasıdır. Ev, örtük bir şekilde, öznenin çok rahat olduğu, arındırılmış bir aidiyet

alanı olarak inşa edilmiştir. Ancak böyle bir çerçevede ev, eleştirel düşünceye izin vermeyecek kadar tanıdık, güvenli ve rahat olarak görülür. (Ahmed, 1999, s. 339). Bu araştırmada evin dışarıyla ilişkisi çerçevesinde, politik anlamına dair ifadelerin olduğu görülür. Hayal, dışarda olmanın daha iyi olduğunu, iki yıl boyunca babası izin vermediği için hiç çıkmadığı ev üzerinden dile getirmiştir.

Şey kafam sakin, başım sakin oluyor. Hiç kimse kafamda konuşmuyor böyle böyle böyle. Evet daha rahat oluyor dışarıda. Ben kaldım. 2 yıl ben kendim kaldım. Yani ben istedim. Çünkü Türkçem kötüydü. Ama sonra 6 ay dışarıya izin vermiyor babam çıkmak için. Hiç çıkmak için izin vermiyor. O kadar. Yatıyorum, temizlik yapıyorum. Ya yemek bile yemiyordum, az yiyordum. Çok yorulduğum evde. Bir de güneş bile görmedim. Yani çok kötü bir şey. İnsanları görmüyorsun, nefes alamıyorsun. Böyle dar oldu. Yani çok istedim, bir türlü çıkmak istedim. Ama kabul etmedi babam. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Görüldüğü üzere, mülteci genç kadınların özel mekân eve dair anlatıları, “ev” mekanına yüklenen anlamlarla ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda ev ve evin anlamı; Kinefuchi'nin (2010) göçmen kimliği ve ev ilişkisini dinamik bir süreç olarak ele alan duygusal, ilişkisel, kültürel ve politik olarak evin anlamı üzerinden ele alınmıştır. Buna göre mülteci genç kadınlar için evin duygusal anlamı; aidiyet, rahatlık, güvende hissetme gibi yoğun duygular üzerinden şekillenmiştir. Bununla birlikte köken ülkesindeki yaşam koşulları üzerinden eve ilişkin anlam çeşitlenmiştir. Aynı zamanda evin ilişkisel anlamına işaret eden özel ve kamusal mekân arasındaki temasın gündeme geldiği görülmüştür. Bu çerçevede evin ilişkisel anlamı dışarıyla ilişki üzerinden ifade edilmiştir. Evin dışarıyla ilişkisi üzerinden tanımlanması mülteci genç kadınların kamusal mekandaki davranış ve görünüşlerini kontrol etmeyi ve dışarıyla temasın sınırlı olmasına bağlı olarak daha çok evde vakit geçirmek durumunda kalmalarını içermiştir. Bu noktada evin anlamı toplumsal cinsiyet ihtiyacına işaret edecek şekilde güvenlik kaygısı ve evden dışarı çıkabilmenin sınırlı koşulları etrafında şekillenmiştir.

Bununla birlikte evin anlamı, göç sonrasında içinde bulunulan sosyal ve ekonomik koşullar üzerinden ve yine evin ilişkisel anlamına göndermeler içeren aile içi ilişkiler üzerinden ifade edilmiştir. Politik olarak ise, evin her zaman güvenli ve rahat bir mekân olarak tanımlanamadığı görülmüştür. Evin kültürel anlamına dair doğrudan ifadeler olmasa da saha görüşmelerinde ev içinde köken ülkesinin dilinin konuşulduğu ya da köken ülkeye dair gelişmelerin takip edildiği gözlemlenmiştir.

4.1.2.3. Gündelik Yaşamda Ev İçi Pratikler “.....Ama normal rutin gibi olmuş.....”

Genç kadınlar için kamusal mekânın ne şekilde deneyimlendiği özel mekân deneyimiyle ilişkilidir. Bu noktada mülteci genç kadınların özel mekân olarak evi nasıl deneyimlediği, evde nasıl vakit geçirdikleri, kamusal mekâna çıkış üzerinde belirleyicidir. Bu araştırmada mülteci genç kadınların gündelik yaşamlarında ev içinde pratiklerinin gündelik ev içi sorumluluğun yerine getirilmesi ve internet aracılığıyla sosyalleşme üzerinden şekillendiği görülmüştür. Gündelik ev içi sorumluluğun mülteci genç kadınlar tarafından yerine getirilmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin mekân üzerinden yeniden inşasında görünür olmaktadır. Nitekim gündelik yaşamın önemli bir kısmında gündelik ev içi sorumluluklar yerine getirilmekte, bu işler tekrarlayan bir rutin içinde gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla bu bağlamda tartışmayı kadınların görünmeyen emekleri üzerinden ele almak gerekir. Nitekim Sancar (2016, s. 190), cinsiyete dayalı iş bölümünün kadınların ve erkeklerin, eylemlerini ve konumlarını düzenlediğini belirtir. Dolayısıyla cinsiyet bu anlamda, “toplumsal alanın yapısı” (*structure of space*) olarak erkeklere ayrılmış alanların karşısında evin kadınların mekânı olarak tanımlanmasını içerir. Aslında tam da bu noktada, evin cinsiyete dayalı iş bölümü ile ilişkili olarak kadınların mekânı olarak görülmesi, bu mekandaki pratiklerin ayrıca ele alınmasını gerektirir.

Kadınların karşılıksız ev emeği, uzun yıllardır tartışılan bir konudur. Gülnur Acar Savran (2016, s. 13) görünmeyen emek olarak karşılıksız ev emeğini üç kategoriye ayırır. İlk kategori temizlik, yemek, alışveriş gibi ev işleridir. İkinci kategori aile içinde bakım ihtiyacı olan çocuk, hasta ya da yaşlının bakım sorumluluğunun üstlenmesi, üçüncü kategori ise tarımda ya da kentte aile işletmeleri içinde ücretsiz olarak çalıştırılan kadın emeğidir. Bu araştırmada, mülteci genç kadınların gündelik yaşam pratiklerinde önemli bir yer tutan görünmeyen emek, ilk iki kategori üzerinden kendini göstermektedir. Dolayısıyla temizlik, yemek, alışveriş ve aile içindeki bakım ihtiyacını paylaşma ya da bu ihtiyacı üstlenme söz konusudur. Evdeki kişi sayısının fazla olmasına bağlı olarak kardeşlerinden daha büyük olan genç kadınlar, ev içi sorumluluğu anneleriyle paylaşmaktadır.

Evde işte biraz ev işleri yapıyorum. Başka kardeşlerim var. Ama büyük olan üçümüz ev işlerini yapıyoruz. Diğerleri daha küçük. Onlar ev işlerini yapamıyorlar. Biz yani üçümüz yaparız. O kadar iş yok ki yani yaparız. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Anneme yardım ediyorum. Mesela mutfağı topluyorum. Diğer odaları topluyorum, temizliyorum. Ev işlerini yapmak güzel bir şey. Çünkü ev kötü olursa ben duramam. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Anneme yardımcı olmakla falan öyle gün geçiyor yani. Mesela annemle yemek yapıyorum, mutfağı toparlarım ya da ev işlerini yapabilirim. Yani paspaslamak, süpürmek. Annem ne derse onu yaparım. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Diğer taraftan mülteci genç kadınlar, özellikle annelerinin sağlıkla ilgili çeşitli rahatsızlığı nedeniyle gündelik ev içi sorumlulukları yerine getirmek durumunda olduklarını dile getirmiştir. Dolayısıyla annenin yokluğu ya da annenin herhangi bir rahatsızlığı gündelik ev işlerinin sorumlusu olarak mülteci genç kadınların belirlenmesine yol açmaktadır.

Bazen ben yapıyorum bazen de annem yapıyor. Annem işte çok şey ya hani hasta, rahatsızlığı var. Bir de bel ve boyun fitiği var. O yüzden o işlerde ben çok yardım ediyorum. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Anneme yardım ediyorum. Bazı işleri istemiyorum. Yani mesela yemek pişirmek hiç istemiyorum. Ama annem hasta. Onun için ben yapıyorum. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Annenin rahatsız olması ve kardeşlerin küçük olmasına bağlı olarak ev içi sorumluluğun büyük oranda genç kadınlar tarafından üstlenildiği görülür.

Evin işlerini, alışverişi falan ben yapıyorum. Zor oluyor ama zaten yapacak bir şey yok. Çünkü kardeşim küçük, annem yaşlı, yürümüyor, hasta oluyor. Öbür kardeşim var. O da hasta. O yüzden zaten hepsini ben yapıyorum. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Yoruluyorum ama ne yapayım annem de hasta. Bir de kardeşim küçük daha. O da yardım ediyor. Ama çok değil, ders çalışıyor. Çok yardım edemiyor. O yüzden ev işlerini ben yapıyorum. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Aslında tam da bu noktada, gündelik yaşam pratiklerinde önemli bir yeri olan ev ve bakım işleri konusunda mülteci genç kadınların düşünceleri ve takındıkları tavır önemli sorular olarak kendini gösterir. Gündelik yaşam üzerine çalışan feministler, en sıradan faaliyetlerin ki bu sıradan faaliyetler içinde kendisine genişçe yer bulan ev işlerinin ataerki ile ilişkisi üzerinde durmuşlardır. Bu noktada araştırmada ev içi sorumluluğa ilişkin düşünceleri ev içi sorumluluğu gündelik yaşamın en sıradan ve tekrarlanan faaliyeti olarak ataerkiyle ilişkisi üzerinden okumak mümkündür. Gündelik hayat “*en bariz şeyin olduğu yerdir*” (Lefebvre, 2013, s. 55). Bu tekrarlara bariz bir şekilde ev işlerinde rastlamak mümkündür. Çünkü gündelik yaşam, tekrar ve kadınlar arasındaki ilişki en bariz şekilde, gündelik ev işlerinin yerine getirilmesinde karşımıza çıkar. Gündelik yaşamda sürekli tekrar eden bir

rutin olarak ev işlerinin ataerkiyle ilişkisi ise Felski'nin (2000, s. 82), Simone de Beauvoir'e yaptığı atıfla kadınların rutine yapışması ve bu durumun kadınlar için bir yenilik ve yaratıcılık sağlamaması üzerinden görünür olur. Bu araştırmada mülteci genç kadınların gündelik yaşamlarının önemli bir kısmında sıradan ve tekrarlayıcı bir faaliyet olarak ev işlerine zaman ayırdığı görülür. Sıradan, tekrarlayıcı ve rutin bir nitelik taşıyan ev işlerinin doğasını Melek ve Hayal'in ifadelerinde görmek mümkündür. Öyle ki Hayal bu durumu şu şekilde özetler; “*ama normal rutin gibi olmuş.*”

Her gün yapıyoruz yani. İllaki her gün bir şey yapacağız. Evi her gün temizliyoruz. Ya da her gün üç kere bulaşık yıkıyoruz. Annem benim yardım ediyor. Ama normal rutin gibi olmuş. Yani sıkılıyorum ama ne yapayım, yapacak bir şey yok (gülüyor). Pislik mi kalsın diyorum kendi kendime (gülüyor). Eğer temizlik yapmayacağım öyle kalacak. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Sabahtan uyanıyorum. Kardeşimi okula götürüyorum. Kahvaltı yapmıyorum ben. Sadece tabakları falan yıkıyorum. Öğle yemeğini yapıyorum. Ev temizliyorum. Odaları temizliyorum. (Melek, 20Y, çalışmıyor)

Toplumsal cinsiyetle ilişkilenen gündelik yaşamda tekrarlayan bir faaliyet olarak ev işlerinin mülteci genç kadınlar tarafından değerlendirilme biçiminde ise ön plana çıkan iki ana düşünce olduğu görülür. Bu bakımdan ilk düşünce mülteci genç kadınların bir kısmı için ev işlerinin öğrenilmesi gerektiğini ve bu işleri yerine getirmenin kendileri için önemli olduğudur. Bu düşünce, toplumsal cinsiyetin habitus bağlamında oluşması üzerinden değerlendirilebilir. Toplumsal cinsiyet, cinsler arasındaki eşitsiz ilişkileri toplumsal bağlam ve anlamlar üzerinden ele alır. Dolayısıyla cinsiyet yalnızca biyolojik bir özellik olarak ele alınmaz (Sancar, 2016, s. 176-177). Öyle ki Butler (aktaran Sancar, 2016, s.182); toplumsal cinsiyeti bir toplumsal performans türü olarak ele alır. Bu anlamda toplumsal cinsiyetin bir performans olması onun istendiğinde vazgeçilebilir bir şey olduğundan ziyade, toplumsal cinsiyetin birçok zorunlu pratik, ritüel ve habitus bağlamında oluşmasıdır. Cinsiyet özelliklerine sahip bedenler, bu birçok toplumsal performansa bilinçsiz olarak maruz kalır. Dolayısıyla bu çerçevede “*toplumsal cinsiyet bir fiildir*”. Nitekim toplumsal cinsiyet üzerine tartışmalar bu noktada insan bedeninin toplumsal ilişkiler ve toplumsal mekanların uzantısı olarak onlarla şekillenen bir değişken olarak ele alınmasına doğru ilerlemiştir ki bu durum Butler'ın (aktaran Sancar, 2016, s. 183), ifadesiyle şu şekilde özetlenebilir; “*Toplumsal cinsiyet, deneyimlenen toplumsal pratikler bütünüdür.*”

Mülteci genç kadınların gündelik ev içi sorumluluğa ilişkin düşüncelerinde gündelik ev işlerinin öğrenilmesi gerektiği, ilerleyen dönemlerde evlenilmesi durumunda bu tür işlerin zaten yapılacağı ve erkeklerin bu tür işleri yapma konusunda yeterli olmadığı üzerinden şekillenmektedir. Hem toplumsal cinsiyetin deneyimlenen bir toplumsal pratik olması hem de onun habitus bağlamında oluşması üzerinden okuyabileceğimiz bu durum aynı zamanda Bourdieu'nun (2015) şu ifadelerini akıllara getirir: *“Cinselliğe dayalı olarak örgütlenmiş toplumsal düzenin deneyimi genç kadınların bakış açılarını etkiler. Böylece çoğunlukla hâkim bakış açısı olduğu gibi kabul edilir, normal bulunur hatta doğal görülebilir.”*

Bourdieu (2015, s. 121), buradan kaynaklanan habitusun istikrarının cinsiyete dayalı iş bölümündeki istikrarın da etkili olduğunu dile getirir. Bourdieu'nun (2015) tanımladığı hâkim bakış açısının kabulü Papatya'nın ifadesinde şu şekilde karşımıza çıkar;

Ama erkekler yani yapamazlar bence. Benim ağabeyim, babam, küçük kardeşim. Onlar evle ilgili hiçbir şey bilmiyorlar o yüzden. Belki bazı erkekler biliyorlardır. Yani ama bizim ailemiz bilmiyorlar... Yani kadınlar yapsa daha iyi olur zaten. Benim için öyle yani. Bence kadın kendi evini daha iyi biliyor. O yaparsa daha iyi. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Zaten kızlar çok iyi bir şey yani, çok güzel bir şey. Mesela evde oldukları için iyi. Yani kızlar olmasaydı çok kötü olurdu. Çünkü mesela nasıl anlatayım evde kızlar, yemek yapıyor, çocuklara bakıyor. Erkekler hiç böyle şeyler yapamıyorlar. Sadece evi pisletiyorlar. Kızlar bir sürü şey yapıyor ama erkekler hiçbir şey. Yani mesela bizim aşiretimiz diyor ki sadece kızların evde oturması lazım ve temizlik yapması lazım. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Deneyimlenen toplumsal bir pratik olarak toplumsal cinsiyet, gündelik ev işleri kapsamında kadınların karşılıksız ev emeğine ilişkin rollerine atfedilen değerle birleşebilir. Ev içindeki yeniden üretimdeki rollere atfedilen değer kapsamında, kitle iletişimi, eğitim, ailenin beklentileri gibi durumlar gençlik dönemindeki kadınları evlilik ve anneliğe yönlendirir. Kadınlardan anne, ev kadını olmaları beklentisi onların beceri ve beklentilerini geliştirmek üzere edinebilecekleri eğitimin çerçevesini etkiler. Dolayısıyla genç kadınlara bu çerçevede resmi ve gayri resmi eğitim sağlanır. Cinsiyete dayalı iş bölümü ise kadınların doğal olarak sahip olduğu varsayılan yeteneklerini bu bağlamda kullanmaları anlamında devreye girer (Molyneux 2016, s. 148). Yasemin ve Zambak'ın gündelik ev işlerine ilişkin düşüncelerinde ön plana çıkan evlenme durumunda bu işlerin bilinmesi gerektiğine ilişkin düşünce, ev içi rollere verilen değer ve beklentiler üzerinden de değerlendirilebilir.

Bilmem yani anneme yardımcı olmak hoşuma gidiyor. Bir de bu işleri öğrenmek gerekiyor. Hani büyüdüğümüz zaman faydası bize de oluyor. Mesela hiç yapmayanlar var. Sonra şikayetçi oluyor keşke yardım etseydim, keşke yapsaydım diye. İleride kendi evin olabilir ya da evlendiğinde bu işleri yapmak gerekebilir. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Evde ev işlerini yapıyoruz...Çünkü bizim evimizde küçük kız kardeşim var. Onlar da çok şey yapıyor yani. Onlar da çok yaramaz. Bunun için zaten iş çok. Ama ben ev işlerini yapmayı seviyorum. Yani her gün temizlese de olsun, sıkıntı yok yani. Zaten hayat böyle yani, herkes aynı yaşıyor. Bir de bunları öğrenmek gerekiyor bence. Çünkü benim de evim olabilir ileride ve bunları bilmem gerekir. Mesela yemek pişirmeyi öğrenmeyi çok düşünüyorum. Ama bir türlü başlayamadım. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Öte yandan gündelik yaşamda tekrarlayıcı olan ev içi sorumluluk ve işlerine ilişkin ikinci düşünce tıpkı Simone de Beauvoir'ın (aktaran Felski, 2000) ifadesinde gördüğümüz gibi bu işlerin kadınlar için yeni ve yaratıcı bir süreç olmadığı fikri üzerinden şekillenmiştir. Aynı zamanda ev emeği her ne kadar üretken olsa da karşılığı ödenmeyen bir emek olarak değer taşımamaktadır (Delphy, 2016, s. 93). Lale bu durumu şu şekilde dile getirmektedir;

Bence temizlik çok güzel bir şey. Ama temizlik yapması yani bir kadını şey yapıyor. Yani kadın hiçbir şey hissetmiyor. Hep temizliğe bakıyor. Hep temizliği düşünüyor. Bu çok pis, burası çok şey oldu. Hep düşünüyor. Hep kötü bir şeyleri düşünüyor o. Yani istediği şeyleri, rüyalarını düşünmüyor o zaman. Hep evde kalıyor. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Bu noktada genç kadınların gündelik ev işlerinin yerine getirilmesine ilişkin düşüncesi ise yine toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilişkili olarak bu işlere ilişkin sorumluluğun paylaşılması, bu işlerin sürekli kadınlar tarafından yapılmasının onları tekrarlayan bir rutinin içine çektiği üzerinedir.

Valla, ben hiç ev işlerini hiç sevmiyorum. Mesela biri, mesela benim kardeşlerimden biri çay içiyor, tamam bardağı bırakıyor. Yani hiç temizlemiyor. Gidip babam beni çağırıyor. Sen temizle diye diyor. Ben neden temizleyim diyorum, o içti. O işler kızlar için diye diyor. Sinirleniyorum neden sadece kızlar yapıyor diye. Yani erkekler neden yapmazlar? Erkekler yoksa sadece çıkıyorlar, geziyorlar, gelip kıyafetlerini atıyorlar, biz temizliyoruz. Giyiyorlar biz temizliyoruz. Keşke yani hem erkek hem kız, yani ikisi de hep temizleseler. İkisi yardım etseler. (Yıldız,15Y, okula gidiyor)

Çünkü onlar sadece şunu düşünüyorlar. Sadece kızlar yapıyor temizliği, biz yapmıyoruz. Çünkü biz erkeğiz, falanız. Öyle şeyler bence hiç iyi bir düşünce değil, hiç iyi bir fikir değil. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Mekân çalışmalarında kadınların kamusal mekânı nasıl deneyimlediği özel mekân deneyimiyle ilişkili görülmektedir. Bu araştırma da mülteci genç kadınların ev içindeki yaşam pratiklerinin kamusal mekân deneyimiyle ilişkilendiği görülmüş, bu bakımdan özel mekândaki pratikler üzerinde durulmuştur. Mülteci genç kadınların gündelik yaşamlarında ev içindeki pratikleri gündelik ev içi sorumluluğun yerine getirilmesi üzerinden şekillenmiştir. Gündelik ev işlerinin yürütülmesi konusunda ise iki temel düşüncenin ön plana çıktığı görülmüştür. Bu bakımdan ilk düşünce ev işlerinin öğrenilmesi gerektiği ve bu işleri yerine getirmenin kadınlar için önemli olduğu, ilerleyen zamanlarda evlenilmesi durumunda bu tür işlerin zaten yapılacağı ve erkeklerin bu tür işleri yapma konusunda yeterli olmadığı üzerinden şekillenmektedir. Bir diğer düşünce ise gündelik ev işlerinin kadınları rutine çektiği ve yaratıcılıklarını engelliğine ilişkindir.

4.1.2.4. Ev İçinde Üretilen Sanal Mekân “Yani ben çok dışarı çıkamadığım için çok böyle arkadaşlarım falan yok. O yüzden bir şey merak ettiğimde kendim internette araştırırım genelde. Çünkü burada kimse yok yani. Bana yardım edecek öyle hiç kimse yok.”

Gündelik yaşamda ev içindeki yaşam pratiklerinde karşımıza çıkan bir diğer konu ise Felski'nin (2000, s. 85) ifadesiyle gündelik mekân deneyiminin teknolojiye etkilenmesine işaret etmektedir. Gündelik ev işlerinin yanı sıra mülteci genç kadınların özel mekân olarak evde, çevrimiçi ortamlar ve çeşitli sosyal medya uygulamalarında vakit geçirdikleri görülür. Bu kapsamda yarı kamusal mekân olarak mahalleden çok bu tür sanal mekânların ön plana çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kamusal mekâna çıkışın sınırlı olduğu durumlarda çevrimiçi uygulamalar ve sosyal medya, bir sosyalleşme aracı olarak kullanılmaktadır. Ancak bununla birlikte Türkçe dil yeterliliğinin geliştirilmesi, başka diller öğrenme ya da genç kadınların kendilerini geliştirmek istedikleri çeşitli alanlarda sosyal medya ve internet erişimine başvurdukları görülür. Dolayısıyla çevrimiçi ve sosyal medya uygulamaları iki nedenle kullanılmaktadır. Bunlardan ilki işlevsel bir amaç doğrultusunda kullanılmasıdır. Türkçe dil yeterliliği kazanmak, okul derslerinde destek almak ve kamusal mekânda erişim zorluğu yaşanan kurs ve çeşitli aktivite imkanlarına erişim bu kapsamda değerlendirilmiştir. Dil öğrenimi

konusunda çevrimiçi ortamların kullanımını Nergis, Yıldız ve Sümbül şu şekilde ifade etmiştir;

Ben evdeyken bazen İngilizce çalışıyorum, bazen Türkçe çalışıyorum. Yani çoğu zamanım bu şekilde geçiyor. İnterneti falan genellikle bir şeyler öğrenmek için kullanıyorum... Dil öğrenimi için kullanıyorum. Türkçe ve İngilizce öğrenmek için. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Son zamanlarda İspanyolca öğrenmeye karar verdim. İşte internetten bakıyorum öğrenmek için. (Yıldız,15Y, okula gidiyor)

Yani evde mesela İngilizce öğreniyorum. Film izliyorum internetten, telefonda yani. Çünkü televizyonum yok yani burada. İngilizceyi internetten çalışıyorum. Başka bir şey yok. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Çevrimiçi uygulamaların birçok farklı alanda kullanıldığı görülür. Bu noktada işlevsel bir amaç olarak, kamusal mekânda sınırlı olan kurs imkanlarına erişim konusunda da çevrimiçi imkanlardan yararlanılmaktadır. Kasımpatı ve Zambak resim, dans, spor gibi çeşitli kişisel gelişim aktivitelerine çevrimiçi uygulamalar aracılığıyla ulaşılmaktadır.

Daha önce hiç kursa gitmemiştim. Resim kursuna evde çalışmışım. Yani internetteki videolardan. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Yani zaten her gün youtube'a bakıyorum ya da internete. En çok ben mesela müzik dinliyorum youtube'dan. Danslara mesela bakıyorum. Gitar öğrenmek için çok bakıyorum. Sonra resim öğrenmek için çok bakıyorum. Bir de spor olarak mesela tekvando, karate, boks gibi, öyle şeylere bakıyorum. (Kasımpatı, 18Y, okula gidiyor)

Mülteci genç kadınların gündelik ev içi pratiklerinde önemli yer tutan çevrimiçi uygulamaların kullanım amaçlarından bir diğeri ise uluslararası koruma kapsamında, üçüncü bir ülkeye göç durumlarının olmasıdır. Bu kapsamda Papatya çevrimiçi uygulamaları, göç edilmesi planlanan ülkenin koşulları hakkında bilgi edinmek amacıyla kullanılmaktadır.

Ben mesela videolar izliyorum youtube'dan...Bazı kişiler Amerika'da yaşıyorlar. Onlar videolar çekiyorlar. Oradaki yerleri gösteriyorlar. Mesela onları izliyorum. Amerika'daki hayatla ilgili mesela gösteriyorlar öyle. Belki gidebiliriz biz de. O yüzden öğrenmek için ben de izliyorum. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Çevrimiçi uygulamalara başvurulmasının bir diğer nedeni ise bu platformların sorunlardan uzaklaşmayı ve aynı zamanda çeşitli sorunlara da çözüm bulmayı sağlayan sanal mekanlar olarak görülmesidir.

Çünkü çoğu zaman birçok sorunumu bu şekilde unutuyorum ve daha iyi oluyorum. Çünkü birçok sorun olabiliyor ve insanlar çeşitli öneriler verebiliyor internette. Bu tür nedenlerle internetin iyi olduğunu düşünüyorum. Bu şekilde düşündüğümde bence gayet iyi bir şey. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Öte yandan mülteci genç kadınların internete erişim sağlayacakları teknolojik imkanları kısıtlıdır. Bu doğrultuda kimi zaman aile üyelerinden birinin sahip olduğu telefon, diğerleri tarafından dönüşümlü olarak kullanılmaktadır.

Öyle oturuyoruz yani. Evde zaten bir tane telefon var. O da size anlattım ben resim bakıyorum ya da gitar öğrenmek için bakıyorum. Mesela bir saat ben bakıyorum, bir saat ablam bakıyor. Öyle bir şey yani. (Zambak 16Y, okula gidiyor)

Kendi telefonumdan giriyorum. Bana İran'da telefon almıştık. Şimdi yeni hat aldım. Annemin telefonu ve babamın var. Küçük kardeşlerim internete gireceği zaman annem ve babam telefonu veriyor. Bazen de ben veriyorum. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Diğer taraftan çeşitli çevrimiçi uygulamaların kullanımı boş zamanın değerlendirilmesi ihtiyacı üzerinden okunabilir. Mekânsal ihtiyaçları Max-Neff'in İnsani İhtiyaçlar ve Giderilmesi Matrisi ile birlikte ele alan Gencer (2020, s. 44-45) mekânı insan hakları ve sosyal adalet bağlamında tartışırken boş zaman ihtiyacını; eğlenme ve boş zamanın nitelikli bir şekilde değerlendirilmesi hususunda yararlanılabilecek mekân ve çevreyi içerecek şekilde ele alır. Bu noktada mülteci genç kadınların boş zaman ihtiyacını karşılayacak mekânların eksikliği içinde ve bu mekanlara erişim konusunda sınırlı imkanlara sahip olduğu görülmektedir.

Boş zaman ve sosyal hizmet ilişkisini tartışan Demirci (2020, s. 119) günümüzde boş zamanı mekânsal anlamı olan bir kavram olarak değerlendirildiğini dile getirmiştir. Öte yandan boş zamanın kendisi, birçok noktada toplumsal cinsiyetle ilişkilidir. Zira çeşitli mekânsal görünümde kadınlar, erkeklere nazaran kamusal mekânı deneyimleme konusunda daha dezavantajlı durumdadır. Öyle ki boş zamana ilişkin ilk tartışmalarda, boş zaman ve boş zaman aktivitelerinin kamusal ve özel alan arasındaki ayrımı belirginleştirerek, iş ve ev dışındaki zaman ve mekânı içerecek şekilde kullanıldığı görülür. Böylesi bir bölünmede zamanının önemli bir kısmını ev içinde geçiren kadınlar için boş zamanın mekânı ve zamanı da belirsizleşmiştir. Nitekim ev içindeki bakım sorumluluğu ve gündelik ev işleri özel ve kamusal olan arasındaki sınırın altını iyice çizerken, ev temelli aktiviteleri ön plana çıkarmıştır. Dolayısıyla bu durum boş zaman aktiviteleri ve boş

zamanın değerlendirilmesinde “*farklı mekansal kullanımlarının cinsiyetlendirilmesine*” ve boş zaman gibi aktivelerin mekânı ve zamanının kadınlar için muğlaklaşmasına yol açmıştır (Demirci, 2020, s. 120-121). Durumu bu perspektifle ele aldığımızda boş zamanın nasıl tanımlandığı, ne şekilde değerlendirildiği toplumsal cinsiyet açısından ayrıca önem taşır.

Zira araştırmada, mülteci genç kadınların gündelik yaşamlarının önemli bir kısmını ev içi pratiklerde bahsedildiği üzere ev mekânında gündelik ev işleri ve bakım sorumluluğu ile geçirdiği görülmüştür. Bununla birlikte boş zaman deneyimi mültecilik ve toplumsal cinsiyet faktörünün kesişiminde şekillenmektedir. Nitekim söz konusu mülteciler olduğunda boş zaman olgusunun değişime uğradığı vurgulanmaktadır. Bu noktada sığınmacı erkeklerin uzun saatler çalıştığını ve onlar için gerçek bir boş zamandan bahsetmenin zor olduğuna işaret edilirken, kadınlar için boş zamanın akrabaları ziyaret veya çarşı, pazara çıkış ile şekillendiği ifade edilmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki tıpkı toplumsal cinsiyet ve boş zaman deneyimi ilişkisinde olduğu gibi mültecilik ve boş zaman deneyimi ilişkisinde de ev temel mekandır. Dil engeli ve yoksulluğun bu durum üzerinde belirleyici olduğunu ifade etmekle birlikte boş zamanın tüketimle ilişkisi üzerinden sığınmacının taktığı olarak evde zaman geçirdiği de dile getirilmektedir. (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016a, s. 158; Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016b, s. 1085).

Öte yandan araştırma aynı zamanda boş zamanın mekânsal olarak cinsiyetlendirilmesinin ötesine geçerek, boş zaman ihtiyacının içinde bulunan koşullar etrafında alternatif yöntemler üzerinden giderildiğini göstermiştir. Bu yöntemler arasında ön plana çıkanlar ise çevrimiçi uygulamalar ve sosyal medya hesaplarıdır. Dil öğrenme, ya da çeşitli kurslara katılım sağlama ve gündelik yaşam sorunların uzaklaşmak amacıyla kullanılan bu yöntem, aynı zamanda yeni arkadaşlık ilişkilerinin kurulması, var olan arkadaşlık ilişkilerinin sürdürülmesi ve boş zamanın değerlendirilmesi amacıyla kullanılabilir. Bu bakımdan çevrimiçi uygulamalar ve sosyal medya, boş zamanın toplumsal cinsiyet ve ekonomik koşullarla ilişkisinin ötesinde, “*farklı mekânsal kullanımların cinsiyetlendirilmesi*”ini (Demirci, 2020) aşarak yeni imkanlar ve fırsatlar yaratmıştır. Mülteci genç kadınların ev içi pratiklerinde önemli yer tutan çevrimiçi uygulamalar bu

bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Öyle ki gündelik yaşamda sıklıkla vakit geçirilen bu platformlarda boş zamanın değerlendirilme biçimine dair ifadeler görülmektedir.

Genelde şeyi takip ediyorum ne diyorsunuz siz ona, ünlü sayfaları. Yani şey genel bir şeyler. Mesela yemek sayfaları, elbise sayfaları, makyaj sayfaları onların hepsine bakıyorum. Bir de şey mesela make up artist bayanlar var ya onlara bakıyorum. Onların elbisesi nasıl, ne giyiyorlar, belki onlardan fikir alıyorum elbise aldığım zaman, bir şey yaptığım zaman. Bir de yemek, onlar iyi yemek yapıyorlar. Ben de izliyorum yapıyorum tarifler falan hep evde. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Youtube'da yani işte. Zaten benim en sevdiğim hani böyle makyaj falan yapıyorlar. Onlar çok güzel, onları takip ediyorum. Sonra böyle alışveriş yapıyorlar. Onları çok izliyorum. Yani mesela böyle gidiyorlar, geziyorlar, alışveriş yapıyorlar. Onları çok seviyorum. En sevdiğim şey bu zaten. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Araştırma açısından bir diğer önemli nokta ise çevrimiçi uygulamaların yeni sosyal sermayeler oluşturmaya ya da mevcut sosyal sermayeleri genişletmeye imkân vermesidir. Nitekim boş zamanın değerlendirilme biçimi bireylerin psikolojik, sosyal ve fiziksel iyilik hallerine katkı sağlamakla birlikte, sosyal sermaye ile ilişkilidir (Demirci, 2020, s. 119). Bu bakış açısıyla boş zaman ihtiyacının karşılanması ve boş zaman aktivitelerine erişimde çevrimiçi uygulamalar, mülteci genç kadınlar için sosyalleşme aracılığıyla iyilik hali ve sosyal sermayeye katkı sağlayarak bir güçlenme olanağı oluşturan alternatif sanal mekanlar olarak değerlendirilebilir. Nitekim araştırmada çevrimiçi uygulamaların bir diğer kullanım amacı, kamusal mekandaki sınırlı sosyalleşme olanaklarının genişletilmesine yönelik kullanılmasıdır. Kamusal mekâna katılımın sınırlı olmasına bağlı olarak akranlarla arkadaşlığın da sınırlı olması, çevrimiçi uygulamalara yönelme konusunda etkilidir. Gökyüzü, bu durumu şu şekilde dile getirmektedir;

Yani ben çok dışarı çıkmadığım için çok böyle arkadaşlarım falan yok. O yüzden bir şey merak ettiğimde kendim internetten araştırırım genelde. Çünkü burada kimse yok yani. Bana yardım edecek öyle hiç kimse yok. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Kamusal mekân deneyiminin sınırlılığı ve arkadaşlık ilişkilerinin de bu bağlamda sınırlı olmasına bağlı olarak çevrimiçi uygulamaların, göç edilen ülkedeki akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinin yürütülmesi amacıyla kullanıldığı görülür. Bu noktada çevrimiçi uygulamalar, göç edilen ülkedeki ilişkilerin devamı üzerinden mülteci genç kadınların sosyalleşmeleri, akrabaları ve arkadaşlarıyla irtibat kurmalarına olanak sağlamaktadır.

En fazla telefonla vakit geçiyor. Ben televizyon izlemiyorum hiç. Telefon daha iyi. İnternette geziyorum bazı uygulamalar var herkesin bildiği. Sonra Irak'ta bir arkadaşım vardı. Yani hala onunla konuşuyorum mesela. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Akrabalarım ile konuşuyorum, teyzelerimle konuşuyorum internetten. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Ben sadece arkadaşlarımla konuşuyorum. İran'da arkadaşlarım çok fazla var. Onlarla görüşüyoruz. Sonra da mesela babaannem, halam filan onlarla konuşuyorum. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Öte yandan çevrimiçi uygulamalar salt göç edilen ülkedeki arkadaşlık ve akrabalık ilişkilerinin devam ettirilmesi amacıyla kullanılmamaktadır. Wunker (aktaran Kern, 2019, s. 75), kadınlar arasındaki arkadaşlığın yeni bir dünya yarattığını söyler. Bu noktada dünya yaratmak ifadesi, her şeyin başka türlü gelişebileceği mekanları hem hayal etme hem de bu mekanları yaratma sürecine karşılık gelir. Bu noktada Hayal'in ifade ettiği gibi yeni insanlarla tanışma anlamında çevrimiçi uygulamalara başvurulduğu görülmektedir.

Bazılarında sadece aile, akraba var. Bir de şey bazısında sadece sosyal medya arkadaşlarım var. Yani internetten tanıştığım onlar. Yani böyle yüz yüze görmedim onları. Sadece internetten. Ben ekliyorum onlar da beni ekliyor. İkimiz de takip ediyoruz. Zaten şey var internette 5 arkadaşım var. Kız arkadaşlarım onlar. İnternette tanıştık. Sonra arkadaş. Benim eski hesabımda çok takipçim vardı. Onlar da beni eklediler. Hesabım çok takipçi olduğu için. Ondan sonra tanıştık ve hala konuşuyoruz. Normal kızlar grubu. Yani kızlar mesela elbise fotoğrafı atıyor, ayakkabı fotoğrafları, makyaj fotoğrafları. Bir de mesela bir tane kız diyor ki saçlarımı şu renk yapacağım ne dersiniz falan. Böyle bir şeyler konuşuyoruz. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Melek, bu şekilde göç ettikleri ülkeden kendi yaşlarında tanıştığı kişilerle görüştüğünü, gündelik yaşamlarını birbirlerine anlattıklarını şu şekilde dile getirmiştir;

Ben önceden hiç güvenmiyorum onlara. Yavaş yavaş şimdi iki tane arkadaşım var, üç hatta. Onlar bir hesap yani 3 tane kız. Onların ailesini bile tanıyorum. Annemle onun annesi tanıştı, konuştu. Kız kardeşim de tanıştı onunla. Yani aile olarak da arkadaş da olduk. Onlar Irak'ta yaşıyor. Sonra her şeyi anlatıyoruz birbirimize. Yani günde ne olduysa falan her şeyi anlatıyoruz. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Öte yandan daha önce de bahsettiğimiz gibi, çevrimiçi uygulamalar üzerinden tanışılan insanlara karşı temkinli yaklaşma ya da bu şekilde kurulacak bir arkadaşlığı doğru bulmayan genç kadınlar da vardır. Bu çerçevede çevrimiçi uygulamaların hem yeni insanlarla tanışmaya imkân sağlayacak kadar yakın hem de güvenliği tehdit edebilecek herhangi bir duruma karşı da uzak ve sınırdaki tutulduğu söylenebilir. Çevrimiçi ortamlarda

tanışılan insanlara karşı duyulan güvensizlik ise birçok noktada toplumsal cinsiyet ilişkileriyle bağlantılıdır. Nitekim, şiddet, taciz korkusu ya da tecavüze ilişkin fikirler ve duyulan haberler genç kadınların bu tür arkadaşlıklardan uzak durmalarında etkilidir.

Eğer iyi insansa evet arkadaş olacağız. Ama internette kimseyi tanımıyorum. Yani mesela şey yapıyorlar, kötü şeyler. Çünkü haberde söylemişti. Afganistan'ın haberinde söylemişti. Bir kızı telefonda çağırmışlardı bir yere. Demişler ki sen buraya gel ben de oraya geleceğim. Ama onlar tek gelmemiş. Birkaç kişi beraber gelmişler. Birkaç erkekler beraber gelmişler. O kızı çağırmışlar. Sonra o kıza beş kişi tecavüz etmiş. Onun için ben çok korktum. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Ama bazen tanımadığın insanlar seni arkadaş olarak ekleyebilir. Ama o zaman ben bunu sileceğim yani. Öyle bir şey olursa onu sileceğim yani. Çünkü güvenemezsin. Bu dünya öyle yani...Benim de arkadaşım hiç yokken ben hiç böyle kişileri kabul etmedim. Yani bence bu çok doğru değil. Öyle düşünüyorum ben yani neden, nereden anlayacağım bu doğru mu söylüyor, yalan mı söylüyor yoksa. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Çünkü tanımıyorum yani ne yapayım tanımadığım kişileri. Kızları bazen kabul ediyordum yani...Ama erkekleri kabul etmiyorum. Yok her türlü tanımadığım erkekleri kabul etmiyorum. Böyle bir şeye gerek yok bence. Tanımadığım erkekler güvenli mi değil mi ben bilmiyorum. Ben bilmiyorum nasıl bir erkek acaba. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Biz onlarla hiç konuşmuyoruz. Yani güvenli değil. Sen bilmiyorsun mesela sahte hesaplar da var. Telefonun arkasında kim var bilmiyorsun onun için. O yüzden gerçek hayatta konuşmak, tanışmak daha iyi. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

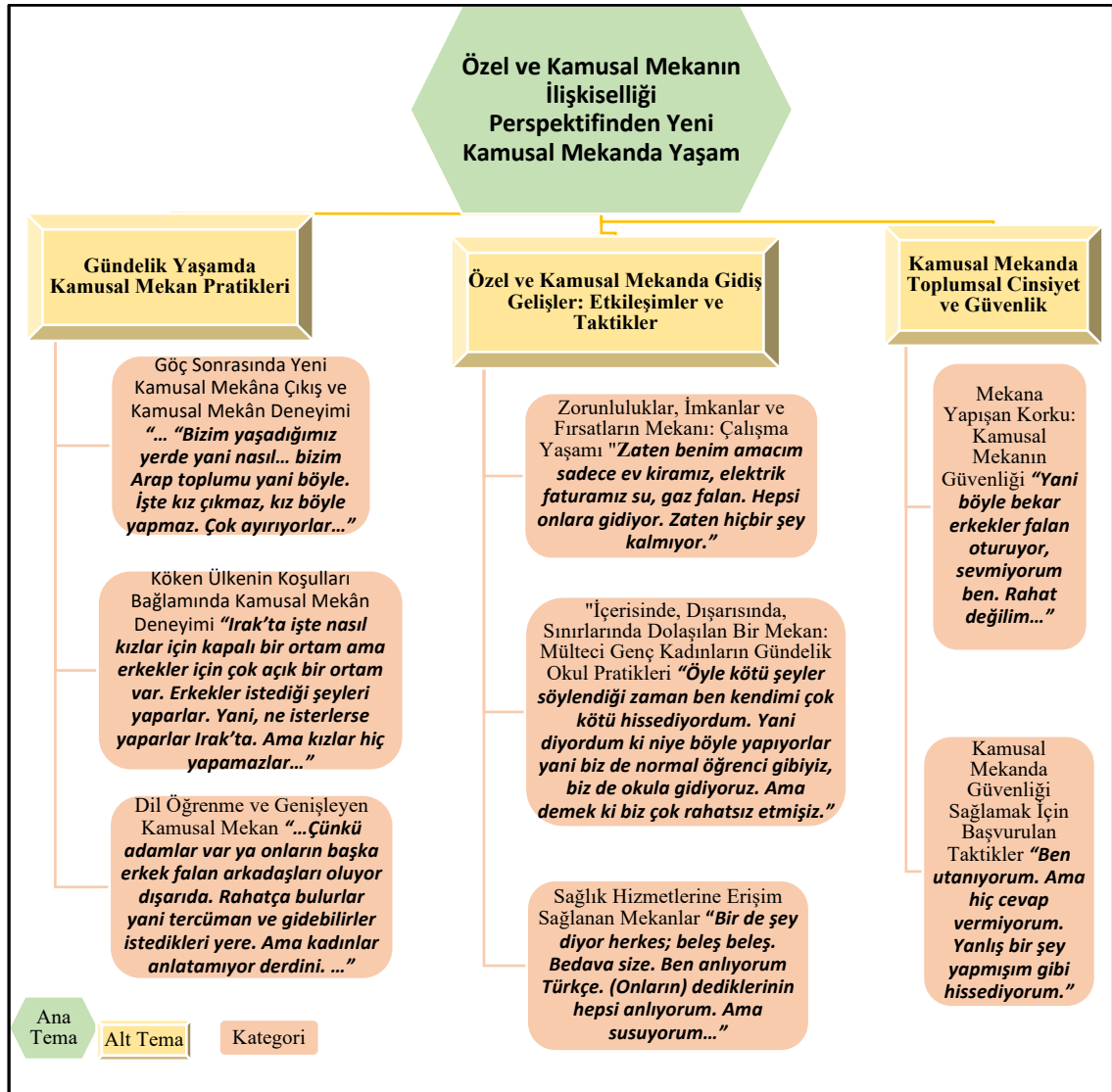
Gündelik yaşamda ev içindeki yaşam pratikleri kapsamında ön plana çıkan bir diğer konu gündelik mekân deneyiminin teknolojiden etkilenmesiyle ilişkilidir. Gündelik ev işlerinin yanı sıra mülteci genç kadınların özel mekân olarak evde, çevrimiçi ortamlar ve çeşitli sosyal medya uygulamalarında vakit geçirdiği, yarı kamusal mekân olarak mahalleden çok sosyal medya ve internet erişiminin ön plana çıktığı görülmüştür. Kamusal mekâna çıkışın sınırlılığı, ekonomik koşullar gibi faktörlerin etkisiyle çevrimiçi uygulamalar ve sosyal medya, sosyalleşme ihtiyacının karşılanması için kullanılmaktadır. Ancak bununla birlikte Türkçe dil yeterliliğinin geliştirilmesi, başka diller öğrenme ya da genç kadınların kendilerini geliştirmek istedikleri çeşitli alanlarda sosyal medya ve internet erişimine başvurdukları görülür. Aynı zamanda işlevsel bir amaç olarak, kamusal mekânda sınırlı olan kurs imkanlarına erişim konusunda da çevrimiçi imkanlardan yararlanılmaktadır.

Boş zaman deneyiminin mültecilik ve toplumsal cinsiyet faktörünün kesişiminde şekillendiği görülmüştür. Mülteci genç kadınlar sosyalleşme ve boş zamanın değerlendirilmesine yönelik ihtiyaçlarını alternatif yöntemler üzerinden gidermeye çalışmaktadır. Bu yöntemler arasında ön plana çıkanlar ise çevrimiçi uygulamalar ve sosyal medya hesaplarıdır. Dil öğrenme, çeşitli kurslara katılım sağlama, gündelik yaşamın sorunlarından uzaklaşma, yeni arkadaşlık ilişkileri kurma ve var olan arkadaşlık ilişkilerini sürdürme amacıyla bu “*sanal mekanlara*” başvurulmaktadır. Bu bakımdan çevrimiçi uygulamalar ve sosyal medyanın, boş zamanın toplumsal cinsiyet ve ekonomik koşullarla ilişkisinin ötesinde, “*farklı mekansal kullanımların cinsiyetlendirilmesi*”ini (Demirci, 2020) aşarak yeni imkanlar ve fırsatlar yarattığı görülmüştür. Diğer taraftan çevrimiçi uygulamalar aracılığıyla yeni sosyal sermayeler oluşturulmuş ya da mevcut sosyal sermayeler genişletilmiştir. Nitekim bu çerçevede mülteci genç kadınların kamusal mekâna katılım ve akran arkadaşlığının sınırlı olmasına bağlı olarak sınırlı sosyalleşme olanakları genişletmek için çevrimiçi uygulamalara yöneldiği görülmüştür

4.2. ÖZEL VE KAMUSAL MEKANIN İLİŞKİSELLİĞİ PERSPEKTİFİNDEN YENİ KAMUSAL MEKANDA YAŞAM

Analiz kapsamındaki ikinci tema gündelik yaşamda kamusal mekân pratiklerinin nasıl şekillendiğini, özel ve kamusal mekânın geçişkenliğinde gündelik yaşamın uğrak mekanları ve bu mekanlardaki etkileşim ve taktikler ile toplumsal cinsiyet ve güvenlik ilişkisi temelinde kamusal mekân deneyimini içerecektir (Şekil 3).

Şekil 3: Özel ve Kamusal Mekânın İlişkiseliliği Perspektifinden Yeni Kamusal Mekânda Yaşam Tema Haritası

4.2.1. Gündelik Yaşamda Kamusal Mekân Pratikleri

Gündelik yaşamda kamusal mekân pratikleri göç sonrasında yeniden yerleşim sürecinde mülteci genç kadınların kamusal mekâna ne şekilde, hangi koşullar altında çıkabildiğini ve kamusal mekâna nasıl deneyimlediğini içermektedir. Bu noktada hem göç sonrasındaki yaşam deneyimleri üzerinden kamusal mekân deneyimi ele alınmış hem de köken ülkenin koşulları çerçevesinde kamusal mekân deneyimi üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte mülteci genç kadınlar için dil öğrenme sürecinin kamusal mekânın sınırlarını genişletme anlamında kritik bir noktada olduğu görülmüştür. Bu çerçevede gündelik yaşamda kamusal mekân pratikleri; göç sonrasında yeni kamusal mekâna çıkış ve kamusal mekân deneyimi, köken ülkenin koşulları bağlamında kamusal mekân deneyimi ve dil öğrenme ile genişleyen kamusal mekân üzerinden ele alınacaktır.

4.2.1.1 Göç Sonrasında Yeni Kamusal Mekâna Çıkış ve Kamusal Mekân Deneyimi “... *“Bizim yaşadığımız yerde yani nasıl... bizim Arap toplumu yani böyle. İşte kız çıkmaz, kız böyle yapmaz. Çok ayırıyorlar...”*

Göç sonrasında yeni kamusal mekânda yaşam, hareketlilik ve kamusal mekân pratikleri birçok noktada toplumsal cinsiyet ilişkilerinden etkilenmekte, bu durum ise mekanla ilişkili toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu çerçevede mülteci genç kadınların yeni kamusal mekâna hangi sebeplerle çıkabildiği ve kamusal mekânı nasıl deneyimlediği önemli sorular olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu araştırmada mülteci genç kadınların kamusal mekâna çıkışlarının, işlevsel nedenler etrafında şekillendiği görülmüştür. Bunun anlamı, temel ve acil gereksinimleri karşılamak amacıyla kamusal mekâna çıkılmasıdır. Bu kapsamda mülteci genç kadınların Türkçe kursu olanaklarını araştırmak, evin ihtiyaçlarını gidermek için market, çarşı vb. erişim sağlamak ve gündelik yaşamda temel ihtiyaçlarla ilişkili hizmetlere ulaşmak için okul, hastane veya iş yerine gitmek için kamusal mekâna çıktığı görülmektedir.

Bahsi geçen nedenlerin yanı sıra göç edilen ilk yıllarda dil öğrenimi ve kimlik kaydı süreci hakkında bilgi edinme konusunda sivil toplum kuruluşlarına ulaşmak için ilk kez evden

dışarı çıkıldığı görülmektedir. Göç sonrasında Gül, kimliklerini almak için Emniyet'e giderken, Melek ve Nilüfer, ilk kez Türkçe kursu için evden dışarı çıkmıştır.

İlk zaman geldiğimizde kimlik için emniyete gittik. O yüzden dışarı çıktım ben. (Gül, 19Y, çalışıyor)

İlk kez Asam'a gitmişim. İlk defa Türkçe kursu için Asam'a gitmişim. O zaman dışarı çıkmışım. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Mesela ilk zamanlar kursa gitmişim Halk Eğitim'e. Türkçe kursu için kaç defa, defalarca yani yalnız çıktım ben. Kursa gittim. İlk zamanlar bilmiyordum. O zaman Afganlar bana söyledi. Bana gösterdiler kursun yerini. Beni oraya götürdüler. Çünkü ben Türkçeyi bilmiyordum mesela öğretmene nasıl söyleyeceğim beni derse alın ya da beni kursa alın diye. İşte o zaman onlar beni götürdü oraya. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Bununla birlikte gündelik temel gereksinimlerin karşılanması noktasında alışveriş için kamusal mekâna sıklıkla çıkmanın belirgin bir şekilde ön plana çıktığı görülmektedir. Öte yandan gündelik yaşamın bu rutin pratiğini, kamusal mekânın ne şekilde deneyimlenebildiği düşüncesi üzerinden değerlendirmek mümkündür. Hollandalı-Faslı genç kadınlarla yürütülen bir araştırmada, kamusal mekânda genç kadınların daha az görünür olduğuna dikkat çekilmektedir. Araştırmaya göre genç kadınlar fiziksel olarak kamusal mekânda görünürdür. Öte yandan kamusal mekandaki bu fiziksel görünüş yalnızca bir yerden başka bir yere gidişi ifade etmektedir (Wijntuin ve Koster, 2018, s. 282; Marshall, 2015). Bu araştırmada da benzer şekilde mülteci genç kadınların, kamusal mekânda belirli koşullar bağlamında görünür olduğu karşımıza çıkmıştır. *"Bir yerden başka bir yere gidiş"* durumunda olduğu gibi mülteci genç kadınların kamusal mekâna çıkış nedenleri, işlevsel nedenler üzerinden şekillenmektedir. Çünkü Wijntuin ve Koster'in (2018, s. 284) belirttiği gibi çeşitli kültürel normlarda, genç kadınların veyahut kız çocuklarının açık bir sebep olmadan kamusal mekânda bulunmaları uygun görülmemekte ve kamusal mekâna çıkışları sınırlandırılmaktadır. Araştırmada kamusal mekâna çıkış nedeni olarak belirgin bir şekilde alışveriş yapmak ve evin ihtiyaçlarını karşılama durumundan bahsedilmiştir. Bu bağlamda alışveriş yapmak kamusal mekâna çıkmak ve orada bulunmak için işlevsel ve meşru bir neden olarak temel ihtiyaçların karşılanmasına hizmet etmektedir. Mimoza'nın ifadesinde görüldüğü üzere, kamusal mekânın deneyimlenmesi *"bir şeyin lazım olması"* üzerinden gerçekleşmektedir. Yine benzer şekilde Menekşe, Papatya Kasımpatı ve Hayal genellikle alışveriş yapmak için kamusal mekâna çıkmaktadır.

Markete gitmişim ilk kez. Yani bir şey lazım olmuştur gitmişimdir öyle. Bir yerlere gitmişimdir yani. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Mesela annem bazen bir şeyler istiyor ev için. Onunla gidiyoruz. Biz alışveriş için çıkıyoruz zaten. Bazen de ben kendim bir şeyler istiyorum. O zaman da yine annemle alışveriş gidiyorum. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Alışveriş için gidiyoruz genelde. Biz annemle alışveriş yapmak için gidiyoruz dışarı. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Zaten ya çarşıya gidiyorum ya markete gidiyorum. Bunun için dışarı çıkıyorum. (Kasımpatı, 18Y, okula gidiyor)

Alışveriş yapmak içi bir de pazara gitmek için çıkıyorum çoğu zaman. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Bu noktada ev için alışveriş yapılması kamusal mekânda vakit geçirmenin meşru bir nedeni olarak ifade edilebilir. Ancak bu çerçevede mülteci genç kadınlar için kamusal mekânda gezinmek, amaçsızca dolaşmak, yürüyüş yapmak ya da başkalarıyla sohbet etmek işlevsel nedenler olarak görülmez. Dolayısıyla mülteci genç kadınlar genellikle alışveriş yapmak, faturaları yatırmak veyahut emniyete gitmek gibi yine işlevsel olarak değerlendirilebilecek nedenlerle kamusal mekâna çıkmaktadır. Zambak'ın ifade ettiği gibi “*dışarıda ne iş varsa onu yapmak*” için veya Nergis'in ifadesiyle “*gerekli olduğu zaman*” çıkmaktadır.

Mesela ekmek almaya çıkıyorum. Ya da marketten bir şeyler almak için çıkıyoruz. Ondan sonra mesela dışarıda ne işim varsa gidip onu yapacağım yani. Mesela faturaları yatırıyoruz. Ya ben gidiyorum ya ablam gidiyor ya da annem gidiyor. Çünkü babam Türkçe bilmiyor yani. Annem de çok az biliyor. Onun için ya ben ya da ablam gidiyor. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Alışveriş için çıkıyorum. Yani evimize bir şey lazımsa onun için çıkıyorum. Başka bir yere çıkmıyorum.... Yani gerekli olduğunda çıkıyoruz. Ben çok dışarı çıkmıyorum yani. Bazı zamanlar sadece biraz yemek ve ihtiyaç duyduğumuz diğer şeyleri almak için çıkıyorum. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Gökkuşığı da bazen komşularının evlerine gitseler de alışveriş ve temel hizmetlere erişimi sağlayan hastane ve emniyete gitmek dışında pek fazla evden dışarı çıkmadığını aktarmaktadır.

Alışveriş için yani çıkıyoruz. Sadece alışveriş, işte o kadar. Bir de mesela bugün hastaneye gittik, emniyete gittik. Zaten pek fazla dışarı çıkmıyoruz. Bir de bir arkadaşım, bir komşumuz var. Bazen ona gideriz, geliriz o kadar. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Kamusal mekâna çıkışı sağlayan nedenlerin sınırlı olmasına bağlı olarak kamusal mekânda vakit geçirilen yerler de sınırlandırılmaktadır. Nitekim bu durumun bir yansıması olarak gündelik yaşamda genellikle alışveriş yapmak için kentin kamusal mekanlarından alışveriş merkezi, market ve çarşıda vakit geçirildiğini görülmektedir. Öte yandan Melek ve Mimoza'nın ifadelerinde görüldüğü üzere kamusal mekâna genellikle tek başına çıkılmamaktadır.

Pazara çıkıyorum genelde. Ya da arkadaşımın alışveriş merkezine gidiyoruz. Sana demiştim ya elbise alıyoruz ya yiyecek alıyoruz. Vakit geçirecek çok yer yok zaten. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Mesela marketten annem bir şey istiyor. Onun için markete gönderiyor. Son zamanlarda ben en çok markete çok gidiyorum. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Arkadaşlarım var Afgan iki tane kız. Onlarla gidiyoruz dışarıya. Onlarla böyle beraber daha iyi oluyor. Onlarla eşya almaya genelde biz birlikte gidiyoruz. Alışveriş yapmaya falan birlikte gidiyoruz. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Melek'in ifadesinde görüldüğü üzere mülteci genç kadınlar kent içinde sosyalleşmek için vakit geçirebilecekleri çok fazla alan olmadığını düşünmektedir. Öte yandan ancak alışveriş gibi temel ihtiyaçların karşılanması sırasında çarşıda dolaşmakta ve kentin yeşil alanlarında kısa süreli vakit geçirilmektedir. Bu noktada kamusal mekâna çıkış nedeni çerçevesindeki süre ve güzergahlar üzerinden kentin bu mekanları deneyimlenmektedir. Dolayısıyla genellikle emniyet okul, hastane gibi kamu kurumları, temel ihtiyaçların karşılanması için alışveriş merkezi veyahut, market vb. gidiş ve bu ikisi için ayrılan vakitlerde sosyalleşmeye dönük mekanlar üçgeninde gelişen bir kamusal mekân hareketliliği olduğunu ifade edebiliriz.

Zaten birkaç tane arkadaşım var. Mesela onlarla markete gidiyorum. İşte o zaman parka falan gidiyoruz, biraz hava alıyoruz. Ondan sonra eve gidiyoruz. Öyle oluyor. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Biz yani bazı zamanlar gidiyoruz. Çok az gidiyoruz dışarıya. Biraz alışveriş yapıyoruz. Sonra parka gidiyoruz. Parkta kardeşlerim biraz oynuyor. Sonra eve gidiyoruz. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Temel ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra sosyalleşmek için vakit geçirilebilecek mekanlara erişim konusunda ekonomik koşulların yetersizliğine vurgu yapılmaktadır. Bu çerçevede şehrin turistik bölgelerinin pek bilinmediği, bu tür mekanlarda vakit geçirme

konusunda ekonomik sınırlılıklar olduğu görülmektedir. Nitekim Yasemin bu durumu “*gezmeye de gitmek için cebinde paran olması lazım*” ifadesiyle dile getirmektedir.

Gezmeye de gitmek için cebinde paran olması lazım. O açıdan da ben çok gidemem yani. Genellikle annemle biz çarşıya alışveriş için gidiyoruz. Zaten annemle ve babamla çıkarız, gideriz. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Sadece bir defa Avanos’a gittim. Bizi götürmüşlerdi. Bir defa annemle, babamla, kardeşimle onlarla Avanos’a gittim. Başka hiçbir yerlere gitmedim. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Avanos yani sadece duydum adını. Ama Avanos’a bir gün götürmüşlerdi. Sadece o bir günde gördüm. Göreme’yi mesela görmedim, Ürgüp’ü görmedim. Hiçbir şey görmedim. Ama mesela Avanos’a gittiğim zaman gördüm güzel bir yer yani. Zaten Türkiye’nin her yeri güzel ve Nevşehir’de güzel bir yer yani ben seviyorum. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Öte yandan Wijntuin ve Koster (2018, s. 286-287) mülteci kızların, çeşitli meşru nedenler üzerinden kamusal mekânın kenarlarında faaliyet gösterebildiğini ve bir tür görünmezlik yanılması yarattıklarından söz eder. Dolayısıyla mülteci genç kadınlar için iki seçenek söz konusudur; kamusal mekâna çıkmak için gerçekten işlevsel bir nedene sahip olmak veyahut işlevsel bir neden üreterek kamusal mekândaki mevcudiyetlerini meşrulaştırmak. Bu araştırmada, işlevsel bir neden üreterek kamusal mekâna çıkmaktan ziyade kamusal mekândaki mevcudiyetin güvenceye alınması ve meşrulaştırılması için, kamusal mekâna yalnız çıkmak yerine çoğunlukla aile üyelerinden biri veyahut arkadaşlarla çıkıldığı görülmüştür. Bu durum gündelik yaşamın sıradan ve kanıksanmış bir pratiği olarak görülmektedir. Kamusal mekân genellikle anneler ile birlikte deneyimlense de abi ya da babanın eşlik ettiği durumlar da söz konusudur. Bu durumda kamusal mekâna çıkış saati ya da kamusal mekânda ne kadar süre kalındığı konusunda bir esneklik sağlanmaktadır.

Ben öyle, annem ile alıştım ya her zaman onunla dışarı çıkıyorum. Onunla alışveriş yapıyorum. Her zaman annemle dışarı çıkıyorum. Onunla çok seviyorum dışarı çıkmayı. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Ben öğle arası falan giderim dışarı genellikle. Annemle giderim zaten. Tek gitmem pek. Öyle yani. (Gökkuşluğu, 17Y, okula gidiyor)

Abim götürüyor beni genelde. Onunla beraber gidiyoruz. O zaman nereye istersen gidebilirim. Ya da hangi saatte gitmek istiyorum gidebilirim. (Melek, 20Y, çalışmıyor)

Mülteci genç kadınlar için kamusal mekân pratiğinde kamusal mekâna tek başına çıkılamamasının yanı sıra kamusal mekâna çıkış saatleri ve kamusal mekânda ne kadar

süre vakit geçirildiği önemlidir. Bu noktada kamusal mekâna belli saatlerde ve çoğunlukla aileden birilerinin eşlik etmesi yoluyla erişim sağlanmaktadır.

Mesela dışarı çıkarken çok geç çıkmıyoruz. Çok geç çıkarsak olmaz çünkü. Evde bizi bekliyorlar o yüzden olmaz. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Ben akşamları hiç çıkmıyorum. Çünkü ailem kabul etmiyor. O yüzden çıkmıyorum. Öğlen saatlerinde çıkıyorum en çok. Çünkü nasıl desem, erkekler, içki içen erkekler falan akşam çıkıyorlar. Ailem mesela öyle düşünüyor. Bana bir şeyler yaparlar diye düşünüyorlar. (Yıldız,15Y, okula gidiyor)

Ben dışarı çıktığım zaman saatlere çok bakıyorum. Annem yani eğer izin verirse, diyor yarım saat, 25 dakika falan izin veriyor. Ben de o yüzden telefonu yanımda götürüyorum saatlere bakıyorum sürekli. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Geceye çıkmıyoruz sadece gündüz çıkabilirim. Saat sekizin üstünde hayır, olmaz. Bizim ailemiz kabul etmiyor gece çıkmayı. Eğer onlarla olursa çıkabiliriz. Abim falan benimle olursa olabilir. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Melek'in ifadesinde görüldüğü gibi, Menekşe ve Papatya da kamusal mekâna ancak ailelerinden birinin eşlik etmesi yoluyla çıkmaktadır.

Ailem korktuğu için tek başıma çıkmama izin vermiyor. Yani ben hiç yalnız çıkmadım. Zaten yalnız çıkmayı hiç sevmiyorum. Ya ablamı alıyorum ya annemi ya da arkadaşımı... Bir de benim abim zaten fazla bizi dışarı çıkarmıyor. Sizin için korkuyor diyor annem. Ama ben bilmiyorum...Bilmiyorum. Hani diyor dışarısı sizin için fazla iyi değil diyor. O yüzden annemle çıkıyoruz da kendimiz çıkmıyoruz. Mesela bazen annem de alıyor bizi parka gidiyoruz. Onun arkadaşı da geliyor, annemin arkadaşı da bizim arkadaşlarımız da. Orada oturuyoruz, konuşuyoruz, sohbet ediyoruz. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Çarşıya falan hiç tek başıma gitmiyorum. Bilmiyorum yani neden ama hep annemle gidiyorum. Yani çarşıda laf atan erkekler falan oluyor. Bana hiç olmadı. Ama bunu arkadaşlarımdan duydum. Yani bilmiyorum neden böyle bir şey yapıyorlar, işleri yok herhâlde. Yani soruyorum ne için böyle bir şey yapıyorlar. Bana hiç olmadı ama. Çünkü ben hep annemle çıkıyorum. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Görüldüğü üzere mülteci genç kadınların kamusal mekâna genellikle aileden birinin eşlik etmesi biçiminde çıkmasında kamusal mekânın güvenliğine dair düşünceler etkilidir. Öte yandan bu durum üzerinde göç edilen ülkenin koşulları bağlamında kamusal mekânın güvenliğe ilişkin duyulan endişeler üzerinden kamusal mekâna yalnız çıkmaktan çekince duyulması etkili olmaktadır. Zira savaş ortamına dair anlatılarda şiddet, tecavüze uğrama korkusu, baskı, çocuk yaşta evliliklerin ön plana çıktığı görülmekle birlikte, kadınların anlatılarında kaçırılma, ortadan kaybolma, fiziksel şiddet ve tecavüze uğrama korkusu söz konusudur. Öyle ki Cankurtaran ve Albayrak (2019, s. 35-37), Suriyeli kadınların göç

etmeden önce, tecavüz korkusu nedeniyle evden dışarı çıkamadıklarını, yaşadıkları yerden göç etmelerinde de tecavüze uğrama korkusunun olduğunu dile getirmiştir. Benzer şekilde savaş ortamındaki baskıya bağlı olarak kadın ve kız çocuklarının sokağa tek başına çıkamadığı ifade edilmiştir. Bu kapsamda, mülteci genç kadınlar ve ailelerinin göç öncesi deneyimlerinin göç sonrasındaki kamusal mekân pratiklerini etkilediğini ifade edebiliriz.

Yani annem izin vermiyor. O yüzden ben öyle düşünüyorum ki kızlara izin verilmiyor çok fazla. Yani annem öyle diyor. Çünkü Afganistan'da böyle. Afganistan'da kızların dışarı çıkmasına çok fazla izin verilmiyor. Çünkü orda her şey çok zor. Mesela kızlara tecavüz ediyorlar orada. Her şey olabilir. Annem de öyle şeyleri gördüğü, bildiği için bana çok izin vermiyor... Yani bir kişi varsa yanımda olur. Ama tek başına çok izin vermiyor. Sadece bir şey lazım olduğunda onun için çıkmama izin veriyor. Yani ama arkadaşımın boş boş gitmek, boş yere gitmek bir yere, parka oturmak falan onlara izin vermiyor. Ama eğer bir işim varsa izin veriyor. Yani annem çok endişeleniyor. Belki başıma bir şey gelirse diye endişeleniyor. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Zaten dışarı arkadaşlarımla gitsem istediğim yere gidemem. Çünkü annem izin vermez. Yani annem korkar bir şey olur diye, başımıza bir şey gelir diye. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Benim annem korkuyor...Bilmiyorum biraz yaşlı zaten korkuyor falan bir şey olacak, biri bana eziyet verecek diye. Mesela düşünüyor, rahatsız oluyor. O yüzden ben çok geç kalmıyorum. Çok bir yere gitmiyorum o yüzden. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Göç öncesindeki yaşam koşulları ve savaş ortamının ortaya çıkardığı güvensizliğin yanı sıra kadınların kamusal mekân deneyiminde toplumsal cinsiyet normlarının etkili olduğu görülmektedir. Aslında bu durum da mülteci genç kadınların kamusal mekâna çıkmak için işlevsel bir nedene sahip olması gerektiği düşüncesiyle örtüşmektedir. Nitekim toplumsal cinsiyet normlarına göre kadınların ev mekanıyla özdeşleştirildikleri bilinmektedir. Dolayısıyla Yıldız ve Menekşe'nin ifadelerinde görüldüğü gibi kamusal mekâna çıkış için meşru bir nedene sahip olunmasıyla birlikte, bu durumun aile tarafından onaylanması gerekir.

Bizim yaşadığımız yerde yani nasıl... bizim Arap toplumu yani böyle. İşte kız çıkmaz, kız böyle yapmaz. Çok ayırıyorlar. Ondan. Yani şimdi benim abim çıkabilir saat on ikiye kadar üçe kadar çıkabilir. Ama ablam çıkmaz. Ayıp diyorlar. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Ama annem diyor ki abinizi dinleyin. O sizin iyiliğiniz için söylüyor diyor. Bir de mesela burada onun arkadaşları var. Onun arkadaşları bilmiyorum herkesin arkasından hakkında konuşuyorlarmış. O yüzden bizi tek başına görürlerse dışarıda bizim hakkımızda da kötü kötü şeyler düşünecekler o yüzden... Bir kere mesela anneme gidiyoruz. Annem diyor ki ben sana izin verdim. Ama git abine sor. Ben de abime gidiyorum, diyorum gidebilir miyim? İzin verirse giderim, izin vermezse çok üzülürüm ama giderim odama kapanırım. Çünkü yani onlar böyle düşünüyorlar. Çünkü abim en büyük ve bizim iyiliğimizi düşünüyor. Sizi sevdiği

için böyle yapıyor diyorlar. O yüzden ondan izin almamız lazım. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Bu noktada kamusal mekâna çıkış ve kamusal mekânda vakit geçirme ve diğer insanlarla etkileşim kurma olanaklarının toplumsal cinsiyet, ailenin tutumu ve kamusal mekânın güvenliği çerçevesinde belirlendiği görülür. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet ve güvenlik arasındaki ilişki kamusal mekânda vakit geçirme imkanlarını etkilemektedir. Dolayısıyla genç kadınların kamusal mekâna çıkışları belli değerlendirmeler üzerinden onaylanmaktadır. Kamusal mekâna çıkış nedeninin işlevselliği ve meşruluğu, ailenin kamusal mekâna çıkışta aldığı tutumda etkili olmaktadır. Kamusal mekânın güvenliğine ilişkin düşünceler üzerinden kamusal mekâna çıkış saatleri ve kamusal mekânda ne kadar süre vakit geçirildiğinin önemli konular olduğu görülmektedir. Benzer şekilde kamusal mekâna çıkışta tercih edilen giysi gerek kamusal mekâna çıkış gerekse kamusal mekân deneyimi üzerinde belirleyicidir. Kamusal mekâna çıkmadan önce mülteci genç kadınlar, dini ve kültürel olarak uygun giysi seçiminin önemi üzerinde durmakta, aynı zamanda kamusal mekandaki giysi seçiminin bedensel güvenliği sağlamakla ilişkilendirildiği görülmektedir. Öte yandan kamusal mekân ve kadınların kıyafet seçimleri arasındaki ilişki birçok noktada özel mekanla ilişkilidir. İlyasoğlu (2015, 120-121) bu durumu şu şekilde ifade eder; *“kadınlar kamusal alana yayıldıkça kamusal alan da özel alanın içine doğru yayılır.”* Dolayısıyla özel ve kamusal olan arasındaki ilişki yeniden ve yeniden tanımlanır. İlyasoğlu'na göre (2015, s. 130) burada belirleyici olan, kamusalın başladığı yerde beden sınırlarının da yeniden tanımlanması ihtiyacıdır. Bu noktada özel ve kamusal alanın sınırlarındaki uzlaşma örtünme üzerinden sağlanır. Mülteci genç kadınların kamusal mekâna çıkış ve kamusal mekân deneyimlerinde belirleyici olan örtünme ve kıyafet seçimi bu tartışma zemininden değerlendirilebilir. Nitekim görüşülen mülteci genç kadınların önemli bir kısmı hicab giydiğini ve dışarı çıkarken kıyafet seçimine dikkat ettiklerini dile getirmiştir.

Bizim bayanlar dokuzu geçince hep hicab yapıyor. Yani hicab giyiyor. Yani o bizim için normal. Yani bizim ailemiz öyle istiyor. Biz seçtik yani hicabı. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Ben kapalıyım zaten. Bazı günlerde hicab giyiyorum Bazı günler de normal bir elbise giyiyorum. Ben zaten önceden de öyleydim yani buraya gelmeden önce de hicab giyiyordum. Zaten Afganistan'da öyle olması gerekiyor. İran'da da öyle olması lazım. Çünkü İran'da Cumhuri, herkes zorunlu ve hicab giyiyor. Ve Müslüman bir ülke bunun için herkes öyle giyiyor. Ama Türkiye'de Demokrasi. Herkes nasıl isterse öyle yaşıyor. Ama bence kadınlar için hicab iyi. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Mesela daha uzun elbiseler giyiniyorum. Çok kısa giyinmiyorum. Mesela gömlekler dizden çok aşağı iniyordu. Yani dizimden daha aşağıda giyiniyorum...Ben kapalıyım ya ondan çok kısa giyinmiyorum. Uzun olabilir ama kısa giyinmiyorum. Kapalıyım öyle giyiniyorum. Çünkü Müslümanız öyle onun için yapıyorum ben. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Ben kapalı daha seviyorum. Daha iyi yani. Ben hicab giydiğimde İran'da 9 yaşındaydım O zamandan beri. Çok rahatım yani hicabla. Mesela nasıl söyleyeyim herkes nasıl rahatsa o daha iyi. Yani ben öyle rahatım, daha iyi yani. Ben böyle istiyorum. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Nilüfer Göle (2016, s. 127) Fatima Mernissi'ye yaptığı atıfla hicabın işlev ve üç boyutunu şu şekilde aktarır; *“Birinci boyut görseldir, işlevi “bakıştan gizlenmek” ve saklanmaktır. İkinci boyut mekâna ilişkindir. Amacı cinsler arasında bir sınır çizmek, eşik oluşturmak ve böylelikle cinsleri ayırmaktır. Üçüncü boyut ise ahlaki bir fikir içermektedir ve “yasak buyruğu”na ilişkindir.”* Mülteci genç kadınların ifadelerinde hicabın üç boyutundan birinci boyut olan “bakıştan gizlenmek” belirgin şekilde görünmektedir. “Bakıştan gizlenmek”; kötü bakıştan ve kötü laftan sakınmak, rahatsız edilmemek, dışardan gelecek kötü şeylerden korunmak gibi kavramlar üzerinden ifade edilmiştir. Bununla birlikte evden kamusal mekâna çıkarken hicab giyilmesi ya da giymek için seçilen kıyafete dikkat edilmesi ikinci boyut olan mekanlar arasında sınır çizme amacına işaret etmektedir. Son olarak üçüncü boyut olan “yasak buyruğu” Müslüman kimliği bağlamında dile getirilmiştir.

İşte dediğim gibi burada çok kötü bakarlar. Burada mesela pek açık giyemezsin. Giydiğinde hem kadın işte hem de erkeklerin sana ne kadar kötü baktıklarını görürsün...kızlara tecavüz falan çok oluyor. O yüzden yani hiç rahat etmiyorum. Burada değil de yani çok duydum. O yüzden yani erkeklere hiç güvenemiyorum. Buralarda böyle bir şey olmamış da böyle bir şeyler çok duydum. Çok söylüyorlar kendine dikkat et diye. Ben de o yüzden dikkat ediyorum. (Gökkuşluğu, 17Y, okula gidiyor)

Zaten ben hicabtan seviyorum yani. Şöyle bir kadın hicab giydiğinde dışarıdan gelecek kötü şeylerden korunuyor. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Çünkü biz Müslümanız. Mesela şöyle düşünüyorum ben iki tane şekerimiz var Birisi açık, diğeri kapalı. Bu bir tanesini açtığın zaman her sinek, yani herkes uçuşuyor onun üzerine. Ama bu şekeri kapattığında o zaman hiçbir şey gelmiyor. Üzerine sinek gelmiyor. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Gül ise *“bakıştan gizlenmek”* durumunu şu şekilde aktarmaktadır;

Ben zaten hep hicab yapıyorum. İran'da öyle zaten İran'da herkes hicab yapıyor. Hicabsız olmaz yani yasak. Çünkü bu bir kanun. Hicabsız olmaz. Şey diyorlar ki yani biz Cumhuriyet İslam'ı. Bizim kanunumuz böyle. Yani herkes giyiyor ve o mecbur oluyor. Çünkü bu bir kanun ve herkes onu yapacak. Onu yapmaz ise hapse gönderiyor. Ben hicab seviyorum.

Zaten hicab daha iyi. Çünkü ben mesela sürekli hicab giydim. O yüzden şimdi rahatım yani. Sevmiyorum saç açmak, açık giyinmek falan sevmiyorum öyle bir şey. Ben rahatsızım yani sevmiyorum öyle kimse görsün beni o yüzden. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Bununla birlikte kuramsal çerçevede üzerinde durduğumuz gibi Mayol (2015, s. 39), sokakta olmanın ya da daha genel bir ifadeyle dışarı çıkmanın aynı zamanda bir tanınma ve işaret edilme tehlikesini beraberinde getirdiğine işaret ederken, kamusal mekâna çıkışın, kamusal mekânda belirlenmiş davranış ve değerler sistemine katılma durumunu beraberinde getirdiğine işaret eder. Dolayısıyla kamusal mekânda beden konumlanışı önem kazanır. Mayol (2015, s. 40), bu anlamda beden ve mekân arasındaki ilişkiyi “uygunluk” üzerinden tartışır. Bu kapsamda kamusal mekânda beden ve uygunluk arasındaki ilişki giysi seçimine yansır. Çünkü bedenin durumu ve hatta yaydığı mesajların her biri kamusal mekâna nasıl ve ne şekilde dahil olunacağı üzerinde belirleyicidir. Dolayısıyla mülteci genç kadınlar için kamusal mekânda tercih edilen giysiler hem hicabın üç işlev ve boyutunu yansıtmakta hem de kamusal mekâna “uygunluk” üzerinden dahil olmayı sağlamaktadır.

Nasıl diyorum, biraz uzun giymek daha iyi. Muhteşem bir şey yani. Çünkü yani erkekler kötü kötü bakıyorlar. Kötü laf söylüyorlar. Bu kız hiç iyi değildir. Bu kız öyle bir şey, şöyle bir şey... Yani böyle bir şeyle karşılaşmamak için kızların dikkat etmesi gerekiyor giydiklerine. (Melek, 20Y, çalışmıyor)

Ben kapalıyım zaten. Ben zaten dikkat ediyorum kıyafetime falan... Yani şey kapalı kızların giydiği uzun olan şey var ya ondan bahsediyorum. Bir de yani seni rahatsız etmemeleri için kıyafetine falan dikkat etmek önemlidir. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Öte yandan hicab giyinmeyen ve örtülü olmayan Yıldız’ın teyzeleri örtünmesi gerektiğini söylemektedir.

Teyzelerimden mesela. Buraya gelince neden kapanmıyorsun? Neden hicab giymiyorsun? Giysin diye falan diyorlar. Kıyafetleri uzun olsun. Yani işte kız olmaz böyle. Kızın saçları çıkmaz. Kız böyle kısa giyemez diye diyorlar. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Menekşe’nin ailesi de örtünmesi gerektiğini söylemektedir. Ancak son kararı ona bırakmışlardır.

Yani anneler diyor hep günah kapanmanız lazım. Ama şimdi demiyorlar yani büyük olun öyle kapanın diyorlar. Yani fazla ailem bu işe pek karışmıyorlar. Kapanmak İstedğim zaman kapanırım kapanmak istemediğim zaman kapanmam. Öyle yani hiç de karışmıyorlar. Önce büyük olun ve istediğiniz zaman kapanın diyorlar. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Bu noktada Menekşe ailesinin örtünme konusundaki düşünceleri karşısında daha ileri yaşlarda örtünmek istediklerini dile getirmektedir. Bu noktada Papatya'nın dile getirdiği gibi mülteci genç kadınlar bu kararı ve sorumluluğu alabilecek yaşta olmanın önemi üzerinde durmaktadır.

İleride düşünüyorum ben de. Ama bu yaşta değil. Çünkü daha küçüğüm ben. Öyle kapanmak istemiyorum şimdi. Ama büyüyünce tabii ki kapanacağım. Mesela 18 yaşına gelince, 20 yaşına gelince. Bilmiyorum yani böyle düşünüyorum kendim daha büyük olduğumda kapanmam lazım. Zaten kapanmak lazım oluyor. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Çünkü mesela şimdi kapanırsam ve sonra açılırsam olmaz. Çünkü bazı kızlar böyle yapıyorlar. Kapanıyorlar sonra açılıyorlar. Öyle olmaz yani bence. O yüzden yani çok düşünmeleri lazım. Fikir değişebilir O yüzden beklemek lazım. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Benzer şekilde Yıldız da evlendikten sonra örtünebileceğini dile getirmektedir.

Çünkü daha vakti değil diye diyorum. Ben şimdi istemiyorum. Daha büyüyünce giyebilirim. Evlenince, evlendikten sonra diye düşünüyorum... Çünkü şimdi (öyle olursa) beni çok tanımayacaklar diye düşünüyorum. Başka biri olacağım yani. Daha sakin. Çünkü kapalı kızlar sakin falan oluyorlar. Yani hayatım çok değişir. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Göç sonrasında yeni kamusal mekâna çıkış ve kamusal mekânın deneyimlenmesi özel mekândaki ilişki ve etkileşimlerden etkilenmektedir. Dolayısıyla kamusal ve özel mekân arasındaki ilişkisellik kamusal mekân pratiğini belirlemektedir. Bu kapsamda mülteci genç kadınların kamusal mekân pratiğinin işlevsel ve meşru nedenler tarafından belirlendiği görülür. Bu bağlamda mülteci genç kadınlar, genel çerçevede evin ihtiyaçlarını karşılama, hastane, okul, emniyet gibi temel ihtiyaçlar ve mültecilik statüsüyle ilişkili kurumlara gitme ve dil öğrenimi amacıyla kamusal mekâna çıkmaktadır. Dolayısıyla kamusal mekâna çıkış birçok noktada sınırlıdır. Bununla birlikte temel ihtiyaçların karşılanması için erişim sağlanan kamu kurumlarında, gündelik ihtiyaçların karşılanması için market, çarşı gibi kamusal mekanlarda ve ihtiyaçların karşılanması için ayrılan sürelerde, mümkün olan koşullarda sosyalleşmek için çoğunlukla kentin yeşil alanlarında vakit geçirilmektedir. Sosyalleşme ya da boş zaman aktivitesi olarak kentin turistik mekanlarına erişim sınırlıdır. Ekonomik koşulların yetersizliği de bu durum üzerinde etkili olmaktadır.

Öte yandan kamusal mekâna çıkmak için iki seçeneğin ön plana çıktığı görülmüştür. Bunlar; gerçekten işlevsel bir nedene sahip olunması veyahut işlevsel bir neden üreterek

kamusal mekandaki varlığın meşrulaştırılması. Bu kapsamda mülteci genç kadınların işlevsel bir neden üretmek kamusal mekâna çıkmaktan ziyade kamusal mekandaki varlıklarını meşrulaştırmak için, çoğunlukla aile üyelerinden biri veyahut arkadaşlarıyla kamusal mekâna çıkmaktadır. Güvenliğe ilişkin endişeler ve kamusal mekânın köken ülkenin koşulları bağlamında değerlendirilmesi bu durum üzerinde etkili olmuştur. Diğer taraftan kamusal mekâna çıkış ve kamusal mekânın deneyimlenmesinde toplumsal cinsiyet normları etkili olmaktadır. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarına bağlı olarak kamusal mekâna çıkış saatleri ve kamusal mekânda ne kadar süre vakit geçirilebileceği belirlenmektedir. Benzer şekilde kamusal mekâna çıkışta tercih edilen giysiler gerek kamusal mekâna çıkış gerekse kamusal mekân deneyimi üzerinde belirleyicidir. Bu noktada Mernissi'nin (aktaran Göle, 2016) hicaba ilişkin olarak tanımladığı üç boyut ve Mayol'un (2015) kamusal mekân ve beden arasındaki ilişkiyi “*uygunluk*” üzerinden ele alan bakışı mülteci genç kadınların mekanla ilişkilenen deneyimlerini anlamlandırmamıza olanak sağlamaktadır.

4.2.1.2 Köken Ülkenin Koşulları Bağlamında Kamusal Mekân Deneyimi
“Irak'ta işte nasıl kızlar için kapalı bir ortam ama erkekler için çok açık bir ortam var. Erkekler istediği şeyleri yaparlar. Yani, ne isterlerse yaparlar Irak'ta. Ama kızlar hiç yapamazlar...”

Mekân sayısız perspektif içerir. Çünkü farklı gruplar mekâna farklı anlamlar yükler ve mekânı kendi bakış açılarına uygun şekilde talep etmeye çalışır (Cleaveland, 2011, s. 143). Böylece mekân deneyimi de çeşitlilik gösterir. Bu bakımdan daha önce kamusal mekâna çıkış konusunda bahsedildiği üzere, mülteci genç kadınların kamusal mekân deneyimlerinin de birçok noktada köken ülkedeki yaşam koşulları üzerinden değerlendirildiği görülmektedir. Köken ülkenin yaşam koşulları bağlamında, göç sonrasında değiştiği düşünülen ve kamusal mekân deneyimini etkileyen ilk unsur giysi seçimidir. Bu kapsamda mülteci genç kadınlar köken ülkeye göre yeni kamusal mekânı, daha rahat ve açık bir ortam olarak tanımlamış, bu durumun bir yansıması olarak köken ülkeye göre kamusal mekânda istedikleri gibi giyinme konusunda daha rahat olduklarını dile getirmişlerdir. Yıldız Irak' göre kadınlar için daha özgür ve rahat bir ortam olduğunu giyim kuşam üzerinden aktarmaktadır. Papatya da benzer düşünceleri ifade etmekle

birlikte, Irak'a göre kamusal mekâna çıkışın daha az sınırlı olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan bu düşüncelerin köken ülkedeki güvenlik endişesiyle ilişkilendiği görülmektedir.

Irak'ta işte nasıl kızlar için kapalı bir ortam ama erkekler için çok açık bir ortam var. Erkekler istediği şeyleri yaparlar. Yani, ne isterlerse yaparlar Irak'ta. Ama kızlar hiç yapamazlar. Çünkü eğer kısa giyerlerse ya da saçlarını açarlarsa yani kapalı olmazlarsa işte direkt ailesi onu gömer. Yani diyar diyar öldürür. Ama orda bazı şehirlerde böyle. Yani hepsi değil...Burası ama daha rahat kızlar için. Yani kızlar ne giyerse kimse bakmaz. Ben böyle düşünüyorum. İsteddiği şeyleri giyebilir kızlar, istediği şeyleri yapabilirler. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Şimdi mesela Irak'ta istediğin şeyi giyersen olmaz dışarıda. Mesela burada bazı kızlar kapalı bazı kızlar açık. Yani bu normal. Ama orada öyle şeyler olmaz yani, yasak...Burada istediğim gibi giyinebilirim. Irak'ta mesela kızların dışarı çıkmasına izin vermiyorlar. Çünkü dışarıda erkekler var o yüzden. Irak'ta erkekler bir şey yapabilir, yani zarar verebilir...Burada öyle bir şey görmedim yani. Çünkü burada polis var. Irak'ta da polis var ama o kadar ilgilenmiyor. Bir şey yapmıyorlar yani. Güvenli olmuyor...Çünkü orası daha kötü. Ben bilmiyorum benim için burası daha iyi. Bir kız için daha iyi. İstedikini giyinmek, dışarı çıkmak için burası daha iyi. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Çok farklıdır buralarda. Orada diyorlar ki saçlarımıza şal giymeliyiz. Eğer giymezsek okula giremeyiz. Dışarı da çıkmıyoruz. O yüzden hicablı olmalıyız. Bir de nasıl deyim o elbiseler çok geniş, geniş elbiseler giyiyoruz. Burası hiç öyle değil. Nasıl elbise giymelisin? Mesela okulda istediğini giyebilirsin. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Kamusal mekân deneyimiyle ilişkili bir diğer durum ise köken ülkeye göre kamusal mekâna çıkışın daha mümkün görülmesidir. Nitekim köken ülkenin koşulları çerçevesinde kadınların kamusal mekâna çıkışlarının oldukça sınırlı olduğu, tek başlarına dışarı çıkmalarının ise çoğu zaman mümkün olmadığı dile getirilmiştir. Yine köken ülkenin güvenli olarak görülmemesi kadınların kamusal mekân deneyimlerinde etkili görünmektedir.

Türkiye rahat bir yer bence. Her açıdan. Güvenlik açısından. Zaten en önemlisi de güven. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Bence yani burası kızlar için daha iyi oluyor. Irak'ta çok zor, daha zor. Yani orada mesela kızlar hiç dışarı çıkmıyorlar ve hep evde kalıyorlar. O da çok zor bir şey. Mesela burada yani arkadaşım istediğini yapıyor, istediği zaman çıkıyor. O mesela yalnız çıkabiliyor. Onlar kızmıyorlar yani hiç. İstedikini yapabiliyorlar. Daha rahatlar yani. Bu iyi bir şey. Çünkü kimse ona karışmıyor ve istediğini yapıyor. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Mesela çok gecenin köründe hiç çıkmıyordum ben. Akşam olunca hiç çıkmıyordum ben dışarı oradayken. Burada böyle şeylerle hiç karşılaşmadım. Bir de burada mesela (birisini bir şey yaptığında) polisi arayınca korkuyorlar ve bir daha yapmıyorlar. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Kamusal mekân deneyiminin sınırlı olmasında görüldüğü üzere savaş ortamı nedeniyle güven ortamının bulunmaması etkilidir. Öyle ki Zambak gündelik yaşamda herhangi bir iş için dışarı çıkılması durumunda bile kişilerin can güvenliği olmadığı dile getirilmiştir.

Güvenlik ve emniyet. Afganistan'da değil ama burada var. Yani kadınların burada yaşaması çok zor değil. Ama Afganistan'da bu problem var. Yani burada yaşamak çok daha iyi Afganistan'a göre. Afganistan insanların geleceğinde, kadınların yaşayabileceği bir yer değil. Ama Türkiye biraz daha fazla yaşanabilir bir yer. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Ama yani Afganistan'da çok kötü. Mesela senin bir işin var ve dışarıya çıktın başına kötü bir şey gelebilir. Herkes burada sabahtan mesela işe gittiği zaman güle güle diyor. Ama zaten Afganistan'da herkes gittiği zaman, mesela çalışmaya gittiği zaman şehit olacak ya da silahla vurulacak diye düşünüyor. Olabilir yani. Ve her gün herkes dışarıya gittiği zaman ailesi ile vedalaşıyor. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Bütün bunların bir yansıması olarak kamusal mekandaki hareketliliğin sınırlı olduğu görülür. Bu durumun bir yansıması olarak mülteci genç kadınlar göçün ilk yıllarında yeni kamusal mekâna tek başına çıkma konusunda zorluklar yaşasa da süreç içinde köken ülke koşullarına nazaran istedikleri yere gidebildiklerini ifade etmektedir. Köken ülkede güvenlik endişeleri kapsamında dile getirilen kadın ve çocukların kaçırılmasına ilişkin durumların olmaması bu noktada belirleyicidir. Esasında kamusal mekânın güvenliğine ilişkin düşünce ve endişelerin kamusal mekâna çıkış ve kamusal mekânın ne şekilde deneyimleneceği üzerinde etkili olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte Hayal'in ifadelerinde görüldüğü gibi, köken ülke kadınların kamusal mekandaki görünüşleri üzerinde de kısıtlayıcıdır.

Buraya alıştım. Bir de Türkiye'de kalmak istiyorum. Irak'a dönmek istemiyorum. Şimdi Irak'tan korkuyorum. Burada hiç korkmuyorum yani başka bir yere, mesela hastaneye yalnız gidebilirim. Üniversiteye yalnız gidebilirim. Başka bir şehir gezmek için falan gidebilirim. Orada yok. Yalnız oturmak yok. Ya da başka bir yer gitmek yalnız yok. Hani açık benim gibi yani giyen kızlar var burada. Ama orada şey kaçırıyorlar kızları. Kız çok güzel, bir de açıkça gelip ailesiyle, babasıyla, annesiyle kavga ediyorlar. Diyorlar sizin kızınız neden açık, neden yalnız gönderiyorsunuz alışveriş merkezine falan öyle diyorlar. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Ama Türkiye'de herkes mesela nasıl istiyorsa öyle yapacak...Afganistan'da tek başına çıkamıyorsun. Korkuyorlar yani. Afganistan'da kaçırma çok fazla var yani. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Gerek güvenlikle ilgili endişeler gerekse kadınları özel mekanla ilişkilendiren toplumsal cinsiyet normlarının bir yansıması olarak köken ülkede çoğunlukla evde vakit geçirildiği, kamusal mekâna çıkışın bu anlamda sınırlı olduğu görülür.

Afganistan'da hem savaş var onu biliyorsunuz zaten. Bir de mesela kadınlara çok kötü bakıyorlar. İran'da daha iyi yani. İran'da sadece mesela bazen izin vermiyor ki evden çıkarsın. Afganistan'da zaten öldürüyor yani. Zaten onun kulaklarını falan mesela kesiyorlar. Yani kaç tane şehir vardır. Öyle yapıyorlar...Söylüyorlar mesela siz hiçbir şey değilsiniz. Sadece her şey erkekler için. Öyle bir şey var yani. Zaten kadınlara hiçbir şey vermiyorlar. Bazen mesela onlar hiç izin vermiyorlar evden çıkmaya. Söylüyorlar ki sadece evde kal. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Öte yandan toplumsal cinsiyet normlarıyla ilişkili olarak kadınların özel mekân olan evle ilişkilendirilmesi mülteci genç kadınlar tarafından eleştirilmekte, bu durumun kadınların hem gündelik yaşamını sınırlandırdığı hem de geleceklerini etkilediği dile getirilmektedir. Bu noktada göç sonrasındaki yeni yaşam, kadınların iş sahibi olup, çalışabildiği ya da istediği mesleği yapabildiği bir yeri de temsil etmektedir.

Yani orada izin vermiyorlar. Öyle çıkmaya falan yani. Çünkü diyor ki kadınlar hep evde kalsın. Yani sevmiyorlar. Kadınlar evde, evde iş yapıyorlar yani. Çocuklarına bakıyorlar, temizlik yapıyorlar. Başka bir şeyler yapmıyorlar yani. İsteddiği şeyi yapmıyorlar. Bence haksızlıktır bu. Çünkü onlar yani bir şey olmayı istiyor. Yani çocuk büyütmeyi, temizlik yapmayı istemiyorlar. Çünkü çalışmayı seviyorlar. Biri doktor olmayı istiyor, biri öğretmen olmayı istiyor. Ama onlar izin vermiyor. Bence çok haksızlık oluyor. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Yani orada sadece kadınlar için kadın doktoru vardı. Ben hep erkek görüyordum. Bazen biraz yani küçükken ben düşünüyordum ben nasıl doktor olabilirim burada hep erkek var diye. O yüzden Türkiye'ye geldim daha şaşırımdım. Diyordum ki nasıl bir ülkedir, nasıl iyi bir ülkedir...Çok iyi yani hiç erkeklere ve kadınlara fark etmiyordu. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Türkiye'de kadınların çalışması, böyle olması iyi bence. Afganistan'daki durum kötü. Burası mesela iyi kadın erkek falan demiyor. Bu iyi yani. Çünkü biz kadınız. Yani bir kız ne olacak, mesela geleceği falan ne olacak? (Gül, 19Y, çalışıyor)

Gökkuşluğu da İran'da kadınların özgür olmadığını ve hiçbir şey üzerinde hakları olmadığını şu şekilde aktarmaktadır;

Yani orada kadınların hiç yani hiç özgürlüğü yok. Özgüveni de yok. Yani hiç konuşamazlar, hiçbir şey yani hiçbir hakkı yok. Sadece erkekler için orası iyi. Yani mesela şarkıcılarımız falan başka ülkeye gittiler. Annem de çok küçüktü ama büyük annelerim, anneannelerim evet onlar bana anlattılar. Çok güzeldi işte İran Avrupa gibiydi. Ama artık değişti yani. (Gökkuşluğu, 17Y, okula gidiyor)

Köken ülkenin koşulları üzerinden dile getirilen bir diğer durum ise ekonomik ve sosyal yaşama ilişkin düşüncelerdir. Nergis, köken ülkedeki yaşam koşullarının zorluğundan bahsetmekte, temel ihtiyaçların karşılanması konusunda zorluklar yaşandığı ifade

etmektedir. Öte yandan göç sonrasında yeni kamusal mekânda da ekonomik sorunların belli ölçülerde devam ettiğini dile getirmektedir. Ancak bu noktada daha çok erkeklerin zorluk yaşadığına vurgu yapmakta, bu sürecin sürdürülebilir olmadığına işaret etmektedir.

Afganistan'da hayat kadınlar için çok zor. Bu sadece erkeklerin problemi değil. Bu daha kötü problemlerle alakalı. Bu yaşamakla ilgili problem. Evde olanlar için çok kolay değil Afganistan'da. Elektrik yok Afganistan'da. Afganistan'da yaşamak çok zor. İnsanların işi yok. Veya bazılarının din ile ilgili sorunları var. Taliban ile ilgili sorunlar var bildiğiniz gibi. Çoğu aile bu tür problemlere sahip Afganistan'da. Kadınların burada yaşaması Afganistan'dan daha iyi. Kadınlar burada çok iyi yaşıyor ama bence burada yaşayan Afgan erkekler çok zorluklar yaşıyor. Çünkü çalışma şartları çok ağır. İşleri çok zor. Para çok az. Onların sigortası falan yok. Onların hayatı çok zor, hayatları için ihtiyaç duydukları parayı kazanmak çok zor. Bu durumda ne yapabilirler ve bunu nasıl sürdürebilirler? (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Köken ülkenin koşulları bağlamında kamusal mekâna ilişkin düşüncelerin çeşitlendiği görülmektedir. Bu noktada üzerinde durulan en temel konu, göç etme nedeninde ön plana çıkan savaş koşulları ve güvenlikle ilişkili sorunlardır. Mülteci genç kadınlar, savaş koşulları nedeniyle güven ortamının bulunmadığını, kadınların kamusal mekâna çıkışlarının sınırlı olduğunu, daha çok özel mekân olan evde olduklarını dile getirmişlerdir. Öte yandan bu durum üzerinde toplumsal cinsiyet normlarının da etkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yeni kamusal mekânın, köken ülke koşullarına göre kadınlar için daha rahat ve güvenli olduğu, belli özgürlükleri barındırdığı özellikle giyim kuşam üzerinden aktarılmıştır. Bununla birlikte mülteci genç kadınlar, köken ülkede kadınları ev mekanıyla sınırlandıran düşüncenin onları kısıtladığını ve geleceklerini etkilediğini ifade etmektedir. Fakat her ne kadar köken ülkenin koşulları çerçevesinde dile getirilse de kamusal mekânda güvenlik kaygıları, kadınların ev mekanıyla sınırlandırılması ve buna bağlı olarak eğitim ve iş imkanlarına erişimin sınırlı olması ve ekonomik zorluklar göç sonrasında da önemli ölçüde devam etmektedir. Dolayısıyla mülteci genç kadınların kamusal mekânda güvenlik, kamusal mekâna çıkış, eğitim ve iş imkanlarına erişime yönelik ihtiyaçları vardır. Özellikle kamusal mekânda güvenlik konusunda köken ülkeye göre güvenlik riskinin derecesi değişim gösterse de kadınlar söz konusu olduğunda kamusal mekânın toplumsal cinsiyet eşitsizliğini en temelde güvenlik endişesi ve korku üzerinden yeniden ürettiği görülmektedir. Nitekim bu durum kamusal mekân ve toplumsal cinsiyet bölümünde ayrıca tartışılacaktır.

4.2.1.3. Dil Öğrenme ve Genişleyen Kamusal Mekân “...Çünkü adamlar var ya onların başka erkek falan arkadaşları oluyor dışarıda. Rahatça bulurlar yani tercüman ve gidebilirler istedikleri yere. Ama kadınlar anlatamıyor derdini. ...”

Göç sonrasında gerek göç edilen ülkenin imkanlarından yararlanma gerekse göç edilen mekâna uyum noktasında üzerinde durulan en temel bileşenin dil öğrenimi olduğu görülür. Zira ev sahibi toplumun dilini bilmek, eğitim, sağlık hizmetlerine erişim, sosyal programlardan yararlanma, barınma, istihdam ve yasal haklara erişim ve bu haklar konusunda bilgi edinme kapasitesini artırmaktadır (Boyd ve Cao, 2009, s. 64). Bunun yanı sıra genç mülteciler özelinde, ev sahibi ülkenin dili öğrenmek, temel kültürleşme stratejilerinden biri olarak görülmektedir. Dil öğrenimi, bireysel düzeyde yeni yaşam tarzına ve çevreye uyum ile, genç mültecilerin kabul görmeleri ve bu doğrultuda benlik duygularını güçlendirme konusunda etkilidir (Sleijpen, Boeije, Kleber ve Mooren, 2016, s. 169). Nitekim bu araştırmada, dil öğreniminin mülteci genç kadınlar için göç edilen ülkenin imkanlarından yararlanma ve kamusal mekân deneyiminin genişlemesine olanak sağladığı görülmüştür. Kamusal mekân deneyiminin genişlemesi ise kamusal mekâna erişim ve kamusal mekândaki hareketliliğin artmasıyla ilişkilendirilmektedir. Bu kapsamda dil öğrenimiyle genişleyen kamusal mekân deneyimine geçmeden önce, mülteci genç kadınların Türkçe öğrenme süreçleri üzerinde durmak, dil öğrenimine ilişkin düşünceler ve yaşanan sınırlılıkları açığa çıkarmak bakımından önem taşımaktadır.

Mülteci genç kadınların Türkçe öğrenimi sürecinde çeşitli yöntemler kullanıldığı görülmektedir. Nitekim mültecilerin en fazla katılım sağladığı kurs Türkçe okuma yazma kursu olmakla birlikte, genellikle Halk Eğitim Merkezleri veya belediyelerin düzenledikleri kurslara katılım sağlandığı ifade edilmektedir (Eryurt, 2017, 112-113). Bu kapsamda mülteci genç kadınlar yaygın olarak Halk Eğitim, TÖMER ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının Türkçe kursları aracılığıyla dil öğrenme sürecinin başladığı, Türkiye’ye göç edilen ilk yıllarda Türkçe kursuna katılım sağlandığı görülmektedir.

Annemin arkadaşı demiş burada Asam var Türkçe kursu açıyorlar her zaman diye. Oraya gidebilirsiniz Türkçe öğrenmek için demiş. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Türkçe kursu (Halk Eğitim), burada çok iyi yani. Orada ben biraz konuşmayı öğrendim yani. Çok iyi oldu. Çünkü hep yani yabancılar var burada... Kursu gittim, evde kendim çalıştım.

Öğrendim yani. Evde de kitaplar vardı. Burada kitap verdiler her öğrenciye. Kitabı okudum. O şekilde öğrendim. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Türkçem çok zayıftı ben de anneme dedim Türkçe kursuna gitmek istiyorum. Babam kabul etmedi, dedi yok. Bir de paralı oldu ya olmaz falan dedi. Amcalarıma söyledi onlar da dedi gitmesine izin vermeyin falan. Ben de dedim gideceğim. İnternette baktım. Türkçe nasıl öğreniyorlar falan. Bazen şey youtube'dan, bazen Tömer'den. Bir de küçük kurslar var ya Halk Eğitim'de. Ben de baktım Tömer'e. Ben zannettim burada yok, Nevşehir'de. Sadece Samsun, birkaç şehirde var, Nevşehir'de yok. Anneme söyledim dedim bir gideyim sorayım. Gittim sordum vardı. Annemle şey üniversiteye gittik. Kayıt yaptırıldı. Ondan sonra bankaya para ödedik. Gittim babama demedim. İki hafta, üç hafta gidip geliyorum. Ondan sonra kardeşim benimle geldi. Kardeşime anlattım bu kurs iyi, bir de sertifika alıyorsun. Sonra o da geldi. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Türkçe kursları ve TÖMER hakkında bilgi edinme ve kurslara erişim konusunda arkadaşlar ve sosyal ağların etkili olduğu görülür. Benzer şekilde yürütülen bir çalışmada Türkçe kursları hakkında bilgi edinmek için başvuru en genel yöntemin “*ağızdan ağıza bilgi aktarmak*” olarak tanımlanan, arkadaş ve akrabalar aracılığıyla bilgi edinme olduğu görülür (Nimer, 2019, s. 22). Nitekim mülteci genç kadınlar da akrabalar ve sosyal ağlar aracılığıyla Türkçe kursları hakkında bilgi edinmektedir.

Ben yeni geldiğimde buraya bir tane Afgan aile vardı. Bizim sokakta oturuyordu onlar. Ben gittiğim zaman dedim ben yeni geldim buraya. Türkçe de bilmiyorum. Adresi verdi bana, dedi buraya git, adını yaz. Söyle mesela Türkçe bilmiyorum, kurs istiyorum diye. Bana böyle dedi. Ben de gittim. Oraya gittiğim zaman da biraz Türkçe biliyordum yani. Çok az yani. O yüzden Türkçe kursu istediğimi anlatabildim. Sonra kursa adımı yazdılar. Bir kâğıda 2 hafta sonra ya da 1 hafta sonra gel yazdılar. Öyle bir şey yani. Ben de öyle gittim yani kursa. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Başka arkadaşım mesela benden önce geldi buraya. Onlara sordum, Yardım istedim. Onlar bana yardım ettiler. Mahalleden arkadaşlarım yani. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Babam buraya geldi. Sonra bana demiş burada Tömer açıyorlar her yıl. Ben böyle duydum. Arkadaşlarından duymuş. O yüzden abim gitmiş Hacı Bektaş Üniversitesi'ne. Bize şey yaptırdı kayıt yaptırdı. Sonra oraya gittik, öğrendik. (Melek, 20Y, çalışmıyor)

Sosyal ağlar dil kurslarına katılımında etkili olsa da kursa devam etme konusunda çeşitli zorluklar yaşandığı görülmektedir. Bu zorlukların en başında göç sonrasında kimliğin çıkarılmamış olması ve kimlik olmadığı için kursa kaydın gerçekleştirilememesidir. Sümbül bu durumu şu şekilde aktarmaktadır;

Ben çok gittim ama kabul etmediler. Başka da bulamadım yani kurs hiç yoktu. Dediler 5, 6 ay önce başladık. Yani kurs yok Onun için gitmedim. Halk Eğitim en başta kimliğim olmadığı için almamıştı. Sonra da kurs yok dediler. Yeni geldik burada Türkçe de o kadar bilmiyorduk. Çok zor yani. Hiç Kimse yardım etmedi bize. Onun için yani dört yıl oldu. Ama

biz o kadar Türkçe bilmiyoruz. Çok zor gerçekten. Kurslar olduğunda ve arkadaşlarla konuştuğunda öğreniliyor. Mesela bazı çocuklar okula gidiyor ve daha iyi biliyor. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Türkçe dil öğreniminde ön plana çıkan bir diğer mekân ise okullardır. Mülteci genç kadınların büyük bir kısmı okula devam ettiği için, çoğunlukla okul aracılığıyla Türkçe öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Türkiye'ye göç edilen ilk yıllarda Türkçe kurslarına başvurulsa da devam eden süreçte dil öğreniminin okul aracılığıyla sağlandığı görülmektedir. Özellikle uyum sınıfları Türkçe dil öğreniminde ön plana çıkmaktadır.

Türkçe kursuna gittim Halk Eğitim'de. 3 hafta sadece. Bir de zaten kendim biliyordum. Yani mesela hava nasıl onları falan biliyordum yani. Ondan sonra adımı okula yazdım. Okula gittim yani orada öğrendim. Kursa gitmedim sonra yani. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Sonra ben gittim işte 3 ay. Bir kurs vardı Asam'da. Sonra müdürümüz de kurs açtı bize. Kaç kişiydik 3 kişi, 4 kişi. Ondan başka bir de çok az bir yer vardı Halk Eğitim. Oraya az gittik ama vaktimiz olmadığı için. Çünkü okuldaydık. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Mülteci genç kadınların ifadelerinde görüldüğü üzere Türkçe öğrenme konusunda okul önemli bir mekân olarak kendini göstermektedir. Yasemin ve Zambak gerek uyum sınıfı gerekse okuldaki öğretmen ve idareciler aracılığıyla dil öğrenimi konusunda destek aldıklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla göç sonrasında yeni yaşama uyum konusunda önemli bir unsur olan dil öğreniminde okul önemli bir yere sahiptir.

Bir de şey söyleyeyim müdürümüz de çok yardımcı oldu bize. Hani Türkçe gramer falan var ya. Onları hep gündüz okuldan sonra bizim okulumuzda olan yabancıları birleştirip öğretiyordu yani. Yardımcı oluyordu bize. Yani okulda Türkçe öğrenmiş olduk öyle sayılır. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Buraya geldiğim zaman hiçbir şey bilmiyordum. Şimdi mesela yazmak ve okumak biliyorum yani. Ama biraz zorlanıyorum, ama biliyorum yani okuyorum, yazıyorum. Ben okula gittiğim zaman biraz zor oldu ama 2 ay yani öyle bir şey ben kendimi topladım. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Türkçe öğrenme konusunda Türkçe kursları ve okulda öğrenmenin yanı sıra alternatif dil öğrenme yöntemlerinin de ön plana çıktığı görülür. Bu noktada daha önce gündelik ev içi yaşam pratiklerinde de görüldüğü üzere kurulan arkadaşlıklar üzerinden dil öğrenildiği görülmektedir. Gökyüzü ev sahiplerinden, Hayal iş yerindeki arkadaşlarından, Menekşe

ise aynı apartmanda oturdukları komşularının kendi yaşlarından kızından Türkçe öğrendiğini dile getirmektedir.

Şimdi biz bu eve ilk taşındığımızda bir kız arkadaşımız vardı. Böyle çok seviyoruz birbirimizi. Hep bizim yanımıza geliyor ve biz onun yanına gidiyoruz. Biz böyle Türkçe öğrenmeye başladık. Yani şey hala bizim arkadaşımız. O bizi anlıyor. Bir de yani zaten o bizimle aynı okula gidiyordu. Sonra dışarıda oyun oynuyorduk. Onun evine çağırıyordu bizi. Onun yanına gidiyorduk. O bizim yanımıza geliyordu. Sonra işte Türkçe öğrendik. Öyle başladı. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Kış zamanı geldiği için yani kendim öğreniyordum. Yani bizim ev sahibimiz Türk'tü. Onunla konuşuyordum. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Ben şey, arkadaşım olsaydı, çevrem olsaydı burada ben daha iyi Türkçe konuşabilirdim yani. Çalışıyordum, bir yıl, bir buçuk yıl çalıştım ya Türkçem şimdiden daha iyiydi. Anlatıyorum yani bir saat, iki saat eğer konuşsam hiç yani yanlışlık olmuyor. Ama şimdi çok yanlışlık var bende konuştuğum zaman. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Çevrimiçi uygulamalar, internet siteleri ve sosyal medya dil öğrenimi konusunda bilgi paylaşımı amacıyla kullanılmaktadır. Özellikle yüksek öğrenim görmek isteyen mülteciler dil kursları hakkında bu tür çevrimiçi bilgi kaynaklarına başvurmaktadır (Nimer, 2019, s. 23). Bu araştırmada da çevrimiçi uygulamalar ve internet sitelerinin dil öğrenme konusunda alternatif ve sık kullanılan bir yöntem olduğu görülmüştür.

Yani Türkiye'ye gelmeden önce, hatta geleceğimizi anladığım gün şey yaptım. İran'dayken falan biraz film izledim. Biraz kelimeler öğrendim. Buraya geldiğimde de artık konuşmak zorunda kaldığım için yani öğrendim bir şekilde. Altı ayda falan öğrendim yani bu öğrendiklerimi. Altı ay falan sürdü. (Gökkuşluğu, 17Y, okula gidiyor)

Telefondan Türkçe öğrendim. Annemin telefonundan youtube'a şey videolar koyuyordum. Onu izliyorduk. Sonra öğrendik yani. Bir de deftere de yazıyorduk. Yani her gün annem o videoları bize koyuyordu. Biz de izliyorduk. Biraz da yavaş yavaş öğrendik yani. Bir de okula da gidiyordum. Yani öğrendim öyle. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Bununla birlikte mülteci gençler için dil öğrenimi üç ana konu bağlamında önemli görülmektedir. Bunlardan ilki, ev sahibi toplumla iletişim kurabilmek, mevcut kültürle bağ kurabilmek, ikincisi başta okul, hastane gibi kurumlarda günlük ihtiyaçları karşılamak, üçüncüsü ise istihdam olanaklarına erişim sağlamaktır (Nimer, 2019). Araştırmada, her üç konu çerçevesinde dil öğrenimine önem verildiği söylenebilir. Nitekim daha sonra bahsedileceği üzere okula uyum sürecinde ve arkadaşlık ilişkilerinin kurulmasında dil öğrenimine vurgu yapılmıştır. Dil öğrenimiyle birlikte mülteci genç kadınların kamusal

mekandaki gündelik ihtiyaçları giderme konusunda yakınları ve tanıdıklarına destek olduğu ve bu yolla kamusal mekânı daha geniş bir alanda deneyimledikleri görülmüştür. Dolayısıyla göç sonrasında dil öğrenimi gerek mülteci genç kadınlar gerekse aileleri için oldukça önemli görülmektedir. Dil öğrenmeye ilişkin ailelerinin düşüncelerini Melek ve Yasemin şu şekilde aktarmaktadır;

Ailemiz destekledi. Çünkü burada herkes Türkçe konuşuyor. Hiç kimse bizim dilimiz gibi değil, (bizim dilimizi) konuşmuyorlar. O yüzden biz mecbur dil öğrenmek istiyoruz. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Zaten evde tüm herkes Türkçe konuşuyor. Küçük kardeşim bile artık Türkçe konuşuyor. Herkes okula gidiyor. Zaten sadece iki kişi gitmiyor. Onlar da en küçüklerimiz. Nasıl oldu ben de şaşırđım ama evde bizimle bir an bir görüyorum konuşuyorlar Türkçe. En küçük kardeşim o da Türkçe konuşuyor şimdi yani. Babam dinleyince çok şaşıyor. Diyor biz sana eğitim falan vermedik nasıl öğrendin. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Göç sonrasında mekâna uyum sürecinde oldukça önemli olan dil öğrenme sürecinin önemi Nergis'in ifade ettiği gibi istihdam imkanlarına erişim başta olmak üzere Nilüfer'in vurguladığı üzere sağlık, eğitim gibi hizmetlerden yararlanabilme ve insanlarla iletişim, etkileşim kurabilme bakımından önemli görülmektedir.

Bir işimin olmasını çok istiyorum. Çünkü işimin olması dil bilmeme bağılı. Bu yüzden aynı dili konuşabilmeliyim. Dil öğrenmek için çok uğraşıyorum bu yüzden de. Benim durumumda öyle olması gerekiyor. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Çünkü burada yaşıyoruz ya ondan çok önemli. Mesela hastaneye gidiyoruz, dışarı gidiyoruz. Bir şey gerekiyor, birileriyle konuşmamız gerekiyor onun için. Çok farklı, mesela yeni geldiğim zaman Türkiye'ye hiçbir şey anlamıyordum. Mesela bazı insanlar konuşuyordu, bir şey soruyordu ya da biz buraya gelince ev arıyorduk ama hiç konuşamıyordum. Öyle mesela çok zordu. Şimdi biraz iyi oldu. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Türkçe konuşmak önemli. İnsanlara daha iyi ulaşmak için. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Mülteci genç kadınlar, yetişkin kadınlardan farklı olarak göç sonrasında dil öğrenme konusunda görece daha fazla imkana sahip olmaktadır. Bununla birlikte göç edilen ülkeye uyum konusunda dil öğrenmenin öneminin farkında oldukları görülmektedir. Dil öğrenme konusunda sahip olunan imkanlar ve fırsatlar ise daha çok okula devam etme, okuldan veyahut mahalleden yeni arkadaşlıklar edinebilme, okul aracılığıyla kamusal mekâna erişim imkânı elde etme ve bu yolla ev sahibi toplumla daha fazla etkileşime geçebilmekle

ilişkilidir. Nitekim mülteci genç kadınlarla yürütülen bir çalışmada okulun kamusal mekandaki hareketliliği doğrudan etkilediğine dikkat çekilmektedir (Wijntuin ve Koster, 2018). Bu kapsamda başta okul olmak üzere, kamusal mekanla teması sağlayan bu hareketliliğin dil öğrenimi konusunda önemli bir kapı araladığı bir gerçektir. Öte yandan dil öğrenimi ve kamusal mekandaki hareketlilik karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Yani okul, iş yeri vb. aracılığıyla kamusal mekanla etkileşim ve kamusal mekandaki hareketliliğin arttığı, kamusal mekandaki hareketliliğin artmasıyla da dil öğreniminin daha da iyi bir noktaya taşıdığı söylenebilir. Bununla birlikte Hayal ve Yıldız, göçün ilk yıllarından farklı olarak kamusal mekânda geçirilen sürenin artması ve Türkçe dil yeterliliğinin sağlanmasına bağlı olarak kamusal mekâna tek başlarına çıkabildiklerini dile getirmiştir.

Yani ailem olmadığı zaman ben korkmuyorum bir şeyden şimdi. Annem babam benim yanıma olmadığı zaman normal benim için yani. Önceden çok korkuyorum evden yalnız çıkmaktan. Şimdi yok. Türkçe öğrendiğim zaman değişti...Bir de kardeşim çalıştı. Çalıştı ondan sonra geldi bana Türkçe öğretiyordu, Ondan sonra kardeşlerim okula gitmeye başladı. Türkçe öğrenmeye başladı. Bana gelip anlatıyorlar ne oldu ne yaptılar. Bir de öğretiyorlar Türkçeyi. O yüzden çıkmaya başladım yavaş yavaş. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

İlk zamanlar tek başıma hiçbir yere gitmedim. Hiç hatırlamıyorum tek başıma hiç çıkmıyorum ya ablam var ya annem var. Çünkü ilk gelince hiç kimse tanımıyorum. Dilimiz de yok. Şimdi okula gidiyorum tek başıma. Dil öğrendim çünkü. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Dil öğrenimini bir güçlenme olanağı olarak değerlendirebileceğimiz bir diğer durum ise profesyonel tercümanlık hizmeti gereksinimiyle ilişkilidir. Kamusal mekânda profesyonel tercüman hizmetlerinin her zaman bulunmaması ya bazı durumlarda tercümanın cinsiyeti ve mülteci topluluğunun üyesi olması gibi durumlar, mülteci kadınların tercümanlık hizmetlerinden yararlanmaları üzerinde belirleyici görünmektedir. Bu tür durumlarda mülteci kadınların duydukları korku ve utanç ile göçmenlik statülerinin tehlikeye girebileceği düşüncesi etkili olmaktadır (Delera'dan aktaran Uzunaslın, 2020, s. 135). Bu çerçevede gündelik yaşamda mültecilerin göç sonrasında dil engeli nedeniyle karşılaştığı en temel zorlukların hastane mekânında gerçekleştiği söylenebilir.

Öte yandan görüşmelerin yürütüldüğü mülteci genç kadınlar, belli düzeyde Türkçe dil yeterliliğine sahiptir. Bu nedenle bahsi geçen sağlık hizmetlerine erişim konusunda dil

engeli bağlamında zorluk yaşamadıkları görülmektedir. Ancak bunun ötesinde dil bilme yeterliliğine sahip olmaları nedeniyle bu tür zorluklar konusunda yakın çevredeki arkadaşları, tanıdıkları ve akrabalarına tercümanlık yapmaktadırlar. Dolayısıyla mülteci genç kadınlar için dil öğrenimi kamusal mekânın deneyimlenme çerçevesini genişleten bir eşik olarak görülmektedir. Bu durum kamusal mekân deneyimini genişletmekle birlikte, mülteci genç kadınlar için bir güçlenme olanağı da içermektedir. Bu kapsamda mülteci genç kadınlar kamusal mekânda en fazla hastaneye gidiş, sağlık hizmetlerinden yararlanma hususunda başta kendi aileleri olmak üzere diğer mültecilere destek vermektedirler. Kasımpatı aile içinde başka hiç kimse Türkçe bilmediği için kardeşini hastaneye götürürken anne ve babası eşlik etmektedir.

Ben her zaman annemle beraber gittim. Çünkü annem Türkçe bilmiyor ki. Ben tercümanlık yaptım kardeşimi götürdüm...Doktorları biliyorum. Çünkü her zaman kardeşimi hastaneye ben götürüyorum. Çünkü annem babam Türkçe bilmiyor. (Kasımpatı, 18Y, okula gidiyor)

Aile üyelerinin yanı sıra, Gökyüzü'nün ifade ettiği gibi aynı toplumsal gruba mensup olan kişilere, tanıdıklara veyahut akrabalara tercümanlık konusunda destek sağlandığı görülür. Bununla birlikte Papatya'nın dile getirdiği gibi mülteci genç kadınlar, tercümanlık talep edilen konunun içeriği çerçevesindeki dil yeterliliklerine bağlı olarak yardımcı olduklarını ifade etmektedir.

Yani bizim tanıdıklarımızın bazıları hiç Türkçe bilmiyordu. Onlarla bazı zamanlar hastaneye gidiyordum. Tercümanlık yapıyordum onlara. Yani annemin arkadaşları oluyordu onlara yardım ediyordum. Bazı zamanlarda da anneme yardım ediyordum. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Yani öyle parayla değil, tanıdık birileri oluyor. Bazen bana da diyorlar sen Türkçe biliyorsun hastaneye giderken gelir misin diye. Ama yani ben her şeyi bilmiyorum Türkçe hastane ile ilgili. Gitmeden önce mesela diyorum siz ne için gitmek istiyorsunuz. Bildiğim şeyle ilgili ise giderim ama bilmiyorsam gidemem öyle. Böyle yardım ettiğim oldu. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Kadınların toplumsal yaşama sınırlı katılabilmeleri ve daha ziyade ev içinde vakit geçirmek durumunda olmaları, dil öğrenme konusunda sınırlı imkanlara sahip olmalarında neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durumun bir yansıması olarak, mülteci erkeklerden ziyade kadınların tercümanlık konusunda yardım talep ettiği görülmektedir. Bu durum üzerinde toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olduğu ifade edilmektedir (Watkins, Razee ve Richters,

2012, s. 136). Mimoza, tercümanlık konusunda daha çok kadınlara yardımcı olduğunu dile getirirken, erkeklerin kamusal mekân deneyimlerinin daha geniş olmasına bağlı olarak tercüman bulmakta zorlanmadıklarını ifade etmektedir. Öte yandan kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerinin bir yansıması olarak daha çok ev mekanını mesken edinmiş durumdadır. Dolayısıyla tercüman bulma konusundaki sosyal ağ ve sermayeleri erkeklere göre daha sınırlıdır. Bununla birlikte özellikle kadın sağlığı, doğum gibi konularda daha çok kadın tercüman isteğinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Çünkü adamlar var ya onların başka erkek falan arkadaşları oluyor dışarıda. Rahatça bulurlar yani tercüman ve gidebilirler istedikleri yere. Ama kadınlar anlatamıyor derdini. Bir de kadınlar erkeklere de anlatamıyor derdini. O yüzden kızlar daha iyi oluyor. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Bu kapsamda kadınlara yönelik sağlık hizmetlerine erişim, hamilelik gibi durumlar nedeniyle genç kadınlardan tercümanlık desteği talep edilmektedir. Kimi zaman tanıdıklar aracılığıyla mülteci genç kadınlarla iletişime geçilmekte, kimi zaman ise doğrudan hastane mekânında tercümanlık desteğinin talep edildiği görülmektedir.

Tanımadığım birileri de oldu. Böyle işte babamdan aradılar Böyle yardımcı olabilir misiniz falan dediler. Genelde kadınlar oluyor onlar Türkçe bilmedikleri için. Sonra babam da yardım için gönderiyor. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Ben şey hastaneye gittim. Dedim ya çok kalabalık oluyor. Kendim için gitmedim. Amcamın hanımıyla gittim doktor kontrolü yapmak için. Orada çok kadınlar var yabancı. Bana şey tercümanlık yapar mısın falan dediler. Ben de dedim tamam yaparım. Ondan sonra ben bir kişiye tercümanlık yapacaktım. Beş kişi aynı anda geliyorlar tercümanlık için. Diyorum hatta doktor bana çağırıyor. Diyorum ben onları almadım, onlar kendi geldiler. Ben de dedim onlar duymuyorlar beni. Şimdi şey yaptılar, getirmişler bir tane tercüman. Ama yine diyorlar gel bize tercümanlık yap. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Bir de ben Türkçe bildiğim için bazen hastaneye giderken benden yardım isteyenler oluyordu. Annemle gittiğimizde yani genellikle hamilelerle daha çok gittim tercümanlık yapmak için. Çünkü onlar daha çok geliyordu. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Tıpkı hastane için tercümanlık desteği talep etme konusunda olduğu gibi kamu hizmetlerinden yararlanmayı gerektirecek başka tür durumlarda da tercümanlık desteği istendiği görülür. Lale, eşinden boşanmak isteyen kuzenine, emniyete iletilmesi gereken şikâyet için destek olduğunu şu şekilde aktarmıştır;

Ben çok tercümanlık yaptım. Kuzenimin de bir sıkıntısı varmıştı. Onlara da gittim. Karakolda tercümanlık yaptım. Burada bir kuzenim vardı. Kuzenim eşiyile ayrılmak istiyordu. Sonra biz karakola gittik. Orada tercümanlık yaptım onlar da dosya açmıştı. Çünkü şey kimsenin bilmesini istemiyordu. Yani kimse bilmesin, anlamasın istiyordu kuzenim. Çünkü kendisi gitti kaç kere. Tercüman varmıştı. Onun için ben gitmedim. Ama sonra karakolda hiç kimse yoktu. Bir de her tercüman para istiyor yani. Saatlik para istiyorlar. 50 lira, 100 lira falan alıyorlar. Çok zor. Bir gün de 100 lira verirsen çok zor. Hastanede çok yaptım. Başka bir yerde yani yaptım ama ben parasız yapıyorum. Para almayı düşünmüyorum yani. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Görüldüğü üzere araştırma bağlamında görüşülen mülteci genç kadınların yaşları veyahut ev içi sorumluluklarının düzeyi gibi faktörler yetişkin kadınlara göre bazı avantajlara sahip olmalarına yol açmıştır. Bunun önemli sonuçlarından biri dil öğrenmedir. Bu bakımdan daha önce de vurgulandığı üzere mülteci genç kadınlar için dil öğrenimi, bir güçlenme olanağı barındırmaktadır. Zira dil yeterliliği, yeniden yerleşimin önemli bir parçası olarak öz yeterliliği arttırmakta, sosyal izolasyonu ise azaltmaktadır. Bu durum kişilerin refahı üzerinde belirleyici olmaktadır (Watkins, Razee ve Richters, 2012, s.137). Nitekim Jamarani (2012, s. 155-156), Avusturya'da yaşayan İranlı kadınların ana akım toplumla ilişki kurma bütünleşme konusundaki başarısızlıklarının ana nedenlerinden biri olarak İngilizce dilindeki yeterlilik eksikliğine işaret eder. Bu durumun bir sonucu olarak kadınların öz yeterlilik ve özgüvenleri azalmakta ve genellikle aynı toplumsal gruba mensup kişilerle sosyal ağlar kurulmaktadır. Bu araştırmanın yürütüldüğü genç kadınlar için ise bir güçlenme olanağı olarak Türkçe dil yeterliliği, hem kamusal mekânın deneyimlenme biçimini çeşitlendirmiş ve kamusal mekân deneyiminin sınırlarını genişletmiş, hem de Türkçe'yi daha iyi öğrenmeyi ve yeni insanlar tanımayı sağlamıştır. Gökyüzü tercümanlık yaparak daha iyi Türkçe öğrendiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte hastaneye annesiyle giderek kamusal mekân hareketliliğini genişletmektedir. Melek ise evden dışarı çıktığını ve bu sayede yeni insanlarla tanıştığını dile getirmektedir.

Daha iyiydi yani tercümanlık yapmak. Evde hiç kimse yani konuşmuyor. Benim kardeşim var yani ama kendisinin de dersleri var. Çok konuşamıyor. Ben kendi odamda o kendi odasında ders çalışıyor. O yüzden çok Türkçe konuşmuyorum. Ama tercümanlıkla daha iyi öğreniyorum yani Türkçe'yi. Annem ve kardeşimle hastaneye gidiyordum orada tercümanlık yapıyordum. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

O (tercümanlık) çok iyi. Çünkü evden çıkıyorum. Evden de başka bir yere gidiyorum. Başka insanlarla konuşabiliyorum, tanışabiliyorum. Farklı bir insan görmek istiyorum. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Bununla birlikte mülteci genç kadınlar için bahsi geçen tercümanlık deneyimi, gönüllü bir isteği yansıtmaktadır. Görüşülen mülteci genç kadınların her biri, insanlara bu şekilde tercümanlık desteğinde bulunmayı, kendi istekleriyle yaptıklarını dile getirmiştir. Bu noktada özellikle göç sonrası yaşam deneyimlerinin benzer görüldüğü ve bu çerçevede diğer mülteci gruplarla empati yapıldığı göz çarpmaktadır. Bu durumun bir yansıması olarak Lale ve Zambak tercümanlık için istenen ücretlerin çok fazla olması ve mültecilerin ekonomik zorluklar içinde olmaları nedeniyle çoğunlukla ücretsiz olarak destek olduklarını ifade etmişlerdir.

Yani hastaneye gittiğim zaman birkaç Afganlı benden istiyorlar. Ama ben annemle gidiyorum yapıyorum. Çünkü onlar hiç bilmiyorlar. Biz de ilk geldiğimiz zaman Türkiye'ye tercüman istiyorduk ama paramız yoktu. Tercüman istiyorduk ama hiç kimse bize yardım etmemişti. Onları ben gördüğüm zaman yani yardım etmeyi seviyorum. Çünkü onların da ihtiyacı var. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Şimdi mesela ben de komşularımıza falan yardım etmeye gidiyorum tercüman gibi. Yani kimse bilmiyorsa Türkçe ben gidiyorum. Ama ben para almıyorum öyle sadece yardım etmek için gidiyorum. Çünkü ben buraya ilk geldiğim zaman çok zor oldu yani. Tercümana mesela bizim paramız yok. Bunun için ben hiç para almıyorum yani. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Görüldüğü üzere göç sonrasındaki yeni yaşama uyum sürecinde dil öğrenmenin önemli bir unsurdur. Zira dil öğrenimi, eğitim, sağlık hizmetlerine erişim, sosyalleşme olanaklarından yararlanma, istihdam ve yasal haklara erişimde ve ihtiyaçların karşılanmasında önemli bir yere sahiptir. Mülteci genç kadınlar; ev sahibi toplumla iletişim ve etkileşim kurma, gündelik ihtiyaçları karşılamak ve istihdam olanaklarına erişim konusunda dil öğrenmenin önemli olduğunu düşünmektedir. Araştırmada mülteci genç kadınların Türkçe dil öğrenimi konusunda çeşitli olanaklardan yararlandığı görülmüştür. Bu kapsamda yaygın olarak Halk Eğitim, belediyeler ya da çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan dil kurslarına sosyal ağlar aracılığıyla erişim sağlanmaktadır. Öte yandan okula başlama süreciyle birlikte dil öğrenimi büyük ölçüde okul mekânında sağlanmaktadır. Aynı zamanda dil öğreniminin aileler tarafından desteklendiği görülmektedir.

Bir diğer önemli nokta ise dil öğrenme konusunda mülteci genç kadınların yetişkin kadınlara nazaran daha avantajlı konumda olmalarıdır. Bu durumun bir yansıması olarak ise kamusal mekâna çıkış ve kamusal mekân deneyiminin sınırları genişlemektedir. Bu kapsamda mülteci genç kadınların kamusal mekândaki hareketlilikleri artmaktadır.

Hizmetlere erişim ve ihtiyaçların karşılanmasında dil öğrenimi önemli bir destek kaynağı olmaktadır. Aynı zamanda kamusal mekân deneyimi çeşitlenmektedir. Kamusal mekân deneyiminin bu şekilde genişlemesi aynı zamanda dil öğreniminin de pekiştirilmesini sağlamaktadır. Bu noktada mülteci genç kadınların profesyonel tercümanlık hizmetlerinin her zaman bulunmaması veyahut mültecilerin kimi durumlarda mevcut tercümanlık hizmetinden yararlanmak istememelerine bağlı olarak tercüman olarak destek verdiği görülmektedir. Mülteci genç kadınların sağladıkları tercümanlık hizmetine ilişkin düşünceleri ise diğer mülteci gruplarla empati ve özdeşlik kurma üzerinden şekillenmektedir. Ekonomik zorluklar ve göç sonrasındaki yaşam koşullarının zorluğu bu düşünceler üzerinde etkili görünmektedir.

4.2.2. Özel ve Kamusal Mekânda Gidiş Gelişler: Etkileşimler ve Taktikler

Toplumsal cinsiyet çalışmalarında kamusal ve özel mekân birbirinden bağımsız görülmez. Daha ziyade kamusal ve özel mekânın ilişkiselliği vurgusu söz konusudur. Günlük yaşamda gerek kamusal gerekse özel mekânda birçok etkileşim ve pratik meydana gelir. Dolayısıyla bir mekânı ilişkiyel olarak tartışmak için mekânı, mekânda meydana gelen etkileşimler ve pratiklerle ele almak gerekir. Nitekim Lefebvre (2014), bir mekânın toplumsal pratiğinin kendi mekanını yarattığını söyler. Bu nedenle mekânı ilişkiyel ve bütüncül olarak ele almayı sağlayan mekânsal pratiği keşfetmek için mekânı, mekandaki toplumsal ilişkileri ortaya çıkaracak şekilde analiz etmek gerekir.

Bu noktada kamusal ve özel mekân arasında bir köprü vazifesi gören ve gündelik yaşamda sıklıkla içinde bulunulan mekanlar üzerinde durmak gerekir. Analiz kapsamında mülteci genç kadınlar için gündelik yaşamın temel uğrak mekanları; çalışma yeri, okul ve sağlık hizmetlerine erişim sağlanan mekanlardır. Zira bu mekanlar, Wijntuin ve Koster'in (2018, s. 287), okul mekânı kapsamında bahsettiği gibi mekânsal hareketliliği genişletme konusunda meşru mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte mülteci genç kadınlar için gündelik yaşamın temel uğrakları olarak tanımlanan bu mekanlara dahil olmak her zaman kolayca mümkün olmamaktadır. Çünkü mekânın sosyal inşası, mekâna bağlı toplumsal anlam ve mekânda hangi davranışların sergilenebileceği, mekânda hangi tür davranışlara yönelik beklentilerin olduğu veyahut hangi tür davranışların kabul

edilebilir olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Cresswell'den aktaran Ratliff, 2019, s. 650). Dolayısıyla bahsi geçen mekanlarda mülteci genç kadınların konumlarını ve mekânsal pratiklerini anlamak, Lefebvre'in (2014) ifade ettiği gibi mekân ve mekandaki toplumsal ilişkilerin deşifre edilmesini gerektirir. Dolayısıyla bu çerçevede analiz hem mekânın kendisinin deşifresini hem de mekandaki etkileşim ve pratikleri içerecek şekilde ilerletilecektir. Mekandaki etkileşimler ile ifade etmeye çalıştığım ise, Goffman'ın (2016) ifadesiyle *“fiziksel olarak aynı ortamda bulunan bireylerin karşılıklı olarak birbirlerinin eylemleri üzerindeki etkileri”* dir.

Bununla birlikte mülteci genç kadınların kamusal mekandaki etkileşimlerini Certeau'nın (2008), taktik ve strateji kavramları üzerinden incelemek mümkündür. Bu noktada gerek Sevlü (2020), gerekse Deniz, Ekinci ve Hülür'ün (2016a), mültecilerin gündelik yaşam deneyimlerini ele aldıkları çalışmalarında bu kavramlardan faydalanması bu araştırmanın analizi için yol gösterici olmuştur. Her ne kadar analizde detaylandırılacak olsa da taktik ve strateji arasındaki farktan bahsetmek gerekir. de Certeau'nın (2008, s. 54) kullandığı biçimde strateji; *“Bir istek öznesi ile bir erk öznesinin belli bir “çevre”yle yalıtılmasıyla oluşan güç ilişkilerinin ölçülüp tartılmasıdır. Strateji uygulaması, her şeyden önce belirli bir aidiyet olarak çerçevesi çizilen bir alanın varlığını gerektirir.”*

Bourdieu'nun (aktaran Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016a) strateji kavramıyla ilişkilendirdiği *“alan”*, *“alan”*da daha fazla sermaye sahibi olan baskın grupların *“alan”*daki hakimiyetlerini koruma mücadelesi ve *“alan”*a yeni girenlerin kendilerine yer edilebilmek adına gerçekleştikleri stratejileri içerir. Nitekim *“alan”*da oyunun gerektirdiklerine göre hareket etmek, değişen durumlara uyum sağlamak için yaratıcı olmak gerekir. Bu bakımdan strateji; *“her bir sosyal oyunun özgül ürünüdür”* (aktaran Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016a, s. 1079). Öte yandan *“alan”*da yaratıcı olmayı sağlayan taktiklerdir. Fakat bunun ötesinde taktikler yalnızca ötekinin alanına sahiptir ve oyun bu çerçevede kurulur. Bu kapsamda de Certeau'nın (2008, s. 54) ifadesiyle taktik;

Taktik"ten kastım ise, tam aksine ne bir aidiyet üzerinden ne de ötekinin, görünür bir bütünlük olarak ayırt edilmesini sağlayan bir sınır üzerinden yapılan hesaplama. Taktik uygulama alanı olarak sadece ötekinin alanına sahiptir. Taktikler, ötekinin alanına, bu alanı bütünüyle kapsamadan, bu alana belirli bir mesafede kalmayı da başaramadan yavaş yavaş, parça parça sızar. Taktik sahip olduğu avantajları toparlaya-

bileceği, daha fazla yayılmak için kendini ayarlayabileceği, koşullardan bağımsız bir hale gelebileceği bir merkezden, bir zeminden yoksundur.

Bu noktada de Certeau'ya (2008, s. 55) göre günlük yaşamdaki birçok uygulama, tutum ve davranış taktik ürünüdür. Mekân olarak yalnızca ötekinin mekanını kullanabilen taktik, kendisini içinde bulduğu alanda oyuna katılmak ve oyununu buna göre düzenlemek durumundadır. Dolayısıyla alanda hamle yapar, fırsatları değerlendirir. Yine de Certeau'nun ifadesiyle taktik zayıf olanın sanatıdır (a.g.e., s. 113-114) Bu çerçevede, gündelik yaşamın temel uğrakları olan çalışma yeri, okul ve sağlık hizmetlerine erişim sağlanan mekanların ele alınmasında hem Goffman'cı (2016) etkileşim tanımından hem de de Certeau (2008) ve Bourdieu'nun tanımladığı taktik ve strateji kavramlarından hareket edilecektir.

4.2.2.1. Zorunluluklar, İmkanlar ve Fırsatların Mekânı: Çalışma Yaşamı
“Zaten benim amacım sadece ev kiramız, elektrik faturamız su, gaz falan. Hepsi onlara gidiyor. Zaten hiçbir şey kalmıyor.”

Ekonomik zorlukların çalışma yaşamına katılımı belirleyici olduğu bilinmektedir. Görüşmelerin yürütüldüğü mülteci genç kadınlar için de ekonomik zorluklar, gelir yetersizliği ve aile üyelerine destek olma gibi çeşitli nedenler çalışma yaşamına katılma üzerinde belirleyici olmuştur. Nitekim Gül, ekonomik zorluklar ve gelir yetersizliğiyle birlikte, evde sağlık sorunları olan aile üyelerinin çalışamaması nedeniyle çalışmak durumunda kalmıştır.

Çünkü bizim ailemizin zaten çok problemi var. Benim annem ve babam yaşlı kimse yok ki iş yapsın, çalışsın. Ben de işe girdim o yüzden. Türkiye'ye geldiğinizden beri çalışıyorum yani. Çünkü bizim evimizde benden başka kimse yok çalışmak için. Zaten benim amacım sadece ev kiramız, elektrik faturamız su, gaz falan. Hepsi onlara gidiyor. Zaten hiçbir şey kalmıyor. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Çalışmak gerekiyor. Okul önemli ama yine de çalışmak çok önemli. Yani babamı yalnız bırakmayacağım yani, yapamıyorum. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Öte yandan dil öğrenmek amacıyla Tömer kursunun ücretini karşılamak için çalışan genç kadınlar da vardır. Hayal Türkçe öğrenmek için gitmek istediği Tömer kursunun ücretini karşılamak için çalışmaya karar verdiğini şu şekilde aktarmaktadır;

Tömer'e girdim Türkçe dili öğrenmek için. Yol parasına ihtiyacım vardı. Anneme dedim ben çalışacağım. Gittim iş aradım. Çalıştım. Babam kabul etmedi. Ama dedim ben artık çalışmak istiyorum ve çalıştım. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Nilüfer ise göç sonrasında Türkçe dil yeterliliğinin olmamasına bağlı olarak iş aramadığını, belirli düzeyde dil öğrenimi sağladıktan sonra iş aradığını dile getirmiştir.

Hiç düşünmedim çalışmayı. Çünkü Türkçe kursuna gidiyordum. Türkçeyi bilmiyordum o yüzden hiç düşünmedim. Şimdi biraz biliyorum ya ondan işe başlamayı düşündüm. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Mülteci genç kadınların, iş ve istihdam olanaklarının sınırlı olmasına bağlı olarak, çoğunlukla mevsimlik tarım işçiliği yaptığı veyahut bölgedeki turistik mekanlarda çalıştığı görülmektedir. Her ne kadar kamusal mekâna çıkış ve kamusal mekânda hareketlilik anlamında çalışma yaşamının önemli olduğu görülse de çalışma koşullarının zorluğu, çalışma yaşamının sürdürülebilirliğinde belirleyici olmaktadır. Çalışma saatlerinin fazla olması, çoğu işyerinde sigortasız çalıştırma durumunun olması, ücretlerin düşük olması gibi durumlar dile getirilen başlıca sorunlardır. İşyerinin ilçelerde olması durumunda, uzun çalışma saatlerine eklenen yol süresi ve ücreti konusunda da zorluklar yaşandığı görülür. Gül, çalışma ücretinin düşük olduğunu ve sigortası olmadığını aktarmıştır. Nilüfer ise haftada altı gün çalışmasına rağmen aylık 600 lira ücret almaktadır.

Zaten çok memnun değiliz. Çünkü para az veriyor adam. 300 lira sadece yol paramız var. Zaten dedim ki benim evim merkezde ve ben mecbur otobüsle gidiyorum. Çünkü çok uzak oluyor. Ondan sonra mesela 300 lira yol param oldu ayda. Bize çok bir şey kalmıyor yani. Asgari ücret vermiyor. 300 lira yol parası, Bir de bize 1500 lira kalıyor. 1800 veriyor. Haftada altı gün çalışıyoruz. Saat 8'de başlıyor 5 de bitiyor. Öyle mesela zor oluyor çünkü çok fazla benim elime kalmıyor. Zaten sigorta yok. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Farklı mesela abim haftada üç gün çalışıyor ya da dört gün. Bazı zaman oluyor iki gün. Bir de ben yeni başladım. 600 aylık alıyorum. Ben altı gün çalışıyorum. Sabah sekiz buçukta gidiyorum. Akşam altı buçukta geliyorum. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Gül ve Nilüfer'in durumunda görüldüğü üzere genç kadınlar düşük ücretlerle, güvensiz olarak çalışmak durumunda kalmaktadır. Diğer taraftan işyerinin eve uzak olması gibi durumlarda çalışma saatlerinin uzunluğuna bağlı olarak aile üyelerinden birinin - çoğunlukla babanın- mülteci genç kadınlara eşlik ettiği görülür. Sümül, iş yerinin evine uzak olması nedeniyle babasının kendisini almaya geldiğini şu şekilde dile getirmektedir;

Ben sabah 10'da gidiyordum Akşam 10'a kadar. 12 saat yani. 10'dan 10'a kadar. Zor ama babam beni eve götürüyordu. Çünkü karanlık oluyor o yüzden. Ev uzak işe. İşim çarşıda, uzaktı. Onun için mesela otobüse biniyordum öyle. Ama mesela otobüsün durduğu yerden evim uzak biraz. Yani geç olunca babam geliyordu. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Çalışan genç mülteci genç kadınların işlerini nasıl buldukları, istihdama erişim süreçlerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Yürütülen bir çalışmada mevcut durumda çalışmakta olan genç mültecilerin önemli bir kısmı işlerini kendilerinin bulduğunu (%51,3), bir kısmı ise arkadaşlar (%25,7) ve akrabalar (%13,7) gibi sosyal ağlar aracılığıyla bulduklarını belirtmiştir. (GMPD, TOG ve Yaşar Üniversitesi, 2020, s.31). Benzer bir şekilde araştırmada göçe karar verme süreci ve kamusal mekanla ilk karşılaşmadan başlamak üzere göç sonrasındaki yaşama uyum sürecinde sosyal ağların önemli bir aracı olduğundan bahsedilmiştir. Tıpkı ev bulma süreci ve dil öğrenmek için Türkçe kursu gibi imkanlara erişimde olduğu gibi iş bulma sürecinde de sosyal ağların etkili olduğu görülmektedir. Bu çerçevede genellikle aynı toplumsal gruba mensup olunan diğer mültecilerin yardımı ve desteği ile iş fırsatlarına erişim sağlanmıştır. Nilüfer, Afgan bir arkadaşı, Gül ise mahalleden tanıdığı Afganlar aracılığıyla iş bulduğunu ifade etmektedir.

Bir arkadaşşıma dedim bana iş bul. Çünkü o biliyor biraz durumumuz kötüydü Afgan bir arkadaşım var. O çalışıyordu. O bana buldu işi. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Çok kolay olmadı. Benim mesela arkadaşlarım burada iş yapıyor falan. Ben de ona dedim ki mesela eleman falan ararlarsa bana söyleyin. Öyle buldum. Arkadaşlarımın hepsi Afgan. Sadece bir tane İranlı var. Mahalleden tanıyorum onları. (Gül, 19Y, çalışıyor)

İş imkanlarına erişim ise özellikle Türkçe dil gelişimi açısından fayda sağlamaktadır. Genç kadınlar işyerlerindeki etkileşimleri sayesinde Türkçe dil yeterliliklerinin geliştiğini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda iş yeri yeni arkadaşlıkların edinilmesi konusunda kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır.

Ben orda alıştım ya o zaman Türkçem çok zayıftı. Sonra biraz Türkçe konuşmaya başladım orda. Bana insanlarla konuşmak falan dil olarak yardımcı oldu yani. Bir de arkadaşım yoktu. Orda arkadaşşımla tanıştım. Afganlı kız arkadaşım oldu. İyi oldu. Bir de patronun ailesiyle konuştum, tanıştım onlarla çok iyi oldu. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Çünkü ilk gelince ben onları tanımıyorum onlar da beni tanımıyorlardı. Ben ilk gittiğimde bana sorular sordular sen kimsin, nereden geldin diye. Ben de biraz anlattım yani. Mesela Afganım dedim adımlı söyledim. Nerede yaşadığımı söyledim. Şimdi iyi

oldu, konuşuyoruz. İlk gidince biraz şey davranıyorlardı ama şimdi iyi oldu. Beni tanıdılar. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Bununla birlikte mekânı ilişkisel olarak ele aldığımızda işyerinde diğerleriyle kurulan etkileşim ve ilişkilerin, mekânın deneyimlenmesinde doğrudan belirleyici olduğu görülür. Nitekim bu bağlamda işverenler ya da müşterilerle yaşanan etkileşimler üzerinden dile getirilen birtakım sorunlar olduğu görülmektedir. Sümbül, her ne kadar işe ihtiyacı olsa da müşterilerden birinin kendisini rahatsız etmesi nedeniyle işten ayrıldığını aktarmıştır. Bu noktada mülteci genç kadınların hem iş imkanlarına erişimlerinin zor olduğu hem de iş yerinde kadın olmaları nedeniyle toplumsal cinsiyet temelli tacize maruz kalabildiği görülmektedir.

Rahatsız oldum onun için çıktım. Yani çünkü bazı müşteriler (sessizlik) rahatsız ediyorlardı. Benimle konuşmak istedi biri arkadaşlık için. Ben kabul etmedim. Ben tanışmak istemedim. Oradan gittim. Böyle daha rahatım. Ben istemiyorum yani sevmiyorum. Ama mesela nasıl söyleyeyim benimle konuşmaya çalışıyorlardı. Bir kişi öyle dedi bana telefonumu istedi. Ben de sinirlendim dedim ki burada çalışmıyorum artık. Patronum dedi neden falan. Dedim ki öyle bir şey istemiyorum. Dedi ki nasıl rahatsan kabul ediyorum. Ama çalışmak istedim sonra tabii. Şu an Kızılay (yardımı) da almıyoruz. Burada yaşamak çok zor yani. Babam çok yalnız yani burada babam da bir gün çalışıyor bir gün çalışmıyor. Çok zor yani. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Gül ise işvereniyle sorunlar yaşadığını, uzun mesai saatlerinde işverenin kesintisiz iş talebini şu şekilde aktarmaktadır;

Zaten böyle yani sen sadece işini yapıyorsun. Benim işim sekizde başlıyor 5'te bitiyor. O 5'e kadar zaten benden iş istiyorlar yani. Benim işim zaten temizlik, temizliyorum. Temizlik bitsin mesela söylüyorum, dışarıyı süpür, çalış diyorlar. Öyle bir iş buluyor veriyorlar. Bir şekilde yani insandan iş istiyorlar. İşimiz bittiği zaman mesela bizim patronumuz görsün şey yapıyor bize iş çıkarıyor. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Öte yandan mülteci genç kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlar karşısında de Certeau'nın (2008) ifadesiyle taktiklere başvurduğu görülür. de Certeau (2008, s. 54-55) taktik için şunları söyler;

Taktik, mekansız olduğu için, zamana bağımlıdır ve kendi çıkarına kullanabileceği olasılıkları yakalamak için de sürekli tetiktedir. Taktik, kazançlarını muhafaza edemez. Sürekli olarak olaylarla oynamak ve bunları "fırsatlara" çevirmek durumundadır. Sonuç olarak, zayıf olan, kendisine yabancı, kendinden olmayan güçlerden çıkar sağlamak için hep çabalayandır. Zayıf olan, birbirinden ayrışık olan öğeleri bir araya getirerek, elverişli anlar yaratır ve bu güçlerden gerekli çıkarı sağlamaya çalışır. Ayrışık öğelerin bir araya getirilerek düşünsel olarak sentezlenmeleri, bir söylem

biçiminde değil bir karar alış, bir eylem hatta bir "fırsat" yakalama biçiminde gerçekleşir.

Nitekim Nilüfer, çalışma ücretinin düşük olduğunu bilmektedir. Öte yandan mevcut durumda işe ihtiyacı vardır ve kazancını muhafaza etmek istemektedir. Bu nedenle Türkçe dil yeterliliğine bağlı olarak başka bir iş bulduğunda işini değiştirebileceğini düşünmektedir. Dolayısıyla de Certeau'nun (2008) ifadesiyle kendi çıkarına kullanabileceği olasılığı yakalamak için beklemektedir.

İyi gidiyor ama parası çok az da artık ne yapayım çalışıyorum. Ben çok Türkçe bilmediğim için orada çalışıyorum. Çünkü yeni buldum işi. Bilmiyorum Türkçem iyi ama şimdi. Eğer başka bir yer bulursam değiştirebilirim. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Bununla birlikte mülteci genç kadınlar her ne kadar çalışma ücreti düşük olsa veya iş yerinde çeşitli zorluklarla karşılaşsalar da çalışmaya devam etmektedir. Gül bu durumu şu şekilde ifade etmektedir;

Ne düşüneceksin zaten mesela bizim halimiz kötü. Yani zaten mecburuz. Cevap verdiğimizde de bizi şikâyet ediyorlar. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Ancak Gül'ün ifadesindeki bu kabul etme durumunu salt bir kabul olarak ele almak doğru olmaz. Sevlü'nün (2020) çalışmasında çizdiği çerçeveden hareketle Scott'un (1995) kamusal senaryo kavramı ve genç kadınların sergiledikleri taktikler üzerinde durulabilir. Scott (1995) kamusal senaryo kavramıyla tâbi olanların mevcut durumun koşullarına eşlik edip, onu kabul ettiklerini söyler. İnsanlar karşılaştıkları durumlar neticesinde bir şey yapacak durumda olmadıklarında, içinde buldukları durumu her zaman bir umutsuzluk olarak değerlendirmeyebilir. Öyle ki gündelik yaşamı sürdürmeyi sağlayan tutum ve davranışlar da benimsenebilir (Scott'dan aktaran Sevlü, 2020, s.126). Nitekim mülteci genç kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlar karşısında takındıkları kabullenici tavır bu çerçevede değerlendirilebilir. Dolayısıyla burada söz konusu olan esas unsur gündelik yaşamın devam ettirilmesidir.

Benzer şekilde Hayal'in, babasının tutumu nedeniyle işi bırakması, gündelik yaşamını devam ettirmesini sağlayan bir davranış olarak değerlendirilebilir.

Ondan sonra da babam yüzünden bıraktım. Geliyor iş yerimde bağıyor patrona. Patron var ya, ona bağıyor. Diyor sen, sen bir şeyler konuşuyor. Ondan sonra ben de kavga etmek istemedim babamla, orda tartışmak insanların ortasında. Bıraktım işi. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Öte yandan mülteci genç kadınların çalışmak zorunda kalmalarının bir sonucu olarak eğitime devam edemediği görülmektedir. Yapılan bir çalışmada ekonomik zorluklar nedeniyle çalışma zorunluluğu başta olmak üzere, gelir yetersizliği ve dil yeterliliğinin olmamasının eğitime katılım ve eğitime devam edememe konusunda etkili olduğu ifade edilmiştir (GMDP, TOG, Yaşar Üniversitesi, 2020). Bu çalışmada da ekonomik zorluklar ile gelir yetersizliğinin bu süreçte önemli bir etken olduğu görülmüştür. Ekonomik zorluklar nedeniyle aile üyelerinden birden fazla kişinin çalışma yaşamına dahil olması, eğitim imkanlarından yararlanma konusunda önemli bir engel olarak kendini göstermektedir.

Burada kalmak çok zor benim için anlıyor musunuz? Ben çok iyi hissetmiyorum...Benim kardeşlerim çok gençler. Ama onlar çok zor işlerde uzun saatler çalışıyorlar. İşler onlar için çok zor. Ama çalışmak zorundalar. Onlar okula gidemiyorlar. Onların okula gidecek zamanları yok. Onların okula gidecek şansları yok şimdi. Ben de okula gitmek istiyorum. Ben okumayı çok seviyorum. Aslında her birimiz okumayı çok seviyoruz. Ama problemlerimiz, durumumuz yüzünden okula gitme şansımız olmadı. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Her ne kadar ekonomik zorluklar nedeniyle çalışma zorunluluğu ortaya çıksa da görüşülen her mülteci genç kadının salt ekonomik nedenlerle okula devam etmediğini söylemek güçtür. Bu noktada dil yeterliliğinin olmaması, toplumsal cinsiyet normlarıyla ilişkili olarak ev içi bakım sorumluluğunun üstlenilmesine dair beklentiler, aile içinde birden fazla kişinin çalışması durumunda evin idaresinin genç kadınlardan beklenmesi ve kamusal mekânda mülteci genç kadınların zarar görebileceğine dair endişelerin etkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla okula devam edemeyen mülteci genç kadınlar için, toplumsal cinsiyet normlarıyla ilişkili faktörler de etkili olmaktadır. Nitekim, uluslararası koruma kapsamındaki mültecilerin de yer aldığı genç mültecilerle yürütülen bir çalışmada, genç kadın ve erkek mültecilerin okula devam edememe durumunda toplumsal cinsiyet faktörünün etkili olduğuna dikkat çekilmiş, mülteci genç kadınların çalışma zorunluluğundan ziyade, ailenin izin vermemesi, dil yetersizliği, sağlık sorunlarıyla bağlantılı olarak ev içindeki bakım sorumluluğu üstlenmek durumunda kalmaları gibi

nedenlerle okula devam edemediği ifade edilmiştir (GMDP, TOG, Yaşar Üniversitesi, 2020).

Benzer şekilde Cankurtaran ve Albayrak, 2019, s. 25), kız çocuklarının eğitim hayatlarına ilişkin anlatılarda okulun yarıda bırakılması durumunun sıklıkla görüldüğü ifade ederken, bu durum üzerinde, ev içi sorumlulukların kız çocukları tarafından yerine getiriliyor olması, ergenlik dönemiyle birlikte okula göndermeme durumunun yaygın olduğu, okulda kız çocuklarının başına bir şey gelebileceği korkusunun etkili olduğundan bahsetmiştir. Nitekim Hayal, ergenlik dönemiyle birlikte okula devam edememe durumunu, babasının kendisini okula göndermek istememesi üzerinden şu şekilde dile getirmiştir;

Babam beni göndermek istemiyordu. Beni bir de ablamı. Aynı şekil göndermek istemiyor Okulda erkek falan var diyor. Dışarda çıktığınız zaman size bakıyorlar falan diyor o yüzden. Hatta bize çanta veriyorlardı önceden, okul çantası. İçinde kitap falan var, defter. Onları da alıp satıyordu... Bir de şimdi babam kavga ediyor evde, bağıyor, çağırıyor. Okula gittiğim zaman arkamdan geliyor. Okul içinde bağıyor, çağırıyor. Öğrenciler gülüyor. Onlar güldüğü için ben bıraktım okulu. Herkes bana gülüyor. Her gün geliyor o yüzden bıraktım gelmesin diye. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Babam bir de amcalarım aynı şeyi söylüyor; okula gitmeyin falan. İşte hani okula gidince masraf oluyor ya. Bir de amcam bize para gönderiyor aylık. Amcam Amerika'da. Babam para almak istiyor. Anneme diyor onlara verme yani. Elbise, kitap, defter almasını istemiyor annemin bize. Kendi almak istiyor parayı. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Evin geçimini sağlamak için çalışan kardeşlerinin yanı sıra Nergis de ev içindeki bakım sorumluluğunu üstlenmesi nedeniyle okula devam edememiştir.

Evdeyim yani çünkü annem biraz hasta. Onunla ilgilendim. Annem ne diyorsunuz, böbrek diyorsunuz. Orada problemi var. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Okula devam edememe konusunda etkili olan bir diğer unsur ise dil yeterliliğinin olmamasıdır. Göç edilen ilk yıllarda kimliğin çıkarılmamış olmasına eklenen dil bilmeme süreci mülteci genç kadınların okula devamlarında önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Okula gitmedim yani bizim kimliğimizi biraz geç verdiler bize. Ve Türkçe bilmiyordum... O zaman çok zordu, gitmedim ben de. Ablam çalışıyordu yani bir de onun için gitmedim. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Öte yandan mülteci genç kadınların dil öğrenip okula devam etme konusunda istekli olduğu görülmektedir. Ancak göç sonrası ilk yıllarda dil öğrenmek için nasıl bir yol izleneceğine dair bilgiye yeterli erişim olmadığı görülmektedir. Nilüfer bu nedenle dil öğrenmek için Tömer'e gitmeyi düşünmüştür. Fakat ekonomik zorluklar nedeniyle Tömer'in ücretini karşılayamadıklarını, bu nedenle de dil öğrenimini sağlayamadığını ve okula devam edemediğini dile getirmiştir. Dolayısıyla dil öğrenme sürecinde yaşanan zorlukların ekonomik zorluklarla iç içe geçerek okula devam üzerinde etkili olduğu görülse de burada esas belirleyici olan durum dil öğrenimi için ücretsiz birçok kurs olmasına ve okulda uyum sınıfları üzerinden Türkçe dil öğrenimi imkanının bulunmasına dair bilgiye erişimdeki kısıtlılıktır.

Ama bizim için bir dil kursu vardı. Altı ay gitmemiz gerekiyor. Ama çok paraya ihtiyacımız vardı. O yüzden gitmedim. Altı ayda kaç bin lira para istiyorlardı... Yeni gelmiştik bir de. Bizim çok sorunlarımız vardı o yüzden gitmedim ben. Yoksa çok istiyordum. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Bu kapsamda gündelik yaşamda kamusal ve özel mekân ilişkiselliğindeki temel uğraklardan biri çalışma yaşamına bağlı olarak iş yeri mekanıdır. Mülteci genç kadınlar, temelde ekonomik zorluklar ve gelir yetersizliği nedeniyle çalışma yaşamına katılmış görünmektedir. Öte yandan bu durumun en temel sonucu okula devam edilememesidir. Bu durum üzerinde aile üyelerinden birden fazla kişinin çalışma yaşamına dahil olması ve evde sağlık sorunları olan aile üyelerinin varlığı, göçü takip eden yıllarda dil bilmeme gibi nedenler etkili olmuştur.

Okula devam edemeyen mülteci genç kadınların çoğunlukla, mevsimlik tarım işçisi veyahut bölgenin turizm açısından önemli bir konumda olmasına bağlı olarak turistik mekanlarda çalıştığı görülmektedir. İş imkanlarına erişimde ise sosyal ağlar etkili olmaktadır. Öte yandan uzun çalışma saatleri, ücretlerin düşük olması, sigorta yapılmaması gibi durumlar iş yerinde karşılaşılan en temel zorluklar arasındadır. İş yerindeki etkileşimlere bakıldığında ise kamusal mekân hareketliliğinin arttığı, Türkçe dil yeterliliğinin geliştiği ve yeni arkadaşlıklar edinildiği görülmektedir. Çalışma yaşamında karşı karşıya kalınan sorunlar için de Certeau'nun (2008) tanımladığı biçimde taktiklere başvurulduğu ve mülteci genç kadınların alanda kendi çıkarına olabilecek fırsatı yakalamak için hareket ettiği, Scott'un (1995) kamusal senaryo kavramı ve Sevlü'nün (2020) çizdiği

çerçevede ise kimi zaman karşılaşılan sorunlar için kabul edici bir tavır benimsendiği ama bu tavrın salt bir kabul etme durumu olarak değerlendirilemeyeceği görülmektedir.

4.2.2.2. “İçerisinde, Dışarısında, Sınırlarında Dolaşılan Bir Mekân”: Mülteci Genç Kadınların Gündelik Okul Pratikleri *“Öyle kötü şeyler söylendiği zaman ben kendimi çok kötü hissediyordum. Yani diyordum ki niye böyle yapıyorlar yani biz de normal öğrenci gibiyiz, biz de okula gidiyoruz. Ama demek ki biz çok rahatsız etmişiz.”*

Gündelik yaşamda kamusal ve özel mekânın ilişkiselliğinde iş yerleriyle birlikte sıklıkla okul mekânında vakit geçirildiği görülmektedir. Bu bağlamda özel ve kamusal arasındaki günlük uğraklardan biri olan okul mekânı üzerinde ayrıca durmak gerekmektedir. Çünkü okul mekânı, toplumsal cinsiyet ve ırk kesişiminde mülteci genç kadınların gündelik yaşam deneyimlerinde önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla okul mekânında mülteci genç kadınların konumlarını ve mekansal pratiklerini anlamak için hem mekânın kendisi hem de mekandaki etkileşim ve pratiklerin üzerinde durulması gerekmektedir.

Okula devam edememe durumunda görüldüğü üzere, okula devam durumunda da toplumsal cinsiyet ve kültürel normlar etkilidir. Bu kapsamda, karma eğitim nedeniyle ailelerin kız meslek ya da imam hatip okullarına yöneldiği görülmektedir. Bu durum üzerinde kamusal mekânın deneyimlenme biçiminde de görüldüğü üzere, köken ülkenin koşulları ve toplumsal normları etkili olmaktadır.

Sadece kızlar var okulda. Zaten abim izin vermiyor o yüzden. Irak'ta da kız erkek ayrı zaten okullar. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Buraya geldiğim zaman bir tercümanla tanıştım. Geldim bir lise öyle bir şey gördüm. Kız erkek beraber okuyordu. Ben de gittim tercümanı götürdüm. Dedim ki söyle ben mesela kız, erkek birlikte istemiyorum. Onlar da dediler tamam. Ondan sonra İmam Hatip'e adımı yazdı benim. İmam Hatip'e gidiyorum şimdi. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Okula kayıt sürecinde ise genellikle, göç süreciyle bağlantılı olan kimlik yaşı ve devam edilmesi gereken eğitim kademesi arasındaki tutarsızlık nedeniyle sorunlar yaşandığı görülmektedir. Kimlik yaşına göre eğitim kademesine yerleştirilen mülteci genç kadınlar, eğitime devam edemedikleri süre zarfındaki eksikleri nedeniyle zorlandıklarını dile getirmiştir.

Ben buraya ilk geldiğimde ortaokuldan başlattılar. Yaşıma göre yani öyle yaptılar. O yüzden bana biraz zor geldi ilk başta. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Yani 7. sınıfa beni kabul etmedi. O yüzden 8. sınıfa gittim. Çünkü benim yaşımla kimliğimdeki yaşım aynı değildi. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Öte yandan daha önce de üzerinde durulduğu gibi okul, dil öğrenimi konusunda önemli avantajlar sağlayan bir mekandır. Bu noktada özellikle uyum sınıfları aracılığıyla dil yeterliliğinin sağlanmaya çalışıldığı, daha sonraki süreçte ise diğer eğitim kademelerine devam edildiği görülmektedir.

Buraya geldiğimde ilk önce Türkçe öğretmek için oturtmuşlardı. İlk gittiğimiz sınıf başkalarını bilmem ama benim için faydalı oldu benim için, çok güzel oldu. O sınıfta insanların hareketlerine bakıp dinleyerek öğrendim ben aslında Türkçeyi. Ondan sonra galiba bir yılımız öyle gitti. Türkçe falan öğrenmeye çalıştık. Ondan sonra 9. sınıfa başladık. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

9. sınıf yani liseye girerken bütün yabancıları, yabancılar sınıfına yani uyum sınıfına koydular. Şey Türkçe için. Ama aramızda Türkçesi bayağı iyi olanlar da vardı. Hatta benimki de fena değil. Ama hepimizi bir araya koydular Sonra onu geçtik.... Orada sadece Türkçe öğretiler. Ama bize söylediler sene sonunda bir sınav alırsız Türkçe sınavı. Eğer geçerseniz 10. sınıfa geçeceksiniz dediler. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Okula başlama ve devam etme sürecine ilişkin betimsel analizlerin yanı sıra, okulu gündelik yaşamın önemli mekanlarından biri olarak ele almaya imkân sağlayan, gündelik okul yaşamının nasıl deneyimlendiğidir. Çünkü okul, kamusal ve özel olan arasındaki gündelik uğrakların en başındadır. Bu minvalde mülteci genç kadınlar tarafından gündelik okul yaşamının, okuldaki günlük rutinler, okul mekânında kurulan arkadaşlıklarla birlikte okulda yaşanan sorunlar üzerinden değerlendirildiği görülmektedir. Bu durum mekânın ilişkisel olarak ele alınmasına, mekânın kendisi kadar, mekândaki ilişki ve etkileşimlerin anlaşılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Zira araştırmada mekân, ilişkisel, etkileşimsel ve güç ilişkilerini içeren ve üreten bir yapı olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede okul mekânı ilişkisel olarak ele almak için gündelik okul yaşamının anlaşılmasında önemli rol oynayan mülteci genç kadınların gündelik okul pratikleri ve okul bağlamında diğerleriyle kurulan etkileşimleri üzerinde durmak gerekir.

Okul mekânında mülteci genç kadınlar, diğer öğrenciler ve okulda çalışan öğretmen ve müdürlerle etkileşim içindedir. Okul mekânında diğerleriyle kurulan ilişkinin iki yönlü olduğu görülür. Kurulan ilişkinin ilk yönü, mülteci genç kadınların okula uyum

sağlamalarını kolaylaştıracak, iş birliğine dayalı ve destekleyici bir ilişki olarak tanımlanabilir. Bu çerçevede gerek dil öğrenme süreci gerek derslerin yürütülmesinde destekleyici bir tutum benimseme gerekse okul ihtiyaçlarının karşılanması konularında destek sağlandığı görülmektedir.

Mesela yani bir şey anlamıyorsun hocamıza tekrar söylediğin zaman sana yeniden anlatıyor yani. Okula yeni başladığım zaman yani hiçbir şey bilmiyordum. Dedim hocam hiçbir şey bilmiyorum, dedim yazmak bilmiyorum. Dedi tamam ben size söylüyorum, siz de bana söyleyin, yazmayın. Çünkü bilmiyorsunuz. Yani siz sadece söyleyerek cevap verin. Öyle mesela puan verdi bana 9. sınıfın bir döneminde. Ama ikinci dönemde kendi hocam bana söyledi böyle yap, böyle yaz, böyle oku. Sonra mesela ben öğrendim. Yani bu yüzden öğretmenlerim, müdürlerim iyi yani. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Hatta kitaplarımız falan oluyor ya çok pahalı. Onları alıyorlar yani. Bir ihtiyacımız varsa müdür ya da müdür yardımcısı onlar alıyorlar bize hep. Formamızı falan. Çok iyi, çok seviyorum. Her zaman soruyor falan. Yani bize çok yardımcı oldular. Çok iyi insanlar yani gerçekten. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Öte yandan okulda kurulan ilişkinin ikinci yönü, okulda yaşanan sorunlara ve okul mekânında kurulan dışlayıcı ve damgalayıcı etkileşimlere işaret etmektedir. Sosyal politika çerçevesinde ele alınan sosyal dışlanma, *“toplumun geri kalanından yalıtılma, dışlanma ve ötekileştirmeyi”* ifade eder. Bu anlamda sosyal dışlanma çalışma yaşamı, eğitim hizmetlerine erişim ve toplumsal ağlar kurma gibi gündelik yaşamın pek çok alanında görülebilir (Deniz, Ekinci, Hülür, 2016b, s. 28-29). Araştırmada özellikle okul mekânında, akranlarla yaşanan sorunlar, okul kuralları ve okulun mevcut yapısını bilmeme nedeniyle gündeme gelen çeşitli sorunlar konusunda zorluklar yaşandığı görülmektedir. Yaşanan zorluklara kimi zaman ayrımcı söylemlerin eşlik ettiğine ilişkin ifadeler vardır. Dolayısıyla sosyal dışlanma türlerinden söylemsel dışlanma ve mekânsal dışlanma birlikte görülmektedir.

Vallahi ben hiç memnun değildim. Hiç bu okulu sevmiyordum. Çünkü bizi rahatsız ediyorlardı. Biz yabancı olduğumuz için bizden nefret ediyorlardı. Diyordu bize de gidin ülkenize gidin, siz niye buradasınız? Bir kere annem gelmiş de ona bile bağırıyorlardı. Böyle kızdılar. O yüzden çok sinir olmuştum. Yani diyorlar siz buraya neden geldiniz, gidin ülkenizde yaşayın. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Yani aslında hocalar da değişiklik oluyor. Mesela birisi çok ilgileniyordu. Diğerleri hiç ilgilenmezdi öyle. Mesela bu liseye girdiğimde 2 hafta, 2-3 hafta Türk sınıflarda girdik. Ondan sonra uyuma geçtik. Geçmeden önce mesela bir öğretmen vardı. Yabancılarla hep derdi ki siz okula gelmeyin. Siz işe gidin, okula gelmeyin. Burayı

dolduruyorsunuz hiç Türklere yer kalmıyor falan. Zaten çalışmıyorsunuz gidin siz buradan derdi bizlere. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Okul mekânında diğerleriyle kurulan etkileşimde, Goffman'ın (2020) tanımladığı biçimde damgaya ilişkin durumlar söz konusudur. Goffman (2020, s. 28) bir yabancıyla karşılaşıldığında oluşan ilk intibanın, karşılaşılan kişinin dahil olduğu düşünülen toplumsal kategori üzerinden oluştuğunu ifade eder. Buna bağlı olarak karşılaşılan kişinin sahip olduğu düşünülen nitelikleri üzerinden toplumsal kimlik kestirilir. Dolayısıyla kişilerin öteki hakkında sahip olduğu yargılar bu peşin kestirmelere dayanır. Üstelik bu kestirmeler oldukça güçlüdür. Yıldız'ın okuldaki başarısının diğer öğrenciler tarafından normal karşılanmaması, bu durumun bir örneğini oluşturur. Öteki hakkında kişinin dahil olduğu toplumsal kategori üzerinden şekillenen bu yargılar, mülteci kimliğini okulda başarılı olma durumuyla ilişkilendirememektedir.

Sınıfın birincisi oldum bir defa. Türk öğrenciler çok kıskandı o zaman da. Sen nasıl oldun falan diye dediler. Sen burada yabancıydın. Türkçen de çok iyi değil. Sen nasıl oluyorsun biz olmuyoruz? Kesin hata var falan diye dediler. Gidip müdüre de gittiler, söylediler. Ama hata yoktu. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Bununla birlikte Goffman (2020, s. 31) damganın itibarsızlaştırılmış bir sıfat olduğunu söyler. Öte yandan birbirinden farklı üç damga tipi vardır ki bunlardan biri ırk, ulus, din gibi etnolojik damgalardır. Bu etnolojik damgalar diğer damga türlerinden farklı olarak soy bağıyla aktarılır ve ailenin bütün mensuplarını içerir. Bu kapsamda Gökyüzü'nün ifadeleri etnolojik damgalanma olarak değerlendirilebilir.

Benim yanımda bir kız oturuyordu, Türk. Ama o kız hiç benim yanıma oturmak istemiyordu. O kız, öğretmen gelirken diyordu ki hocam ben buraya oturmam. Sonra hoca soruyordu sen neden buraya oturmuyorsun. Sonra gözleriyle beni işaret ediyordu. Sonra benim öğretmenim kıza diyordu ki git en arkaya otur. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Gökyüzü Açıkgöz'ün (2020a, s. 174) ifadesiyle "*istenmediğini gözlerde*", bakışta görmüştür ki bu sıra arkadaşıyla kurulabileceği herhangi bir teması ortadan kaldırmıştır. Diğer taraftan bu durum, Ahmed'in (2015) bedenlerin ötekiyle karşılaşmada yeniden konumlanmaları üzerinden de tartışılabilir. Ahmed (2015, s. 74) bedenlerin ötekilerle birlikte ya da ötekilere karşı olarak konumlanmalarını hareketin fizikselliğiyle ilişkilendirir. Bu noktada nefret gibi duyguların eşlik ettiği ötekiyle karşılaşıldığında

“*bedenlerin düzenleri bozulur ve yeniden kurulur.*” Burada belirleyici olan Gökyüzü ve sıra arkadaşı arasındaki etkileşimde görüldüğü üzere ötekiyle uzaklığın yeniden düzenlenmesi aracılığıyla sosyal alanın da yeniden düzenlenmesidir.

Bununla birlikte Bauman’a (aktaran Erim, 2020, s. 148) göre yabancılar “*ait hissetmedikleri, boş bir mekânın içinde ayrı bir kimlikle asılı dururlar.*” Dolayısıyla yabancı, belirsiz ve muğlak bir konumda ne içeride ne de dışarıdadır. Öte yandan mekânın içinde veya dışında olmak mümkündür. Ancak mekânın dışında olana güven duyulmazken, mekânın içindekiler mekânı kuşatan kuralları bilir ve ona uyar. Bu noktada içeriden veya dışarıdan olmak basit bir ayırım değildir. Çünkü mekân üzerinden farkın kendini göstermesi dışarıda olanın yalnızca dışarıda olmasını değil, mekânın içindekilerin sınırlarından uzaklaştırılmış olmayı ve kuralları bilmemeyi içerir (Cresswell’den aktaran Bektaş-Ata, 2020, s. 268). Bu kapsamda hangi davranışın iyi ve kabul edilebilir, hangisinin edilemez olduğu üzerinde rol oynayan coğrafya (Cresswell’den aktaran Bektaş-Ata, 2020, s. 268) bu araştırmada okul ölçeğinde kendini göstermiştir. Dolayısıyla mülteci genç kadınlar kimi zaman okul mekânının içinden kimi zamansa içeriden biri olmayı tamamen başaramayan biri olarak karşımızdadır. Mülteci genç kadınlar için de okul mekânı, “*içerisinde, dışarısında, sınırlarında dolaşılan*” (Bektaş-Ata, 2020) bir mekân olarak içinde yer alanların nasıl olması gerektiğini imlemektedir. Bu çerçevede içerden biri olmak için mekânın sınırlarında dolaşırken mekânın kurallarına uygun davranmak gerekmektedir. Dil öğrenme veyahut birden fazla eğitim kademesinde aynı sınıfta eğitim alma gibi durumlar, okul mekânının kurallarını öğrenmeye, mekânın içinden biri olmaya dair imkanlar oluşturmaktadır.

Biraz sıkıcıydı. Çünkü ben o zamanlar bilmiyordum mesela konuşmayı. Ya da okulun kurallarını bilmiyordum o yüzden. Ama sonra ilk başta öyle bir şey vardı uyum sınıfı. Biz okula gidiyoruz ama okuldan sonra bir saat var onda da Türkçe öğreniyoruz. Sınıfta sadece Türkçe bilmeyenler vardı. Sınıfın Türkçe öğrenmek için çok faydası oluyordu. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Aynı zamanda bazı durumlarda dil öğrenme, mülteciler için gündelik yaşamda maruz kaldıkları söylemsel dışlanma ve ayrımcılığa karşı kendilerini savunma aracı olarak da değerlendirilmektedir (Nimer, 2019, s.18). Zira söylemsel dışlanma, kimliğin olumsuz düşüncelerle dolaşıma girmesi ve bu şekilde damgalanması aracılığıyla ortaya çıkmaktadır (Deniz, Ekinci, Hülür, 2016b, 107). Papatya’nın aşağıdaki ifadesinde görüldüğü gibi,

Suriyeli kimliğiyle ilişkilenen düşünceler ve sıfatlar, kimliğin damgalanmasını beraberinde getirmiş görünür. Öyle ki başka uyruktan olan mültecilerin, Suriyeli kimliğiyle ilişkilendirilmesiyle, Suriyeli kimliğiyle ilişkilenen söylemsel dışlanma mülteci kimliğinin bizatihi kendisini kapsamıştır.

Türkiye'ye ilk geldiğimizde öyle bir şey yoktu. Ama çok mülteci oldu ya Türkiye'de o yüzden öyle yani değişti. Suriyeliler geldikten sonra çok mülteci oldu burada. Bazen bütün yabancıları Suriyeli gibi düşünüyorlar. Mesela diyoruz biz Suriyeli değiliz. Onlar artık öyle davranmıyorlar bize. Suriyeli demiyorlar. Bir de Türkçe öğrendikçe bu çok değişti. Yani işte eskiden anlamıyorduk ne diyorlar. Şimdi anlıyorum ne diyorlar onlar. Cevap verebilirim. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Görüldüğü üzere bu durumla başa çıkmak için Papatya, kimliğini diğerinin kimliğinden ayırmakta ve dil aracılığıyla kendini savunmaktadır. Nitekim Goffman (2020, s. 64), sosyalleşme sürecinin ilk aşamasında damgalı bireyin normallerin bakış açısını keşfettiğini söyler. Bu aşamada damgalı birey sahip olduğu damganın nasıl bir şey olduğunu kavrar. İkinci aşamada birey, bu damgaya sahip olduğunu öğrenir ve damganın olası sonuçlarını kavrar. Böylece söylemsel dışlanma ve damga karşısında yeni taktikler gündeme gelir. Çünkü Lordoğlu'nun (2018, s. 83) ifade ettiği gibi “*muğlak*” olanın tedirgin ediciliği çeşitli baş etme yöntemlerini de beraberinde getirir. Benzer şekilde Lale de ilk zamanlar karşılaştığı ayrımcı söylemleri ailesiyle paylaşmamıştır. Öte yandan Papatya gibi Türkçe öğrendikçe kendini korumak için karşılaştığı ayrımcı söylemleri okul müdürü ile paylaştığını dile getirmiştir.

İlk zamanlar yani orada iyi değildi. Yani ilk zamanlar sadece bizim sınıftan git diyorlardı. Ama ben anneme söylemiyordum. Çünkü annem üzülüyordu. Onun için anneme söylemiyordum. Ama biraz daha Türkçeyi öğrendikten sonra müdüre söylemişim. Müdüre söylediğimde onlara müdür kızdı. Sonra böyle bir şey olmadı. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Öte yandan dil öğrenimi okula aidiyet hissetme, okula uyum sağlama ve diğerleriyle etkileşime geçebilmeyi sağlayan tek unsur olarak görülmemektedir. Zira uyum sınıfı sonrasında, diğer kademelere devam ederken, çeşitli zorluklarının gündeme geldiği, yalnızlaşan mülteci genç kadınların uyum sınıfında eğitimine devam eden diğer mültecilerle etkileşimlerine devam ettikleri görülür. Dolayısıyla okul mekanını ilişkisel olarak tartışan ve bu mekandaki etkileşimleri salt mekâna uyum bağlamında ele alacak ek çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir. Aslında bu durum iki farklı şekilde

değerlendirilebilir. İlk olarak; dil öğrenmenin doğrudan mekâna uyum ve mekânın içinden biri olmayı sağlamadığı bir gerçektir. Nitekim Gökyüzü, Türkçe dil yeterliliğini sağladığı için uyum sınıfına devam etmese de teneffüslerde sınıfından kimse kendisiyle konuşmadığı için uyum sınıfındaki arkadaşlarının yanına gittiğini şu şekilde aktarmaktadır;

Türkler hiç konuşmuyordu benimle zaten. Yabancılarla yani. Ben sınav verdim uyum sınıfındayken beni normal sınıfa gönderdiler. O yüzden ben teneffüsteyken Türkler benimle konuşmuyordu. Yani benimle konuşmak istemiyorlardı. Ben de teneffüs olursa eğer uyum sınıfına gidiyordum. Önceki arkadaşlarımla konuşuyordum. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Gökyüzü'nün bu durumu Alpman'ın (2019, s. 393) işaret ettiği gibi damgalanma ve ayrımcılığın mekânsal farklılaşmaya yol açtığını ve mekândaki toplumsal eşitsizlik ve ayrımcılığın çok boyutlu bir şekilde deneyimlendiğini göstermektedir. Diğer taraftan dil öğrenme, mekânın sınırlarında dolaşma ve yeni taktikler uygulayarak mekânın içinden biri olmaya olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda mekânın içinden biri olmak için başvurulan çeşitli taktikler söz konusudur. Bu taktiklerden bir diğeri “*çalışkan olmak*” olarak tanımlanmaktadır. Aslında çalışkan olma okul mekânında bir performans olarak da değerlendirilebilir. Zira Goffman (2016, s. 28), performansı; “*belli bir durumda belli bir katılımcının diğer katılımcılardan herhangi birini etkilemeye yönelik tüm etkinlikleri*” olarak tanımlanır. Dolayısıyla mülteci genç kadınlar, okul mekânında mekânın içinden biri olmak için bu performansı sergilemektedir.

Çünkü en çok hocalar bizi seviyorlar. Çünkü çok katılıyorum derslere falan. Derslerim iyi. Ondan için beni seviyorlar. Öğrenciler, onlar kıskanıyorlar. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor),

Yani çalışkan olsak zaten bizi severler. Ama olmasak hayır yani değişmez. Aramızda var mesela Türkçesi çok iyi olan ama hiç çalışmayan, derslere hiç çalışmayan var. Ona mesela davranışlar hala aynı. Ama mesela dersin iyi olsa severler seni, iyi davranırlar. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Mülteci genç kadınların mekânın içinden biri olmak için başvurdukları taktiklerden bir diğeri, Scott'un (1995, s. 24) hâkim olan ve tâbi olan arasındaki açık ilişkiyi ifade eden “*kamusal senaryo*” kavramıyla ele alınabilir. Gaziantep'te yaşayan Suriyeli kadınların gündelik yaşamlarını çalışan Sevlü (2020), kadınların gündelik yaşamlarında karşılaştıkları sosyal dışlanma durumunu karşısındaki taktiklerini Scott'un (1995) kamusal senaryo kavramıyla tartışır. Sevlü'nün (2020) tartışması, bu araştırma için de yol gösterici olmuştur.

Nitekim mülteci genç kadınların okul mekânında karşılaştıkları sosyal dışlanma karşısında geliştikleri taktikler Scott'un "*kamusal senaryo*" kavramıyla ele alınabilir. Scott (1995, s. 26), tahakküm durumlarında normal olarak devam eden zorunlulukların hâkim olanın bakış açısına çok yakın bir kamusal senaryo ürettiğini söyler. Böylece tâbi olanlar mevcut durumun koşullarına gönüllü olarak eşlik ve kabul eder, kendilerini ön plana çıkarmazlar. Böylece kamusal senaryo, hâkim olanların konumunu kabul etme, gizleme ya da muğlaklaştırma gibi tutum ve davranışların ortaya çıkmasına yol açar. Bununla birlikte kamusal senaryolar, gündelik yaşamda ortaya çıkması muhtemel olan kriz ve çatışmaların önlenmesinde de etkilidir. Lale'nin okul mekânında yaşanan kavga için söyledikleri Scott'un (1995) kamusal senaryo kavramıyla örtüşür. Zira Sevlü'nün (2020) de ifade ettiği gibi kamusal senaryo aracılığıyla sosyal dışlanmanın üzerinin örtüldüğü ve hatta sosyal dışlanmanın haklı çıkarıldığı görülür. Böylece ortaya çıkması muhtemel krizin de önüne geçilmiş olmaktadır.

Bir kere okulda Türklerle Afganlar kavga etmişlerdi. Bize buradan gidin diyorlar. Yani bura bizim ülkemiz, gelmişsiniz, şöyle bir şeyler yapmışsınız. Yani gitmemizi istiyorlar. Gidin diyorlar. Ben bu durumda ne düşünüyüm yani onlar da haklılar. Çünkü burası bizim ülkemiz değil ki. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Yıldız ve Gökkuşığı'nın okul mekanındaki karşılaştıkları durumlar karşısında kabullenici bir tutum sergilemeleri, bu anlamda gündelik yaşamın devam ettirilmesi bakımından önem taşır. Sevlü'nün (2020, s. 63) ifade ettiği gibi gündelik yaşamın bu şekilde devam ettirilmesi stratejik bir öneme sahiptir. Fakat bu durum salt bir "*kabul hali*" olarak değerlendirilemez. Bu noktada belirleyici olan bahsi geçen kabullenici tutumun bir zorunluluk haline işaret etmesidir. Nitekim sosyal dışlanma kabul edilir ancak bu kabul "zor" koşullar, hatta belki mecburi koşullar altında verilir.

Bir defa bana sen haksızsın dediler. Benim de elimden hiçbir şey gelmedi. Yani ne yapayım? Şikâyet edeyim mi? Nereye şikâyet edeyim ki. Onun için sustum gittim. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Mesela yani hani okuldayız sonuçta biz bir şey desek de sonuçta bizi atabilirler ondan dolayı bir şey demezdik yani...Aslında kızıyordum ama tabii bir şey demezdim. Üzülüyorduk öyle hepimiz. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Yıldız, sosyal dışlanmaya işaret eden ayrımla ilgili olarak şunu dile getirmiştir;

Keşke ayırım olmasaydı. Yani o en çok istediğim şey. Ayırım olmasın. Yani o Türk, o yabancı, o Iraklı, o Afganlı. Nefret ediyorum bu şeyden. Çünkü hepimiz insanız yani sonunda. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

İfade ettiğimiz gibi sosyal dışlanma karşısında üzüntü duyma ve göç edilen ülkeye geri dönme isteği mevcut durumun zorlukları ve mecburiliği ile birlikte deneyimlenir. Nitekim göç edilen ülkeye dönüş çoğu zaman mümkün değildir ve bu durum sosyal dışlanma karşısındaki “*kabul hali*”nde belirleyicidir.

Şöyle düşünüyorum yani keşke buraya gelmeseydik. Keşke Irak iyi olsaydı, oraya kalırdık. Daha iyi benim için. Ama elimizden hiçbir şey gelmiyor. Çünkü Irak’ın durumlarını biliyorsunuz çok kötü yani savaş falan. Çocukları alıyorlar. İç savaş var. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Yani öyle hissediyorum ki keşke bizim ülkemizde savaş yoktu kendi okulumuza gidiyorduk. Kendi ülkemizde konuşuyorduk. Böyle hiçbir şey olmazdı. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Ben eve geliyordum, ağlıyordum. Hadi anne gidelim buradan diyordum. İşte annem diyor çok zor durumdayız, gidemeyiz. Okula gitmeyi hiç sevmiyordum. Ben çok istemiştım bitsin geçeyim...Öyle kötü şeyler söylendiği zaman ben kendimi çok kötü hissediyordum. Yani diyordum ki niye böyle yapıyorlar yani biz de normal öğrenci gibiyiz, biz de okula gidiyoruz. Ama demek ki biz çok rahatsız etmişiz. Yani bizi istemiyorlar okulda belki o yüzden. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Öte yandan mekâna dahil olmak için başvuru taktiklerle birlikte, uzun süre zarfı boyunca aynı okul ve sınıfta eğitim görme, belli noktalarda Türkçe dil yeterliliğinin kazanılması gibi durumların bir neticesi olarak mekandaki etkileşimleri içine alan okula uyum ve alışma sürecinin başladığı görülmektedir.

Aslında bizi ilk başta öğrenciler çok rahatsız ediyorlardı. Ama artık orada kaldım ya son sınıfa kadar. Onlar artık benim arkadaşlarım oldular ve iyi olduk. Yani herkesle arkadaş olduk. Hocalar da iyiydi, bizi seviyordu. İlk başta öğrenciler kötü şeyler söylüyordu. Ama sonra artık aynı sınıfta kaldığımız için yani beraber olduğumuz için artık bizi rahatsız etmiyorlardı...Ama çok yakın bir arkadaşlığımız da olmadı. İlk başta sınıftakiler yabancı olduğumuz için kötü şeyler söylüyorlardı. Sonra Türkçe konuşmayı ve yazmayı öğrendik. Onlar gibi olduk artık. Hatta nasıl anlatayım bir derste ben en iyiydim. Ve hoca beni çok seviyordu. Artık diğer çocuklar da beni çok sevmeye başladı. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Yani sınıfta giderken benim öğretmenim bana sorular soruyordu. Ama ben onu yapamıyordum hiç. Benim sınıfta Afgan da yoktu hiç. Sadece bir kişi vardı. O da bilmiyordu Türkçe. O yüzden çok zor oluyordu...Yani ilk başta çok zor oluyordu. Çünkü hiç Türkçe de bilmiyordum. Ama şimdi Türkçe bildiğim için daha iyidir. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Okula uyum süreci ve okul mekanındaki etkileşimlerle ilişkili olarak ise gündelik yaşamda okul mekânında edinilen arkadaşlıklar karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla mekânın deneyimlenmesinde arkadaşlık ilişkilerinin önemi büyüktür. Başka uyruktan diğer kişilerle arkadaşlık ilişkilerinin kurulmasında ise uyum sınıfı belirleyici olmaktadır.

Okula yani ilk geldiğimizde çok hevesliydim nasıl olacak falan diye hani farklı ya o yüzden. Ondan sonra geldiğimizde de bizi uyum sınıfını oturttukları için arkadaşlarımızı daha çabuk edindik yani. O yüzden de kolay oldu. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Dediğim gibi Afganlar var. Kız Afganlar çok iyi. Ben de kızlarla iyiyim. İşte Iraklı bir arkadaşım var. O yakın arkadaşım işte. Birkaç kişi daha var. Böyle, iyiyim bu konuda. Çok iyi arkadaşlarım var, İyi yani genel olarak...Türk bir arkadaşım yok okuldan. Çünkü girdiğimde uyum sınıfına geçtim. Diğerleri ile hiç muhatap bile olmadım. O yüzden hiçbirini tanımiyorum. (Gökkuşluğu, 17Y, okula gidiyor)

Bununla birlikte arkadaşlık ilişkileri gerek gündelik yaşama gerekse okul mekanına alışma ve uyum sağlama sürecinde etkilidir. Bu kapsamda Papatya, okul mekânında hem Türk vatandaşları hem de diğer uyruktan kişilerle arkadaşlık ilişkisi geliştirdiğini şu şekilde dile getirmektedir;

Onlarla okula ilk gittiğimde tanıştım. Onlar yanıma geldiler ve arkadaş olduk. Hem Türk var hem yabancı. Teneffüste geziyoruz, konuşuyoruz. Önceki gün neler yaptık bunu konuşuyoruz. Yeni okulunda yani burada herkes çok iyi. Hiç kimse çok kötü davranmadı bize. Benim zaten bir tane arkadaşım var okulda. Zaten biz saat var ya hani saat 1'de, öğle arası o zaman biz arkadaşlarımızla biraz dışarı çıkıyoruz. Çarşıya yani öyle geziyoruz yemek yiyoruz vakit geçiriyoruz. Sonra okula dönüyoruz. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Zambak ise kendi sınıfından arkadaşlarıyla ilişkisinin iyi olduğunu aktarırken, arkadaşlarının kendisine yardımları üzerinden ilişkilerini olumlu olarak tanımlamaktadır.

Arkadaşlarım var. Kendi sınıfımızdan arkadaşlarım tam yani. Hepsi çok iyi. Söylüyorlar mesela ben bir şeyin Türkçesini bilmiyorum yani, ya da yanlış söylüyorum. O zaman söylüyorlar mesela diyor bu böyle değil mesela öyle söyle. Bir de bir şey söylüyorum, mesela yanlış söylüyorum diyor böyle söyle. Arkadaşlarım iyi yani. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Mülteci gençlerin önemli bir kısmı eğitim yaşamına dahil olamama başta olmak üzere Türkçe dil yeterliliğinin olmaması veyahut Türkçeyi düzgün kullanamama nedeniyle ev sahibi toplumdan arkadaş edinmekte zorlandığı, bu nedenle de daha çok kendileriyle benzer uyruktan kişilerle arkadaşlık kurduğu ifade etmektedir. Sosyal dışlanma ya da

ayrımcılık nedeniyle iletişim kuramama durumu görülse de dil engeli nedeniyle ilişki kurulamadığı veya kurulan ilişkilerin yüzeysel kaldığına işaret edilmektedir (GMPD, TOG, Yaşar Üniversitesi, 2020, s. 37). Bu araştırmada her ne kadar eğitim yaşamına devam etme ve belirli düzeyde dil yeterliliği olsa da okul mekânında kurulan arkadaşlıkların birtakım sınırlılıklar etrafında inşa edildiği görülmüştür. Nitekim mülteci genç kadınlar, okuldaki arkadaşlarıyla okul mekânı dışında görüşmediklerini ifade etmiştir. Dolayısıyla kurulan bu etkileşimin okul mekânı sınırlarını aşmadığı görülür. Menekşe bu durumu “*arkadaşım da fazla arkadaşım gibi değil*” ifadesiyle dile getirmektedir.

Yani onlar arkadaşım da fazla arkadaşım gibi değil. Sadece okulda öyle...Sadece okulda görüşüyoruz. Bir tek mahalledeki arkadaşım ile okul dışında görüşüyoruz. O çok tatlı bir kız ve onu çok seviyorum. Diğerleri ile okul dışında görüşmüyorum. Neden bilmiyorum yani onlarla zaten sınıftaydık. Ama çok yakın bir arkadaşlığımız olmadı. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Arkadaşım var mesela ama ben onun evine gitmedim. O benim evime gelmedi. Onun annesini falan göremedim. Sadece mesela gidiyoruz, konuşuyoruz yolda falan. Geliyor, gidiyoruz o kadar. (Kasımpatı, 18Y, okula gidiyor)

Okul mekânında kurulan bu arkadaşlıkların yüzeysel kalmasında, gündelik yaşamın rutin düzeni, teknolojik imkanların sınırlılığı nedeniyle telefon vb. kullanarak görüşememe ve okulların tatil olduğu dönemlerde çoğunlukla aileyle vakit geçirilmesinin etkili olduğu görülür.

Yani sadece okulda görüşüyoruz. Ya hiçbirimiz hiç söylemedik dışarıya gidelim. Zaten mesela saat 8'de başlıyor okul sabah akşam 4'e kadar okulda beraberiz. Sonra eve gittiğimiz zaman ders çalışıyoruz. Sonra sabah tekrar gidiyoruz. Hafta sonu da zaten mesela herkes ailesiyle beraber gidiyor ya da ders çalışıyor bunun için yani. Ama okulda mesela tamamen beraberiz. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Okul dışında çok görüşmüyoruz ikimiz de yani. Yani, biz şey (düşünüyor) çünkü benim telefonum da yok. Arkadaşlarımın da telefonu yok. Onun için öyle çok konuşmuyoruz. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Okul zamanlarında yani. İşte okullar başlayınca şey okullar bitinceye kadar biz onlarla dışarı çıkıyoruz yani ya da okulda. Ama tatil olunca onları çok görmüyorum. Çünkü her biri köye gider, ya da başka bir yerlere gider. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Sadece bir arkadaşım benim evimin yanındaydı ama şimdi başka bir yere gitti. Evi değiştirdiği için burada kimse yok. Yani ben okul arkadaşlarımla çok konuşamıyorum. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Okul mekânı sınırlarını aşmayan arkadaşlık ilişkileri üzerinde etkili olan bir diğer durum, ailelerin arkadaşlarla görüşmeye ilişkin tutumlarında kendini gösterir. Bu nedenle okul mekânı dışında, kamusal mekânda arkadaşlarla görüşme, vakit geçirme veyahut eve davet etme gibi durumlar görülmez. Arkadaşlık ilişkilerinin sınırlı çerçevelerde yaşanmasının bir sonucu olarak ise akrabalar ve kardeşlerle daha fazla vakit geçirilmektedir.

Yani şey benim evime gelmesini, davet etmek falan babam kabul etmiyor. Bir de önceden arkadaşım oluyordu ama babam kabul etmiyordu. Şey diyor onunla konuş artık evimize gelmesin. Seninle konuşmasın yoksa bir şeyler falan yaparım. Ondan sonra ben de diyorum benimle konuşma falan. İstemiyorum. Sonra gidiyor onlar. Ondan sonra yavaş yavaş benim hiç arkadaşım olmadı. Yapmak istemedim yani arkadaş. Ben arkadaş olmak istemedim. Anladın mı beni? İşte onun yerine kardeşlerim var. Onlarla konuşuyorum, onlarla çıkıyorum. Onların da arkadaşı yok benimle konuşuyorlar. Birbirimize anlatıyoruz her şeyi. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Okulda görüşüyoruz. Bilmiyorum yani ailemiz izin vermiyor. Çünkü mesela o kadar iyi arkadaşımızı tanımıyorlar o yüzden. Mesela ben arkadaşlarımla hafta sonu görüşmek istiyorum ama ailem izin vermiyor. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Toplumsal cinsiyet normlarıyla ilişkili olarak genç kadınların, dışardan gelecek herhangi bir tehdit karşısında zarar göreceğine ilişkin endişeler de kurulan arkadaşlık ilişkilerinin sınırlarında belirleyicidir.

Sadece babam biraz korkuyor o yüzden yani o kadar görüşmeyin der...Yani şimdi başka bir yere götürmesinler, kimse bir şey demesin. Öyle şeylerden korkuyor. Acaba insanlar iyi mi kötü mü o yüzden. Yani kimse bir şey demesin dokunmasın öyle yani. Nasıl acaba insanlar, başka kötü bir şeyler demesinler. Kötü yola götürmesinler öyle şeyler yani. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Öte yandan Mimoza, ailesinin düşüncelerinden farklı olarak erkek arkadaşlar da dahil olmak üzere yeni arkadaşlıklar kurabileceğini düşünmektedir.

Benim erkek arkadaşlarım da var ailem yani öyle değil de yasaklamıyorlar da yani yine de dikkat et yani biraz falan diyorlar. O kadar da açık değiller tabi ki de. Ama yani yasaklamamışlar kaç gün önce de gitmiştim ben. Arkadaşım bir yere gidiyordu işte onlarla burada gittik. Babamın haberi var söyledim... Zaten benim en iyi arkadaşım erkeklerden de var. Ondan bir şey olmaz yani. Evet yani bazı insanlar var ya erkek arkadaşınız olamayacak falan. Neden öyle düşünüyorlar Çok yanlış bence yani. Erkek de var benim arkadaşlarım da kızlar da var. Şimdi bir erkek kızla arkadaş olamayacak. Bazı insanlar öyle yani erkek arkadaşım olamayacak. Erkekler sadece nişanlı olabilir o kadar. Başka erkek arkadaşın olsa yani kötü bir şey düşünüyorlar. Eğer görse onunla birlikte öyle işte. Bence çok yanlış ben hiç sevmiyorum...Çünkü şimdi erkek diye öyle değil yani kesinlikle sevgili olacaksın bilmem yani aşk falan olacak. Arkadaşın olabilir. Neden olmasın. Erkek diye bir şey olmaz ki yani. Ama bazı

insanlar var ya hani hayatında bir erkek olacak o da nişanlın ya da aşkın. Ama bence yanlış yani. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Bu çerçevede gündelik yaşamda kamusal ve özel mekânın ilişkiselliğinde sıklıkla okul mekânında vakit geçirildiği görülmektedir. Mülteci genç kadınların okula kayıt sürecinde göç süreciyle ilişkili olarak kimlik yaşı ve devam edilmesi gereken eğitim kademesi arasındaki tutarsızlık nedeniyle eğitim yaşamına uyum ve alışma konusunda sorunlar yaşadığı görülür. Bununla birlikte okula kayıt sonrasında genellikle dil öğreniminin sağlanması amacıyla uyum sınıfına devam edilmektedir. Bu kapsamda uyum sınıfı aracılığıyla dil öğrenimi sağlanmakta, yeni arkadaşlıklar edinilmekte ve okul mekânında diğerleriyle etkileşim kurulmaktadır. Bununla birlikte okuldaki etkileşimlerin, destekleyici ve sosyal dışlanmayı ortaya çıkaracak şekilde iki yönlü olduğu görülür. Bu kapsamda söylemsel dışlanma ve mekânsal dışlanma gündeme gelmektedir. Diğer taraftan okul mekânında Goffman'ın (2020) tanımladığı biçimde sosyal dışlanmaya eşlik eden damgalanma söz konusudur. Bu kapsamda özellikle etnolojik damgalamanın olduğu görülmektedir. Okul mekanındaki önemli etkileşimlerden arkadaşlıklar ilişkilerinin ise sınırlı olduğu ve çeşitli nedenlerle okul mekanını aşamadığı görülmektedir.

Öte yandan süreç içerisinde etkileşimler bağlamında karşılaşılan sosyal dışlanma durumuna yönelik olarak geliştirilen birtakım taktikler söz konusudur. Başta dil öğrenme olmak üzere okulun kurallarını öğrenme ve okula alışma gibi durumlar mekânın içine dahil olma konusunda belirleyicidir. “*Muğlak*” olanın tedirgin ediciliği karşısındaki baş etme yöntemleri (Lordoğlu, 2018) ve başvuru taktikler; dil öğrenme, okulun kurallarını öğrenme, “*çalışkan olma*” performansı olarak ifade edilebilir. Bununla birlikte Scott'un (1995) kamusal senaryo kavramı üzerinden tartışılan sosyal dışlanmanın üzerini örtme veya sosyal dışlanmayı haklı çıkarma gibi taktikler söz konusudur. Sosyal dışlanma karşısındaki bir diğer taktik ise Sevlü'nün (2020) ifade ettiği gibi salt bir kabul hali içermeyen ve içinde bulunulan zor koşulları ön plana çıkaran “*kabul etme*” durumudur.

4.2.2.3.Sağlık Hizmetlerine Erişim Sağlanan Mekanlar “Bir de şey diyor herkes; beleş beleş. Bedava size. Ben anlıyorum Türkçe. (Onların) dediklerinin hepsi anlıyorum. Ama susuyorum...”

Kamusal ve özel mekân arasındaki gündelik uğraklardan bir diğeri, sağlık hizmetlerinin sağlandığı mekanlardır. Bu noktada sağlık hizmetlerinin sunulduğu mekanlar ifadesiyle; bölgedeki hastaneler, göçmen sağlığı merkezleri, özel hastaneler ya da diğer çeşitli sağlık kuruluşlarının tamamı ifade edilmektedir. Bununla birlikte gerek çalışma yaşamı gerekse okul mekânı kapsamındaki analizlerde olduğu gibi sağlık hizmetlerinin sunulduğu mekanlar da mekânın kendisi ve mekandaki etkileşimleri analiz edecek şekilde tartışılacaktır. Zira mekân deneyiminin sosyal olarak inşa edildiği düşüncesinden hareketle mekânsal anlamların nasıl kurulduğu, mekânı oluşturma gücüne kimin sahip olduğu ya da buna kimin itiraz ettiği önemli sorular olarak tartışılmaktadır (Gupta ve Ferguson, 1992, s. 11). Dolayısıyla hem mekandaki sorunları keşfetmek hem de mekânsal anlamı kuran ve mekân deneyimini inşa eden sosyal insanın keşfedilmesi önem taşımaktadır.

Bu bağlamda araştırmada sağlık hizmetlerine erişim sağlanan mekanlarda genel çerçevede üç temel sorunun gündeme geldiği görülmektedir. Bu sorunlar; uluslararası koruma başvuru sahiplerinin sağlık hizmetlerinden yararlanırken belli oranlarda ücret ödemek durumunda olmasına bağlı olarak yaşanan zorluklar, sağlık hizmetlerinin sunumunda dil engeli nedeniyle yaşanan zorluklar ve buna eklenen tercüman eksikliği ve sağlık hizmetlerinin sunulduğu mekanlardaki etkileşimlerde karşı karşıya kalınan ayrımcı söylemler ve sosyal dışlanmadır. Nitekim benzer şekilde mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimini kapsamlı bir bakışla ele alan sistematik bir makale araştırmasının analizinde de sağlık hizmetlerine erişimde iletişim ve bilgi, dili anlama, sağlık hizmetlerinden memnuniyet ve memnuniyetsizlik, sağlık hizmetlerine erişim, erişim sağlanan bakımın devamlılığı, algılanan ayrımcılık, kültürel açıdan uygun bakım ve sağlık sistemi hakkında bilgi konularında sorun ve engeller olduğu ifade edilmiştir. (Mangrio ve Sjögren Forss 2017, s. 3).

Mülteci genç kadınlar ve ailelerinin sağlık hizmetlerine erişim konusunda ekonomik koşullarla ilişkili olarak sigorta ve tıbbi harcamalar konusunda zorluklar yaşadığı

görülmektedir. Benzer şekilde Morris ve arkadaşları (2009, s. 553) sağlık hizmetlerine erişim sağlanan mekanlarda mültecilerin karşılaştığı en temel zorluğun sigorta ile ilgili olduğunu ifade etmektedir. Nitekim mevcut durumda uluslararası koruma başvuru sahiplerinden 18 yaş ve üzeri olanların sağlık hizmetlerinden yararlanmaları durumunda verilen hizmetin belirli bir kısmına dair ücreti ödenmesi beklenmektedir. Hayal, hastane ile birlikte eczaneden ilaç alınması gerektiğinde de ücret ödemek durumunda olduklarını ifade etmektedir. Öte yandan ekonomik yetersizlikler nedeniyle bu ücreti karşılamakta zorlandıklarını dile getirmektedir. Benzer şekilde Gül ve Nilüfer de küçük kardeşleri dışında ailedeki herkesin sağlık hizmetlerinden yararlanırken ücret ödemek durumunda olduğunu ifade etmektedir. Ancak Hayal, Gül ve Nilüfer'in ifadelerine görüldüğü gibi hastalığın durumu ve mültecilerin içinde bulunduğu koşullara göre sigortanın karşılanması için İl Göç İdaresi'ne başvurulduğu görülmektedir. Nitekim Gül, kardeşinin rahatsızlığı nedeniyle sigortasının karşılandığını dile getirmektedir.

Hastane, eczane hepsi parayla. Şimdi benim bir hastalığım var. Onun için her zaman şey sürekli hastaneye gitmem gerekiyor ilaç yazmak için. Çünkü bitmiyor bu sürekli ilaç almam gerekiyor. Ama her ay gidemiyorum. Çünkü şey yani param kalmıyor, yok. Bir de muayene olmam gerekiyor onu da şey yapamıyorum her zaman. Ben başvurduğum, hastaneden rapor aldım. İl göç idareye götürdüm. Dediler yapacağız sigorta. Ama daha olmadı. Geçen sefer gittim hatta grip olmuşum. Acile gittim. 128 lira para ödedim. Orada şey hariç, ilaç hariç. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Bizim sigortamız yok zaten. Sadece kardeşimin var çünkü o çok hasta. Çünkü hastaneye gidiyor geliyor sürekli. O yüzden onun sigortasını açtılar. Sadece kardeşim için ama. Bize mesela ücretli. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Sigortalarımızın hepsi kapandı. Sadece küçük kız kardeşim var. O 18 yaşından küçük onun açık. Bir de annem çok hasta, geçen hafta gittik Göç İdaresine açıldı şimdi. Çünkü paramız o kadar yok. Annem de çok hasta ya ondan açıldı. Ama bizimki şu an kapalı yani. Hastaneye götürüyorum annemi sürekli. Annem çok hasta. Midesi çok ağrıyor. Defalarca hastaneye gittim ama iyileşmedi. Sonra hastaneye bir kez gittim. Orada para verdik randevu aldık. Sonra ben de emniyete ve Göç İdaresi'ne gittim. Çünkü herkesin sigortası kapalı ya. Ondan bizimki de kapalıydı. Sonra annemin açıldı. Tedavisi yapıldıktan sonra kapalı olacak galiba. Eğer şey olmazsa, kapalı olursa tekrar gideceğim. Bilmiyorum ki açacaklar mı ya da açmıyorlar mı? Ama söyleyeceğim onlara çünkü sadece abim çalışıyor. Ben de yeni başladım. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Görüldüğü üzere genel anlamda sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda ücret ödenmesi, ekonomik olarak iyi durumda olmayan aileler ve mülteci genç kadınlar için bir zorluk olarak tanımlanmaktadır. Kasımpatı babasının kronik rahatsızlığı nedeniyle her ay hastaneye gitmesi gerektiğini ama ekonomik yetersizlikler nedeniyle gidemediğini ifade

etmektedir. Benzer şekilde Sümbül de düzenli olarak hastaneye gitmesi gerektiğinden bahsederken, sağlık hizmetlerinin ücretli olması nedeniyle gidemediğini dile getirmektedir. Öte yandan Yasemin'in bahsettiğı gibi bazı mültecilerin özel hastaneye yönelme durumu olsa da Sümbül ekonomik yetersizlikler nedeniyle bunun mümkün olmadığını aktarmaktadır.

Babamın hastalığı vardı. Başında bir hastalığı var. Babam hastaneye gittiğinde sigorta yokmuş. Para istiyorlar. Mesela her ay babamı hastaneye götürmek gerekiyor. Ama para yok. (Kasımpatı, 18Y, okula gidiyor)

Daha önceden açıktı bu yılın başında mı kapandı ne zaman tam olarak hatırlamıyorum ama bu yıl kapandı. Zaten bu yıl hiç hastaneye gitmedim ben yani. Ama yani bence sigortanın kapalı olması olumsuz etkiledi bizi. Hani mesela benim bu zamanlarda dişlerim ağrıyordu doktora gitmek istedim ama kapalı olduğu için gidemiyorum. Yani böyle sorun oluyor. Ücretli olduğu için özel hastaneye gidenler oluyor normalde de zaten paralı şimdi. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Benim bir hastalığım var. Her ay yani hastaneye gitmek zorundayım. Ben 3-4 ay oldu gitmedim Başım çok ağrıyor. Sigorta alışmıyor Bir de param da yok o yüzden gitmedim hastaneye. Sigortanın açık olmaması çok kötü oldu. Mesela önceden sıra için hiç para almıyordu. Ama şimdi mesela 50 lira bize sıra için alıyor. İlalarımın da mesela biraz yarısı alıyordu, yarısı veriyordu. Ama şimdi hepsini alıyor. Özel hastaneler daha pahalı. (Sümbül, 18Y, alışıyor)

Nergis de psikolojik destek ihtiyacı için sağlık hizmetlerine başvurduğunu, ancak ekonomik yetersizlikler nedeniyle yeterli düzeyde hizmet alamadığını aktarmaktadır. Bu noktada sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda sürdürülebilirliğin sağlanamadığı görülmektedir. Aynı zamanda sahada gzlemlendiğı üzere psikolojik destek hizmetlerinin sunumundaki tercüman eksikliği bu tür hizmetlere erişimi güçleştirmektedir.

Yani çoğu zaman geceleri ve gün içinde uykulu oluyorum. Çünkü çok iyi uyuyamıyorum. Çok iyi hissetmiyorum. Çok enerjik hissetmiyorum..... Türkiye'ye geldikten sonra bu çok daha fazla oldu. Yani çok her hafta, her ay hastaneye gidiyorum...Yani biraz çalıştım para verdim. Annem de biraz para vardı evde onu verdi. Ama bu hep oluyor ve ben hep hastaneye verdim parayı. Doktor bana başka bir doktora daha gitmemi söyledi. Ben doktorumu değiştirmek zorunda kaldım. Çünkü Türkçe bilmiyordum ve para lazımdı her yere. Psikolojik sorunlarım bana çok problem oldu. Yani başım her zaman ağrıyor. Mide problemlerim oldu. Vücudum çok ağrıyordu. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Diğer taraftan sağlık hizmetinin birçok alanında karşılaşılan zorluklardan bir diğeri dil engeli nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Nitekim birçok çalışmada benzer bir duruma rastlanılmaktadır (Bhatia ve Wallace, 2007; Cankurtaran ve Albayrak 2019; şakar, 2019;

Fang ve arkadaşları, 2015; GMPD, TOG, Yaşar Üniversitesi, 2020). Bu kapsamda sağlık hizmetlerinin sunulduğu mekanlarda en temelde dil engeli ve dil engeline bağlı olarak, mekânda diğerleriyle kurulan etkileşimlerde sınırlılıklar yaşandığı görülmektedir. Öte yandan Melek'in ifadesinde görüldüğü gibi araştırma açısından görüşülen mülteci genç kadınların belirli düzeyde dil yeterliliğine sahip olmaları dil engeli konusunda çok fazla zorluk yaşamamalarını sağlamaktadır.

Hiçbir sorun olmuyor benim için. Çok iyi Türkçe konuşabiliyorum çünkü. Eğer dil bilmeseydim çok zor olurdu. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Fakat mülteci genç kadınlar gerek aileleri gerekse yakın çevrelerindeki mültecilerin dil engeli konusunda yaşadıkları sorunlardan bahsetmektedir. Menekşe ve Sümbül özellikle ileri yaşta olan mültecilerin dil engeli nedeniyle zorluklar yaşadığını aktarmıştır. Bununla birlikte Sümbül, sağlık hizmetlerinin sunulduğu mekanlarda tercüman bulunmasının öneminden bahsederken, Farsça tercüman ihtiyacını dile getirmektedir. Benzer şekilde Şakar (2019, s. 97), araştırması kapsamında hastanelerde genellikle bir tane tercüman bulunduğunu ve kapasitesi yüksek hastanelerde bu tercüman sayısının yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Tercüman olmayınca çok kötü oluyor. Sadece annem için değil diğer insanlar da Türkçe bilmiyorlar. Çünkü insanlar yabancı olduğu için ve hatta yani büyükler iyi Türkçe konuşamıyorlar. Yani iyi anlamıyorlar o yüzden. Şimdi bizim yaşımızda olanların hepsi Türkçe biliyorlar. Çünkü onlar okula gidiyorlar ve arkadaşları var. Ama büyükler okula gitmediği için ve Türk arkadaşı da olmadığı için onlar fazla Türkçe bilmiyorlar. Öyle düşünüyorum ben. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Tercüman varsa daha iyi olur çünkü mesela yaşlılar hiç Türkçe bilmiyor, öğrenemiyor yani. Onun için eğer varsa çok iyi olacak. Arapçalar için tercüman var. Ama Farsçalar için yok. Neden Farsça yok bilmiyorum. Aslında gerekir yani. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Nitekim sağlık hizmetlerine erişimde tercüman ihtiyacı oldukça görünürdür. Çünkü dil engeline bağlı olarak sağlık ihtiyacının ifadesi edilmesi ve tanımlanmasında zorluklar yaşanabilmektedir. Bhatia ve Wallace (2007, s. 3), yürüttükleri çalışmada mülteciler için profesyonel bir tercüman ayarlamasının çoğu zaman mümkün olmadığını ifade ederken Cankurtaran ve Albayrak (2019, 63), Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerinden yararlanmada zorlandığını, hastanede tercüman desteğine ihtiyaç duyduklarına işaret

etmiştir. Bu kapsamda Gökyüzü, mültecilerin mutlaka bir tercümanla sağlık hizmetlerine erişim sağladığını ifade etmektedir.

Yani ben ilk zamanlar geldiğimde çok yabancıydım. Hiç tercüman da yanımda yoktu. Ama bugünlerde yabancılar hastaneye giderken ya Türkçe biliyor ya da tercüman yanına alıyorlar. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Benzer şekilde Zambak ve Sümbül özellikle göçün ilk yıllarında tercümana ihtiyaç duyduklarını, ancak tercümanların ücret almadan yardımcı olmadığı dile getirmektedir. Nilüfer de tercümanların saatlik ücret istediğini ve bu ücretin değişkenlik gösterdiğini ifade ederken, genellikle Afganların kendi sosyal ağları içinden tercümanlık sağlayacak kişilerle iletişime geçtiğini söylemektedir. Bununla birlikte sağlık hizmetlerine erişim sağlanan mekanlarda da tercüman olarak destek sağlayacak kişilerle iletişim kurulduğu görülmektedir.

Tercüman alıyorlar mesela bir kişi biliyor onu da alıyoruz. Paralı yani öyle devasız gelmiyorlar. Çünkü daha önceden gittim ben tercüman hiç yok yani. Mesela bazı kişiler vardı orada. Annem dedi tercüman olarak yardım ederler mi? Biz de sorduk onlar da dediler para istiyorum. Yani para verdikten sonra gelecekler yardım etmeye. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Yani mesela yabancılar para alıyor öyle tercüme ediyor. Annemle ben kaç defa gittim. Annem para verdi, onlar tercüme etti. Biz Türkçe bilmiyorduk o zaman onun için. Hastanede tanışmıştık. Yani mesela biz gidiyoruz diyor ki tercüman lazım mı mesela. Biz diyoruz evet lazım. O zaman para veriyoruz, mesela her saat 10 lira ya da 20 lira alıyor. Öyle tercüme ediyor. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Ben tercüman almıyorum. Her zaman ben annemle gidiyorum ve tercüme ediyorum. Çünkü tercümanlar mesela bir saatte 10 lira ya da sabahtan öğleye kadar 60 lira 70 lira, 50 lira, farklı yani para alıyorlar. Onların telefon numaraları var. Afganlar var ya onlardan alıyoruz numaralarını lazımsa. Tanışıyorlar onlar, onlardan alıyoruz biz de. Ama ben annemle gidiyorum genellikle. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Nitekim birçok çalışmada tercüman bulmanın zor olduğu durumlarda sağlık profesyonelleriyle iletişim kurma konusunda güçlüklerin ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Mangrio ve Sjögren Forss 2017; Bhatia ve Wallace, 2007; Lipson ve arkadaşları, 2003). Bu durumla ilişkili olarak Hayal'in durumunda görüldüğü üzere, profesyonel tercümanlara erişimde yaşanan zorluklar; arkadaş ya da aileden birilerinin tercüman olarak kullanılmasına yol açmaktadır (Bhatia ve Wallace. 2007, s. 3; Morris ve arkadaşları, 2009, s. 534; Murray ve arkadaşları, 2010). Hayal annesi ve babası Türkçe bilmediği için ya kendisinin ya da kardeşlerinden birinin onlara eşlik ettiğini aktarmaktadır.

Gerekıyor tercüman her zaman. Çünkü çok insanlar var Türkçe bilmiyor. Mesela ben olmadığım zaman evde ya da kardeşim olmadığı zaman annem yalnız gidecek mecbur. Ama annem de Türkçe bilmiyor, babam da Türkçe bilmiyor. Mecbur ya ben olacağım orada ya da ablam. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Bu kapsamda dil engeli nedeniyle yaşanan zorlukların büyük ölçüde resmi olmayan tercümanlıklardan faydalanma yoluyla giderilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu çerçevede mülteci genç kadınlar genellikle yakınlarına ve ailelerine yardımcı olmaktadır. Öte yandan Yasemin ve Gökyüzü'nün dile getirdiği gibi mülteci genç kadınlar hamilelik veya kadın hastalıkları gibi durumlar için çoğunlukla yetişkin kadınlara destek sağlamaktadır. Zira kadınlar, bu tür hizmetleri alırken, genellikle kadın bir tercüman desteğine ihtiyaç duymaktadır. Menekşe, Yasemin ve Gökyüzü bu durumu şu şekilde aktarmaktadır;

Kadınların olduğu bölümde daha zor oluyor tercüman olmadığına. Çünkü orada sadece kadınlarla ilgili bir şeyler olduğu için erkek tercüman girmiyor o yüzden. Erkek tercüman olmaz zaten. Çünkü o sadece kadınlarla ilgili bir şey. Yani bence güzel bir şey olmaz. Kadınlar bir de utanıyor yani. ...İşte o da bence kadınlara rahat sağlamıyor. Çünkü bazı şeyler var ve onları hiç kimseye anlatmaması lazım. Çünkü kadınla ilgili bir şeyler var O yüzden onları anlatmaması lazım. Uygun olmaz. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Çünkü ben genellikle hamilelerle çok karşılaştım ve onlara yardım ettim. Tercümanlık yapar mısın diye soranlar genellikle öyleydi. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Yani ben hastaneye giderken bazı zamanlar annemi götürüyordum. Yani orada çok kişiler vardı Türkçe bilmiyorlardı. Beni alıyorlar diyorlar ki bana tercümanlık yap, bana tercümanlık yap. O yüzden biraz zor oluyordu. Ama kadınların gittiği bölümde herkesin oraya gelirken yanında bir tercüman vardı. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Öte yandan yapılan çalışmalarda artan mülteci sayısına bağlı olarak, ülkelerin sağlık sistemleri için çeşitli zorlukların gündeme geldiği ve bu duruma bağlı olarak sağlık profesyonelleri arasında mültecilerin sağlık ihtiyaçlarını karşılama ve anlama konusunda eksiklikler olduğundan söz edilmektedir. Bu çerçevede mülteciler sağlık profesyonellerinin kendileriyle yeterince zaman geçirmedeğini ve kendilerini rahatsız hissettiğini dile getirmektedir (Mangrio ve Sjögren Forss, 2017). Benzer şekilde Gökkuşağı, annesinin sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda sorunlar yaşadığını, sağlık profesyonellerinin kendisiyle pek ilgilenmediğini şu şekilde dile getirmektedir;

İşte ben pek fazla gitmedim ama annem de gittiğinde pek memnun değildi. Hani mesela şey derdi hep gidiyorum aşağı yukarı beni gönderiyorlar. Ve işimi de

yapmıyorlar. İşte dili pek çok bilmediği için böyle göz ardına alıyorlar. Peki yani ilgilenmiyorlar. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Bunun yanı sıra birçok çalışmada sağlık hizmetlerinin sunumunda mültecilerin sosyal dışlanma ve ayrımcılık yaşadığı ifade edilmektedir (Heydari ve arkadaşları, 2016; Bhatia ve Wallace, 2007; Asgary ve Segar, 2011; Herrel ve arkadaşları, 2004; Mangrio ve Sjögren Forss, 2017). Hatta sosyal dışlanma ve ayrımcılıkla ilişkili olarak hastane mekanının kendisinin damgalandığına işaret eden çalışmalar da vardır (Açıkgöz, 2020b, s. 212). Sosyal dışlanma ve ayrımcılık kapsamında sağlık profesyonellerinin sağlık hizmetlerine başvuran kişilerin mülteci olduğunu anladığında onları dinlemediği veyahut farklı davrandığına ilişkin bulgulardan bahsedilmektedir. Bu durum üzerinde ise özellikle dil engelinin etkili olduğuna değinilmektedir. Zira dil engeli nedeniyle sağlık profesyonelleri ile iletişimde sorunlar yaşandığı ve bazı durumlarda sağlık profesörlerinden daha az ilgi görüldüğü ifade edilmektedir (Asgary ve Segar, 2011; Herrel ve arkadaşları, 2004). Bu araştırmalarla benzer şekilde mülteci genç kadınlar ve ailelerinin sağlık hizmetlerinin sunulduğu mekanlarda ayrımcılık ve dışlanma ile karşılaştığı görülmektedir. Yıldız ve Hayal, mülteci olduklarını anladıklarında sağlık profesyonellerinin davranışlarında değişiklik olduğunu ve yeterli sağlık hizmeti alamadıklarını dile getirmektedir.

Beni şey tanımıyorlar yani benim yabancı olduğumu bilmiyorlar. Ama kimlik çıkardığım zaman, yabancı kimlik çıkardığın zaman biliyorlar. Sonra laf atıyorlar yabancısın diye. Bir de şey atasözü atıyorlar. Dağdan şey inmiş böyle bir şey yani. Dağdan geldiler böyle bir şey. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Hiç bize saygı yok. Yani direkt mesela sen nerelisin diye dediler. Ben de Iraklı deyince güldüler. Ondan sonra yani hiç doğru düzgün muayene etmediler. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Annem arkadaşı ile oturuyordu hastanede. Sonra bir kadın geldi. Onlar konuşuyorlardı ya Arapça, kadının biri siz niye böyle konuşuyorsunuz, Türkçe konuşun, siz niye öyle konuşuyorsunuz gibi şeyler demişti. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Bununla birlikte Papatya ve Sümbül'ün dile getirdiği gibi ev sahibi toplumun üyeleri de sağlık hizmetlerinin sunulduğu mekanlarda mülteci genç kadınlar ve ailelerine yönelik dil konusunda çeşitli söylemlerde bulunmaktadır.

Yani Mesela Türkçe konuşmadıkları için öyle oluyor. Mesela niye Türkçe konuşmuyorsunuz, Türkçe konuşun öyle diyorlar. Ben Türkçe biliyorum çok sıkıntı olmuyor. Ama mesela annem Türkçe biliyor. Ona da bazen diyorlar da işte ben

diyorum annem Türkçe bilmiyor o yüzden. Ama yani herkes Türkçe bilmiyor. O yüzden yani öyle yapmaları iyi bir şey değil. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Mesela herkese söylüyorlar neden geldin buraya, mesela başka hastalar (söylüyor) neden buraya geldin, burası bizim ülkemiz. Evet öyle diyorlar. Mesela biz Farsça konuşuyoruz birlikte neden Farsça konuşuyorsunuz, biz Türkiye'deyiz, Türkçe konuşun öyle diyorlar. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Mekânda diğerleriyle etkileşim bağlamında karşı karşıya kalınan sosyal ve söylemsel dışlanma karşısında bazı taktiklerin uygulandığı görülür. İş yeri ve okul mekânında görüldüğü üzere sağlık hizmetlerinin sunulduğu mekanlarda karşılaşılan zorluklar için gündelik yaşamın sorunsuz bir şekilde devam ettirilmesini sağlayan taktiklerden kabullenici tavrın benimsendiği görülür. Zira Açıkgöz'ün (2020a, s. 181) ifadesiyle bu “*sineye çekme hali*” ayrımcı söylemler ve dışlanma karşısında pasif bir yöntem olarak olası bir çatışma durumunu ortadan kaldırmaktadır. Nitekim Sümbül ve Hayal hastaların kendilerine yönelik ayrımcı söylemleri karşısında susmayı tercih ettiklerini dile getirmektedir.

Çünkü anlamıyorlar, düşünüyor ki biz küfür diyoruz onun için herhalde. Ben konuşmadım yani hastalarla konuşmaya gerek yok ki. Onlar öyle deyince ben de konuşmuyorum, susuyorum. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Bir de şey diyor herkes; beleş beleş. Bedava size. Ben anlıyorum Türkçe. (Onların) dediklerinin hepsi anlıyorum. Ama susuyorum. Konuştuğum zaman herkes, gelip bana laf atacaklar orada. Bir de onlar kavga edecekler. Kavga etmeyi çok seviyor insanlar. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Bunun yanı sıra Scott'un (1995) kamusal senaryo kavramı üzerinden ele alındığında sosyal dışlanmanın belli noktalarda görmezden gelindiği (Sevlü, 2020) ve hatta mülteci genç kadınların yeni bir kamusal bir senaryo geliştirdikleri görülür. Böylece sosyal dışlanma neticesinde gündeme gelebilecek çatışmaların önüne geçilmektedir. Hayal ve Kasımpatı bazı mültecilerin davranışları nedeniyle bütün mültecilerin aynı şekilde görüldüğünü dile getirirken hâkim grubun kamusal senaryosuyla paralel bir düşünce ortaya koymaktadır.

Şey yüzünden bazı yabancılar geliyor ya gerçekten onlar çok pis, çok çok. Bir de şey düzensiz, hepsi yani beş kişi aynı anda şey yapıyorlar doktora. Bir de ben gördüm onlar hastaneye gittiği zaman bütün doktorları geziyor. Yani dahiliye, dış doktoru, göz doktoru, kadın doğum. Onların hepsine randevu alıyorlar, geziyorlar. Bir de şey yerde oturuyorlar, konuşuyorlar çok sesli. O yüzden bizim hepimizi aynı zannediyorlar. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Çok kalabalık olunca çok şey yapıyorlar giremiyorum, anlatamıyorum doktora. Girdiğim zaman ben kimlik veriyorum ya, zannediyorlar ki ben de onlar gibi kendimi temizlemiyorum falan. (Kasımpatı, 18Y, okula gidiyor)

Sağlık hizmetlerinin sunulduğu mekanlarda başvuru bir diğer taktik ise de Certeau'nın (2008) kaçak avlanma kavramı üzerinden açıklanabilir. de Certeau (2008, s. 113-114) tabi grupların fırsatları değerlendirirken bu fırsatları saklayabilecekleri bir mekandan yoksun olduklarını söyler. Dolayısıyla herhangi bir anın sunduğu olanaklardan faydalanmak gerekir. Herhangi bir anda ortaya çıkan ve fırsatların yakalanabileceği “çatlaklar”ın değerlendirilmesi gerekir ki bu “çatlaklar” “kaçak avlanan yerler” olarak tanımlanır. Fırsatları yakalamak için başvuru eylemler ise kaçak avlanmadır. Bu noktada tabi gruplar alanda açığa çıkan boşluklardan kendi avantajlarına göre faydalanır ya da bu boşlukları kendi avantajları için kullanışlı hale getirir (de Certeau, 2008, s. 113-114). Bu bakımdan mülteci genç kadınların sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık hizmetlerini kullanırken karşılaştıkları zorluklar karşısında özel sağlık hizmeti sağlayan kuruluşlara başvurduğu görülür. Her ne kadar ekonomik olarak zorlayıcı olsa da gündelik yaşamın sürdürülmesi noktasında bu imkândan faydalanılmaktadır.

Bir de sorunlar olunca yabancılar özel hastaneye gidiyor. Arkadaşım da özel hastaneye gitmişti geçen. Daha iyi diyor yani. Fazla anlatmadı ama diyor ki orada bizi rahatsız etmiyorlar ve çok kalabalık yok. Tercüman da var orada o yüzden. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Bir de ben hastayım anlatıyorum niye ağrıyor. Önce laf sokuyor. Hiçbir şeyini duymuyor. Yani beni duymuyor. O yüzden gitmiyorum oraya. Özel hastane iyi, çok iyi. Orada gerçekten çok iyi. Sıra alıyorum. Sıram gelince herkes oturuyor hiç kimse beş kişi falan girmiyor aynı anda doktora. Herkes oturuyor. Sıram geldiği zaman çağırıyor, gidiyorum. Diyor buyrunuz, anlat. Ondan sonra anlattığım zaman muayene yapıyor. Ondan sonra ilaç yazıyor. İlacı nasıl kullanacağımı söylüyor bana. Teşekkür ederim, iyi günler, rica ederim onların hepsini söylüyor...Ben özel hastaneye gittiğim zaman onlar çok iyi davranıyorlar. Çünkü parayla. Ama diğer türlü şey zannediyorlar biz para ödemiyoruz. Böyle giriyoruz. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Babam yani özel hastaneye gidiyor. Çünkü nasıl normal hastanede çok anlamıyorlar yani babamın neyi ağrıyor neyi var öyle. Babam Türkçe bilmiyor çok az annem gibi. Babam kendi tercümanı ile gidiyor. Ama diyor özel hastanelerde daha iyi dinliyorlar. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Ekonomik açıdan zorlayıcı olsa da daha iyi bir hizmet aldığını düşünme, sosyal dışlanma ve algılanan ayrımcılığın olmadığına ilişkin durumlar bu süreçte etkili görünmektedir. Öte yandan bu çözüm, sürdürülebilir bir çözüm yolu olarak değerlendirilmemektedir.

Ama babam özel hastaneye git dedi. Ondan sonra özel hastaneye gidince doktor dedi eskiden sen hiç hastaneye gitmedin mi? Nasıl gitmedin? Nasıl yani sen hastasın, nasıl gitmedin? Ben de gittim dedim. Ama doktor senin hiçbir şeyin yok dedi dedim. O da yanlış dedi. Senin midende bir yara var. O da eğer kapanmazsa ameliyata girmen gerekiyor dedi. Ben de ilacı aldım. İkinci defa durumlar çok kötü oldu yani evde. Sadece Kızılay'dan aldığımız bin lira. Bin lira da yani hiçbir şey yapmaz. Kira, pazar... onlar hiçbir şey yapmaz. Ondan için ikinci defa özel hastaneye hiç gitmedim. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Şimdi iki hafta önceden annem çok hasta oldu. Onun için çok hastaneye gittim, geldim. Ama hastane hiç bakmadı. O yüzden ben de gittim özel hastaneye. Zaten özel hastane çok pahalı. O yüzden kötü oldu bize. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Kamusal ve özel alan arasındaki ilişkiselliğin görebildiğimiz bir diğer mekân, sağlık hizmetlerine erişim sağlanan mekanlardır. Bu kapsamda genel çerçevede sağlık hizmetlerine erişim konusunda yaşanan zorluklar ele alınmış, daha sonrasında bahsi geçen mekanlardaki etkileşimlerle, benimsenen taktikler üzerinde durulmuştur. Mülteci genç kadınların, sağlık hizmetlerine erişim sağladığı mekanlarda genel çerçevede üç temel sorunun gündeme geldiği görülmektedir. Bu sorunlar; uluslararası koruma başvuru sahiplerinin sağlık hizmetlerinden yararlanırken belli oranlarda ücret ödemesi, sağlık hizmetlerinin sunumunda dil engeli nedeniyle yaşanan zorluklar ve buna eklenen tercüman eksikliği ve sağlık hizmetlerinin sunulduğu mekanlardaki etkileşimlerde karşı karşıya kalınan ayrımcı söylemler ve sosyal dışlanmadır. Mülteci genç kadınlar dil engeli konusunda zorluk yaşamaktan ziyade aile üyeleri ya da yakın akrabalara destek sağlamaktadır. Bu bağlamda genellikle mülteci kadınlara kadın sağlığı gibi konularda destek sağlandığı görülmektedir. Sosyal dışlanma ve ayrımcılık konusunda ise sağlık profesyonellerinden daha az ilgi görüldüğü ve bu sınırlılığı aşmak için kabul edici tutum ve kamusal senaryo üzerinden hareket edilmektedir. Bunun yanı sıra sağlık hizmetlerinin kısıtlılığı karşısında de Certeau'nun (2008) ifadesiyle "*kaçak avlanıldığı*" ve her ne kadar sürdürülebilir bir çözüm olmasa da özel hastanelere başvurulduğu görülmektedir.

4.2.3. Kamusal Mekânda Toplumsal Cinsiyet ve Güvenlik

Kamusal mekân deneyiminde mülteci genç kadınlar için belirleyici olan en temel ihtiyacın güvenlik olduğu görülmektedir. Bu noktada kamusal mekân deneyiminin önemli ölçüde güvenlik endişesi ve korku etrafında biçimlendiği görülür. Bu noktada kamusal mekânda toplumsal cinsiyet ve güvenlik, mekâna yapılan korku üzerinden kamusal mekânın

güvenliğine ilişkin düşünceler ve kamusal mekânın güvensizliği karşısında başvurulan taktikler üzerinden ele alınmıştır.

4.2.3.1. Mekâna Yapışan Korku: Kamusal Mekânın Güvenliği “Yani böyle bekar erkekler falan oturuyor, sevmiyorum ben. Rahat değilim...”

Araştırma bağlamında mülteci genç kadınlar kamusal mekân deneyimlerini aktarırken sıklıkla kamusal mekânın kendileri için güvenli olmayan yapısından bahsetmiştir. Nitekim kamusal mekânda mülteci genç kadınların güvenlik çerçevesinde endişelere sahip olduğu görülmektedir. Bu noktada özellikle kamusal mekânda karşılaşılan sözlü tacizlerde bahsedilmektedir. Üstelik kamusal mekânda karşılaşılan bu durum farklı yaş gruplarındaki mülteci genç kadınların her biri tarafından dile getirilmektedir. Menekşe, Yıldız ve Gül kamusal mekânda karşılaştıkları sözlü erkek tacizini şu şekilde aktarmaktadır;

Yani erkekler rahatsız ediyor. Böyle mesela laf atıyor Öyle bir şey. O yüzden onlar rahatsız ediyor...Böyle yani ‘siz çok güzelsiniz’, öyle diyorlar. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Mesela bakıyor ya da bir laf atıyor. Güzelim falan diyor. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Şey bir kere biz sokaktan eve gidiyorduk. Sonra bir tane erkek geldi. Arabadan çok tatlısınız falan dedi, arabama bin falan, dedi seni götürüyüm öyle bir şey. Çok uzun yoldan benimle beraber geldi mesela. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Benzer şekilde Papatya hem genç hem de yetişkin erkeklerin kadınları rahatsız ettiğini dile getirmektedir.

Vallahi bilmiyorum ki yani erkekler ve büyük adamlar da var. Sadece genç erkeklere demiyorum. Bazen çok büyük adamlar, onlar da kızları rahatsız ediyor. Bir kere ben annemle gidiyordum. Sonra büyük bir adam, bilmiyorum alkollü müydü biz banka oturmuştuk ablam, ben ve arkadaşım...Sonra bir tane adam geldi. Çok erkekler vardı ama bize geldi. Diyor siz bana sigara verebilir misiniz? Ben de bağırdım onun yüzüne dedim ki hani orada çok erkekler var sen niye bizden istedin ki, bizi mi gördün. Sonra diyor ki kızlar beni yanlış anlamayın. Sonra biz kalktık oradan başka bir yere gittik. O da peşimize geldi. Fotoğraf çekmeye çalıştı. Büyük adamlar da rahatsız ediyor yani kızları sadece gençler değil. Ama yani ben düşünüyorum da erkekler ne düşünüyor da bize öyle yapıyorlar. Çok rahatsız oluyorum bu durumdan. Hatta polis çağıracaktık. (Papatya, 15Y, okula gidiyor)

Bununla birlikte bu çalışmada mülteci genç kadınların parkları korkuyla ilişkilendirdiği ve karşılaştıkları sözlü taciz nedeniyle bu mekanları gidilmeyecek yerler olarak

nitelendirdikleri görülür. Gökkuşığı, Yıldız ve Menekşe, park ve çevresini pek sevmediklerini, bu mekânda erkeklerin görünürlüklerinin fazla olması ve sözlü tacizler üzerinden aktarmaktadır. Nitekim feminist çalışmalarda kamusal mekânın güvenlikle iç içe tartışıldığı görülür. Bu noktada güvenlik ve korkuyla bağlantılı olarak kadınların kamusal mekân kullanımında kenti, gidilecek ve gidilmeyecek yerler olarak ayıran hayali ya da bilişsel haritalar üzerinden deneyimlediği vurgulanır. Aynı zamanda kentteki kamusal mekanların, bu mekanlarla ilişkiler üzerinden güvenlik derecelerine göre değerlendirildiği görülmektedir (Şenol-Cantek, Ünlütürk-Ulutaş ve Çakmak, 2014, s. 123). Burada belirleyici olanın korkunun mekanla ilişkilenerak, uzak durulması gereken mekanlara dair bir anlayış oluşturmasıdır. Nitekim Gill Valentine (aktaran Kern, 2019, s. 167), korku durumuyla başa çıkmada kadınların güvenlikleri üzerinde kontrol sahibi olduklarını düşünmek için “*tehlikeli erkeklerle*” ne zaman, nerede karşılaşılabileceklerini belirlediklerini dile getirir.

Mesela işte parklar var ya onun, oraları hiç sevmiyorum. Orada Afganlar var. Ondan yukarıya hiç sevmiyorum yani. Afganlı ve Araplar var. Onlardan ben çok korkuyorum. Hiç güvenmiyorum o yüzden. Hiç oralara gitmiyorum. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Benim en sevdiğim yeni park açılmıştı. Sonra ben oraya gitmeyi seviyordum da orada da yine erkekler var. Artık gitmeyi sevmiyorum. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Çünkü orda çok Afganlı falan erkekler var. Orda çok şey yapıyorlar, laf atıyorlar falan. Ondan için sevmiyorum. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Mimoza da park mekânında bekar erkeklerin çok olduğunu, o nedenle kendisini rahatsız hissettiğini aktarmaktadır. Nitekim Ahmed’in (aktaran Oranlı, 2016, s. 85) ifade ettiği gibi bedenini karşılaştığı şeye verdiği tepki, karşılaşılan şeyle ilişkiyi etkileme gücüne sahiptir.

Yani böyle bekar erkekler falan oturuyor, sevmiyorum ben. Rahat değilim. İşte çünkü bilmiyorum, yani onlardan rahatsız oluyorum. Böyle bakıyorlar böyle sürekli. Bilmiyorum bir şeyler de diyor olabilirler. Öyle (çekimser konuşuyor). Rahat hissetmiyorum. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Mülteci genç kadınların kamusal mekânda karşılaştıkları genellikle “*laf atma*” üzerinden gerçekleşen sözlü taciz ve bu durum üzerine düşünceleri ile o esnada hissettikleri korku kamusal mekândaki konumlanışları üzerinde belirleyici olmaktadır. Burada belirleyici olan ise korku nesnesi ve öznesinin girdiği temasın biçimidir. Çünkü korku, nesne ve öznenin

girdiği temasın biçimi olarak ortaya çıkmaktadır (Ahmed, 2015, s. 17). Bu çalışmada korku, “laf atan” erkek ile mülteci genç kadınların bakışın nesnesi olmaları arasındaki temasın bir biçimi olarak kendisini göstermiştir. Nitekim Lale, parka gitmeyi pek sevmediğini, parktaki erkeklerin bakışlarından rahatsız olduğunu dile getirmektedir. Bu noktada “bakışın nesnesi” olma (Lordoğlu, 2018) ve sözlü tacize uğrama birlikte deneyimlenmektedir. Öte yandan Lale, bu durum karşısında çok fazla korktuğunu aktarmaktadır. Bu bağlamda korku park mekanına yapışmakta ve bu mekânı güvensiz olarak imlemektedir.

Bizim Nevşehir’de bir yer var. Orada çok yabancı var. Parkta. Oradan geçmeyi hiç sevmiyorum. Çünkü orada çok yabancı var. Eğer oraya girsem çok korkuyorum yani çünkü çok bakıyorlar. Şöyle yani çok bakıyorlar. Çok kötü bakıyorlar. Yani ben ne giyinsem, yani kafamın arkasını görüyorlar. Hep bakıyorlar. Yani ben nasıl söyleyeceğim yani hiç gözünü kapatmıyor. Çok kötü bir şey. Kötü kötü görüyor. Bazı zamanlar var bazı insanlar bir şey diyorlar yani. Yani laf söylüyorlar. Ben yani çok kötü korkuyorum. Yani çok korkuyorum. Bir de ben biraz korktuğum zaman, yani eğer korkarsam nefesim gelmiyor yani. Bir de parkta öyle şeyler çok oluyor... Yani hep bakıyorlar ben ne giyersem bakıyorlar. Bilmiyorum ki yani ben bir şey mesela ben bir elbise giyersem biraz kısa ise biraz darsa ona bakıyorlar yani. Ben öyle bakmalarından korkuyorum yani. Ben çok korkuyorum onlardan. Rahatsız oluyorum. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Kadınların güvenliği söz konusu olduğunda konuyu duygular üzerinden almak, güvenliğin basit bir şekilde korkuyla ilişki olmadığını ve daha fazlasını ifade ettiğini ortaya koymaktadır. Nitekim Sara Ahmed’e (2015) göre duygu, toplumdaki dolaşım neticesinde özneye yapışmakta ve özne tarafından içerilmektedir. Bu düşünce duyguların kişilere özgü, kişilerin denetiminde olduğu düşüncesini reddederek nesnelere ve duygular arasındaki temas ve bu temasın yapışkanlığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla duyguları incelemek, bize eylemlerin aslında tepkiler olduğunu göstermektedir. Zira “*Beden üzerindeki eylemin gücünün artması ya da azalmasıyla bedende meydana gelen değişiklikler olarak duygular*”, *bedenlerin neler yapabileceğini şekillendirir*” (Spinoza’dan aktaran Ahmed, 2015, s. 13). Sara Ahmed (2015, s.13) bu düşünceden yola çıkarak duyguların ne olduğunu anlamak yerine duyguların ne yaptığı üzerine odaklanmaktadır. Duygular üzerine olan kavramsallaştırmasında duyguları bir “*yapışma noktası*” olarak kurar. Örneğin; korkuya dair anlatılan belli mekanlar, koşullar ve zamanlar birbirlerine yapışarak birbirlerini ve hepsi bir aradayken ortaya çıkan duyguyu çağrıştırırlar. Böylece korkuyu yaratan durum belli şeyleri korku ile lekeler (Alkan Zeybek, 2011, s. 235). Aslında tam da bu bağlamda,

mülteci genç kadınlar parkı, bu mekânda karşılaştıkları sözlü taciz ya da bakışın nesnesi olmakla ilişkili olarak deneyimler. Sonuç olarak bu mekân korkuyla ilişkilenerken imlenir ya da Ahmed'in deyimiyle korkunun mekâna yapışmasıyla deneyimlenir. Böylece kamusal mekânda mülteci genç kadınların güvenliğiyle ilişkilenen korku, kadınların kamusal mekândaki konumlanışlarını belirler.

Nitekim park mekanının korkuyla imlenmesinde görüldüğü gibi mülteci genç kadınlar kamusal mekânda kalabalık olan yerleri tercih etmektedir. Yasemin ve Yıldız bu durumu şu şekilde ifade etmektedir;

Bu benden kaynaklanıyor galiba. Ben korkarım yani tek başıma. Böyle şey dar kapalı sokaklara yani gidemem. Daha açık ve kalabalık olan yerlere gidebilirim. Daha çok kalabalık olan yerler. Çünkü yani kadınlara bazen işte kötü şeyler söyleyenler olabiliyor ya da rahatsız edebiliyorlar. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Mesela o yerde çok insan varsa benim için çok güvenli. Ama o yerde yani az kişiler var mesela iki kişi üç kişi korkuyorum. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Bu çerçevede mülteci genç kadınlar “*bakışın nesnesi olma*” meselesine ilişkin iki temel düşünceye sahip görünmektedir. Bunlardan ilki bu durumun bütün kadınları içermesi ve kapsamıdır. Bu noktada mülteci genç kadınların kadınların giyimi ya da davranışları ne olursa olsun “*bakışın nesnesi*” olmanın ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla bu durum daha ataerkil yapıyla ilişkilidir. Nitekim Yıldız, Yasemin ve Menekşe, kadınların açık ya da kapalı olmasının bu durum üzerinde etkili olmadığını vurgularken, buradaki esas sorumlunun erkekler olduğuna işaret etmektedir.

Herkese bakarlar, kapalıya, açığa. Yaşlı biri, genç, çocuk...(Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Ama yani şöyle bir şey de var rahatsız etmek isteyen seni hem çok kapalıysan rahatsız eder hem de açıkken. Rahatsız etmek isteyen her türlü yapar yani. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Yani bazı kızlar eşarp giyiyorlar. Yine de onlara da söylüyorlar. Biz okula gidiyorduk. Okulda çok öyle şeyler gördük. Mesela her yani eşarplı kız ona bakmıyorlar değil, ona da bakıyorlar, ona da laf atıyorlar. Değişen hiçbir şey yok. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Benzer şekilde Hayal, “*bakışın nesnesi olma*”nın her yerde olduğunu ve bu durumun kadınların giysi seçimleriyle ilgili olmadığını şu şekilde aktarmaktadır;

Benim hiç kimse falan kıyafetime karışmaz. Karıştığı zaman diyorum sizin hakkınız yok. Ben böyle giyiyorum, biliyorum ne giydiğimi. Tarzım falan böyle. Çıktığım zaman falan hemen elbisemi falan değiştiriyorum. Bir de çıkacağım diyorum ve çıkıyorum. O fazla kısa giyinmiş bu mini giymiş. Onlar ne? Ben o insanları duymuyorum bu konuda. Duysam ölürüm. İnsanlar her şeyi beğenmiyor. O yüzden hiç duymuyorum... Hatta Irak'ta kadın eşarp giyse de tesettür giyse bakıyorlar. İnsanlar her şeye bakıyorlar. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Öte yandan Papatya ve Mimoza bakışın nesnesi olmanın belli koşullar etrafında geliştiğini ve kadınların bu tür durumlara dikkat etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla bakışın nesnesi olmamak için kadınlara sorumluluk yüklenmektedir. Bu düşüncenin temelinde kadın bedeni üzerindeki eril tahakkümün (Lordoğlu 2018, s. 79) yansımalarını görmek mümkündür. Papatya, Mimoza ve Menekşe kadınların kamusal mekandaki davranışları neticesinde bu durumun ortaya çıktığını şu şekilde dile getirmektedir;

Yani mesela bazı kızlar düzgünce konuşmuyorlar dışarıda böyle bağıyorlar gülyüyorlar dışarıda. İşte düzgün olması lazım. Çünkü öyle yapınca yani dikkat çekiyorlar. O yüzden öyle laf atıyorlar. Yani mesela onlar erkeklere yüz vermezlerse erkekler gider. Yani kızların ona göre davranması gerekiyor. Mesela kızarlarsa onlar da gider. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Yani ama başkalarının bakması gibi şeyler nedense bana hiç öyle bir şey olmadı, söylemediler bir şey. Yani var öyle, kötü şeyler var. Ama önce ben kendim (onlara) bakmazsam kimse söylemeyecek bana bir şey. Kimse bir şey söylemez yani. Niye söylesin ki? Evet kendin baksan yani, bir gülsen ya da değişik hareketler yapsan dışarıda tabi ki de her erkek dönüp bakar, hoşuna gider. Öyle işte sana bir şey der, diyebilir yani. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Vallahi bilmiyorum da her kızın peşinde koşuyorlar. Ama bazı oğlanlar böyle mesela her yeri açık bir kız ya da çok makyaj koymuş öyle onun peşinden koşuyorlar. Ben gördüm çünkü öyle. Mesela kızlar bazen kısa giyiyorlar ya her yeri açık oluyor onda çok gördüm peşinde koşuyorlar. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Papatya ve Mimoza'nın ifadelerinde görüldüğü gibi bakışın nesnesi olma, bedenin gözetimini sağlama işlevi görmektedir. Böylece genç kadınların bedensel hareketleri ve davranışlarını kontrol etmenin öneminden bahsetmeleri mümkün olmaktadır. Çünkü "*Tahakküm bedenin gözetimi, gözetlenmesi üzerinden gerçekleşir.*" Öte yandan kadınları bu ilişkiler içinde tutabilmek onların bedensel güvensizlik konumunda tutulabilmelerine bağlıdır (Bourdieu'dan aktaran Sancar, 2016, s. 192).

Bu çalışmada ön plana çıkan bir diğer durum ise kamusal mekânda güvenlikle ilişkilenen deneyimlerin göç edilen ülkenin koşulları bağlamında değerlendirilmesi ve bu noktada

kamusal mekânda korkuyu ortaya çıkaran etkileşimlerin bireysel ve aile içinde anlatılan geçmiş yaşam deneyimleriyle ilişkilendirilmesidir. Bu durum ise kamusal mekânın Ahmed'in (2015) deyimleriyle kadınların meskeni olmaktan çıkmasına, kadını evcilleştirmenin kendine yer açmasına yol açmaktadır. Bu araştırmada, mülteci genç kadınlar göç ettikleri ülkelerin koşulları bağlamında yaşadıkları kamusal mekânı değerlendirmiş, böylece gündeme gelen kamusal mekâna dair güvenlik endişeleri özel mekân olarak eve yönelme, dışarıda kısıtlı ve belli yerlerde vakit geçirme durumuna yol açmıştır. Kendileriyle benzer etnik kökenden erkekler üzerinden gerçekleşen taciz durumları da köken ülkenin koşulları bağlamında değerlendirilmiştir.

Yani Afganlar yani yabancılar öyledir. Yani kendi ülkelerinde kızlar çok dışarı çıkmadığı için burada da öyle. Yani bir kız dışarı görürse ona çok bakar falan. O yüzden annem diyor ki çok yani sakın öyle yerlere gitme. Eğer öyle bir sokakta eğer bir erkek varsa orada da hiç kimse yoksa oradan hiç gitme. Başka bir yol seç oradan git diyor. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Çünkü orada yani hiç kızların hiç çıkmasına izin vermezler yani öyle duydum, Afganistan öyledir. Buraya gelirken herkes Afganistan'dan geldi. Çünkü Afganistan'da çok kızlar dışarı çıkmıyor. Eğer çıkarsa erkekler yani çok ona bakıyorlar. Çünkü ben öyle duydum ki mesela yani çok izin vermiyorlar kızların çıkması için. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Bazıları kadını şey görüyorlar, kadın için evden çıkmak falan iyi değil O, sadece ev temizlik, hep ev işi (yapsın). Yani dışarıya falan çıkmak onun hakkı değil. Ya da çalışmak ya da alışveriş yapmak. Yani onların iş yapmak hakkı değil. O yüzden öyle yapıyorlar. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Ancak bu bağlamda göç sonrasında mülteci genç kadınların kamusal mekânı deneyimleme olanaklarının göç ettikleri ülkeye göre genişlediği söylenebilir. Her ne kadar kamusal mekanlar, korku ve eril bakış ile imlense de göç edilen ülkeye kıyasla yeni kamusal mekânın korkudan ziyade güvenlikle ilişkilendirilmektedir. Bu noktada mülteci genç kadınlar köken ülkedeki şiddetin derecesi üzerinden mevcut kamusal mekânı daha güvenli tanımlamaktadır. Menekşe ve Papatya'nın ifadesinde görüldüğü üzere mülteci genç kadınlar sözlü taciz vb. olsa da genel kurallar ve kanuni yapı nedeniyle yaşadıkları kamusal mekânı daha güvenli görmektedir. Öte yandan mevcut durumda yaşanan kamusal mekân toplumsal cinsiyet ilişkilerinden ve kadınlar için güvenlik endişesinden azade değildir.

Bence Türkiye'de böyle bir şey olmaz. Çünkü tamam bazı erkekler laf atabiliyorlar. Ama bence fazla değil. Çünkü olmaz. Polis var. Yani devlet böyle bir şeye izin vermez. Öyle yani. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Türkiye'de olmaz. Çünkü burada polis var. Irak'ta da polis var ama o kadar ilgilenmiyor. Bir şey yapmıyorlar yani. Güvenli olmuyor. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Hayal de kadınların şiddet gibi durumlarla karşılaşabildiğini ancak yine de Irak'a göre daha iyi durumda olduklarını ifade etmektedir. Öte yandan bu düşüncesinde kadınların eğitim alma, çalışma gibi temel hak ve özgürlüklerini kullanabilmesi etkili görünmektedir. Benzer şekilde Gökyüzü, kadınların Afganistan'daki güvensizlik durumunu okula giderken dahi güvende olmamaları üzerinden aktarmaktadır.

Burası Irak'a göre daha iyi. Ama burada da kadın şiddet görüyor falan, ben bazen okuyorum internetten. Ama Irak' a göre iyi, daha iyi. Çünkü burada kadın istediği zaman çalışabilir yani kendi istediğinde çalışabilir, okuyabilir, çıkabilir. Arkadaşı olabilir burada. Irak'ta öyle yok. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Yani çünkü çok fazla adam rahatsız ediyordu orada. Erkekler okuldan çıkarken kızları bekliyordu. Çok kötüydü orada. O yüzden benim annem ya da babam sabahları beni okula götürüyordu. Ama burada tek başıma gidiyorum zaten. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Görüldüğü üzere mülteci genç kadınların kamusal mekân kullanımında güvenlik temel bir unsur olarak kendini göstermektedir. Bu noktada kamusal mekân olarak kenti bütünü gidilecek ve gidilmeyecek yerler olarak ayıran bilişsel haritalar üzerinden deneyimlendiği görülür. Nitekim korku mekanla birleşerek mekâna dair bir anlayış oluşturmaktadır. Dolayısıyla kamusal mekanla karşı karşıya kalınabilecek korku durumuna karşı kamusal mekânın deneyimlenme çerçevesi belirlenmektedir. Bu anlamda özellikle parkların, mülteci genç kadınlar tarafından güvenlikle ilişkili olarak kentin gidilmeyecek kamusal mekanları olarak değerlendirildiği görülür. Kamusal mekânda güvenlikle ilişkili olarak ortaya çıkan korku bazı mekanları imlemekte ve mekân bu bağlamda deneyimlenmektedir. Bununla birlikte özellikle bakışın nesnesi olma ve sözlü taciz gibi durumlar karşısında hissedilen korku mekândaki konumlanışı belirlemektedir.

4.2.3.2. Kamusal Mekânda Güvenliği Sağlamak İçin Başvurulan Taktikler “Ben utanıyorum. Ama hiç cevap vermiyorum. Yanlış bir şey yapmışım gibi hissediyorum.”

Bu araştırmada gündelik yaşamda mülteci genç kadınların kamusal mekânda güvenliklerini sağlamak için başvurdukları taktikleri de Certeau'nun (2008) kavramsallaştırması üzerinden ele almaktayız. Mülteci genç kadınların kamusal mekânda güvenliklerini sağlamak için bazı taktiklere başvurduğu görülmektedir. Bunlar; korkuyla imlenen kamusal mekanlara gitmeme, kamusal mekânın güvensizliği karşısında evi mesken edinme, kamusal mekâna yalnız çıkmama ve kamusal mekâna çıkarken giysi seçimine dikkat etmektir.

Mülteci genç kadınların güvenliklerini sağlamak için başvurdukları taktiklerden ilki korku ve bakışın nesnesi olmakla ilişkilendirilmektedir. Bu noktada korku, kentteki bazı kamusal mekanların imlemesine yol açmaktadır ki mülteci genç kadınlar korku duygusuyla baş etmek için bu mekanlara gitmeyi tercih etmemektedir. Menekşe ve Gökkuşığı bu durumu şu şekilde aktarmaktadır;

Ben bazen demiştim ya arkadaşımız, bir kere onunla yalnız çıkmıştık. Annem bizi gönderdi çarşıya. Sonra gidiyorduk orada bir tane erkek bizi rahatsız etti. Arkadaşım da bağırdı. Arkadaşıma da dedim yani boşver, şimdi gider zaten. Sonra arkadaşım çok sinir oldu, bağırdı dedi polisi arayacağım. Sonra gitti... Benim de dışarı çıkmaya hakkım var yani. Onların yüzünden ben çıkmıyorum dışarı...Mesela artık oraya gitmiyoruz. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Mesela bir şeyler söylüyorlar, laf atıyorlar. Ama mesela ben bana bir şey söyleyene hiç bakmam pek de oralardan geçmem yani. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Benzer şekilde Melek, kamusal mekandaki taciz durumundan kaçınmak için, bu tür durumların yaşandığı mekanlara gitmeye tercih etmediğini söylemektedir. Öte yandan gitmesi gereken durumlarda tek başına gitmediğini, genellikle babasının kendisine eşlik ettiğini paylaşmaktadır.

Yaşadım böyle bir şeyde hem de çok çekiniyorum. Bir erkek laf atıyor. Ya da numarasını benim önüme atıyor. Böyle bir şeyler yapıyorlar. Böyle şeyler olunca bir daha o yerlere gitmiyorum. Ya da gidiyorum ama tek başıma gitmiyorum. Babamla gidiyorum. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Görüldüğü üzere mülteci genç kadınların kamusal mekân hareketliliği sınırlanmaktadır. Böylece Hatiboğlu-Kısat'ın (2021, s. 6) ifade ettiği gibi “zarar görme korkusu” kent içi hareketliliği etkilemektedir. Aynı zamanda “eril bakışın nesnesi” (Kern, 2019, s. 39) olma mülteci genç kadınların daha çok ev mekanıyla sınırlandırılmasına yol açmaktadır. Çünkü genç kadınların kamusal mekâna çıkışları güvenlik üzerinden kadınların yaralanabilirliğiyle ilişkilendirilmiştir. Ahmed'in (2015, s. 92) ifadesiyle kadınsı yaralanabilirlik beyanı, kadınların kamusal alanlara ulaşımını kısıtlar. Çünkü bu beyanlar, kadınların evleri dışında oldukları her yer ve her anda tetikte olmaları gerektiğini ima eder. Böylece dışarıyı tehlikeli olarak işaretlenmekle birlikte evin de güvenli olduğu iddia edilmiş olur. Bu durumda kadınlar güvende olmak için, ya evde kalacaklardır (evcilleştirme olarak kadın(sı)lık) ya da toplum içinde nasıl davrandıkları ve nasıl göründüklerine dikkat edeceklerdir (kısıtlı hareketlilik olarak kadın(sı)lık) (Ahmed, 2015, s. 93). Menekşe bu durum karşısında erkek olsaydı daha özgür olacağını düşündüğünü dile getirirken; Melek ve Lale, kamusal mekandaki erkek davranışları nedeniyle kadınların ev mekanını mesken edindiklerini ve bu durumun kadınları sınırladığını ifade etmektedir.

Dışardaki hiçbir şeyi bilmiyor kadınlar. Sonra nasıl dışarı çıkacağını bilmiyor, dışarıda ne yapacağını bilmiyor. Çünkü insanların davranışından dolayı çıkmıyor kadınlar. Yani nasıl desem, kötü bir laflar atıyorlar çünkü. Bakıyorlar sürekli o yüzden. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Onlar (kadınlar) hiç yani yaşamıyorlar. Kendileri için yani hiçbir şey hissetmiyorlar. Yaşamak için yaşıyorlar yani ama hiçbir şey hissetmiyorlar. Ama yani ben her şeyi hissetmeyi seviyorum. Şey gibi mesela sen yemek yiyorsun onun tadını hissediyorsun, onun gibi yani...Her şeyi hissetme hissi yani. Telaş etmeyi çok seviyorum, her şeye telaş etmek. Çalışmak, spor için çalışmak, okul derslerim için (çalışmak). Yani çalışmak için telaş etmeyi çok seviyorum. Onlar (kadınlar) da bunu seviyor ama izin vermiyorlar. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Ama bazı kızlara dışarı çıkması için izin vermiyorlar. Ben üzülüyorum onlar için. Bazen anneme diyorum ki ben erkek olsaydım nasıl güzel olurdu. Hiç kimse bana karışmazdı. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Korkuyla imlenen kamusal mekanlardan kaçınma ve ev mekanını mesken edinmeye ek olarak başvurulan bir diğer taktik sözlü taciz karşısında sessiz kalma durumudur. Nitekim Melek bu tür durumlarla karşılaştığında utanç duyduğunu ve sessiz kaldığını ifade etmektedir. Benzer şekilde Gül ve Hayal de sessiz kalmayı tercih etmektedir. Her ne kadar pasif bir taktik olsa da mülteci kadınlar bu şekilde gündelik yaşamlarındaki kamusal hareketlilik imkanlarını devam ettirmeye çalışmaktadır.

Ben utanıyorum. Ama hiç cevap vermiyorum. Yanlış bir şey yapmışım gibi hissediyorum. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Ama ben cevap vermedim hiç. Ondan sonra gitti. Ama ben bazen dışarıda yürüyorum. Arkadaşım falan da oluyor bazen (yanımda). Zaten bir şey söylüyor, gidiyorlar. Öyle yani. Ben zaten bir şey demiyorum. Öyle gelip gidiyor. Bir şey demediğimde gidiyorlar. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Kendi kendilerine bazen yürüdüğüm zaman, mesela normal caddede yürüyorum, bağıryor. Geç böyle Allah Allah falan diye. Hiçbir şey yapmıyorum ben. Cevap vermiyorum. Bırakıp gidiyorum. Söylediğim zaman o da tekrar cevap verecek. Tekrar tekrar cevap. Konuşmak istiyor zaten. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Öte yandan mülteci genç kadınların daha aktif taktikler benimsediği de görülmektedir. Çünkü hâkim gruplar, kendi iktidar alanında daha fazla sermayeye sahiptir. Dolayısıyla alana yeni girenler, yeni taktikler geliştirmek durumundadır (Bourdieu'dan aktaran Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016a, s. 1079). Bu noktada mülteci genç kadınlar kendi çıkarına olabilecek olasılıkları yakalamak için sürekli tetikte olması durumu taktik ile ifade etmeye çalıştığımız duruma karşılık gelmektedir. Daha önce Melek'in ifadesinde görüldüğü üzere mülteci genç kadınların çoğunlukla aile üyelerinden biri, akraba ya da arkadaşlarıyla kamusal mekâna çıkarak kamusal mekandaki güvensizliği aşmaya çalışmaktadır. Yıldız, dışarıya toplu çıktıkları, Papatya ise annesi yanında olduğunda için bu tür durumlarla çok fazla karşılaşmadığını ifade etmektedir. Bu noktada mülteci genç kadınlar iktidar alanındaki çatlaklardan yararlanarak kamusal mekânı deneyimlemektedir (de Certeau'dan aktaran Lordoğlu, 2018, s.143-145).

Valla biz çıkınca hiç kimse bizi rahatsız etmiyor yani çünkü toplu çıkıyoruz. Çok olmuyor yani. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Yani çarşıda laf atan erkekler falan oluyor. Yani bilmiyorum neden böyle bir şey yapıyorlar işleri yok. Ama bana hiç olmadı ama. Çünkü ben hep annemle çıkıyorum. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Lale de Papatya ile benzer şekilde annesiyle dışarı çıktığını aktarırken, kamusal mekânda duyduğu güvenlik endişesini Afganistan'daki koşullarla ilişkilendirmektedir.

Ama annelerimizle gidersek öyle şeyler yapmıyorlar. Söylüyorum anneme. Eğer annem varsa anneme söylediğim zaman annemle gidiyoruz. Çok kalmıyoruz orada (dışarıda). Çünkü biliyor musunuz Afganistan'da öyle şeyler var. Çok var. Ben de hep onları düşünüyorum. Buraya geldiğim zaman da onları düşünüyorum. Eğer bunlar da Afganistan insanları gibiyse ne yapabilirim, yani ne olabilir diye. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Mülteci genç kadınların başvurduğu bir diğer aktif taktik ise kamusal mekânda tercih ettikleri giysiler üzerinde değişiklikler yapmasıdır. Çünkü “*Eril gözün, kadın bedenini disipline edici bir işlevi vardır. Bu eril bakış kadın bedenini itaatkâr hale getirir*” (Sancar, 2016 s. 251). Lale, bol şeyler giyindiğini söylerken “erkek gibi” görünmeye çalıştığını dile getirirken, Menekşe dışarı çıkarken giysi seçimine dikkat ettiğini aktarmaktadır.

Değiştim yani hep onun için ben erkek gibi giyiniyorum. Saçlarımı kestim. Çünkü hep onlar bana bakıyorlar. Ben çok rahatsız oluyorum. Şimdi büyük, daha bol şeyler giyiyorum. Saçlarımı da kestim. Şapka giyiniyorum.” (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Vallahi bilmiyorum ki artık erkekler ne düşünüyorsa. Mesela ben bu yüzden dışarı çıkarken kıyafetlerimi ona göre seçiyorum. Abim de böyle izin vermiyor kısa elbiselere ya da öyle bir şeye. Bizim kıyafetlerimiz normal yani. Öyle her kız giyer. Öyle çok açık değil. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Bununla birlikte mülteci genç kadınlar kamusal mekânda karşılaştıkları sözlü taciz durumuyla ilgili olarak çeşitli düşüncelere sahiptir. Bu noktada Gül ve Yıldız ataerkil düşüncenin bir yansıması olarak bu durumu değerlendirmektedir.

Bilmiyorum ya böyle eziyeti seviyorlar. Zaten erkek yani. Böyle bir şeyi her erkek bir kere yapmıştır. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Valla ailesinin yüzünden bence. Çünkü ailesi ona erkek her şeyi yapar diye söylüyor. Sen de istediğin her şeyi yap diyor. Ama kadın yapmaz. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Melek ve Menekşe ise bu durum karşısında erkeklerin ne düşündüğünü anlamadıklarını, imkanları olsa bunun nedenini sormak istediklerini dile getirmektedir.

Ne düşünüyorum biliyor musun kötü çok kötü onlar. Keşke birini yani onların abisine, babalarına söylesem. Böyle bir şeyi kabul edebiliyor musunuz? Ya da ona söylüyorum senin kardeşlerin ya da ablalarına böyle bir şey olsa onaylıyor musun? Bunun cevabı nasıl olacak? (Melek, 20Y, çalışmıyor)

Yani ben de düşünüyorum ki onların kız kardeşi yok mu? Niye böyle yapıyorlar. Mesela onun kız kardeşlerine de böyle yapacaklar. Bize niye yapıyorsunuz böyle şeyler? Utanmıyorlar mı öyle yaptıktan sonra. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

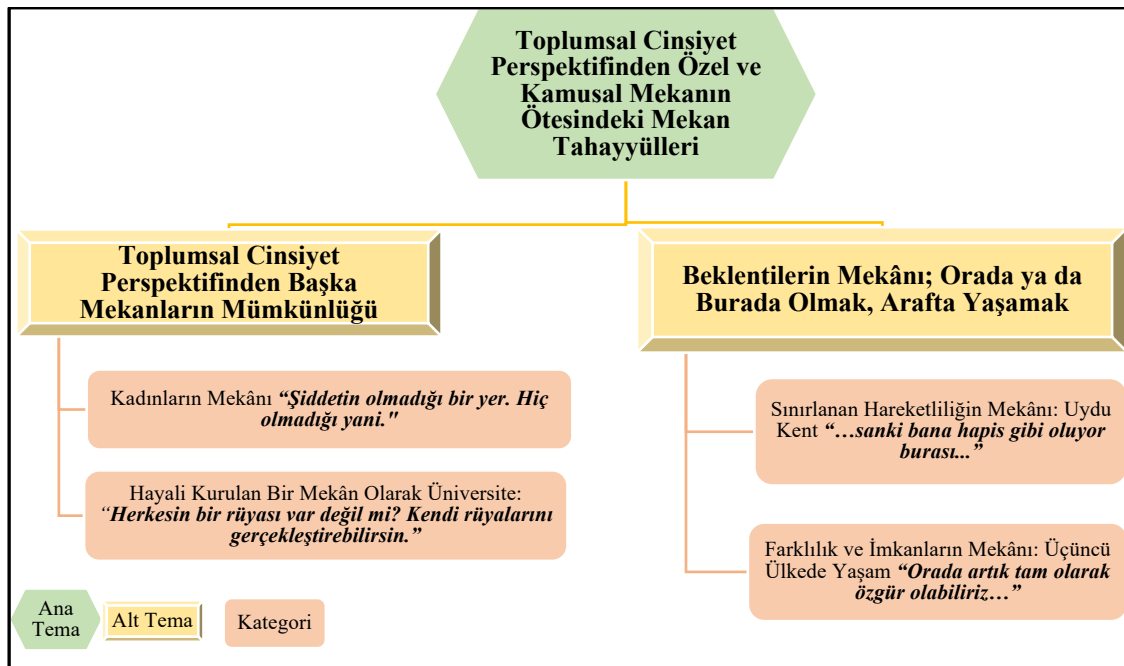
Mülteci genç kadınların kamusal mekânda güvenliklerini sağlamak için korkuyla imlenen kamusal mekanlara gitmeme, kamusal mekânın güvensizliği karşısında evi mesken edinme, kamusal mekâna yalnız çıkmama ve kamusal mekâna çıkarken giysi seçimine dikkat etmek gibi taktikler uyguladığı görülmektedir. Bu kapsamda park mekânı korkuyla

imlenmektedir. Bununla birlikte mülteci genç kadınlar daha çok kalabalık kamusal mekanlarda vakit geçirmeye çalıştıklarını dile getirmiştir. Öte yandan kamusal mekandaki sözlü taciz ve bakışın nesnesi olma mülteci genç kadınların daha çok ev mekanını mesken edinmelerine yol açarken, bu sınırlılığı aşmak için kamusal mekâna yalnız çıkmama ve giysi seçimine dikkat etme gibi taktikler uygulanmaktadır.

4.3. TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN ÖZEL VE KAMUSAL MEKANIN ÖTESİNDEKİ MEKAN TAHAYYÜLLERİ

Analizin üçüncü teması olan toplumsal cinsiyet perspektifinden özel ve kamusal mekânın ötesindeki mekân tahayyülleri, toplumsal cinsiyet perspektifinden başka mekanların mümkünlüğü ve beklentisi içinde olunan mekanları içermektedir. Bu noktada başka mekanların mümkünlüğü kadınların kendilerini güvende hissettikleri mekâna işaret eden kadınların mekânı ve hayali kurulan bir mekân olarak üniversite üzerinden ele alınmıştır. Beklentisi içinde olunan mekanlar ise, uydu kentin sınırlı hareketlilik imkânı ve üçüncü ülkede yaşam beklentisi üzerinden gündeme gelmiştir (Şekil 4).

Şekil 4: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Özel ve Kamusal Mekânın Ötesindeki Mekân Tahayyülleri Tema Haritası

4.3.1. Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Başka Mekanların Mümkünlüğü

Toplumsal cinsiyet perspektifinden başka mekanların mümkünlüğü, kadınların mekânı ve hayali kurulan bir mekân olarak üniversite üzerinden ele alınmıştır. Bu çerçevede kadınların mekânı ve hayali kurulan bir mekân olarak üniversite mülteci genç kadınların

mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlarına işaret etmektedir. Toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlar ise Max-Neff (1991) ve Gencer'in (2020) mekanla ilişkili sunduğu kavramsallaştırmadan faydalanılarak tartışılmıştır.

4.3.1.1. Kadınların Mekânı “Şiddetin olmadığı bir yer. Hiç olmadığı yani.”

Mülteci genç kadınların kamusal ve özel mekânda karşılaştıkları engeller ve toplumsal cinsiyet temelindeki ihtiyaçları bağlamında yaşamak istedikleri mekanlara dair düşüncelerini dile getirdiği görülür. Bu çerçevede dile getirilen düşünceler daha çok toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilişkili olup, köken ülkede ve mevcut durumda yaşanan yeni kamusal mekânda karşılaşılan sorunlarla iç içedir. Kamusal ve özel mekânın ötesinde kadınlar için başka türlü mekanların mümkünlüğü bu noktada gündeme gelmiştir.

Mülteci genç kadınlar, özellikle şiddetin olmadığı, kendilerini güvende hissedebilecekleri, istedikleri şekilde davranabilecekleri ve yaşayabilecekleri mekânsal koşullara dair düşüncelerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla mülteci genç kadınlar için toplumsal cinsiyet perspektifinden başka mekanları ifade eden ilk düşünce; şiddetin olmadığı, kız çocukları ve kadınların erken yaşta evlendirilmediği, ataerkil düşünce sisteminin değişmesi gerektiğine işaret eden genç kadınların ifadesiyle “erkeklerin fikirleri”nin değiştiği, kamusal mekanda erkek şiddeti ve tacizinin olmadığı, savaşın olmadığı, istenilen zamanda kamusal mekanda vakit geçirildiği ve kamusal mekandaki hareketliliğin özgürce deneyimlendiği sakin ve güvenli olan kadınların mekanıdır. Bu kapsamda kadınların mekânı ifadesi; güvenlik çerçevesinde mekânın tanımlanması, ataerkil sistemin değişimine ilişkin düşünceler ve erken yaşta evliliklerin olmaması ve zararları üzerinden dile getirilmiştir.

Mülteci genç kadınların, kadınların mekanını güvenlik çerçevesinde tanımladığı görülür. Şiddetin olmadığı, kadınların kendilerine ait kararlarının olduğu güvenli mekân tanımı kadınların yaşamlarını kendi istedikleri şekilde deneyimleme imkanıyla ilişkilendirilmiştir. Bu bakımdan mülteci genç kadınlar için toplumsal cinsiyet temelli ihtiyacın Max-Neff'in (1991) belirttiği biçimde koruma ihtiyacı ile iç içe geçtiği görülmektedir. Nitekim Hayal'in ifadesinde görüldüğü üzere, koruma ihtiyacı, kadınların şiddete uğramadığı ve bedensel

bütünlüğün korunmasını sağlayacak mekânlar ve mekânsal etkileşimlerle ilişkilendirilebilir. Bu noktada cinsiyetler arası eşitliği sağlamada yapısal koşullar üzerinde değişimi önceleyen ve kadınların içinde buldukları yapısal eşitsizliklerden uzaklaştırılmasını içeren stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarıyla bağlantı kurulabilir.

Şiddetin olmadığı bir yer. Hiç olmadığı yani. Kanun diyorsun ya hani anladın mı? Onlar, zorla bir şey varsa ve yani kadının hiç şiddet görmemesi için çalışırlarsa kadın her yerde yaşayabilir. Ama şiddeti, erkekten hiçbir şekilde görmesin. Karar onda kalsın yani. Kadınların kararı yok...Benim kendi kararım yok mesela. Öyle herkes ya eşinden ya da babasından ya da ailesinden bunu yap, şunu yap. Çıkma, gelme, yapma, okuma, evlen. Böyle şeyler duyuyor. Bir de yapmadığı sürece şiddet görecektir. Şiddet olmadığı zaman her yerde yaşayabilir. Bu kadar. İyi de yaşayabilir. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Ya da Sümbül'ün kadınların mekânı olarak tanımladığı mekânın güvenli olması gerektiği üzerine yaptığı vurgu yine toplumsal cinsiyetle ilişkilenen koruma ihtiyacını içermektedir. Öte yandan bu noktada güvenliğin ne şekilde sağlanacağı stratejik ve pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının birlikte düşünülmesini gerektirmektedir.

Mesela emniyetli olması lazım. Çünkü öyle olursa kızlar daha rahat geziyor. Aileler mesela nasıl söyleyeyim demiyor ki mesela gitme ya da ya da yapma falan. Merak etmiyor yani. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Hayal'in ifadelerinde dikkat çeken bir diğer şey ise, kadınların kendi kararını alabilmesine yönelik yaptığı vurgudur. Bu noktada kadınların mekânı, kadınların kendi kaderlerini tayin edebildikleri, kendi kararlarını alabildikleri bir mekân olarak görülmektedir. Hayal ve Sümbül'ün ifadelerinde görüldüğü gibi, Nergis de kadınların mekânını güvenli bir yer olarak tanımlamaktadır. Ancak bununla birlikte yaşamı sürdürme ihtiyaçlarının ötesinde, kadınların eğitime ulaşma haklarını ifade eden anlama ihtiyacını içermektedir.

Fark etmez yani nerede olduğu. Güvenlikli bir yer olması lazım. Bir de yani bir şehir olmalı ki kadınlar kolayca yaşayabilmeli, daha kolay olmalı her şey. Kadınların aileleriyle birlikte yaşamaları kolay olmalı. Kadınlar okula gidebilmeli, işe gidebilmeli. Onlar kendilerini düşünmeliler. Ben de kendi yaşımı yaşayabilirim o zaman. Ben para kazanmak zorunda olduğum için kendi yaşımı yaşamamak durumunda olmamalıyım. Okumak yerine çalışmamalıyım. Böyle olursa eğer kadınlar daha iyi yaşayacaklar, kadınlar her şeyi daha iyi hissedecekler. Böyle bir yer kadınlar için sorunların olmadığı güvenli bir yer olmalı. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Mülteci genç kadınların mekân tahayyüllerinde ön plana çıkan güvenlik unsuru, köken ülkedeki savaş ortamı, savaşa dair anlatılanlar üzerinden değerlendirilebilir. Lale, yaşadığı yerden korkmama durumunu savaşın olmamasıyla ilişkilendirmiş, aslında savaşın olmadığı bir dünya üzerinden yaşamak istediği mekânı betimlemiştir.

Yaşadığım yerde korkmasam. Yani insanlar iyiyse, korkmak diye bir şey orada hiç olmasa. Savaş olmasa. Neden savaş ediyorlar? Neden? Biz hepimiz insanız. Neden savaşıyorlar? Eğer savaş yoksa dünya çok güzel bir dünya olur. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Güvenlik çerçevesinde tanımlanan kadınların mekânı, diğer taraftan ataerkil sistemle ilişkilendirilmiştir. Bu noktada kadınların güvenli bir şekilde, kendilerini rahat hissettikleri mekanlarda “*erkeklerin fikirleri*”nin değişmesi gerektiğine ilişkin bir vurgu vardır. Öte yandan erkeklerin fikirlerindeki değişimin erkek taciziyle birlikte değerlendirildiği görülür. Erkeklerin fikirlerinin değişmesi bu noktada, erkek tacizinin ortadan kalkmasında etkili bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Böylece kadınların gündelik yaşam deneyimlerinin daha kolaylaşacağı, kamusal mekânı istedikleri şekilde, rahatça deneyimleyebilecekleri düşünülmektedir.

Eğer erkekler değişseydi söylediğim gibi biz hep dışarı çıkıyorduk... Sokaklarda korkmak diye bir şey, hiçbir şey yoktu. İyice, rahat rahat geziyorduk. Ama yok, öyle bir şey yok. Erkeklerin saygılı davranmasını istiyorum. (Kasımpatı, 18Y, okula gidiyor)

Yani keşke erkekler bakmasalar, laf atmasalar bizim için daha rahat olur. Erkeklerin değişmesi gerekiyor. Onlar değişsin. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Erkek fikirlerinin değişmesi lazım. Gerçekten, çok kötü şeyler düşünüyorlar. İyi bir insan olabilirler. Erkeklerin düşündükleri şeyleri değiştirmesi gerekir. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Bence yani, erkekler kendisini değiştirse. Onlar eğer değişirse her şey değişiyor. Eğer erkekler kadınlara izin verirse kadınlar çok güzel şeyler yapacaklar. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Görüldüğü üzere mülteci genç kadınlar ataerkil düşünce sistemiyle ilişkilendirebileceğimiz erkeklerin fikirlerinin değişmesinin sonuçlarını kamusal mekânı daha güvenli bir şekilde deneyimleme ile ilişkilendirmiştir. Nitekim Connell (2016, s. 198) sokağın ıslık çalma, laf atma gibi hafif tacizlerden kadınlara yönelik pek çok şiddet içeren eylemin gerçekleştiği bir ortam olduğunu söyler. Bu noktada kadınlara yönelik bu tür eylemlerin ne zaman

biteceği ya da nerede sonlanacağını kestirmek mümkün olmadığı için, kadınların önemli bir kısmı özellikle hava karardıktan sonra sokakta yürümekten uzak durur. Nitekim Gökkuşığı, erkeklerin fikirlerinin değişeceğine dair daha umutsuzdur. Öyle ki aslında mevcut ataerkil sistemin bir uzantısı olarak, bir kadını gece dışarda görmenin tuhaf karşılandığını, ancak aynı durumda bir erkek olduğunda bunun doğal karşılandığını dile getirmektedir.

Ben erkeklerin değişeceklerini hiç sanmıyorum. Yani bunun değişmesi tabii çok iyi olurdu. Ama mesela ne bileyim bir kadını gece biri dışarda gördüğünde bu ne yapıyor burada diye düşünüyorlar. Çok kötü sözler atıyorlar yani ona. Ama dışarıda bir erkek olursa öyle bir şey demezler. Çünkü doğal bir şey yani. Ben bu durumdan hiç memnun değilim tabii. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Kadınların kendilerini güvende ve rahat hissedecekleri "*kadınların mekanı*"nın bir diğer özelliği bu mekanda erken yaşta evliliklerin olmaması gerektiğine işaret eden düşüncelerdir. Bu noktada özellikle erken yaşta evlilikler ve erken yaşta evliliklerin zararları üzerinde durulduğu görülür. Nitekim, Afganistan, İran, Irak gibi ülkelerde erken yaşta evliliklerin oldukça yaygın olması, mülteci genç kadınların bu konuya ilişkin düşüncelerinde etkili olmuştur. Mimoza, erken yaşta evlenen kadınların birçok fırsatı kaçırdığını şu şekilde dile getirmiştir;

Kızları okula bırakmıyorlar okula gitmesinler diye. Yani böyle çok kızlar oldu. Başka bir arkadaşım vardı. Babası Afganistan'da okula hiç göndermedi onu. Ama abisi ya da erkek kardeşini göndermişler, onlar kurs almışlar falan öyle anlatıyorlar. İşte böyle olunca büyüyünce de bir şey anlamazlar ki bu kızlar. Küçükken senin beyninin açık olması lazım. Açık olması ve böyle her şeyi anlamam lazım. Mesela ben 12 yaşındaydım İngilizce öğrendim. Şimdiye kadar da hala biliyorum. Çünkü Türkiye'de İngilizcem o kadar gelişmedi. Yani o kadar çok öğrenemedim. Ama bildiğimi kullanıyorum, o bana yeterli. Daha da çok öğrenebilirim sonra belki. Ama işte kızlar küçük yaşta okuyamazlarsa sonra daha zor oluyor büyüyünce. Daha zor onlar için. Erken evleniyorsun, öyle olunca da bir sürü fırsat gidiyor. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Onlar kadınların bir işi yapamayacağına inanıyorlar. Kadınlar okula gitmemeli, çoğu zaman erken yaşta evliliklere zorlanıyorlar. Bu problemler çok var. Sadece benim ailem için değil, aynı zamanda bizim yaşadığımız şehirde çok fazla Taliban vardı. Biz de erken yaşta evlilikler problemini yaşadık orada. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Köken ülkede erken yaşta evliliklerin sık görülmesi, ailenin zorlaması, ekonomik zorluklar, savaş ortamı nedeniyle güvenliğin olmaması ve buna bağlı olarak kız çocuklarının kaçırılmasıyla ilişkilendirilmiştir. Zambak, erken yaşta evliliklerde ailenin karar verici

olduğuna işaret ederken, kişilerin kendilerinin farkına varması ve hayatını idame ettirmesi konusunda yaşın önemli olduğunu dile getirmektedir. Nergis ise bir aileyi yönetmenin ve bir ailenin sorumluluğunu almanın o yaştaki kadınlar ve kız çocukları için zor olduğunu ifade etmektedir.

Afganistan'da çok küçük yaşta evlilikler oluyor. Ama o da zorla oluyor yani, aile zorladığı için. Zorluyor aile. Onlar da zordan dolayı evleniyorlar. Aileler para almak için zorluyorlar. Ama bence asla doğru değil. Zaten insanların akılları 18 yaşından üstüne kâmil olacak. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Çünkü onlar çok küçük hiçbir şey bilmiyorlar. Yani yaşamak çok zor. Afganistan'da daha çok oluyor. Çünkü orada savaş var. Kızları götürüyorlar, kaçırıyorlar. Onun için mesela erken evlendiriyorlar. Aileler bir de para alıyorlar. Çünkü Afganistan'da iş çok az yani nasıl söyleyeyim fakir insanları daha çok. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Afganistan'da çok sık oluyor. Kadınlar bu problemi yaşıyor...Kesinlikle çok zor. Evlenmenin zamanı değil, ailenin sorumluluğunu almak veya bir aileyi yönetmek çok zor. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Nergis'in ifadeleriyle benzer şekilde Yasemin ve Gül de bir ailenin sorumluluğunun almanın kadınlar için oldukça zor olduğunu vurgulamaktadır.

Bence insan olgun olduğu, yani her şeyi anladığı zaman, o zaman evlenmeli. Yani küçük yaşta gerek yok. Sen zaten kendin çocuksun. Yani her açıdan zor. Kendisi çocuk olduğu için ne yapacağını bilemez mesela. Çocuğu olsa nasıl bakacak bilmez. Tüm evin işleri bir kişiye kalır. Bir de hani çocuk olursa, o da bence çok olumsuz, olmaması lazım. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Hiçbir şey anlamıyor, hiçbir şey bilmiyor zaten. Hiç yaşamı yaşamıyor yani. Bizim bir tane tanıdığımız var, 14 yaşında falan yani doğurmuş. O evlendi. Çok küçük yani. Zaten okula çok gitmemiş. 8'i okudu ya da 7'yi tam bilmiyorum...Mesela benim annem öyle evlendi. Annem mesela evleneceği günü hiç bilmiyormuş. Ona gitmişler makyaj yapmışlar. Demişler ki senin düğün günün bugün. Hiç mesela benim babamı göremedi, konuşamadı, Hiç bilmiyordu nasıl biri olduğunu. Ya 12 ya 13 yaşında. Mesela sen tanımiyorsun, sen bilmiyorsun onu, onun ailesi onun kendisi, onun ahlakı nasıl falan bilmiyorsun. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Bununla birlikte mülteci genç kadınlara göre erken yaşta evlilikler kadınların hayalleri ve gelecek planlarının kaybına yol açmaktadır. Bunun bir sonucu ise; Gökkuşağı'nın dile getirdiği gibi kadınların eşlerine bağlı kalmak durumunda olmalarıdır.

Aslında bu gençliği öldürüyor benim için. Yani daha küçüksün ve hayatında hiçbir şey görmedin. Mesela ben okulu bitirmek istiyorum, üniversiteyi bitirmek istiyorum. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Sonradan bakar mesela diğer kızlar gibi, gençliğini mesela iyi geçirmemiş. Onları yaşamak ister o da. Yine mesela kocasının sözlerinin altında kalabilmek çok zor. (Gökkuşuğu, 17Y, okula gidiyor)

Afganistan'da kızlar için çok zor yani. Kızları hep dövüyorlar. Onları yaşlı erkeklere veriyorlar. Orada kızlar çok küçük ama zorla evleniyorlardı. Onlara şey tecavüz ediyorlar (kısık sesle söylüyor). Televizyonda çok onlardan bahsediyorlardı. Kızları öldürüyorlar. Bir de mesela eğer yaşlı bir adama verirlerse kızlar çok korkunç oluyor. Çok kötü oluyor yani. Bir de çocuk olursa, çocuğu varsa çok kötü oluyor. Yani o kız kendisini öldürüyor. İstedığı şeyleri kafasında öldürüyor. Her şey o kız için bitiyor. Her şey o kız için bitiyor. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Mülteci genç kadınların kamusal ve özel mekânda karşılaştıkları engeller ve toplumsal cinsiyet temelindeki ihtiyaçları bağlamında yaşamak istedikleri mekanlara dair düşüncelerinin şiddetin olmadığı, kendilerini güvende hissedebilecekleri mekânsal koşullar üzerinden şekillendiği görülür. Dolayısıyla mülteci genç kadınlar için başka mekanlar, şiddetin olmadığı, kız çocukları ve kadınların erken yaşta evlendirilmediği ve bu çerçevede ataerkil düşünce sisteminin değişmesi gerektiğine işaret eden mekanları ifade etmektedir.

4.3.1.2. Hayali Kurulan Bir Mekân Olarak Üniversite: “Herkesin bir rüyası var değil mi? Kendi rüyalarını gerçekleştirebilirsin.”

Mülteci genç kadınlar tarafından “*başka mekanların mümkünlüğü*”ne işaret eden bir diğer nokta meslek sahibi olmanın önemiyle ilişkilendirilen üniversite eğitimi alma isteğidir. Doğru bilgiye ulaşma ve eğitim alma ihtiyacıyla ilişkilenen anlama ihtiyacı bu çerçevede gündeme gelmektedir. Bu bakımdan mülteci genç kadınların eğitim alma ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, mekânsal ortamların üzerinde durulması anlama ihtiyacının karşılanmasında önemlidir.

Daha önce Tömer aracılığıyla dil kursuna katılmış olan Hayal, Tömer'in üniversitede olması ve orada geçirdiği vakit üzerinden üniversiteye gitmeye ilişkin isteğini dile getirmiştir.

Tömer mesela çok güzel oldu benim için. Orada bayağı bir şeyler öğrendim, üniversiteli oldum. Orada okudum ya çok arkadaşım oldu. İran, Alman, Kazakistan. Bir de ben onlarla tanıştım ya hem Türkçe öğrendim hem de bir şey olduğu zaman

çıkıp onlarla konuşuyordum, sohbet ediyordum...Çok güzeldi. Ben keşke okusaydım. Şimdi üniversiteye gidecektim. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Hayal ile benzer şekilde mülteci genç kadınların hepsi üniversiteye gitme konusundaki isteklerini dile getirmiştir. Öte yandan bu istek üzerinde gerek Türkiye’de gerekse üçüncü bir ülkeye gitme durumlarında geleceklerinin daha iyi koşullarda devam etmesini sağlayacağı fikri etkilidir. Yıldız, okulu tek güvendiği yer olarak nitelendirirken, liseden sonra üniversiteye gitmek istediğini şu şekilde aktarır;

Yani benim tek güvendiğim yer okul. Benim için liseyi bitirmek çok önemli yani. O benim için, nasıl... nasıl anlatayım size ya? Aslında o benim istediğim tek şey. Okulu bitireyim, üniversiteye gideyim, onu da bitireyim. Başka bir yerlere gideyim. Ben çok istiyorum bunları. Onun için okul benim için çok önemli. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Benzer şekilde Çiçekli (2020, s. 202) Suriyeli öğrencilerle yürüttüğü çalışmasında, Suriyeli öğrencilerin gelecek beklentilerinin başında eğitimlerini tamamlamanın olduğunu vurgular. Melek, Türkiye’ye geldikten sonra her ne kadar üniversiteye gidemese de açıktan liseyi bitirmektedir. Daha sonrasında üniversiteye girip, kendi dili üzerinde çalışmak istemektedir.

Üniversiteyi çok istiyorum. Şu an sınavlara girmiyorum. Çünkü açıktan lise okuyorum. Ama Arapça okumak istiyorum. Yani bizim dilimizle çalışmak istiyorum. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Mimoza ise, özellikle büyük şehirde bir üniversiteye girebilmenin, bazı imkân ve fırsatlara erişim konusunda önemli olduğunu dile getirmektedir.

Çok istiyorum ki üniversiteye gideyim. Nevşehir ya da başka bir yer fark etmez. Ama tabi ki de İstanbul ya da Ankara daha çok istiyorum. Çünkü daha çok şey var. Yani daha güzel, gezebilirsin, iş bulabilirsin. İmkanları daha fazla. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Göç sonrasında ailelerinin ekonomik zorlukları nedeniyle eğitimlerine devam edemeyen ve çalışmak zorunda kalan Sümbül ve Nilüfer için ise, göç etmeden önce de köken ülkelerindeki koşullar nedeniyle eğitim yaşamları kesintiye uğramıştır. Öte yandan her ikisi de üniversiteye gitmeyi, eğitim yaşamlarına devam etme isteklerini dile getirmiştir. Bu noktada üçüncü ülkeye yerleştikten sonra veya Türkiye’de kalmaları halinde özellikle

evdeki ekonomik koşulların düzelmesiyle eğitim yaşamlarına devam edebileceklerini düşünmektedirler.

Ben okumayı çok seviyorum. Doktor olmak istiyorum. İran'da okudum. Ama hiç fayda etmedi yani, devam edemedim sonra. Onun için buraya geldik Burada da babama destek olmak için okula gitmiyorum, çalışıyorum. İnşallah başka bir ülkemiz olursa ya da burada durumumuz daha iyi olursa okuyacağım. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Çünkü Afganistan'da olsaydım ve eğer savaş olmasaydı orada ben bir meslek öğrenmek istiyordum. Kendim için yani. Her şeyden önce kendim için okumayı istiyorum. Ben nerede yaşıyorsam orada okumak istiyorum. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Nilüfer'in her şeyden önce kendim için okumayı istiyorum ifadesinde görüldüğü gibi mülteci genç kadınların üniversitenin yaşamları üzerinde önemli değişiklikler getireceğini düşündükleri görülmektedir. Bu noktada, başta kendi ayakları üzerinde durmak olmak üzere daha iyi yaşam koşullarına sahip olma, hayallerini gerçekleştirme ve gelecekte iş sahibi olma üniversitenin sağlayacağı imkanlar bağlamında değerlendirilmiştir. Benzer şekilde yürütülen bir çalışmada genç mültecilerin eğitime değer verdiği, eğitimin yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmanın temel yolu olarak görüldüğü ifade edilmektedir. Üniversitenin daha iyi yaşam koşulları ve mülteci gençlerin mevcut yaşamlarından daha başka bir yaşamı mümkün kılan bir araç olarak tanımlandığı görülmektedir (Sleijpen, Boeije, Kleber ve Mooren, 2016, s.169; Marshall, 2015; Stevenson ve Willott, 2007, s. 672). Bu bakımdan anlama ihtiyacının karşılanmasının toplumsal cinsiyet faktörleriyle ilişkilendiği, eğitim imkanlarına erişimin mülteci genç kadınların güçlenmesinde etkili olduğu görülmektedir. Nitekim Mimoza üniversiteye gitmeyi "geleceği" olarak tanımlamaktadır. Daha iyi bir hayata ulaşma, kendi ayakları üzerinde durma ve hayallerini gerçekleştirmenin bir yolu olarak üniversiteyi görmektedir. Gökyüzü ise üniversiteyi, ekonomik zorlukları aşmanın, ailesini desteklemenin bir yolu olarak tanımlamaktadır.

Benim geleceğim. Gelecek. Yani gelecekte iyi bir hayatım olacak üniversiteyi bitirince. Kendi ayaklarımın üstünde duracağım. Evde oturmayı sevmiyorum ben. Sevmiyorum çünkü niye yani böyle imkanlar varken ben sürekli evde oturayım. Bir de yani çalışmak en güzeli. Hayatın çok iyi olur. Herkesin bir rüyası var değil mi? Kendi rüyalarımı gerçekleştirebilirsin. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Hayatımız çok değişir. Kendi işimizi yaparız. Yani şimdiye kadar babam çalışıyor sonra da belki ben kendim çalışırım. Kendim para kazanırım. Böyle hayat değişir yani. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Mimoza'nın ifadesinde görüldüğü üzere, mülteci genç kadınlar için üniversitenin en temel anlamı kendi ayakları üzerinde durmak ifadesinde görünür olmuştur. *Kendi ayakları üzerinde durmak*; Yıldız'ın ifadesiyle başka kimseye ihtiyacının olmaması, Sümbül'ün ifadesiyle kadınların kendisine yetmesi, Yasemin'in ifadesiyle para kazanıp kimseye muhtaç olmamayı ifade etmektedir.

Hiç kimseye ihtiyacın olmayacak. Çünkü çalışacaksın ve o kendi kendine yardım edeceksin. Hiç kimsenin yardımına ihtiyacın olmayacak. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Okumak daha iyi. Çünkü böylece hayatın iyi geçiyor. Kendine yeteceksin. Başkalarına ihtiyacın olmayacak. Böylesi daha iyi olacak. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Yani benim için çok önemli. Kendi ayaklarımın üzerinde durmak istiyorum. Kendim çalışayım, kendim kazanayım. Yani harcamak ne bileyim, başkasına muhtaç olmayayım. Kendi paramı kazanmak çok önemli yani. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Bununla birlikte Hayal'in işaret ettiği gibi, kendi ayakları üzerinde durmak aynı zamanda başka insanları tanımayı, hayatın sınırlarını genişletmeyi içermektedir. Nitekim, analiz boyunca görüldüğü gibi Hayal, okula devam edememiş, ailesi ve kardeşleri dışında arkadaşı da pek yoktur. Bu nedenle üniversiteyi başka arkadaşlıklar edinmesini sağlayarak da hayatının sınırlarını genişletebileceği bir yer olarak görülmektedir. Gökkuşığı ise kendi ayakları üzerine durmayı özgür olmak ile ilişkilendirmiştir. Bu bakımdan kendi ayakları üzerinde durmak, her ne kadar birden fazla anlamı içerse de tanımlanan her ifadenin mülteci genç kadınlar için bir güçlenme ve özgürleşme olanağı içerdiği dikkat çekmektedir.

Daha fazla insan tanıyacağım. İyi ve kötü nedir bileceğim. Arkadaşlarım olacak. Bir de nasıl diyeceğim daha fazla bilgim olacak her şeyle ilgili. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Ben gittiğimde ve bitirdiğimde artık kendi ayaklarımın üstünde kalabilirim. İstedikimi yapabilirim. Anneme de istediğini yapabilirim. Ondan sonra artık özgür biri olacağım. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Bu bağlamda mülteci genç kadınlar için başka mekanların mümkünlüğüne işaret eden bir diğer mekânın üniversite olduğu görülmektedir. Nitekim mülteci genç kadınlar, başta kendi ayakları üzerinde durmak olmak üzere daha iyi yaşam koşullarına sahip olma, hayallerini gerçekleştirme ve gelecekte iş sahibi olma çerçevesinde üniversitenin sağlayacağı imkanlar üzerinde durmaktadır.

4.3.2. Beklentilerin Mekânı; Orada ya da Burada Olmak, Arafta Yaşamak

Mülteci genç kadınların anlatılarında ön plana çıkan bir diğer düşünce, göç sonrası mevcut yaşam koşulları ve üçüncü ülkeye ilişkin düşünceler ve isteklerin karşılaştırılması olmuştur. İlk olarak uydu kentteki sınırlı hareketlilik üzerinden mekanla ilişkilenen ihtiyaçlar tartışılmıştır. Bu noktada mevcut durumda yaşanan mekânın sınırlayıcı yapısına dikkat çekilmiştir. Bunun yanı sıra beklentisi içinde olunan bir mekân olarak üçüncü ülkede yaşam ve üçüncü ülkede değişeceği düşünülen noktalar üzerinden mülteci genç kadınların mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçları anlaşılmaya çalışılmıştır.

4.3.2.1. Sınırlanan Hareketliliğin Mekânı: Uydu Kent “...sanki bana hapis gibi oluyor burası...”

Mülteci genç kadınlar, uluslararası hukuki koruma kapsamında İl Göç İdaresi'nin yönlendirdiği uydu kentlerden biri olan Nevşehir'de ikamet etmektedirler. Göç sonrasında yönlendirilen uydu kent sınırları içindeki hizmetlerden yararlanmaları için İl Göç İdaresi tarafından sağlanan kimlikler kullanılmaktadır. Öte yandan uydu kentlerin Türkiye'nin sosyal ve ekonomik anlamda gelişmemiş kentler olmaması nedeniyle yaşanan birçok sorun ve karşılanamayan birçok ihtiyaç bulunmaktadır. Bu noktada Max-Neff'in (1991) insani ihtiyaçlar matrisi çerçevesinde, yaşamı sürdürme ihtiyacıyla bağlantılı olarak koruma, özgürlük ve boş zaman ihtiyacının ön plana çıktığı görülmektedir.

Temelde yaşamı sürdürme ihtiyacıyla ilişkili olarak mülteci genç kadınların Türkiye içinde başka bir kentte yaşama konusundaki isteklerini ifade ettikleri görülmektedir. Sümül Nevşehir'de iş ve istihdam imkanlarının sınırlı olduğunu vurgulamakta, her ne kadar babası çalışsa da çalışma koşullarının zorluğundan bahsetmektedir. Öte yandan kendisi iş bulma konusunda zorlanmaktadır. Bu nedenle başka bir kente gitmek, istihdam alanlarının genişlemesi bakımından önemli görülmektedir.

Nevşehir'i seviyorum ama iş bulmak için biraz zor bir yer. Şimdi babam bir fabrikada çalışıyor. Ama işi çok zor yani. Çok zor. Çok ağır yani. Babamın beli de ağrıyor. Sağlık sorunları var Babam yani işten geliyor çok yoruluyor, onu görüyorum ve çok üzülüyorum. Sabah yedide gidiyor, akşam sekizde geliyor. Bir de bizim için sigorta vermiyor diyorlar. Nevşehir küçük bir yer ve bence bu güzel değil. İş bulmak zor.

O yüzden biz başka şehirde yaşamak için izin aldık, ama izin vermediler. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Ama başka bir yere gitmek istiyorum. Yani İstanbul ya da Ankara. Belki oraya gidebiliriz. Çünkü burada altı yılı bitirdik. Buradan çıkmıyoruz asla. Bize izin vermiyorlar. Başka bir yeri görmek, büyük bir yerde yaşamak istiyorum. Çünkü daha çok fırsat olur, iş imkânı olur. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Zaten İstanbul ve Ankara'ya hiç izin vermiyorlar yabancılar için. Ama başka bir şehre de izin vermiyorlar. Biz sadece iş için, iş bulmak için gitmek istiyoruz. (Kasımpatı, 18Y, okula gidiyor)

Diğer taraftan Gökkuşığı'nın işaret ettiği gibi koruma ihtiyacı çerçevesinde sınırlı sağlık hizmeti sunumu, Nevşehir dışındaki başka bir kentte yaşama isteğinde belirleyicidir. Nitekim Gökkuşığı, annesinin sağlık sorunu nedeniyle, belli aralıklarla Kayseri'ye gitmek durumunda olduğunu paylaşmıştır. Öte yandan belirli periyotlarla sağlık hizmeti almak için başka bir şehre gidip gelme hem gündelik yaşamı sürdürme konusunda hem de ekonomik anlamda aileyi zorlamaktadır. Bu nedenle ikamet ettikleri kenti değiştirip, sağlık hizmetlerinin sunumu açısından daha fazla olanağa sahip olduğunu düşündükleri Eskişehir'e taşınmak istemektedirler.

Mesela burada annemin tedavisi yok. Bir rahatsızlığı var. Bir hastalığı var. O yüzden buradan hep Kayseri'ye gitmek zorunda kalıyor. Onda da hep izin almak zorunda kalıyor işte. İzin almak zor. Bir de çok para harcamak zorunda kalıyor. O gittiğinde ben hep yalnız kalıyorum. Mesela çok saat sürüyor işi, sabahtan akşama kadar. Ben de yalnız kalıyorum. Biz mesela kaç kere uğradık şehrimizi değiştirmek için. Ama hayır dediler. Mantıklı sebeplerimiz de vardı ama hayır diyorlar. Bir kez onaylamadılar. İşte biz bugün yeniden götürdük bakalım ne diyecekler...Biz Eskişehir'e gitmek isteriz. Çünkü orada çok iyi hastaneler var. Öyle duyduk. İşte o yüzden oraya gitmek isteriz. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Gökkuşığı'nın ifadelerinde görüldüğü üzere başka kentte yaşama isteğinin dile getirilmesinde etkili olan en önemli unsurlardan biri ise uluslararası koruma kapsamındaki mültecilerin yaşadıkları uydu kentten başka bir kente gitmeleri gerektiğinde izin almak durumunda olmalarıdır. Hareket özgürlüğünü içeren özgürlük ihtiyacının bu noktada gündeme geldiği görülür. Mülteciler arasında yol izni olarak bilinen bu süreç, mültecilerin başka bir kente neden gitmek istediğini, kaç gün kalacağını, nereye ve kiminle gideceği gibi bilgileri içermektedir. İl Göç İdaresi'nin onayıyla mülteciler başka bir kente belirttikleri nedenler ve tarih aralığında gidip gelmektedir. Öte yandan mülteci genç kadınlar izin sürecinin kendilerini kısıtladığını ifade etmektedir. Gül, kardeşinin tedavisi

için sıklıkla yol izni aldıklarını, ancak izin alma konusunda talep edilen destekleyici belgelere erişimin her zaman kolaylıkla sağlanmasının süreci olumsuz etkilediği şu şekilde dile getirmektedir;

Mesela benim kardeşim hasta. İki kere Kayseri'ye gittik. Hastaneye gitmemiz için rapor istiyorlar. Ama mesela önemli bir işimiz çıktı ve rapor falan alamadık. O zaman ne olacak? Benim kardeşime rapor almak için bir kere çok geç kaldık, çok geç gittik izin almaya. Sadece Kayseri için izin istedik. Kayseri zaten yakın. Onun için izin istedik. Ama izin almak zaten bir gün sürüyor. İşin var ama mesela sen sabahtan gidiyorsun söylüyorsun ki izin istiyorum. Onun izin belgesini zaten akşama veriyor. Çok geç oluyor. Ya da diyor ki mesela sizin belgeniz yok. Ne sebep var ki gitsin kardeşin. Ya da ben Ankara'ya gideceğim mesela UN'e. Ama söylüyorlar ki ben size izin vermiyorum. Oradan bir belge ya da bir şey yok. Böyle çok kötü. Zaten böyle şey gibi yani hapis gibi. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Çok kısıtlıyor bizi. Yani hapisanede gibi yaşıyoruz burada. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Gül'ün ifadelerine benzer şekilde Hayal, izin sürecinin zaman aldığını aktarırken, Yasemin, acil durumlar söz konusu olduğunda izin süreci nedeniyle zorluklar yaşanabildiğini şu şekilde aktarmaktadır;

Çok kötü yani sanki hapisanedeyiz. Her yere yani izinle gitmek lazım. Yani izinsiz gitmek yasak. İzin bir günde çıkar, illaki ertesi gün yine gitmen gerekiyor. Yani ben pazar günü gitmek istiyorum perşembe ya da cuma izin almam gerekiyor. Böyle mesela Türk arkadaşım olsa bir yerlere gitmek isterlerse aynı anda giderler. Ya da bana 4 saat sonra biz başka bir yerlere gideceğiz gelir misin deseler gidemem. Olmuyor. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Ama mesela bazen acil durumlar olduğunda biraz kötü olabiliyor. Hani mesela bizim yok da başkasını bir akrabası var yani Çok yakın ve mesela o ölmüştü. Onların acilen gitmesi gerekti ama izin alması gerekiyor. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Aslında mülteci genç kadınların ifadelerinde görüldüğü üzere başka bir kente gitmek için alınan izinler işlevsel nedenler üzerinden sağlanmakta, izin nedeninin mümkün olan koşullarda çeşitli belgelerle desteklenmesi beklenmektedir. Bu noktada Nergis, gidilmesi planlanan şehirde ikamet edecek bir yere erişimin olmasının beklendiğini, Nilüfer ise sağlık hizmetlerinden yararlanma durumunda hastaneden rapor alınması gerektiğini dile getirmektedir.

Çok kolay değil. Çünkü izin alabilmek ve başka bir şehre gidebilmek için sağlam, iyi bir nedeninizin olması gerekiyor. Bir de kalacak bir yere erişiminizin olması lazım. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Bizim için çok zor. Mesela bir yere gitmek için izin alıyoruz. Mesela kaç gün gidiyorsak o kadar izin alıyoruz. İzinsiz gidebilseydik çok iyiydi. Çünkü izin almak çok vakit alıyor. Mesela Göç İdaresi'ne gidiyoruz izin alıyoruz. Bilmiyorum sanki izinsiz hiçbir yere gitmiyoruz, öyleyiz yani. Başka bir şehre gitmiyoruz. İzin vermezler bazen. Mesela nereye gidiyorsak orada tanıdığım bir kişi olursa izin veriyorlar. Ya da hastaneye gidiyorsan, mesela Kayseri'de bir hastamız var doktorlar kâğıda yazıyorlar, rapor veriyorlar. Öyle gidebiliriz. Onu fotokopi alıyoruz. Göç idaresine götürüyoruz. Öyle izin veriyorlar. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Görüşülen mülteci genç kadınların ergenlik döneminde olmalarını göz önünde bulundurduğumuzda sosyalleşmenin önemli bir ihtiyaç olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Bu bağlamda mülteci genç kadınlar başka bir kenti ziyaret etme isteklerini sosyalleşmek ya da sadece turistik gezi çerçevesinde de dile getirmiştir. Öyle ki yetişkin mülteci gruplara nazaran mülteci genç kadınlar için bu isteğin daha ön planda olduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan daha önce bahsettiğimiz üzere, yol izni sürecinde işlevsel bir nedenin olması beklenmektedir. Dolayısıyla gezi ya da ziyaret isteği gibi nedenler bu kapsamda değerlendirilmemektedir. Mimoza ve Papatya bu durumu şu şekilde aktarmaktadır;

Yani bence çok kötü bir şey. Çünkü sanki bana hapis gibi oluyor burası. Mesela insanlar gezmek istediği zaman izin almaya gidiyorlar. Sonra diyorlar ki siz gitmeyin, burada gezin. Böyle kendimi çok kötü hissediyorum. Bir şehirden başka bir şehre gidemiyorum. Yani bu nasıl bir hayattır. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Bence yani ne için yol izni yaptılar, bilmiyorum. Mesela yabancılar bazen başka bir yere gitmek istiyorlar. Ama izin vermiyorlar gezmek için falan. Bilmiyorum yani o iyi bir şey değil. Çünkü yani Nevşehir zaten çok küçük. Yol izni iyi değil. Böyle olunca hapis gibi. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

İşte bu yüzden mesela bayramda falan bir yere gitmek istediğimizde izin istiyorlar. Gezmek istediğimizde izin istiyorlar. Sonra da vermiyorlar. Kayseri'ye bile izin istiyorlar. Bunlar mesela kötü. (Gökkuşluğu, 17Y, okula gidiyor)

Bu noktada Max-Neff'in (1991) tanımladığı biçimde temel ihtiyaçların karşılanmasıyla ilişkili olan yaşamı sürdürme ihtiyacının yanı sıra mülteci genç kadınlar için eğlenme, sosyalleşme ve nitelikli zaman geçirme gibi süreçleri ifade eden boş zamanın değerlendirilmesine yönelik ihtiyacın öne çıktığı görülür. Bu noktada sosyalleşmeye dönük ihtiyaçlar bu yaş grubu için oldukça önemli görülmektedir. Dolayısıyla yetişkin mülteciler tarafından sıklıkla dile getirilen yaşamı sürdürme ihtiyacına ek olarak, sosyalleşmek, boş zaman ihtiyacının karşılanması noktasında gereksinim duyulan mekânlar ve mekânsal etkileşimlere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çerçevede mekânsal hareketlilikte önemli bir unsur olan yol izni sürecinin işlevsel nedenlere bağlı olması, bu ihtiyacın karşılanmasında

birtakım zorlukları ortaya çıkarmaktadır. Papatya ve Gökkuşığı ile benzer şekilde Menekşe, yol izninin herkese verilmediğini, izin verilmesi için izin nedeninin gerekçelendirilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Öte yandan bu çerçevede herhangi bir yere gezmek ya da ziyaret etmek için gitmek sınırlı ve çoğu zaman mümkün görünmemektedir.

Onlar vermiyorlar yol iznini herkese. İstanbul'a bir kere annem izin almıştı teyzemi getirmek için. Öyle şeylere izin veriyorlar sadece. Mesela hastasın ya da bir akrabanı almak için gideceksin öyle izin veriyorlar. Ya da bir işin var o yüzden izin veriyorlar. Mesela gezmek için hiç izin vermiyorlar. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Öte yandan Papatya, mültecilerin bazı durumlarda karşısında ortak bir araç kiraladığını ve o şekilde başka bir kente seyahat ettiklerini ifade etmektedir.

Bazen insanın canı sıkılıyor gezmek istiyor ama sadece gezmek için izin vermiyorlar. Ama burada yabancılar ne yapıyor mesela başka bir yere gitmek için bir otobüs kiralyorlar. Sonra birkaç aile mesela Kayseri'ye gidiyorlar, başka bir şehre gidiyorlar. Bunu izin almadan yapıyorlar. Yani nasıl hani yol iznine gerek yok. Çünkü yolda mesela durdurmuyorlar sen nereye gidiyorsun diye. Yani yolda otobüsleri durduruyorlar, bakıyorlar içinde kim var, kimliklerine bakıyorlar falan. Ama mesela normal bir arabaysa durdurmuyorlar yani öyle. Mesela bayramda falan yapıyorlar öyle. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Bunlarla birlikte Zambak ve Yasemin, izin sürecini olması gereken ve güvenliği sağlayan bir durum olarak değerlendirmektedir. Yasemin izinsiz gidip gelenler olduğu için bu durumun olması gerektiğini dile getirmiştir. Zambak ise Türkiye'ye göç etmeden önce bir süre İran'da yaşadığı içi İran'da da benzer süreçlerin olduğunu şu şekilde aktarmaktadır;

Her yerde öyle yani. İran'da da öyle. Bence iyi bir şey. Emniyete gidiyoruz bir izin alıyoruz yani. Emniyet yani izin vermeyebiliyor ama o da yani olur. Ben iyi bir şey olduğunu düşünüyorum. Türkiye'de çünkü kanun öyle. Mesela İran'ın da böyle bir kanunu var. Yani her yerde bir kanun var. Türkiye'de öyle yani o yüzden bence iyi. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Yani bence izinsiz gelenler gidenler oluyor ya hani onlar için iyi bence. Hani böyle kimliği olmayanlar falan gidip geliyorlar ya. O yüzden olması gerekiyor bence. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Gökkuşığı da izin isteme sürecinin olması gereken bir uygulama olabileceğini aktarırken, sürecin daha kolay ve hızlı bir şekilde işlemesine gereksinim olduğunu belirtmektedir.

Bildirmek gerekiyor. Ama bize vermediler daha. Aslında bence gerekli bir uygulama yani mesela gidip söyleyelim, izin istiyoruz, onlar da onaylasınlar gidelim. O kadar yani. Ama bir izin alalım sonra gidelim ben böyle diyorum. Onlar da onaylasınlar. Ama işte bekliyoruz. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Bu kapsamda mülteci genç kadınların yaşadıkları uydu kent bağlamında sınırlı hareketlilik imkanına sahiptir. Bu durum üzerinde mültecilerin şehirlerarası hareketliliğinin izin sürecine bağlı olması etkili olmaktadır. Öte yandan mülteci genç kadınlar yaşadıkları uydu kentin sınırlı imkanları nedeniyle şehirlerarası hareketliliğe ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla gerek izin sürecine ilişkin gerekse ikamet edilen kentin değiştirilmesine yönelik beklentilerin dile getirildiği görülmektedir.

4.3.2.2. Farklılık ve İmkanların Mekânı: Üçüncü Ülkede Yaşam “*Orada artık tam olarak özgür olabiliriz...*”

Mülteci genç kadınlar için tahayyül edilen mekanla ilişkili bir diğer önemli husus gerek göç edilen ülkedeki mekanların ötesinde, üçüncü bir ülkeye yerleşme sürecine ilişkin düşüncelerdir. Bilindiği üzere göç sürecinde kalıcı çözüm yolu olarak üç seçenek sunulmaktadır. Bunlar; gönüllü geri dönüş, yerel ile uyum ve bütünleşmeyi sağlama ve üçüncü ülkeye yerleştirmedir (Buz, 2009a, s. 309; UNHCR, 2018). Mülteci genç kadınlar bahsi geçen üç çözüm yolundan üçüncü ülkeye yerleşme üzerinde durmuştur.

Literatürde üçüncü ülke kavramsallaştırması güvenli üçüncü ülkeye yeniden yerleştirme (“*safe third country*”, “*host third country*”, “*country of first asylum*”) olarak yer almaktadır. Bu anlamda güvenli üçüncü ülkenin kapsamı, sığınmacıları yaşadıkları insanlık dışı durum ve zulüm karşısında koruma sağlama üzerinden ifade edilmektedir (Özcan, 2020, s. 822-824; IOM). Türkiye’de bireysel uluslararası koruma sistemi prosedürünün işleyişine bağlı olarak mülteciler üçüncü ülkeye gitmek için talepte bulunabilmektedir (Menekşe, 2018, s. 200). Nitekim, görüşme yapılan mülteci genç kadınlar ve ailelerinin üçüncü bir ülkeye yerleşme isteği ve talebinde olduğu, hatta üçüncü bir ülkeye yerleşme süreci içinde olanlar bulunduğu görülmektedir. Üçüncü ülkeye yerleştirme uluslararası koruma sağlamaya yönelik olarak hassas durum olarak değerlendirilen mültecilerin mevcut olan özel ihtiyaçlarının ve koruma taleplerinin başka bir ülkeye yerleşmeyle sağlanmasını içerir. Bu noktada Irak, Afganistan, İran gibi ülkelerden özel ihtiyaç sahibi olan mülteciler

tespit edilmekte, üçüncü ülkeye yerleştirme konusunda ihtiyacın içeriği ve önceliğine göre değerlendirme süreci yürütülmektedir (UNHCR, Türkiye’de Üçüncü Ülkeye Yerleştirme). Öte yandan bu süreç bilindiği üzere çok kısa sürelerde olmamaktadır. Aynı zamanda üçüncü ülkeye yerleştirilen mülteci sayısı oldukça azdır. Örneğin; Türkiye’de mültecilerin yalnızca %0,5’inin üçüncü ülkeye yerleştirilme için kabul eden ülkelere sunulduğu, bu oranın ülkelerin kabul ettiği kişi sayısına göre belirlendiği bilinmektedir. Bu kapsamda Türkiye ölçeğinde 2018 yılında 6443 kişi üçüncü ülkeye yerleştirilmiştir (UNHCR, 2018).

Dolayısıyla üçüncü ülkeye yerleşme süreci genç kadınlar tarafından hem mevcut koşulların değerlendirilmesini hem de üçüncü ülke tasavvuruna ilişkin kendi çevreleri ya da akrabalarından edindikleri bilgiler doğrultusunda şekillenmektedir. Bu minvalde, üçüncü ülkeye yerleşme sürecine yönelik bir istek söz konusudur. Özellikle, ekonomik nedenler, sağlık hizmetlerinin gelişmişliği, eğitim hizmetlerine erişim, başka kültürlerle duyulan ilgi, istihdam olanaklarına erişim gibi durumların bu değerlendirmede etkili olduğu görülür. Aslında Türkiye’ye göç etme nedenlerinin bir bakıma süreç içinde belli değişimlerden geçerek yeniden gündeme geldiğini söyleyebiliriz. Diğer taraftan dini ve kültürel nedenler üzerinden dile getirilen birtakım çekinceler olduğu göze çarpmaktadır.

Mültecilerin göç etme nedenlerinde en önemli nedenler arasında gösterilen ekonomik nedenler ve koşulların mülteci genç kadınların üçüncü bir ülkedeki yaşamı tercih etmek istemelerinde önemli bir belirleyici olarak kendisini gösterir. Nitekim ekonomik sebepler karmaşık göç sebepleri arasında en temel sebep olarak görülür. Yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve daha iyi iş olanaklarına erişim bu minvalde en fazla ön plana çıkan ekonomik göç nedenleridir (Fichter’den aktaran Çiçek, 2020, s. 60). Bu bağlamda Türkiye’de ikamet edilen uydu kentteki ekonomik koşulların ve istihdam olanaklarının dar olması, uzun iş saatleri, sigorta imkanının olmaması ve ücretlerin düşük olması üçüncü ülkedeki yaşamın daha iyi olacağına dair düşünceleri beslemektedir.

Burada çok zor. Mesela biz yabancıyız çalışıyoruz. Türk vatandaşları asgari ücret alıyorlar. Ama ben çalışıyorum ya bana 600 veriyor. Çok az benim için. Mesela ben bir genç kızım ya kendime her şey gerekiyor, kıyafet, her şeyi almak istiyorum yani. Ama mesela çok az veriyorlar. Her yerde yabancılar için öyle. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Gitmek isterim aslında. Orada devam edebilirim yani. Yani çünkü oraya gittiğimizde Türkiye'ye göre maddi durumumuz yükselir. Bir de burası birazcık zor yani büyük bir aile olduğumuz için. O açıdan değişiklik olabilir...Çalışmadığımız için yani babam çalışmadığı için ailemiz için zor oluyor. Burada iş az çünkü. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Benzer şekilde Türkiye'de kalış süresinin belirsiz ve ikamet alma imkanlarının zor olması da üçüncü ülkeye gidişle değişeceği düşünülen durumlar arasındadır.

Çünkü Türkiye'de bizim ikametimiz yok. Ya da başka bir yere taşınmak her zaman kolayca olmuyor. Bütün mülteciler bu sorunu yaşıyor Türkiye'de. Çünkü kimliğimiz şehir, şehir ve her şey buna göre. Hastaneye gitmek, okula gitmek falan. Sigorta durumu zor. Amerika ya da Avrupa'da biz sigorta ve kimlik kartına sahip olabiliriz. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Burada mesela yabancılara iş için izin yok. Herkes öylesine çalışıyor. Eğer biz gidersek ve bizi kabul ederlerse orada çalışabiliriz. Daha iyi olur diye düşünüyorum. Burada bize izin vermiyor. İkamet vermiyor bize. Çok kötü burada. Mesela kaç yıldır yaşıyoruz burada ama sanki boşa yaşadık. Ama eğer bize burada ikamet verilerse, ders çalışıyoruz, okula gidiyoruz. Bir hayat veriyorlar yani bize. Ama şimdi bilmiyorum yani ben yarın mı buradan gidiyorum ya da bir yıl sonra mı ben hiç bilmiyorum. Çok kötü hissediyorum. Çünkü bilmiyorum ne zaman gideceğiz. Burada mı kalacağız hiç belli değil. (Nilüfer, 22Y, çalışıyor)

Nergis de ekonomik olarak zor koşullar altında yaşadıklarını vurgulamaktadır. Bu noktada üçüncü ülke kendisini ve hayatını güvende hissetmek bakımından önemli olarak görülmektedir. Ekonomik zorluklar başta olmak üzere göç sonrasında hem kendisinin hem de aile üyelerinin yaşadığı sağlık sorunları ve psikolojik sorunların da ortadan kalkabileceğini düşünmektedir. Bununla birlikte ekonomik koşullardaki iyileşmeyi, eğitim imkanlarına erişim sağlama ile birlikte değerlendirmiştir. Bu bakımdan özellikle Türkiye'de eğitime devam edemeyen mülteci genç kadınlar için üçüncü ülke, eğitim hizmetlerine erişim sağlama noktasında ayırt edici bir yere sahiptir.

Bu bizim için çok iyi olur bence. Çünkü bizim çok zorlu problemlerimiz var. Geleceğim için, daha iyi bir yaşam için iyi olacak. Hem benim hem de ailemin başka bir ülkede yaşaması çok önemli. Benim ailemin birlikte olmasına ihtiyacım var. Okula gitme durumum ve annemin sağlık durumu değişebilir. Hayatımda daha fazla güvende hissedeceğim böylece. Problemlerin birçoğu bence ortadan kalkacak ya da rahatlayacağız. İş problemi, para problemi ya da bu tür sorunlar ortadan kalkacak. Yaşam daha kolay olabilir. (Nergis, 17Y, iş arıyor)

Ekonomik koşulların etkilediği bir diğer husus ise, genç kadınların üçüncü ülkeye erişimle birlikte, eğitim imkanlarına erişimlerinin mümkün olacağını, özellikle üniversite

düzeyinde eğitim alabileceklerine yönelik inançlardır. Üçüncü ülke olarak yerleşebilecekleri Amerika ya da Avrupa ülkelerinde eğitim hizmetlerinin oldukça iyi durumda olduğu fakat aynı zamanda ekonomik olarak yaşam koşullarının düzene girmesiyle kendilerinin eğitim hizmetlerine erişimlerinin daha mümkün hale geleceğini düşündükleri görülür. Mimoza, yaşadıkları ekonomik zorluklar üzerinden daha iyi bir yaşam olanaklarına erişmeyi sağlayacak koşulların üçüncü ülkede olabileceğini dile getirmektedir. Bununla birlikte üçüncü ülkede eğitim olanaklarına erişmesi neticesinde daha iyi bir iş bulabileceğini ve hayatını kurabileceğini düşünmektedir. Her ne kadar üçüncü ülkeye yerleştirme sürecinde UNHCR tarafından danışmanlık hizmeti sunulsa da mülteci genç kadınların üçüncü ülkeye dair düşünceleri ve üçüncü ülkenin yaşam koşulları üzerine fikirlerinin kendi sosyal ağları içinde şekillendiği görülür. Bu bakımdan üçüncü ülkede koşulların daha iyi olacağına dair anlayışın ise yakın çevre ya da akrabalarından üçüncü ülkeye yerleşmiş olanlarla irtibat halinde olunmasıdır.

Türkiye’de kalmak iyi ama burada daha zor oluyor hayat. Çünkü biz şimdi okula gidiyoruz değil mi, çalışmıyoruz o yüzden. Çalışırsak, işe gidersek okul okuyamayacağız. Ama babam hasta oldu. Çok hastalığı var ve çalışmıyor. Annem de kadın ve kaç kardeşim var küçük onlar da. İşte öyle olmaz ki hayat. Çok zor oluyor. İmkanlarımız yok. Yoksa burada çok iyi hayat yaşadık. Ama imkanlarımız yok. Kendi evimiz yok. Böyle sorunlar çok oluyor Pasaportumuz yok. Başka bir ülkeye gidemiyoruz. Paramız da yok. Ama gidersek okurum. Ve babam rahat başka işlere girebilir. Bir de onlar da yardımcı oluyorlar. Ben de sonra okumayı bitirince güzel iş bulabilirim. İstedğim her ülkeye gidebilirim. İşte çok güzel imkanlar var. Çünkü bizim akrabalarımız var orada. Onlar anlattılar her şeyi. Bir de mesela tanıdığımız bir aile var. Kaç ay önce gittiler Amerika’ya. Mesela burada hayat çok zordu onlar için. Ama orada çok mutlular. Şimdi arıyorlar söylüyorlar. Her şeyleri falan var yani. Ama tabi ki de burada zor yani. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Sümbül de amcasının Almanya’da yaşadığını, o nedenle de Almanya’ya gitmek istediklerini dile getirmiştir. Benzer şekilde eğitime erişim imkanlarının genişlemesi, iş ve istihdam imkanlarına erişim üçüncü ülkeye yerleşme isteğinde belirleyicidir.

Amcam Almanya’da yaşıyor. Onun için babam mesela Almanya’ya gitmek istiyor. Sadece bizim için yani istiyor. Okullar için yani. Ben de istiyorum. Okula gitmeyi çok seviyorum. Sadece onun için. Başka bir şey önemli değil yani benim için. Bir de başka bir ülkede mesela iş falan var. Ama burada yani çok az. Babamı da iş konusunda yalnız bırakamam. Yapamıyorum. Ama amcam anlatıyor Almanya iyi diye. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Ben oraya gidersem derslerimi ve okulumu bitireceğim. Derslerimi bitirdiğim zaman da iş bulacağım. Yani iyi olur böylece. Ben orada hiç yaşamadım. Çok bilmiyorum

yaşamak nasıldır orada. Ama şey birkaç akrabamız var orada. Onlar çok iyi falan diyorlar. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Sümbül, Almanya'daki kuzeniyle irtibat halindedir. Kuzenin Almanya'da sosyal dışlanmaya işaret edecek konular hakkındaki düşünceleri, üçüncü ülkeye gitme motivasyonunda belirleyici görünmektedir.

Mesela kuzenim var ya Almanya'da. O diyor ki yabancılar çok önemli onlar için. Türkiye'de ve İran'da mesela diyorlar ki neden geldiniz falan ama orada hiç öyle bir şey söylemiyorlarmış. Okullar da çok iyiymiş. (Sümbül, 18Y, çalışıyor)

Benzer şekilde Papatya ve Yıldız, eğitim hizmetlerine erişim noktasında üçüncü ülkede yeni bir hayat kurabileceklerini ve üniversiteye gidebileceklerinden bahsetmektedir.

Amerika. Dosyamız çıksa ben Amerika'ya gitmek isterim. Çünkü bilmiyorum yani orada yeni bir hayat kuracağız. Evimiz olacak. Orada okula gideceğim, üniversiteye gideceğim. İstedğim mesleği yapacağım. Burada ben yapamıyorum. Çünkü iyi puan alamazsam üniversiteler çok pahalı. Bizde de o kadar şey yani para yok. (Papatya, 16Y, okula gidiyor)

Bir de aslında burada kalsam üniversiteye gitmeyiz biz. Çünkü paralı ya bizim durumumuz o kadar iyi değil. Yabancılar iyi puan alamıyorlarsa paralı üniversiteye gidiyorlar. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Türkiye'de eğitime devam edemeyen ve çalışmak durumunda olan Melek, Hayal ve Gül, üçüncü ülkeye gitmeleri durumunda eğitim almaya devam edebileceklerini düşünmektedir. Bu bakımdan üçüncü ülke hayatın değişmesini ifade eden bir anlama da sahip görünmektedir.

Her şey farklı olacak. Tüm hayatımız değişecek. Okuyacağız ve üniversiteye gideceğiz. (Melek, 20Y, çalışmıyor)

Çok şeyler değişecek. Orada okuma ihtimalim çok var. Ama şimdi burada hiç okuyamıyorum. Hayatımı değiştirebilirim yani orada. Çalışabilirim, iyi iş bulabilirim. Bir de şey yani orada amcam çok yardımcı olur bize. Çünkü yani orada bize fırsat veriyorlar. Hem okumak hem de çalışmak için. Ama burada yok. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Burada hiç gitmedim zaten okula. Çünkü öyle bir imkân olmadı. Amerika'ya gittiğimde üniversiteye gidebilirim. Hâkim veya avukat olabilirim. Okuyabilirim. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Ben Kanada'ya gitmek istiyorum. Yani Kanada'ya gitsem bana pasaport verecekler. O zaman her yere istediğim zaman gezmeye gidebilirim. Üniversiteye de gidebilirim. Tıp okumak istiyorum ben zaten. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Menekşe de üçüncü ülkede, üniversiteye devam edebileceğini düşünmektedir. Bununla birlikte üniversiteyi istediği gibi davranma imkânı sağlayan daha özgür bir mekân olarak da tanımlamaktadır.

Bence çok şeyler değişir. Mesela okulumuz değişir ve hayatımız çok değişir. Yani böyle bir şey olsa ben gitmeyi çok isterim. Bir de aslında burada kalırsam üniversiteye gidemeyiz biz. Çünkü paralı ve bizim durumumuz o kadar iyi değil. Yabancılar iyi puan alamıyorlarsa paralı üniversiteye gidiyorlar. Ama bence üniversite çok güzel bir şey. İstedğini giyiyorsun Makyaj yapıyorsun. Orada daha iyi anlaşılabiliyorsun herkesle. Arkadaşın oluyor. Artık orada herkes yani nasıl anlatsam istediği gibi davranabiliyor ve birbiriyle anlaşabiliyor. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

İş ve istihdam olanaklarına erişimle birlikte sağlık hizmetlerine erişim konusunda da üçüncü ülkeye yerleşme beklentisi içinde bulunduğu görülmektedir. Özellikle aile içinde sağlık durumu bakımından dezavantajlı bir bireyin olması ve genç kadınların bu bakım sorumluluğunu üstlenmeleri eğitim imkanlarından yararlanmayı güçleştirmektedir. Bu noktada üçüncü ülkedeki bakım hizmetlerinin, eğitim hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırabileceği düşünülmektedir. Gül, ailesi için bakım desteği alabileceğini dile getirmiştir. Aynı zamanda hem çalışıp hem de eğitimine devam edebilme imkanını erişebileceğini düşünmektedir. Bu tür bilgilerin ise, başta akraba ve mülteci sosyal ağları olmak üzere Birleşmiş Milletlerin internet sitesi aracılığıyla da edinildiği görülür.

Mesela orada daha iyi doktorlar var. Çünkü kardeşlerimden biri hasta. Muayenesinde sıkıntı var. Oraya gittiğimizde kardeşim için daha iyi olacak. Daha iyi bir tedavi alacak. (Kasımpatı, 18Y, okula gidiyor)

Bir de onlar yardımcı veriyorlar. Mesela Amerika'da yardımcı veriyor bir sene, iki sene falan. Ondan sonra ben zaten her şeyi öğreniyorum. Her şeyi yapıyorum. Gündüz mesela okula gidiyorum geceleri birkaç saat falan iş yapıyorum öyle. Bunu UN sayfasından gördüm. Yani şartlara bakıyorum bazen. Ne veriyor ne yapıyorlar, nasıl oluyor orada diye. Öyle orada gördüm. O yüzden olursa ben çok sevinirim. Hem okula gideceğim hem de iş bulabilirim. (Gül, 22Y, çalışıyor)

Benzer şekilde Gül, hasta olan kardeşi ve annesi için destek alabileceğini dile getirmektedir. Evde bakım hizmetlerinin mevcut durumda olmadığını, kendisinin çalışmak zorunda olduğu için anne ve kardeşlerinin gündüz evde yalnız kalmak zorunda olduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar kendisi çocuk sahibi olmasa da çalışan kadınlar için ekonomik destek ve bakım desteği hizmetlerinin olmamasının onları oldukça zor durumda

bıraktığını, kardeşleri ve annesi içi sağladığı bakım sorumluluğunu üzerinden dile getirmiştir.

Çünkü burada çok yardımcı olmuyorlar. Mesela sen bir kadınsın, iki tane çocuğun var. Çok zor yani işe gidip gelmek. Çünkü devletten falan mesela sana çok yardım vermiyorlar. Sen iş yapmaya mecbur oluyorsun. Ama iki tane çocuğun var. Onlara mesela kimse bakmıyor. Onlar evde tek kalıyor. Öyle çok zor yani. Benim çok problemim var. Mesela ben işe gidiyorum. Burada evde iki tane kardeşim, annem evde kalıyor. Zaten benim maaşım çok zor yani yetişiyor. O yüzden bana çok zor geliyor. Ben çok bir şey alamıyorum, çok bir şey yiyemiyorum o yüzden. (Gül, 19Y, çalışıyor)

İş ve istihdam, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim üzerinden üçüncü ülkeye yerleşme motivasyonunda belirleyici olan faktörlere ek olarak kültür ve yaşam tarzı gibi durumların değerlendirildiği görülmektedir. Bu noktada köken ülke, Türkiye ve üçüncü ülkenin koşulları ve imkanları üzerinden bir kıyaslama yapıldığı göze çarpmaktadır. Yıldız, dil ve kültürel koşulların değişmesini Irak ve Türkiye ile kıyaslayarak şu şekilde dile getirmektedir;

Dil değişecek. Ortam daha değişik olacak. Şimdi Irak ile Türkiye hiç benzemiyor. Irak'ta daha kapalı ortam kızlar için, burada daha açık. Yani daha rahat bir ortam var kızlar için. Başka bir ülkeye gidince de değişecek bu durumlar. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Yaşam tarzı, başka ülkeler ve kültürleri tanımak, dünyayı keşfetmek gibi istekler üçüncü ülkeye yerleşme isteğinde belirleyici görünmektedir. Gökyüzü, başka bir dil öğrenmek, başka insanlar tanımak ve dünyayı keşfetmek üzerinden gitme isteğini aktarmıştır. Öte yandan kabul almalarına rağmen, hala beklediklerini, bundan sonraki sürecin nasıl ve ne zaman ilerleyeceğini bilmediğini vurgulamaktadır.

Ben yani başka bir yere gitmeyi seviyorum. Yani İran'ı ve Türkiye'yi de seviyorum. Ama başka bir ülke ile tanışmak, oradaki insanları görmeyi ben seviyorum yani. Mesela dünyayı görmek istiyorum. Yani gitmek daha iyi olabilir. Çünkü ben dünyayı görmek istiyorum. Orada nasıl söyleyeyim ki dünya ile tanışmak istiyorum. Tabii zorluklar olacak. Ama başka bir dil öğreneceğim, başka insanlarla tanışacağım. Hatta biz yani Amerika'ya gitmek istiyoruz. Ama bilmiyorum yani kaç sene, bir sene oldu galiba biz Amerika'ya kabul aldık. Ama bir şey olmadı şimdiye kadar. Bilmiyorum ne olacak. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Gökkuşluğu ise köken ülkeleri olan İran'daki koşullar ve Türkiye'de yaşadıkları zorluklar üzerinden üçüncü ülkede daha iyi yaşam koşullarına erişebileceklerini düşünmektedir. Bu

bakımdan gerek köken ülkeden uzaklaşmayı sağlama gerekse daha iyi koşullara erişim anlamında üçüncü ülke önemli görülmektedir. Bununla birlikte hem Gökkuşığı hem de Gül'ün anlatılarında üçüncü ülkede yapılan işlerin karşılığının alındığı ve verilen emek karşısında bir kazanç elde edildiğine dair ifadeler vardır.

Orada artık tam olarak özgür olabiliriz. Daha başarılı olabilirim. Mesela orada küçücük bir şey bile yapsan seni takdir ederler, öyle duydum ben. Bir de işte o sorunlarımızdan dolayı İran'dan ne kadar uzaklaşırsak o kadar daha iyi diye biliyorum. Annem hep öyle diyor. İran'da bir sorun var da benim de bilmediğim onun yüzünden İran'dan ne kadar uzaklaşırsak o kadar iyi olur. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Ben orada her şeyi yapabilirim ve onun neticesini görebilirim. Ama mesela Türkiye'de öyle bir şey yok. Ben mesela Amerika'da telaş yapsam, okusam. Ya da kendim için ne yapsam o kadar da netice görüyorum. Ama Türkiye'de bence çok öyle değil. (Gül, 19Y, çalışıyor)

Üçüncü ülkeye dair düşüncelerde dini ve kültürel koşulların da değerlendirildiği görülmektedir. Dini ve kültürel açıdan ise iki farklı düşünce söz konusudur. Bunlardan ilki, her ne kadar çeşitli farklılıklar olsa da başta dil olmak üzere, üçüncü ülkenin yaşam koşulları ve kurallarının zamanla öğrenilebileceğidir. Nitekim ergen mültecilerle yapılan çalışmalarda, mültecilerin iki kültür arasında yaşadığını görülmüştür. Bu noktada genç mülteciler göç ettikleri ülke ile özdeşleşmek konusunda çok genç, köken ülkeyle özdeşleşme konusunda ise yaşlı olarak değerlendirilmiştir. Ancak göç edilen ülkeye uyum sağlamak için başta dil öğrenmek olmak üzere çeşitli yollar geliştirmektedirler (Sleijpen, Boeije, Kleber ve Mooren, 2016, s. 173). Menekşe Türkiye'ye ilk geldiklerinde dil öğrenmenin zor olduğunu ama sonra bir şekilde öğrendiklerini dile getirirken, Gökyüzü, her ülkenin bir dili olduğunu ve o dili öğrenmek gerektiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte üçüncü ülkenin yaşam koşulları ve yaşam tarzının da zamanla öğrenilmesi gerektiğine işaret eden ifadeler vardır.

Çok zor olacak ilk başta. Ama yine de yani mesela okula gideceğiz ve arkadaşımız olacak. Bence aynı şey olacak, öğreneceğiz. İngilizce çok zor bir dil değil. Mesela biz böyle ilk geldiğimizde Türkçe çok zor geldi. Sonra öğrendik ve kolay geldi. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Başka bir dil öğrenmek gerekecek. Her ülkenin bir kitabı ve dili var. Ben orada okula gidersem orada öğreneceğim o dili. Dili öğrenmem gerekecek. Bir de insanlar birbirine nasıl davranıyor bizim de onları öğrenmemiz lazım. İnsanların dünyayı nasıl gördüğü, birbirleriyle nasıl tanıştığını görmemiz lazım. (Gökyüzü, 15Y, okula gidiyor)

Öte yandan Yıldız ve Melek, üçüncü ülkeye gidişle çok fazla şeyin değişeceğini, özellikle kültür, din ve dilin değişeceğini ifade etmektedir. Menekşe ve Gökyüzü'nden farklı olarak ise dil öğrenmenin zor olduğunu dile getirmektedir.

Çok şey değişir yani. İlki dil yani. Zorla dil öğrendik, Türkçe dili öğrendik. Hem de her insan için çok zor yani dil öğrenmek. Bir de kültürler değişecek yani. Ama burada dili biliyorum. Arkadaşlarım var. Müslüman bir ülke. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Türkiye'de yaşamak istiyorum. Çünkü eğer başka bir ülkeye gidersem dilleri ne bilmiyorum. Yeni bir dil öğrenmek zorundayım. Hiçbir şey bilmiyorum. Ama burada kültürlerini anladım, dillerini anladım. Türkiye ve Irak benziyor. Hem de dini açıdan benziyorlar. (Melek, 20Y, Çalışmıyor)

Hayal de uzun yıllardır Türkiye'de yaşadığı için alıştığını, üçüncü ülke de birçok imkân olsa da alkol, uyuşturucu kullanımının olduğunu ve bu açıdan mevcut yaşamını daha sakin ve güvenli olarak görmektedir. Zambak da Türkiye'de kalmak istediğini, ancak vatandaşlık almanın çok zor olduğunu ifade etmektedir.

Burada daha iyi hayat. Yani biz alıştık. Amerika'da falan imkân oluyor ama orada insanlar pek yani.... Bir de orası çok alkollü ve uyuşturucu çok var orada. Yani burası, Türkiye daha sakin. (Hayal, 19Y, çalışıyor)

Türkiye'de yaşamak istiyorum aslında. Ama Türkiye'de izin vermiyor, yani vatandaşlık vermiyor. Vatandaş olmak için para lazım. Vatandaşlığı sordum ben para istiyor yani. (Zambak, 16Y, okula gidiyor)

Üçüncü ülkeye dair anlatılarda dini ve kültürel açıdan ön plana çıkan ikinci düşünce Türkiye ve köken ülkenin dini ve kültürel olarak birbirine benzetilmesidir. Bu düşüncede özellikle dini yaşam ve pratiklerin etkili olduğu görülmektedir. Nitekim Yasemin kapalı oldukları için önyargı ile karşılabileceklerini dile getirmiştir.

Sadece dini olarak farklı. Yani biz değil de onlar biraz olumsuz bakabilirler kapalı olduğumuz için falan o yüzden. (Yasemin, 18Y, okula gidiyor)

Gelgelelim dini gerekçeler ve pratikler üçüncü ülkeye yerleşme isteğinde doğrudan ve güçlü bir belirleyici olarak görünmemektedir. Zira Mimoza, her ne kadar dini yaşam pratikleri açısından Türkiye'de yaşamının avantajlı olduğunu düşünse de yaşamın sürdürülmesi ve temel ihtiyaçların karşılanması noktasında yaşanan zorluklar nedeniyle üçüncü ülkede yaşamın daha iyi olacağını ifade etmektedir.

Orada da Müslüman kalabiliriz. Zaten herkes bunu biliyor onlar da biliyor biz Müslümanız. Hiçbir şey değişmeyecek. Sadece bazen burada evet çok iyi herkes Müslüman. Ama ne yapalım yani burada imkanlar yoksa tabii ki de hayat zor. Gitmemiz lazım. Yoksa böyle imkanlar Türkiye’de olsa gitmeyeceğiz tabii ki de. (Mimoza, 20Y, okula gidiyor)

Menekşe ve Lale de dini pratikler benzemese de her nerede yaşarlarsa yaşasınlar, dini kimliklerini yaşayabileceklerini, başka bir ülkede yaşamının buna bir engel oluşturmayacağını dile getirmiştir.

Bir de şey orada hiç ibadet edilmiyor. Çünkü onlar Müslüman değil. Bu önemli ama sen kendi evinde yapabiliyorsun her şeyi. Mesela namaz kılabilirsin. Değişmeyecek yani sen istediğin zaman yapabilirsin. Yani bizim ailemiz aynı olacak. Hiçbir şey değişmeyecek. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Çünkü biz nereye gidersek Müslümanız. Başka bir şey değiliz. Kimseye orada bir şey söylemeyeceğiz. Bir de orada yani Avrupa’da herkes, her kız her istediği şeyi giyiniyor. Ama ben burada kısa bir şey giyen kimseyi görmedim. Kısa bir şey giymedim. Ama Avrupa’da her kadın, her kız her şeyi, istediği her şeyi giyiniyor. Çünkü o kendisi istiyor. Ama burada kendisi isterse de yapmıyor. Yapmaz çünkü korkuyor. Çünkü ben de öyleyim yani. İstedğim şeyi yapmak istiyorum. Ama bana bir erkek söylese sen Müslümansın sen şunu yap, sen onu yap. Öyle şey istemiyorum. Çünkü ben kendim bir insanım, istediğim şeyi yapmak istiyorum. (Lale, 15Y, okula gidiyor)

Üzerinde durulduğu gibi üçüncü ülkeye yerleşmeyi isteme konusunda köken ülke, mevcut durumda yaşanılan ülke ve üçüncü ülke şartlarının gözden geçirildiği ve kıyaslandığı görülür. Her ne kadar doğrudan üçüncü ülkeye yerleşme konusundaki temel motivasyonlardan biri olmasa da mevcut durumda köken ülkenin ziyaret edilememesi mülteci genç kadınlar için üzücü bir durumdur. Köken ülkeye gönüllü geri dönüş tercih edilen bir sonuç olmamakla birlikte köken ülkeyi ziyaret etme isteğinin oldukça yoğun olduğu, üçüncü ülkeye yerleşme durumunda bu konuda belli imkanlar elde etmeye dair bir beklentinin olduğu görülmektedir.

Mesela ben Irak’ı çok özleyorum. Oraya da gitmek istiyorum. Ama mesela oraya gidemiyorum...Buradan çıkmak yasak yani. Böyle yasak olduğu için kendi ülkeme gidemiyorum ve çok kötü hissediyorum. Zaten yani gidersek yasak oluyor geri gelmek. Ama ben mesela başka ülkeye gitsem Irak’ı ziyaret edebiliyorum, Türkiye’yi ziyaret edebiliyorum öyle. (Menekşe, 15Y, okula gidiyor)

Benim bir tek ihtiyacım var o da yani umarım olur; Irak’a gidip geri buraya dönmek. Yani o benim ihtiyacım sadece. Çünkü orada bazı arkadaşlarım var. Aynı zamanda çok özledim yani. Altı, yedi yıldır hiç görmüyorum. (Yıldız, 15Y, okula gidiyor)

Ama sonradan özlemeye başladım işte diğer ailemi, akrabalarımı falan. Hala da öyle. Yani burada yaşamak İran'dan daha rahat ama yani mesela izin olsaydı ben giderdim, mesela gitmek isterdim İran'a yine. Ama gidemeyiz yani maalesef. (Gökkuşığı, 17Y, okula gidiyor)

Üçüncü ülkeye dair düşünceler, mevcut durumdaki ekonomik koşullar, iş ve istihdam olanaklarına erişim, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim ve aile üyelerine bakım verme sorumluluğu bağlamında destek duyulan ihtiyaçlar kapsamında dile getirilmiştir. Bu noktada üçüncü ülkeye yerleşmenin iş, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim imkanını artırarak daha iyi yaşam koşullarına ulaşmayı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte dini ve kültürel olarak yaşanan ülke ve üçüncü ülke koşullarının değerlendirildiği görülmektedir. Mülteci genç kadınlar yeni bir dil öğrenme ve göç edilecek ülkenin yaşam tarzı ve kültürünü öğrenme konusunda belli bir motivasyona sahiptir. Bu düşüncede Türkiye'ye göç edilen ilk yıllarda yaşanan zorlukların benzer olduğu hatırlanmakta ve süreç için de bu zorlukların aşılabileceğine işaret edilmektedir. Dini açıdan üçüncü ülkeye gidiş her ne kadar birçok değişimi beraberinde getirirse de üçüncü ülkeye gidiş ile dini pratikler ve kimliğin yaşanabileceği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda yaşam koşullarının sürdürülebilirliği ve temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik kaygılar üçüncü ülkeye yerleşme isteğindeki temel belirleyicilerdir. Her ne kadar üçüncü ülke süreci mekânsal sınırların belli noktalarda belirsizleşmesine ve belirsiz süreler boyunca transit ülkede ikamet edilmesine neden olsa da üçüncü ülkeye yerleşme isteği bağlamında ifade edilen düşünceler Türkiye'deki yaşam koşullarının mekanla ilişkisinde karşı karşıya kalınan zorluk ve ihtiyaçların ortaya konulması bakımından önem taşımaktadır. Bu çerçevede gündelik yaşamın uğrak mekanları olan çalışma yeri, okul ve sağlık hizmetinin sunulduğu mekanlara ilişkin ihtiyaçların üçüncü ülkeye gitme isteğinde belirleyici olduğu görülmektedir.

5. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 SONUÇ

Bu araştırmada, feminist sosyal hizmet perspektifinden hareketle ve feminist metodoloji aracılığıyla, mülteci genç kadınların göç sonrası gündelik yaşam deneyimlerinde özel ve kamusal mekânı nasıl deneyimlediğini ve bu mekanlardaki etkileşimlerin toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarıyla bağlantısının görünür kılınmasını amaçladım. Araştırma bağlamında yanıt aradığım temel soru; uluslararası hukuki koruma kapsamındaki genç kadınların, göç sonrası gündelik yaşam deneyimlerinde özel ve kamusal mekânı nasıl ve ne şekilde deneyimlediği ve bu mekanlardaki etkileşimlerin toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarıyla bağlantısıydı.

Temel sorumla ilişkili olarak yanıt aradığım diğer sorular ise şu şekildedir: Mülteci genç kadınlar göçe karar verme süreçlerinden başlayarak yeni kamusal mekâna geliş ve özel mekânın (ev) inşa sürecini nasıl deneyimlemektedir? (1) Özel ve kamusal mekân arasındaki ilişkide gündelik yaşamın uğrak mekanları nerelerdir ve bu mekanlardaki etkileşim ve pratikler nasıldır? (2) Uluslararası hukuki koruma kapsamında olan mülteci genç kadınların kamusal mekânda yaşadıkları güvenlik sorunları ve bu sorunlarla baş etme biçimleri nedir? (3) Kamusal mekândaki hareketlilik nasıldır ve karşılaşılan engeller nelerdir? (4) Toplumsal cinsiyet ihtiyaçları bakımından arkadaşlık ilişkilerinin kurulması ve bu ilişkilerin yürütülmesinde özel ve kamusal mekânın rolü nedir? (5) Toplumsal cinsiyet perspektifinden mülteci genç kadınların hayal ettikleri beklentisi içinde oldukları mekâna ilişkin düşünceleri nedir? (6)

Bu kapsamda toplamda 15-24 yaş aralığındaki 16 mülteci genç kadınla görüşmeler yaptım. Gerçekleştirdiğim görüşmeleri MAXQDA 2020 nitel veri analizi programıyla analiz ettim. Araştırmanın analizindeki 3 tema şu şekildedir: Göç Edilen Yeni Kamusal Mekanla Karşılaşmadan Özel Mekânın İnşasına (1), Özel ve Kamusal Mekânın İlişkiselliği Perspektifinden Yeni Kamusal Mekânda Yaşam (2), Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Özel ve Kamusal Mekânın Ötesindeki Mekân Tahayyülleri (3) Bu

temalardan ilki, araştırmanın ilk sorusunun, ikinci tema, ikinci, üçüncü dördüncü ve beşinci soruların, üçüncü tema ise beşinci sorunun yanıtını içermiştir.

Araştırmanın ilk sorusu, mülteci genç kadınların göçe karar verme süreçlerinden başlayarak yeni kamusal mekâna geliş ve özel mekânın (ev) inşa sürecini nasıl deneyimlediğidir. Feminist göç çalışmalarında görüldüğü üzere günümüzde göç deneyiminde toplumsal cinsiyet kurucu bir öge olarak kabul edilmektedir. Mülteci genç kadınların göç süreci bu perspektif üzerinden değerlendirilmiştir. Bu noktada yeni kamusal mekâna geliş sürecine kadar göçün nasıl deneyimlendiği ve Nevşehir'e gelmeden önceki göç yolculuğunun nasıl bir seyir izlediği kronolojik olarak anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu kapsamda mülteci genç kadınların aileleriyle birlikte göç sürecini deneyimlediği görülmüş, göç deneyimini ise göçün gerçekleştirildiği dönemdeki yaşlarına göre aktarmışlardır. Mülteci genç kadınların göç anlatılarının temelinde aile üyelerinin onlara aktardıkları üzerinden şekillendiği görülmüştür. Göçe karar sürecinde ise köken ülkedeki savaş ve iç çatışmalar, aile üyelerinden birinin tehdit edilmesi, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim ihtiyacı ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet etkili olmuştur.

Bununla birlikte göç edilen ülkeye göre göç sürecinin deneyimlenmesinde değişiklikler gündeme gelmiştir. Irak uyruklu katılımcıların etnik ve mezhep farklılığı nedeniyle göç ettiği görülürken, Afganistan uyruklu katılımcılardan bazılarının Türkiye'ye göç etmeden önce İran'a gittiği ve İran'daki göç politikalarının yansımalarına bağlı olarak yeniden göç ettiği görülmüştür. Bu noktada temel hizmetlere erişimde yaşanan engeller, ayrımcılık ve sınır dışı edilme tehlikesi göç kararında belirleyici olmuştur. Türkiye'ye yasal yollarla giriş yapan mülteci genç kadınlar ve aileleri olmakla birlikte, kaçak yollarla giriş yapanlar da bulunmaktadır. Araştırmada bu bakımdan göç yolculuğu sürecinin oldukça zor geçtiği, özellikle Afganistan uyruklu mülteci genç kadınlar ve ailelerinin Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra hangi kurumlara, nasıl ve ne şekilde ulaşacağını bilmediği görülmüştür. Dolayısıyla göç sürecinde, mültecileri gerekli kurum ve kuruluşlara yönlendirecek hizmetlerin eksikliği karşımıza çıkmıştır.

Bu durumun bir yansıması olarak göç sonrasındaki sürecin göç yolculuğu sırasında edinilen sosyal ağlar aracılığıyla yürütüldüğü görülür. Öte yandan sosyal ağlar her zaman

mülteciler için doğru bilgi kaynakları olmamaktadır. Bu noktada özellikle göç sonrasında BMMYK'ya ulaşma sürecine ilişkin düzenlemelere gereksinim olduğu söylenebilir. Çünkü bu süreçteki tek bilgi kaynağının akrabalık ağları ve aynı toplumsal gruba mensup olunan kişilerle kurulan sosyal ağlar olduğu görülmektedir. Bu belirsizlik mültecilerin göç sonrasındaki yaşamlarını deneme yanılma yöntemiyle düzenlemesine yol açmaktadır. Nihayetinde BMMYK'ya ulaşılmasıyla birlikte, yapılan görüşme sonrasında, BMMYK'nın yönlendirdiği uydu kente erişim sağlandığı, ikamet edilecek kentin belirlenme sürecinde ise genellikle BMMYK'nın etkin olduğu görülmektedir. Araştırma bağlamında mülteci genç kadınlar bu süreci daha çok ailelerinin deneyimleri üzerinden aktarmıştır. Uydu kentlerin iş ve istihdam olanakları bakımından görece dezavantajlı konumda olmaları, göç sonrasındaki yaşam koşulları üzerinde doğrudan belirleyicidir. Bu çerçevede uydu kente yerleşme sürecinde mülteci genç kadınlar ve ailelerinin temel yaşam gereksinimlerinin karşılanmasını sağlayacak düzeyde yapılacak bütüncül değerlendirmelere ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra uydu kentlerin ekonomik ve sosyal imkanlarının geliştirilmesi gerektiğine dönük bir ihtiyaç olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim uydu kentlerin bu yapısal durumu çoğu zaman mülteci genç kadınların toplumsal cinsiyet özelindeki ihtiyaçlarıyla iç içe geçmektedir.

Uzun süren göç yolculuğu sonrasında, yeni kamusal mekân olan Nevşehir kentine ulaşılmıştır. Bu çerçevede mülteci genç kadınların kente ve kentin kamusal mekanlarına dair ilk düşüncelerinin göç nedenleri çerçevesinde şekillendiği görülmüştür. Araştırma sorusuyla bağlantılı olarak mülteci genç kadınlar yeni kamusal mekânı temelde güvenlik kavramı etrafında değerlendirmiştir. Bu güvenlik ilişkisinin kentin küçük olması ve bu sayede kolaylıkla alışma ve mekâna uyum sağlama üzerinden ifade edildiği görülmüştür. Bununla birlikte köken ülkede kadın ve kız çocuklarına yönelik bir tehdit olarak kaçırılma, tecavüz gibi durumlar çerçevesinde yeni kamusal mekân güvenli olarak tanımlanmıştır. Bu noktada Max-Neff'in (1991) ihtiyaçlar matrisi çerçevesinde yaşamı sürdürme ihtiyacıyla bütünleşen koruma ihtiyacının toplumsal cinsiyet ihtiyaçları bakımından ön plana çıktığı görülmektedir.

Kente gelen ilk yıllarda yaşamı sürdürme ihtiyacıyla paralel iş ve istihdam olanaklarına erişimin sınırlı olmasına bağlı olarak yaşanan ekonomik zorluklar, okula devam

edememe, aile üyelerinin sağlık durumu gibi faktörler kente ilişkin deneyimleri doğrudan etkilemiştir. Bu noktada yeni kamusal mekânın sunduğu imkanlar ve mültecilerin bu imkanlardan yararlanma düzeyinin mekân deneyiminde doğrudan belirleyici olduğu görülmektedir. Nitekim bu durumun bir yansıması olarak mülteci genç kadınlar göçün ilk yıllarında, çoğunlukla ev içinde vakit geçirmiş, temel ihtiyaçların karşılanma gerekliliği nedeniyle yeni kamusal mekanla etkileşim sınırlı kalmıştır. Bu bakımdan kamusal mekân kapsamında gerek kent gerek mahalle ölçeğindeki etkileşimler sınırlıdır. Oysa mekân çalışmalarında bahsedildiği üzere mekân dinamik bir çerçeve olduğu için insan ve mekân etkileşimi bu noktada oldukça önemlidir. Sosyal hizmet ve mekân çalışmalarında da görüldüğü üzere birey ve mekân arasındaki etkileşimsel ve birbiriyle uyumlu süreç, bireylerin hem başa çıkma becerilerini güçlendirmekte hem de çevreleri üzerinde farkındalık kazanmalarına ve çevreleri üzerindeki etkilerini geliştirmelerine hizmet etmektedir. Gelgelelim mülteci genç kadınların mekanla ilişkilenen ihtiyaçlarından biri olan akran etkileşiminde mekânın toplumsal cinsiyet ekseninde sınırlayıcı olduğu görülür. Nitekim mülteci genç kadınların akranlarıyla etkileşim ve ilişkileri toplumsal cinsiyet normlarından etkilenmiştir. Bu kapsamda ancak homososyal mekanlarda vakit geçirildiği görülür. Bu minvalde düşündüğümüzde mülteci genç kadınlarla yürütülecek çalışmalarda mekânı eleştirel bir bakışla ele alan ve mülteci genç kadınların içinde yer alabilecekleri hizmet mekanlarının oluşturulması önem arz etmektedir.

Mülteci genç kadınlar gerek kent gerekse mahalle mekânında çok fazla vakit geçirememektedir. Kamusal mekâna çıkışın sınırlı olması ve mahalle ölçeğinde de yeterli etkileşimin olmamasına bağlı olarak mülteci genç kadınların çoğunlukla kendi etnik grupları ya da akrabalarıyla etkileşim içinde olmaları söz konusudur. Buz'un (2009a) ifadesiyle etnik mekanlar, bu araştırma kapsamında da ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda mülteci genç kadınlar ve ev sahibi toplum arasında bir mekânsal ayrışmanın gündeme geldiği görülür. Fakat mekâna alışma ve aidiyet açısından mekândaki etkileşimler oldukça önemlidir. Bu noktada mülteci genç kadınların kamusal mekanla temaslarını artıracak, akranlarıyla arkadaşlık kurabileceği mekanlara ihtiyacı vardır. Dolayısıyla sosyal hizmetin, bu ihtiyacı karşılayacak düzeyde yeni hizmet modelleri geliştirmesi gerekmektedir.

Kamusal mekâna çıkışın sınırlarını anlamak için ise özel mekânın inşası üzerinde durmak gerekir. Nitekim araştırma bağlamında evin anlamı ve gündelik ev içi pratiklerin kamusal mekâna çıkış ve mekânsal hareketlilik üzerinde doğrudan belirleyici olduğu görülmüştür. Örneğin mülteci genç kadınlar için evin anlamı, köken ülkesindeki yaşam koşulları ve güvensizliğe dair düşünceler üzerinden şekillenmiştir. Dolayısıyla ev güvenli bir yer olarak aileyi kötü olabilecek her şeyden korumakta, aileyi birlikte ve güvende tutmaktadır. Bu bakımdan mülteci genç kadınların anlatılarında evin inşa sürecinin, doğrudan kimlikle ilişkilendiğini söylemek zordur. Bu noktada evin inşasında daha çok yetişkin kadınlar olarak annelerin önemli bir rol üstlenmesi etkili bir durum olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar özellikle evin en büyük çocuğu olan genç kadınlar için bu süreç anne ile birlikte deneyimlense de başta ev bulma süreci olmak üzere, ev içi yaşam pratikleri ve evin anlamı yetişkin kadınların deneyimlerinden farklılık göstermiştir.

Yeni kamusal mekânda ev bulma sürecinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin etkili olduğu görülmüştür. Bu noktada ev bulma konusunda etkili olan sosyal ağlar, kamusal mekânda genellikle evin erkekleri (babalar, abiler) üzerinden kurulmuştur. Herhangi bir erkeğin olmadığı durumlarda ise sosyal ağ olarak akrabalar ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla sosyal ağların kurulma sürecinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin etkili olduğu, mülteci kadınların sosyal ağ oluşturma sürecinde tanıştıkları kişilerin aile yaşantıları, eşleri ya da çocuklarının olup olmamasına ilişkin değerlendirmeler yaptığı görülür. Sosyal ağların hiçbir şekilde olmaması ise ev bulma sürecini zorlaştırmakta, göç edilen ilk gece çok zor geçmektedir. Bu noktada mültecilerin göçün ilk zamanlarında başta barınma olmak üzere temel ihtiyaçlara yönelik hizmetlerin eksikliği göze çarpmaktadır. Bu boşluğun ise sosyal ağlar aracılığıyla doldurulmaya çalışıldığı görülür. Ancak bu sürdürülebilir bir çözüm değildir. Nitekim araştırma bağlamında sosyal ağların kırılğan olduğu, özellikle akrabaların evlerinde kalma sürecinde mekânın paylaşımının mecburi olarak deneyimlendiği görülür. Temel ihtiyaçlardan biri olan barınma ihtiyacının karşılanmasında yaşanan bu zorluk, ev bulma sürecinde ev sahibi toplumun ayrımcı söylem ve pratikleriyle pekişmiş ve bu kapsamda mekânsal dışlanma gündeme gelmiştir.

Bununla birlikte ev, ev olmayan dışarıyla ilişkisi üzerinden tanımlanmıştır. Bu noktada evin dışarıyla ilişkisi sınırlıdır ve toplumsal cinsiyet yargularından etkilenmektedir. Bu

durumun bir yansıması olarak Ahmed'in (2015) vurguladığı gibi mülteci genç kadınlar güvende kalmak için ya evde kalacaklardır ya da toplum içinde nasıl davrandıkları ve göründüklerine dikkat edeceklerdir. Evin yoğun bir şekilde güvenlikle olan bu ilişkisi mülteci genç kadınların çoğunlukla evde vakit geçirmelerine yol açmakta ve kamusal mekâna çıkışı sınırlandırmaktadır. Mekânın bu şekilde toplumsal cinsiyet temelinde inşası, mülteci genç kadınları kamusal mekânın kaynaklarından, sosyal sermayeler ile sosyal ağlardan dışlamaktadır.

Görüldüğü üzere, mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin en fazla görünür olduğu yer şüphesiz ki evdir. Bu kapsamda mülteci genç kadınların ev içindeki gündelik yaşam pratiklerinin temizlik, yemek, alışveriş ve aile içindeki bakım ihtiyacını paylaşma ya da bu ihtiyacı üstlenme üzerinden gerçekleştiği görülür. Evdeki kişi sayısının fazla olmasına bağlı olarak kardeşlerinden daha büyük olan genç kadınlar, ev içi sorumluluğu anneleriyle paylaşmaktadır. Annenin yokluğu ya da annenin herhangi bir rahatsızlığı ise gündelik ev işlerinin sorumlusu olarak mülteci genç kadınların belirlenmesine yol açmaktadır. Araştırmanın başlangıç noktasını belirleyen gündelik yaşamın rutin doğası ev içi pratiklerde kendisini göstermiştir. Öyle ki mülteci genç kadınlar gündelik yaşamlarının önemli bir bölümünü evde, gündelik ev işleriyle geçirmektedir. Bu noktada mülteci genç kadınların iki temel düşünceye sahip olduğu görülmüştür. Bunlardan ilki bu işlerin öğrenilmesi gerektiğine ilişkindir ki bu durum toplumsal cinsiyetin habitus bağlamında oluşması ve bir fiil olarak gündelik yaşama tezahürünü göstermektedir. Bir diğer düşünce ise Beauvoir'ın (aktaran Felski 2000) ifadelerinde görüldüğü üzere gündelik ev işlerinin kadınlar için yaratıcı bir süreç içermediği ve onları rutine hapsedtiği üzerindedir. Bu noktada mülteci genç kadınların kendilerini gerçekleştirme, hayallerine ulaşma, eğitime devam etme gibi istekler üzerinden evi kadınların mekânı olarak imleyen düşünceden farklı bir yerde konumlandığı görülür. Ev içi sorumlulukların, bakım sorumluluğuyla birleştiği durumlar mülteci genç kadınlar için oldukça sınırlayıcıdır. Dolayısıyla sosyal hizmet ve mekân ilişkisinde ev içi pratikleri eleştirel ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakışla alan, ev içi destek hizmetlerine erişilebilirliği artıran hizmetlere gereksinim olduğu söylenebilir.

Aslında mekânsal hareketliliğin bu şekilde sınırlandırılmasının bir yansıması olarak, mekân içinde bazı taktik ve manevraların da gündeme geldiği görülür. Mülteci genç kadınlar evin sınırlı alanında sanal mekanlar üzerinden dış dünya ile etkileşim içindedir. Gündelik yaşamda ev içi sorumluluklar, kamusal mekâna çıkışın toplumsal cinsiyet normlarıyla sınırlandırılmış olması, etkileşim kurma ve sosyalleşme ihtiyacının sanal mekanlar üzerinden sağlanmasına yol açmıştır. Öte yandan bu sanal mekanlar, kamusal mekânda erişim sağlanamayan bazı hizmetlere ulaşmak amacıyla da kullanılmaktadır. Örneğin; Türkçe dil yeterliliği kazanmak, okul derslerinde destek almak ve kamusal mekânda erişim zorluğu yaşanan kurs ve çeşitli aktivite imkanlarına erişim bu kapsamdadır. Dolayısıyla bu çerçevede sosyal hizmet ve mekân ilişkisinde, farklı yaş ve dezavantaj grubundaki kişilerin özel ihtiyaçları bağlamında sanal hizmetlerin oluşturulabileceği üzerinde durulabilir. Sosyal hizmetin bir ara mekân olarak bu sanal mekanlarda nasıl var olabileceği ileri araştırmalar için üzerinde durulması gereken temel bir soru olarak değerlendirilebilir. Nitekim günümüzde mekân ve sosyal hizmet ilişkisinin teknoloji üzerinden çalışıldığı görülmektedir.

Bu tür sanal mekanların sosyal hizmet açısından neden önemli olabileceği sorusu, araştırma kapsamında mülteci genç kadınların boş zaman ihtiyaçlarını karşılama biçimleri üzerinden değerlendirilebilir. Çünkü bu sanal mekanların, boş zamanın toplumsal cinsiyet ve ekonomik koşullarla ilişkisinin ötesinde, *“farklı mekansal kullanımların cinsiyetlendirilmesi”*ini aşarak yeni imkân ve fırsatlar yarattığı görülür. Aynı zamanda bu sanal mekanlar, yeni sosyal sermayeler oluşturma ya da mevcut sosyal sermayeleri genişletmeye imkân sağlayabilmektedir. Bu bakış açısıyla sanal mekanların, mülteci genç kadınların hem sosyalleşme ihtiyacını karşılayarak psikolojik iyilik haline hem de yeni insanlarla tanışma ve etkileşim kurma aracılığıyla sosyal sermaye oluşumuna katkı sağladığı düşünülebilir. Dolayısıyla kamusal mekâna çıkış üzerinden şekillenen sosyal sermaye üretiminin sanal mekanlar aracılığıyla da sağlanabildiği, günümüzde bu tür sanal mekanların bu şekilde değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Öte yandan mülteci genç kadınların sanal mekanlarda kurdukları etkileşimlerin şiddet ve taciz korkusu üzerinden şekillendiği görülür, ki bu da bu tür mekanların toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde analizini gerektirir.

Nihayetinde evden dışarı çıkmak, kamusal mekânın imkanlarından yararlanmak, sosyal ağlar ve sermayeler oluşturmak bakımından önemlidir. Tam da bu noktada sosyal hizmetin, kamusal ve özel mekân arasındaki bu sınırlı ilişkiyi göz önünde bulundurması gerekmektedir. Aynı zamanda kamusal mekâna çıkışın olanak ve imkanlarını sağlayan hizmet modelleri, mülteci genç kadınların fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak desteklenmesine ve mekânın toplumsal cinsiyet normları çerçevesinde çizdiği sınıırın aşılmasına yardımcı olabilir. Bu ise daha küçük yaş grubundaki kadınların güçlenme pratiği bakımından önem taşımaktadır. Bununla birlikte bu güçlenme pratiğinde mülteci genç kadınların toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlarının ele alınması noktasında ne şekilde haklarının öznesi haline geldiğinin tartışılmaya ihtiyacı vardır. Direk (2017, s. 124), bir eylemin bir özneye atfedilmesinde belirleyici olanın irade ve bir eylemin ortaya çıkmasına olanak tanıyan arzulama, yani istem olduğu ifade eder. Bu noktada konuşma ve eyleme varsa faile kendilik atfedilebileceği ifade edilir. Çünkü ancak konuşabilen bir özne kendi hikayesini anlatabilir. Öte yandan hikayesi olan her özne konuşan bir özne değildir. Hatta çoğu kişi başkalarının kendi hakkında anlattığı hikâyeye ile belirlenir. Dolayısıyla da kişilerin hikayesini kendisini ezenlerin dilinden sıyırması ve bunun farkına varması gerekir (Direk, 2017, s. 124). Ricoeur (aktaran Direk, 2017), bu noktada kişisel ve kişilerarası ilişkilerde konuşabilmek, kendini ifade edebilmek, bir eylemi üstlenebilmek veya kendine ilişkin bir anlatı oluşturabilmenin hak öznesi olma konusunda belirleyici olduğunu söyler. Bu çerçevede mülteci genç kadınların toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlarının ele alınmasında, onlara kendi hikayelerini dile getirme imkânı veren sosyal hizmet müdahalelerinin sunulması gerekliliği öne çıkar. Ancak bu durumda hak ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçları arasında bütüncül ve ilişkisel bir bağlantı kurulabilir.

Araştırmanın ikinci sorusu özel ve kamusal mekân arasındaki ilişkide gündelik yaşamın temel mekanlarının ne olduğu ve bu mekanlardaki etkileşim ve pratiklerdir. Araştırmada kapsamında mülteci genç kadınlar için gündelik yaşamın temel uğrak mekanları; çalışma yeri, okul ve sağlık hizmetlerine erişim sağlanan mekanlar olarak karşımıza çıkmıştır. Zira bu mekanlar, mekânsal hareketliliği genişletme konusunda meşru mekanlardır. Buralardaki etkileşimler ise daha çok etnik köken ve toplumsal cinsiyet kesişiminde kendisini göstermiştir. Bu durum sosyal hizmet ve mekân ilişkisinde mekandaki hiyerarşi

ve güç ilişkilerinin mekânsal etkileşimler üzerinden tartışılmasını gündeme getirmektedir. Çalışma yaşamı, okul ve sağlık hizmetlerine erişim sağlanan mekanlardaki etkileşimler, mülteci genç kadınlar ve mekân ilişkisinde güç ilişkilerinin nasıl işlediğini göstermektedir. Ekonomik zorluklar çalışma yaşamı üzerinde doğrudan bir belirleyici iken çalışma saatlerinin fazla olması, çoğu işyerinin sigortasız çalıştırması, ücretlerin düşük olması gibi çeşitli sorunlar yaşandığı görülür.

Gündelik yaşamın bu temel uğraklarında dil öğrenimi, yeni insanlarla etkileşim kurma bakımından avantajlar sağlamaktadır. Bu mekanlarda karşılaşılan sorunlar ve diğerleriyle kurulan etkileşimlerde de Certeau'nın (2008) ifadesiyle taktiklere başvurulmaktadır. Bu taktiklerden ön plana çıkanlar; karşılaşılan sorunları kabul ederek Scott'un (1995) ifadesiyle bir tür pasif direniş göstererek gündelik yaşamın devamlılığını sağlamak, sosyal dışlanmanın haklı olarak görülmesi veya görmezden gelinmesi, sosyal dışlanma karşısında üzüntü duyma ve göç edilen ülkeye geri dönme isteğidir. Bu taktikler mevcut durumun zorlukları ve mecburiyeti ile birlikte deneyimlenmektedir. Nitekim göç edilen ülkeye dönüş mümkün değildir ve bu durum sosyal dışlanma karşısındaki "*kabul halî*" üzerinde belirleyicidir.

Bu mekanlarda etkileşimler oldukça sınırlıdır. Özellikle okuldaki etkileşimlerin sınırlı olduğu ve mekânın sınırlı bir şekilde deneyimlendiği görülür. Okulda yaşanan sorunlar, okul mekânında kurulan dışlayıcı ve damgalayıcı etkileşimlere işaret etmektedir. Okul mekânında, okulun kuralları ve mevcut yapısını bilmeme nedeniyle çeşitli sorunlar gündeme gelmekte, akranlarla sorunlar yaşanmaktadır. Yaşanan zorluklara kimi zaman ayrımcı söylemlerin eşlik ettiğine ilişkin ifadeler vardır. Dolayısıyla sosyal dışlanma türlerinden söylemsel dışlanma ve mekânsal dışlanma söz konusudur. Aynı zamanda Goffman'ın (2020) ifadesiyle etnolojik damgalanma örneklerine rastlanılmaktadır. Mekandaki bu dışlayıcı pratikler, mülteci genç kadınların daha çok kendi uyruklarından kişilerle etkileşim içinde olmalarına yol açmaktadır. Bu çerçevede mülteci genç kadınlar için okul, sınırlarında dolaşılan bir mekân olarak içinde yer alanların nasıl olması gerektiğini imlemektedir. Bu çerçevede içerden biri olmak için mekânın sınırlarında dolaşırken mekânın kurallarına uygun davranmak gerekmektedir. Dil öğrenme veyahut birden fazla eğitim kademesinde aynı sınıfta eğitim alma gibi durumlar, okul mekanının

kurallarını öğrenmeye, mekânın içinden biri olmaya dair imkanlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla okulda bu tür imkanları oluşturacak hizmetlere gereksinimler bulunmaktadır. Öte yandan bu süreçte dil öğrenmenin doğrudan belirleyici olmadığı görülmektedir. Ancak yine de dil öğrenimi okulun içinden biri olma konusunda mülteci genç kadınların çeşitli taktikler izlemesine imkân sağlamaktadır.

Sağlık hizmetlerine erişim sağlanan mekanlarda ise genel çerçevede üç temel sorunun gündeme geldiği görülmektedir. Bu sorunlar; uluslararası koruma başvuru sahiplerinin sağlık hizmetlerinden yararlanırken belli oranlarda ücret ödemesi, sağlık hizmetlerinin sunumunda dil engeli nedeniyle yaşanan zorluklar ve buna eklenen tercüman eksikliği ve sağlık hizmetlerinin sunulduğu mekanlardaki etkileşimlerde karşı karşıya kalınan ayrımcı söylemler ve sosyal dışlanmadır. Bu mekanlarda mülteci genç kadınlar daha çok profesyonel tercümanlık hizmetinin eksik olmasına bağlı olarak yakınlarına ve ailelerine tercümanlık desteği sağlamaktadır. Özellikle mülteci kadınların kamusal mekanla etkileşimlerinin sınırlı olmasından dolayı tercümanlık alabilecekleri kişilere erişimleri sınırlıdır. Bu bağlamda mülteci genç kadınların yetişkin kadınlara özellikle kadın doğum ve kadın hastalıkları gibi hizmetlere erişimde destek olduğu görülmektedir.

Araştırmanın üçüncü sorusu uluslararası hukuki koruma kapsamında olan mülteci genç kadınların kamusal mekânda yaşadıkları güvenlik sorunları ve bu sorunlarla baş etme biçimlerine ilişkindir. Bu kapsamda kamusal mekânın güvenlikle ilişkisi daha çok köken ülke koşulları bağlamında olmuştur. Kamusal mekânda korkuyu ortaya çıkaran etkileşimlerin geçmiş yaşam deneyimleri ve aile içinde anlatılanlarla ilişkilendirildiği görülür. Öte yandan köken ülke koşulları çerçevesinde her ne kadar kamusal mekanlar, korku ve eril bakış ile imlense de göç edilen ülkeye kıyasla yeni kamusal mekân korkudan ziyade güvenlikle ilişkilendirilmiştir. Bu düşüncenin temelinde köken ülkedeki şiddetin yoğunluğunun etkili olduğunu söyleyebiliriz. Fakat, göç öncesi deneyimlere göre genç kadınların özgürleştiğini söylemek güçtür. Zira kamusal mekâna çıkış hala sınırlıdır ve kamusal mekânda erkek tacizi üzerinden şekillenen güvenlik endişeleri söz konusudur.

Aynı zamanda literatürdeki birçok çalışmada görüldüğü üzere mülteci genç kadınların kamusal mekân deneyimlerinde, “*tehlikeli erkeklerle*” ne zaman, nerede

karşılaşabileceklerine ilişkin düşünceler etkili olmuştur. Nitekim mülteci genç kadınlar parkları korkuyla ilişkilendirmiş ve karşılaştıkları sözlü taciz nedeniyle bu mekanları gidilmeyecek yerler olarak nitelendirmiştir. Korkunun bu şekilde mekâna yapıştığı ve mekânı imlediği görülmüştür. Öte yandan korku, “laf atan” erkek ile mülteci genç kadınların bakışın nesnesi olmaları arasındaki temasın bir biçimi olarak kendisini göstermiştir. Burada bakışın nesnesi olma bedeninin gözetimiyle ilişkilendirilmiş ve onların kamusal mekandaki konumlanışlarını belirlemiştir.

Bu noktada üzerinde durulması gereken bir diğer husus “*bakışın nesnesi olma*” meselesinin mülteci genç kadınlar tarafından bütün kadınları içeren bir durum olarak tanımlanmasıdır. Yani kadınların ne şekilde giyindiği ya da o an nasıl davrandığının erkek bakışı üzerinde doğrudan etkili olmadığı ifade edilmektedir. Bu noktada erkek tacizi, daha çok ataerkil düşüncenin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Öte yandan mülteci genç kadınlardan bazıları bu tür durumların belli koşullar etrafında geliştiğini ve kadınların bu durumlara dikkat etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla bakışın nesnesi olmamak için kadınlara sorumluluk yüklenmektedir.

Kamusal mekânda güvenliği sağlamak için ise başvuru taktikler söz konusudur. Mülteci genç kadınların güvenliklerini sağlamak için başvurdukları taktiklerden biri, korku ve bakışın nesnesi olmakla ilişkilenen kentteki kamusal mekanları imlemeleri, bu mekanlara gitmeyi tercih etmemeleridir. Gelgelelim bu “*zarar görme korkusu*” kent içi hareketliliği etkilemektedir. Bireylerin kentsel hareketliliklerini önemli ölçüde belirleyen bu durum karşısında başvuru taktik ise mülteci genç kadınların çoğunlukla aile üyelerinden biri, akraba ya da arkadaşlarıyla kamusal mekâna çıkmalarıdır. Son olarak başvuru bir diğer taktik mülteci genç kadınların kıyafetleri üzerinde değişiklikler yapmasıdır. Çünkü mekânın sosyal inşası, davranış beklentileri yaratır. Bu çerçevede mülteci genç kadınların kamusal mekandaki mevcudiyetleri bu beklentileri karşılamaları üzerinden belirlenmektedir.

Araştırmanın dördüncü sorusu kamusal mekândaki hareketlilik ve karşılaşılan engellere ilişkindir. Bu araştırmada mülteci genç kadınların kamusal mekâna çıkışlarının, işlevsel nedenler etrafında şekillendiği görülmüştür. Çünkü genç kadınların açık bir sebep

olmadan kamusal mekânda bulunmaları uygun görülmemekte ve kamusal mekâna çıkışları sınırlandırılmaktadır. Dolayısıyla kamusal mekâna çıkışta belirleyici olan temel ve acil gereksinimlerin karşılanmasıdır. Gündelik temel gereksinimlerin karşılanmasında alışveriş için kamusal mekâna sıklıkla çıkmanın belirgin bir şekilde ön plana çıktığı görülür. Sosyalleşmek ya da boş zaman ihtiyacını karşılamak ancak kamusal mekâna çıkışı sağlayan işin yapıldığı süre dahilinde mümkün olmaktadır. Bilindiği üzere bu durum özellikle genç kadınların yeni sosyal ağlar ve sermayeler inşa etmelerini sınırlandırmakta, kamusal mekânın olanaklarından yararlanmalarını engellemektedir. Dolayısıyla hareket etme özgürlüğü sınırlanmaktadır. Kamusal mekân hareketliliğinde toplumsal cinsiyet normlarının yanı sıra sosyalleşmek için vakit geçirilebilecek mekanlara erişim konusunda ekonomik koşulların yetersizliği önemli bir faktördür. Bu açıdan mekanla ilişkilenen kentsel hizmetlerin yapılandırılması, mülteciler özelinde destekleyici plan ve aktivitelere gereksinim olduğu göze çarpmaktadır. Dolayısıyla Max-Neff'in ihtiyaçlar tanımı özelinde, yaşamı sürdürme ihtiyacıyla birlikte, boş zaman ve özgürlük ihtiyacının birbiriyle ilişkilendiği görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet perspektifinden kamusal mekâna çıkış nedeni kadar çıkış saatleri ve ne kadar süre vakit geçirildiği de önemlidir. Nitekim araştırmada kamusal mekâna belli saatlerde ve çoğunlukla aileden birilerinin eşlik etmesi yoluyla erişim sağlandığı görülmüştür. Bu durum üzerinde kamusal mekânın güvenliğine dair düşünceler etkilidir. Göç öncesindeki yaşam deneyimleri, savaş ortamına dair anlatılarda şiddet, tecavüze uğrama korkusu, baskı, çocuk yaşta evliliklerin ön plana çıktığı görülmekle birlikte, genç kadınların anlatılarında kaçırılma, ortadan kaybolma, fiziksel şiddet ve tecavüze uğrama korkusu vardır. Benzer şekilde tercih edilen giysi gerek kamusal mekâna çıkış gerekse kamusal mekân deneyimi üzerinde belirleyicidir. Kamusal mekâna çıkmadan önce mülteci genç kadınlar, dini ve kültürel olarak uygun giysi seçiminin önemi üzerinde durmakta, aynı zamanda giysi seçimi bedensel güvenliği sağlamakla ilişkilendirilmektedir. Bu noktada mekân ve giysi arasındaki ilişki "*bakıştan gizlenmek*", rahatsız edilmemek, dışardan gelecek kötü şeylerden korunmak bakımından önem taşımaktadır. Kamusal mekânın güvensizliği, bu şekilde toplumsal cinsiyet ilişkilerini içermektedir. Bununla birlikte uygun giysi seçimi, mekanlar arasında bir sınır çizilmesini de sağlamaktadır.

Kamusal mekandaki pratikler ve mekânsal hareketliliğin birçok noktada köken ülke koşulları bağlamında biçimlendiği görülür. Bu kapsamda uydu kentteki yaşamda istenilen giysinin giyilmesi ve kamusal mekâna çıkış köken ülkeye kıyasla daha mümkün görülmektedir. Burada güvenlik endişesi önemli bir etken olarak karşımıza çıksa da mevcut durumda görüldüğü üzere göç sonrası mekânsal hareketlilik de toplumsal cinsiyet normlarından etkilenmekte ve mekânsal hareketliliği sınırlamaktadır. Bu açıdan mülteci genç kadınlar güvenlik bağlamında göç sonrası yaşamlarını daha rahat ve özgür olarak tanımlasalar da toplumsal cinsiyetin mekân üzerindeki etkisi devam etmektedir. Mülteci genç kadınların bu değerlendirmesi, köken ülkedeki şiddet ve savaş ortamının oldukça yoğun olması ve gündelik yaşamı önemli ölçüde sekteye uğratması üzerinden açıklanabilir. Nitekim köken ülkede çoğunlukla ev mekânında vakit geçirilirken, göç sonrasında da bu durumun önemli ölçüde değişmediği görülür. Sadece okul ve iş yaşamına katılımı elde edilen meşru hareketliliğin evin sınırları dışına erişimde etkili olduğundan bahsetmek mümkündür.

Okul ve iş yaşamına erişimin yanı sıra kamusal mekâna çıkışta önemli bir diğer belirleyicinin dil öğrenme olduğunu söyleyebiliriz. Mülteci genç kadınlar, yetişkin kadınlardan farklı olarak göç sonrasında dil öğrenme konusunda görece daha fazla imkana sahip görünmektedir. Bu kapsamda dil öğrenimi ve kamusal mekandaki hareketlilik karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Yani okul, iş yeri vb. aracılığıyla kamusal mekanla etkileşim ve kamusal mekandaki hareketliliğin arttığı, böylece dil öğreniminin daha da iyi bir noktaya taşındığı söylenebilir. Bu noktada dil öğrenimi kamusal mekâna çıkışta meşru bir neden haline gelmekte ve kamusal mekân deneyiminin sınırlarını genişletmektedir.

Nitekim mülteci genç kadınların tercümanlık desteği aracılığıyla kamusal mekâna çıkışta önemli avantajlar elde ettiği görülür. Dil öğrenimi önemli bir sosyal sermayedir ve kamusal mekandaki diğer hizmetlere erişimde kritiktir. Bu çerçevede dil öğrenimi gündelik yaşamla mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının karşılanmasında belirleyicidir. Dolayısıyla özellikle bu yaş grubuna yönelik planlanan sosyal hizmet müdahalelerinde dil öğrenimi üzerinde ayrıca durulması, mülteci genç kadınların güçlenmesini ve kamusal mekandaki görünürlüklerini artırmanın meşru bir yolu olarak

görülebilmektedir. Böylece mülteci genç kadınların yalnızca ev mekanıyla sınırlı kalmayıp, çeşitli gereksinimler söz konusu olduğunda kendilerini ifade edebilecekleri hizmet sağlayıcı mekanlara erişim sağlayabilmelerinin önü açılabilir. Bu durum özel ve kamusal mekân geçişkenliğini esnetebilir, özel mekândaki şiddet, ihmal ve istismar gibi durumların açığa çıkarılması ve gerekli hizmetlere erişim konusunda mülteci genç kadınları güçlendirebilir. Bununla birlikte sosyal hizmette dil öğrenimini destekleyici hizmetler ve bunu sağlayacak mekânsal erişimlerin yeniden yerleşimde mülteci genç kadınların öz yeterliliği artırabileceği ve sosyal izolasyonu azaltabileceği bir gerçektir. Yine dil öğrenimi desteği eğitim ve mesleki fırsatlara erişimde mülteci genç kadınların refahı üzerinde belirleyici olacaktır.

Araştırmanın beşinci sorusu toplumsal cinsiyet ihtiyaçları bakımından arkadaşlık ilişkilerinin kurulması ve bu ilişkilerin yürütülmesinde özel ve kamusal mekânın etkisi ve kullanımına ilişkindir. Toplumsal cinsiyet ihtiyaçları bakımından arkadaşlık ilişkilerinin daha çok okul ve çalışma mekânında kurulduğu görülmektedir. Bu kapsamda her ne kadar ev sahibi toplumdan kişilerle etkileşim içinde olursa da arkadaşlık ilişkileri daha sınırlıdır. Özel ve kamusal mekân ilişkiselliğinde ele aldığımız okul mekânında görüldüğü üzere, mülteci genç kadınlar daha çok kendi uyruklarından kişilerle arkadaşlık ilişkisi kurmaktadır. Ergenlik dönemi birçok noktada arkadaşlık ilişkilerinin önem kazandığı bir dönemdir. Dolayısıyla bu dönemde sınırlı kalan arkadaşlık ilişkilerinin psikososyal gelişim açısından bazı dezavantajlar ortaya çıkarabileceği bilinmektedir.

Bu araştırmada her ne kadar eğitim yaşamına devam edilip, belirli düzeyde dil yeterliliği olsa da okul mekânında kurulan arkadaşlıkların birtakım sınırlılıklar etrafında inşa edildiği görülmüştür. Nitekim mülteci genç kadınlar, okuldaki arkadaşlarıyla okul mekânı dışında görüşmediklerini ifade etmiştir. Dolayısıyla kurulan bu etkileşimin okul mekânı sınırlarını aşmadığı görülür. Bu durum mülteci genç kadınlardan birinin ifadesiyle “*arkadaşım da fazla arkadaşım gibi değil*” biçimindedir. Okul ve işyeri gibi mekânların sınırlarını aşmayan arkadaşlık ilişkileri üzerinde, ailelerin arkadaşlarla görüşmeye ilişkin tutumları etkili olmaktadır. Bu nedenle zorunlu etkileşimin olduğu okul, işyeri gibi mekanlar dışında arkadaşlarla görüşme, vakit geçirme veyahut eve davet etme gibi durumlar görülmemektedir. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet normlarıyla ilişkili olarak

genç kadınların, dışardan gelecek herhangi bir tehdit karşısında zarar göreceğine ilişkin endişeler de kurulan arkadaşlık ilişkilerinin sınırlarında belirleyicidir. Dolayısıyla mülteci genç kadınlar sınırlı düzeyde ve onaylanmış meşru mekanlarda arkadaşlık ilişkileri kurmaktadır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise akrabalar veya kardeşler üzerinden bu ihtiyacın giderilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Mülteci genç kadınların arkadaşlık ilişkilerini kurmada karşı karşıya kaldığı bu sınırlılık sosyal hizmet bağlamında toplumsal cinsiyet temelli bir ihtiyaç olarak ele alınabilir. Sosyal hizmet uygulaması kapsamında ihtiyaç beyanı aynı zamanda haklarla ilişkili beyanlardır. Bu noktada hakların nesnel olarak var olduğu fikrinin ötesinde inşa edilmiş haklar üzerinde durmak gerekir. Çünkü gündelik yaşamda haklar sürekli olarak, diğerleriyle etkileşimler aracılığıyla pazarlık edilmektedir (Ife, 2017, s. 21). Dolayısıyla hakların durağan bir yapıda ele alınmaması gerekmektedir. Nitekim mülteci genç kadınların toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlarına inşa edilmiş haklar perspektifinden bakın bu anlayış, insan hakları söyleminde sesleri ayrıcalıklı hale getirilenlerin ötesinde, mülteci genç kadınlar gibi sesi duyulmayan ve sesleri dışlanmış olanları içerebilecektir. Bununla birlikte hak ve ihtiyaç ilişkisinde insan eylemlerinin bazılarına değer verip, diğerlerini marjinalleştiren anlayıştan uzaklaşılabilir (Ife, 2017, s. 24). Böylece mülteci genç kadınların ihtiyaç taleplerinin toplumsal cinsiyet perspektifinden hak temelinde anlaşılması gündeme gelebilir. Konuyu bu perspektifle ele aldığımızda mülteci genç kadınların gündelik yaşamlarında arkadaşlık ilişkilerini nasıl kurduğu önemli bir soru olarak, bu ihtiyacın karşılanmasında sosyal hizmet müdahalesinin yapılandırılma biçimi üzerine düşünülmesini sağlayacaktır.

Araştırmanın altıncı sorusu toplumsal cinsiyet ihtiyaçları bakımından mülteci genç kadınların hayal edilen, özlem duyulan mekânla ilgili düşüncelerine ilişkindir. Bu kapsamda mülteci genç kadınlar; şiddetin ve erken yaşta evliliklerin olmadığı ve ataerkil düşünce sisteminin değiştiği bir mekân tahayyülünden bahsetmişlerdir. Bu düşüncelerde özellikle güvenlik ön plana çıkmış, şiddet ve savaşın olmaması üzerinde durulmuştur. Böylesi bir mekân tahayyülünün kadınların güvende olmasını ve kamusal mekânı özgür bir şekilde deneyimlemeye olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Bu noktada tahayyül edilen mekânın özelliği üzerinden mülteci genç kadınların mekanla ilişkili ihtiyaçlarını

tartışmak mümkün olmaktadır. Kamusal mekandaki güvenlik endişeleri, sözlü taciz ve bakışın nesnesi olma mekandaki güç ilişkilerine işaret etmektedir. Kamusal mekânı erkeklerin yeri özel mekânı kadınların yeri olarak kodlayan anlayışın ötesinde mekânsal eşitsizliklerin kaldırılmasına gereksinim vardır. Bu kapsamda kentin gerek stratejik gerekse pratik toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınması ve buna ilişkin politikalar üretilmesine gereksinim olduğu görülür. Benzer şekilde bu yaş grubundaki mülteci genç kadınların erken yaşta evlendirilmesini önleyecek programların geliştirilmesi ve buna ilişkin farkındalık sağlayıcı çalışmalar, toplumsal cinsiyetle ilişkili mekânsal ihtiyaçların karşılanmasında önemlidir. Zira erken yaşta evliliklerin mülteci genç kadınları erkenden ev içi mekanla sınırladığı söylenebilir. Bir ailenin sorumluluğunu almanın gerek kamusal mekanlara erişme gerekse mülteci genç kadınların sahip olduğu potansiyeli kullanamamalarına, hayalleri ve gelecek planlarının kaybına yol açmaktadır.

Gelecek planlarıyla görünür olan ve hayal kurulan bir diğer mekân üniversitedir. Özellikle göç sonrasında ailelerinin ekonomik zorlukları nedeniyle eğitimlerine devam edemeyen ve çalışmak zorunda kalan mülteci genç kadınların eğitim yaşamına devam etmek isteği görülmektedir. Bu noktada eğitimin temel bir ihtiyaç olarak karşılanmasında eksikler vardır. Öte yandan bu yaş grubu için yapılan çalışmaların eksik olduğu göze çarpmaktadır. Daha ziyade temel eğitime erişim üzerinde duran çalışmalar görülmektedir. Fakat yüksek öğrenime erişimi desteklemek, mesleki eğitim imkanlarına erişimi artırmak gibi meseleler, yoğun göç alan ülkelerde tartışılan en temel konulardandır. Bu noktada sadece temel eğitim düzeyinde değil, eğitim sisteminin her kademesini içeren politikaların üretilmesine gereksinim olduğu görülmektedir. Yüksek öğrenime erişim özellikle ikinci neslin, göç sonrası yaşamını yeniden oluşturmasında önemli bir adım olarak görülmektedir. Genç kadınlar üzerinden bu durumu düşündüğümüzde ise, toplumsal cinsiyet ihtiyaçları bakımından göç sonrası kadınların güçlenmesi, kendi ekonomik olanaklarını oluşturabilmesi, öz yeterliliğin sağlanması için bu tür eğitim imkanlarına gereksinim vardır.

Araştırma kapsamında görüldüğü üzere yüksek öğrenime erişim, başta kendi ayakları üzerinde durma olmak üzere daha iyi yaşam koşullarına sahip olma, hayallerini gerçekleştirme ve yaşamı üzerinde kontrol sahibi ve gelecekte iş sahibi olma bakımından

önemlidir. Bu durum sosyal hizmet müdahalesinin sürdürülebilirliği bakımından da önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Kendi ayakları üzerinde durmak aynı zamanda başka insanları tanımayı, hayatın sınırlarını genişletmeyi feminist sosyal hizmet bağlamında özgürleşmeyi sağlayıcı bir durum olarak tanımlanabilir.

Mevcut durumda uydu kent içindeki hareketliliğin sınırlı olduğu görülür. Uluslararası koruma kapsamındaki mülteciler yaşadıkları uydu kentten başka bir kente gitmeleri gerektiğinde izin almak durumundadır. Özgürlük ihtiyacının bu noktada gündeme geldiği görülür. Yol izni olarak bilinen bu süreç mülteci genç kadınlar tarafından birçok bakımdan sınırlandırıcı bir durum olarak değerlendirilmiştir. İzin sürecinin işlevsel nedenler üzerinden yürütülmesi ve çeşitli belgelerle desteklenmesine ilişkin beklentiler, mülteci genç kadınların ergenlik döneminde olmalarını göz önünde bulundurduğumuzda sosyalleşme ihtiyacının karşılanması noktasında engeller oluşturmaktadır. Bununla birlikte, izin alma sürecinin daha kolay ve hızlı ilerlemesine ilişkin bir beklenti söz konusudur. Aslında mekân ve toplumsal cinsiyetin göçle ilişkisinde, gündelik yaşamda kadın olarak kamusal mekâna çıkış sınırlı iken, mülteci olarak da yaşanan kentin sınırları dışına çıkış sınırlıdır. Dolayısıyla etnik köken ve toplumsal cinsiyetin kesişiminde mekân sınırlı olarak deneyimlenmektedir.

Galtung (2018), geleceğin insan hakları için zengin bir çeşitlilik barındırdığını, ihtiyaçlar yaklaşımının da işte tam da bu noktada bahsedilen çeşitliliğe yeni maddelerin eklenmesini sağladığını söyler. Ancak ihtiyaç söz konusu olduğunda nihai tatmin bireydedir ve bu nedenle de öznel bir durumdan bahsedilmektedir. Böylesi bir bakış, hakların ihtiyaçlara dayandırılabilmesine dair bir fikir sağlamaktadır. Bu noktada yol izni bağlamında gündeme gelen ihtiyaçlar üzerinden özgürlük hakkının üzerinde durulabilir. Gündeme gelen ihtiyaçtan hareketle haklar kümesinin genişletilmesi üzerine yeniden düşünmek gerekir. Nitekim haklar ne kadar özgün olurlarsa o denli insan eylemlerinin küçük bölümlerini dahi kapsayarak çeşitlenen ihtiyaçlara yanıt sağlayabilecektir.

Hayali kurulan ve beklentisi içinde olunan bir diğer mekân ise üçüncü ülkeye yerleşim üzerinden dile getirilmiştir. Türkiye’de ikamet edilen uydu kentteki ekonomik koşulların ve istihdam olanaklarının dar olması, uzun iş saatleri, sigorta imkanının olmaması ve

ücretlerin düşük olması üçüncü ülkedeki yaşamın daha iyi olacağına dair düşüncelerde etkilidir. Bununla birlikte ekonomik koşullardaki iyileşmenin eğitim imkanlarına erişimi kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Özellikle mevcut durumda iş yaşamında olan mülteci genç kadınların üçüncü ülkeye yerleşmeyle eğitim yaşamlarına devam edebileceklerini düşündükleri görülür. Bu düşünce üzerinde, ev içinde gereksinim duyulan bakım hizmetleri konusunda destek alınabileceği ve ekonomik olarak yarı zamanlı çalışma imkanına erişim sağlanabileceği etkili olmaktadır.

Bununla birlikte her ne kadar UNHCR tarafından danışmanlık hizmeti sunulsa da mülteci genç kadınlar, üçüncü ülkenin yaşam koşulları hakkındaki bilgilere kendi sosyal ağları aracılığıyla ulaşmaktadır. Bu bakımdan üçüncü ülkede koşulların daha iyi olacağına dair anlayışın yakın çevre ya da akrabalarından üçüncü ülkeye yerleşmiş olanlarla irtibat üzerinden sağlandığı görülür. Bu noktada mevcut durumda yaşanan uydu kent ve üçüncü ülke olanakları karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırmada yaşam tarzı, dil ve dini faktörler ön plana çıksa da ekonomik koşullar temel belirleyicidir. Nitekim mülteci genç kadınlar, dini ve kültürel olarak Türkiye'deki yaşamı daha yakın bulsalar da üçüncü ülkenin sunduğu ekonomik koşullar yeniden göç etme isteğinde önemli bir belirleyicidir.

Nihayetinde mekânı mülteci genç kadınların gündelik yaşam deneyimleri üzerinden ele alan bu araştırma, sosyal ve toplumsal ilişkilerin mekanla iç içe geçtiğini, birçok gündelik mekânın kadınlar için birer baskı unsuru olabileceğini göstermektedir. Araştırma, sosyal hizmet uygulamasında mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin tartışılmasının, geleneksel çevresi içinde birey perspektifini genişletme imkânı sağlayabileceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla mülteci genç kadınların gündelik yaşam deneyimlerinde mekânın eleştirel analizi, sosyal hizmet uygulamasının sınırlarını genişletmeye, toplumsal cinsiyete duyarlı uygulama yapmaya ve mekanla ilişkilenen sosyal ve yapısal koşulları sosyal hizmet müdahalesine dahil etmeye olanak tanımaktadır. Aynı zamanda mekânın sınırlandırıcı yapısının ötesinde, mülteci genç kadınlar için mekânın anlamı ve mekânın barındırdığı güçlenme imkanları ile sosyal hizmetin dezavantajlı bireylere ulaşmasını sağlayacak alternatif mekanlar üzerine düşünülmesine imkân vermektedir.

5.2 ÖNERİLER

Feminist sosyal hizmet perspektifinden yürütülen bu çalışmada, toplumsal cinsiyete duyarlı ilkeler etrafında araştırmanın analiziyle bağlantılı öneriler sunulacaktır. Bu çalışmada, kamusal ve özel mekandaki pratiklerin birbirinden ayrı düşünülmemeyeceği, mekandaki pratiklerin ise salt mekânın kendi çerçevesinden okunamayacağı, bu anlamda mekandaki etkileşim ve ilişkilerin deşifre edilmesinin önemi görülmüştür. Dolayısıyla bu çerçevede gerek özel mekânı içerecek şekilde kamusal mekân ve kentin bütününe dair öneriler geliştirilmesi gerekse mikro düzeyde mekandaki pratik ve etkileşimleri iyileştirecek öneriler üzerinde durulması gerekmektedir.

Göç Sonrası Yeniden Yerleşme Sürecine İlişkin Öneriler:

Araştırma sonucuna göre göç sonrası kente geliş ve kamusal mekân pratiğinin şekillenmesinde başta ekonomik olmak üzere birçok temel zorlukla karşı karşıya kalındığı görülmüştür. Bu süreçte ise sosyal ağların etkili olduğu görülmüştür. Öte yandan sosyal ağlar, dinamik bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla göç sonrası sürecin birçok aşamasında sosyal ağlar yeniden kurulabilmekte veya sosyal ağlar aracılığıyla sağlanan sosyal destek kaynakları kaybedilebilmektedir. Araştırma kapsamında, sosyal ağların kırılabilirliği olarak nitelendirdiğimiz bu durum birçok noktada kamusal mekân pratiği ve kamusal mekandaki ihtiyaçların karşılanma biçimi üzerinde etkili olmaktadır. Bu noktada mülteci genç kadınlar ve ailelerinin göç sonrası ihtiyaçlarının yalnızca sosyal ağlara bağlı olmadan karşılanması kamusal mekân pratikleri ve bu çerçevede gündeme gelen ihtiyaçlarının giderilmesinde önem taşır. Kente ilk geliş, kentsel hizmetler hakkında bilgi edinme, kamusal mekân ve kentle ilişkili ihtiyaçların karşılanması için başvuru kamusal ve özel hizmetler hakkında bilgi edinme ile göç sonrası yaşanan yeni kamusal mekâna uyum ve aidiyeti destekleyici çalışmalar yapılabilir.

- Bu çerçevede başta kamu kurumları olmak üzere, sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte gerek göç edilen ülkeyi tanıtan gerekse mültecilerin göç sonrasında ihtiyaç duydukları temel bilgileri içeren rehberler oluşturulabilir. Bahsi geçen rehberler uluslararası koruma süreci ve bu süreçte mülteci genç kadınlar ve ailelerinin dikkat etmesi gereken yasal ve idari süreçler hakkında bilgiler verilebilir. Bunun

yanı sıra mültecilerin yönlendirildiği uydu kente dair bilgilendirmeler ile gündelik yaşamda kamusal mekân pratiğinde kentsel hizmetlerin yapısı, kentsel hizmetlere erişim vb. hakkında açıklamalara yer verilebilir. Aynı zamanda göç sonrasında kimlik çıkarma sürecinden başlamak üzere, ev bulma süreci, sağlık, eğitim, istihdam gibi olanaklardan yararlanma konusunda bilgi alma, bahsi geçen konularla ilişkili kurumlarla irtibata geçme konusunda açık bilgilendirmelere yer verilebilir. Nitekim bu tür çalışmaların, birçok kentte farklı şekillerde yapıldığı görülmektedir. Ancak bu çalışmaların sınırlarının genişletilmesi, değişen bilgiler ışığında güncellenmesi ve çevrimiçi olarak düzenlenmesi, mültecilerin bu hizmetlere ulaşılabilirliği üzerinde belirleyici olacaktır. Özellikle araştırma kapsamında görüldüğü üzere çevrimiçi platformlar mülteci genç kadınlar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Bu çerçevede bu tür hizmetlerin, çevrimiçi uygulamalar ve platformlar aracılığıyla ve sesli tercüman desteğiyle sağlanmasına yönelik çalışmaların yapılması önem taşır. Bir diğer önemli husus ise, rehberlerin toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde oluşturulması üzerindedir. Bu tür rehberlerde özel mekân olarak ev içinde meydana gelen şiddet, ihmal veya istismar gibi durumları açıklayan, şiddet türleri hakkında bilgi veren ve olası bir şiddet durumunda mülteci genç kadınların iletişime geçebilecekleri kurum açık iletişim bilgilerine yer verilmesi gerekmektedir. Bu şekilde özel ve kamusal mekân ilişkisinde ortaya çıkan ihtiyaçların bütüncül bir şekilde karşılanmasına yönelik bir çalışma yapılabilir.

Özel ve Kamusal Mekânın İlişkisel Perspektifinden Kamusal Mekân Pratiğinin İyileştirilmesi, Mekanla İlişkilenen İhtiyaçlar ve Etkileşimlere İlişkin Öneriler;

Araştırmada özel mekândaki etkileşimlerin kamusal mekân deneyimi üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu anlamda özellikle özel mekândaki toplumsal cinsiyet normları ve rolleri kamusal mekâna çıkış ve kamusal mekân deneyimi üzerinde doğrudan belirleyici olmaktadır. Mekândaki güç ilişkilerine işaret eden bu durum, mülteci genç kadınları özel mekâna sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla bu noktada Geens, Roets ve Vandebroek'in (2014) ifade ettiği gibi sosyal hizmet uygulamalarında kamusal ve özel mekânı bir araya getirmeye imkân veren, sosyal hizmet müdahalelerinin zenginleştirilmesi gerekmektedir. Nitekim özel ve kamusal mekân ilişkisinde,

mekânın mülteci genç kadınların yaşamları üzerinde etkisini gösteren bu araştırmada mekânın sosyal hizmet müdahalesindeki yeri üzerinde durulması önem taşır.

Bu çerçevede gerek kamu gerekse sivil toplum kuruluşları tarafından mülteci genç kadın gruplar özelinde grup çalışmalarının veyahut çeşitli programların yapılması oldukça önemlidir. Nitekim bu grup çalışmaları, hem mülteci genç kadınlar için bir sosyalleşme imkânı yaratabilir hem de bireysel görüşme talebi üzerinden iletilemeyen spesifik ihtiyaçların belirlenmesinde yardımcı olabilir. Bu tür çalışmaların bir diğer önem ve gerekliliği ise toplumsal cinsiyet normları nedeniyle sınırlandırılan kamusal hareketliliğin, kamu ve sivil toplum eliyle sağlanmasına olanak verilme imkanına sahip olmasıdır. Bu süreçte özellikle ailelerle kurulacak ilişki ve faaliyetler de güven ilişkisinin kurulması ve sürecin devamlılığında belirleyici olacaktır. Nitekim feminist sosyal hizmet perspektifinden yürütülen bu çalışmada, sosyal hizmet uygulamasında kişisel sorunların sosyopolitik bir zeminde tartışılmasından hareket edilmiştir. Bu noktada mekânsal sınırlılıklar bağlamında ortaya çıkan ihtiyaçların çözümüne ilişkin önerilerde, Orme'nin (2003, s. 136) ifade ettiği gibi feminist sosyal hizmetin ilkeleri ve sosyal hizmet uygulamasında bakış açısı kuramından (standpoint) hareket edilmesi önem taşır. Bu durumun bir yansıması olarak mülteci genç kadınlarla yürütülecek program ve grup çalışmalarında mekân ve güç ilişkilerine dikkat edilmesi ve uygulamanın bu zeminde inşa edilmesi önem taşır. Bu kapsamda sosyal hizmet müdahalesi kapsamında yürütülebilecek program ve çalışmalar şu şekilde gruplandırılabilir;

- **Feminist grup çalışması;** mülteci genç kadınların sınırlı kamusal mekân deneyiminin genişletilmesi ve kamusal mekandaki fırsatlar ve sosyal sermayeden faydalanması için mülteci genç kadınların desteklenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede mülteci genç kadınlar tarafından dile getirilen ihtiyaç ve taleplerin dinlenmesi sağlanabilir. Öte yandan mülteci genç kadınların çoğu zaman sosyal hizmet müdahalesinin temel öznesi olarak sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarına başvurmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu noktada, daha görünmez olan bu grubun ihtiyaçlarına duyarlı programların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak bu planlamanın oluşturulmasında her zaman mülteci genç kadınlardan bir talep iletilemeyeceğinin farkında olunması gerekir. Zira mülteci genç kadınlar

içinde buldukları koşullar ve ihtiyaçların farkında olmayabilir veyahut bu ihtiyaçları iletebilecek uygun ve koşullardan uzak olabilir. Bu çerçevede mülteci genç kadınlar için kamusal mekân deneyiminin genişletilmesi konusunda özellikle ev mekânında karşımıza çıkan toplumsal cinsiyet rolleri, evden dışarı çıkmayı kısıtlayan toplumsal cinsiyet normları üzerinde durulabilir. Aynı zamanda Shulman'ın (aktaran Tunç, 2013, s. 220) ifade ettiği gibi feminist grup çalışmalarındaki karşılıklı yardım sürecinde cinsiyet konusunun tartışılması, mülteci genç kadınların kendilerinin yalnız olmadığını görmeleri, baskı altındaki grupların mevcut durumlarında toplumsal etkilerin rolünü fark etmeleri, grup üyelerinin karşılıklı desteği, grup üyelerinin karşılıklı olarak gelişme ve büyümeye önem vermesi mülteci kadınların güçlenmeleri bakımından oldukça önemlidir. Bununla birlikte feminist grup çalışmalarında bilinç yükseltme aracılığıyla toplumsal cinsiyet ve güvenlikle ilişkili konular tartışılabilir. Bu çerçevede kamusal ve özel mekanlarda karşı karşıya kalınan ve mülteci genç kadınların kamusal alanda güvenliklerini tehdit eden durumlarla cinsiyetleri arasındaki ilişkiyi kurmalarının desteklenmesi ve bu konuda mülteci genç kadınların güçlenmesi amaçlanabilir. Bu gruplarda başka kadınların deneyimleri aracılığıyla mülteci genç kadınların kendi deneyimlerini anlamlandırmaları desteklenebilir. Ayrıca Carr'ın (2003) ifade ettiği gibi kişisel sorunlara etki eden toplumsal koşul ve etkiler hakkında kadınlara farkındalık sağlanması için bu tür gruplara başvurulabilir. Böylece kamusal mekân ve güvenlik ilişkisinde evin mesken edilmesi yerine kamusal mekândaki hareketliliği destekleyici ve güçlendirme temelli çalışmalar yapılabilir.

- ***Ailelerle Çalışma***; Gençlik döneminin gelişim özellikleri, kurumsal olarak gençlere yönelik sunulan hizmetler ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık içeren çalışmaların yürütülmesi söz konusu olabilir. Bununla birlikte mülteci genç kadınların kamusal mekâna çıkışları konusunda ailelerle çalışılması, ailelerle toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık çalışmalarının yapılması önem taşımaktadır. Çünkü kamusal mekân, gençlerin günlük yaşamlarında birbirine yabancı birçok sosyal grubun karşılaşmasına olanak vermesi bakımından

önemlidir. Gençlerin boş zamanlarında kamusal vakit geçirmeleri sosyal ve psikolojik gelişimleri açısından da önem taşımaktadır.

- ***Psikososyal Aktiviteler ve Sosyalleşme Odaklı Faaliyetler***; mülteci genç kadınların, sosyalleşme ve boş zaman ihtiyaçlarının karşılanması noktasında sosyalleşme odaklı faaliyetler oluşturulabilir. Bu çalışmalar, özellikle sivil toplum kuruluşları aracılığıyla, gündelik yaşamında okul saatlerine denk gelmeyecek şekilde yürütülebilir. Aynı zamanda bu tür faaliyetlerin düzenlenmesinde ailelerle görüşülmesi ve bu tür etkinliklere katılımı sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Bununla birlikte psikososyal aktiviteler aracılığıyla özellikle köken ülkeye ilişkin deneyimler konusunda psikolojik yardım ve psikososyal destek sağlanabilir.
- ***Akran Destek Çalışmaları***; mülteci genç kadınlarla yürütülecek çalışmalarda bir diğer alternatif olabilir. Nitekim Garcia ve Lane (2013), yürüttükleri çalışmada akran destek programlarının öneminden bahsetmiştir. Özellikle ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkilerinin oldukça önemli olmasının yanı sıra, göç sonrası yeni kamusal mekâna alışma ve uyum sürecinde akran desteğinin önemi büyüktür. Nitekim araştırmada görüldüğü üzere mülteci genç kadınların ev sahibi toplum üyelerinden çok fazla arkadaşının olmadığı, arkadaşlıkların ise daha çok okul ve iş yerinde mekânı aracılığıyla kurulduğu görülmüştür. Bununla birlikte araştırmaya göre kamusal mekâna çıkış işlevsel nedenlere bağlıdır. Ancak okul ve iş yeri gibi kamusal mekanlarda yer alma işlevsel nedenler kapsamında değerlendirilmektedir. Bu çerçevenin genişletilmesi, ev sahibi toplumun üyeleri ve mülteci genç kadınları bir araya getirecek imkanların ve programların oluşturulması gerekmektedir. Akran çalışmaları bu kapsamda kamusal mekân deneyiminin sınırlarını genişletme imkânı sağlaması bakımından işlevseldir.
- ***Dil öğrenmeyi destekleyici aktivite ve programlar***; araştırmada görüldüğü üzere dil öğrenmeye yönelik faaliyetler kamusal mekâna çıkış ve hareketlilik üzerinde belirleyicidir. Bu kapsamda, mülteci genç kadınlar özelinde dil öğrenme sürecini destekleyici kurslar düzenlenmesi, okullardaki uyum sınıflarına ek olarak sivil toplum kuruluşları düzeyinde, okul sonrasında dil öğrenme sürecini destekleyici

ek çalışmalar yürütülebilir. Bu çerçevede dil öğrenmeyi daha eğlenceli ve diğerleriyle etkileşim kurucu bir noktaya getirmek adına faaliyetler düzenlenebilir. Konuşma pratiklerinin yapılması, belirlenen konular etrafında paylaşım oturumlarının düzenlenmesi gibi etkinlikler yürütülebilir. Yine akran desteği ve mentörlükten yararlanılması, dil öğrenme aracılığıyla sosyal etkileşim ve sosyalleşme olanaklarının geliştirilmesinde aracı bir rol üstlenebilir. Bir diğer kolaylaştırıcı unsur ise, dil öğrenme sürecinde çevrimiçi uygulamalardan yararlanılması, fiziksel etkileşimin sınırlı olduğu durumlarda irtibatın bu şekilde kurulmasını sağlayabilir. Böylece yalnızca yaşanan kent özelinde değil, daha geniş kapsamda çeşitli insanlarla iletişim kurmanın olanakları sağlanabilir. Ancak belirtmek gerekir ki araştırmaya göre, mülteci genç kadınların özel mekân olan ev dışındaki sosyal olanakları ve etkileşimlerinin desteklenmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla mümkün olan koşullar dahilinde bu sürecin ev mekânı dışında, çeşitli insanlarla bir araya gelmeye imkân veren koşullarda sağlanması önem taşımaktadır.

- Gerek özel mekân ev pratiği gerekse kamusal mekân pratiğinde görüldüğü üzere, mülteci genç kadınların yaşamları birçok noktada toplumsal cinsiyet normlarından etkilenmektedir. Dolayısıyla bu noktada Garcia ve Lane'ın (2013) kendi çalışmalarında bahsettiği *cinsiyete özgü programlar* göç sahasında da uygulanabilir. Bu programlarda hem gelişimsel hem de sosyal olarak geleceğe yönelik ihtiyaçların üzerinde durulabilir. Bu programlarda mülteci genç kadınlara özgü sosyal ihtiyaçlar çalışılabilir. Örneğin; çevrimiçi uygulamalar ve ortamların sık kullanımına bağlı olarak sosyal medya kullanımı ve çevrimiçi uygulamaları güvenli iletişim ve ilişki kurma üzerinden ele almayı sağlayan oturumlar yapılabilir. Bununla birlikte pozitif akran ağlarının nasıl kurulabileceği, güvenli iletişim ve etkileşimin nasıl kurulabileceği üzerinde durabilir. Aynı zamanda, cinsiyete özgü programlarda, karar verme, problem çözme gibi beceriler üzerinde çalışılabilir. Bir nevi sosyal destek çalışmaları olarak da değerlendirilebilecek çalışmalar ve programlar mülteci genç kadınların gelişim dönemlerine ilişkin farkındalık sağlayabilir. Aynı zamanda bu tür programlar mülteci genç kadınların

ihtiyaçlarının stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları çerçevesinde karşılanmasını sağlayabilir.

- Mülteci genç kadınlarla yürütülebilecek bu hizmetlerin yanı sıra mekânı ön plana çıkaracak şekilde ***mobil sosyal hizmet uygulaması*** üzerinde durulabilir. Nitekim Ferguson (2008) sosyal hizmetin mobil bir uygulama olduğunu dile getirir. Bu durum ise en çok dezavantajlı kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için ev ziyareti yapılması gerektiğinde açığa çıkmaktadır. Sosyal hizmet ve refah uygulaması hareketlilik içindeki kişilerin kamusal ve özel mekanla yakın ilişkisini içerir. Öte yandan günümüzdeki genel sosyal hizmet uygulaması eğilimi “bir yere yerleşmiş” (sedantarizm) olma üzerinden ilerler. Ancak Ferguson (2008) sosyal hizmet uygulamasını etkileyen koşulları anlamak ve müdahaleyi çeşitli boyutlara taşımak için “akış” “liquid” kavramına ihtiyaç olduğunu söyler. Bu noktada sosyal hizmet yalnızca danışan ve uzman arasında iki yönde ilerlemez. Farklı kurumlar, danışanların çevreleri, mekanlar ve süreçler de bu sürece dahil olur. Dolayısıyla bu kapsamda mülteci genç kadınlarla yürütülecek sosyal hizmet müdahalesinde ev başta olmak üzere gündelik yaşamın temel mekanlarının genç kadınlar için anlamı üzerinde durmak mekân ve güç ilişkisinin eleştirel bir şekilde ele alınmasına hizmet edecektir. Bununla birlikte sadece sivil toplum ya da kamu kuruluşlarında değil, gündelik yaşamdaki çeşitli mekanların sosyal hizmet müdahalesinde işlevsel bir şekilde kullanılması söz konusudur. Örneğin; evde sosyal hizmet uygulaması ev mekanının sosyal hizmet görüşmesinde işlevsel olarak kullanılmasını sağlayan örneklerden biridir.
- ***Evde sosyal hizmet uygulaması***; Wong’ın (2014) son dönemlerde, kurum temelli veya klinik temelli müdahalelere alternatif olarak sosyal hizmet ve aile terapisi alanlarında uygulayıcılar, eğitimciler ve araştırmacılar arasında evde müdahalenin giderek daha fazla öne çıktığı vurgulanmaktadır. Değerlendirme ve müdahale amacıyla evde uygulama yapmanın nedenleri arasında ulaşılmaması zor danışanlara ulaşmak, danışanların ve ailelerinin karşılaştığı sorunlarla ilgili ilk elden bilgilere erişmek, müdahaleye yardımcı olacak ipuçlarını toplamak (maddi eşyalar veya aile süsleri gibi) yer alır. Özellikle aile ilişkilerinin dinamiklerini anlama konusunda da evde sosyal hizmet müdahalesinin işlevsel olduğu üzerinde

durulmaktadır. Yine danışanların aşına oldukları evde uygulama yapmanın güç dengesizliğini en aza indirebileceği ifade edilmektedir. Wong (2014), özellikle gençlerle evde sosyal hizmet uygulaması yapılabileceği üzerinde durur. Özellikle kendisini çok zor açan gençlerle çalışırken ev ortamının konuşmanın derinleşmesi konusunda önemli ipuçları sağlayan eşyalarla dolu olduğu vurgulanmaktadır. Bu noktada özellikle sosyal hizmetin ev dahil her mekânı sosyal ilişkilerin ve sosyal uygulamaların şekillendiği ve yeniden üretildiği sosyo-mekansal bir yapı olarak yeniden kavramsallaştırması gerektiği vurgulanmaktadır.

- ***Mülteci genç kadınlar ve sivil toplum kuruluşları arasındaki temasın artırılması*** önem taşımaktadır. Bu noktada mülteci genç kadınları sosyal hizmet müdahalesinin temel öznesi haline getirebilecek ve mülteci genç kadınların sivil toplum kuruluşlarıyla daha fazla ilişki içinde olmalarını sağlayacak mekânsal ve toplumsal cinsiyete duyarlı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.
- ***Sosyal hizmet müdahalesinde çevrimiçi danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması;*** özellikle pandemi dönemiyle birlikte daha fazla görünür olduğu üzere sosyal hizmette danışmanlık hizmetlerinin çevrimiçi olarak da yaygınlaştırılması özellikle daha genç ve evden dışarı çıkma konusunda sınırlı imkanlara sahip mülteci genç kadınlara ulaşılmasını sağlayabilir. Bu noktada sanal mekânın, sosyal hizmetin mekânı haline getirilmesi konusunda ek çalışmalar yürütülebilir. Mültecilerin çevrimiçi imkanlara erişimlerinin kısıtlı olması düşünüldüğünde ise sivil toplum kuruluşlarının yürüttükleri çalışmalarda çevrimiçi danışmanlık hizmetleri için de bir pay ayırmaları işlevsel olacaktır.

Mekân Tahayyülü Kapsamda Mekanla İlişkilenen İhtiyaçlar ve Beklentilere İlişkin Öneriler;

- ***Pratik yaşam becerileri programları;*** bu kapsamda mülteci genç kadınlar için üniversiteye nasıl devam edebilecekleri, iş imkanlarına nasıl erişim sağlayabilecekleri, kariyer gelişimlerini nasıl planlayabilecekleri gibi pratik beceriler ve kariyer gelişimini destekleyici programlar yürütülebilir. Pratik yaşam becerileri programlarının içeriği mülteci genç kadınlar tarafından iletilen çeşitli

ihtiyaçlar çerçevesinde genişletilebilir. Hatta bu kapsamda programların sürdürülebilirliğini sağlamak için, mülteci genç kadınlara rol model olabilecek mentörler sağlanabilir. Bunun yanı sıra yapısal düzenlemelere de gereksinim vardır. Bu noktada üniversiteye erişim noktasında ikinci neslin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak yüksek öğretime erişimde fırsat eşitliğinin sağlanması üzerine politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

Araştırma sonuçlarından biri olan ve mekân tahayyülü kapsamında ifade edilen göç sonrası yaşam ve kent mekanındaki hareketlilik kapsamında makro ölçekte kamusal mekanlar ve kentsel hizmetlere erişim üzerinde durulması önem taşımaktadır. Özellikle kamusal mekân olarak kent merkezlerinin üzerinde durulması gerekmektedir. Zira kent merkezleri mülteci genç kadınların çeşitli hizmetlere erişim sağlamasında en önemli yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla kent merkezlerinin sosyal hizmet uygulamasındaki yeri üzerinde ayrıca durmak gerekir. Bu noktada araştırmanın sonucu bakımından kent hakkı bağlamında ele alınan (Akduran, Yakar Önal ve Günlük Şenesen, 2018) *güvenlik, hareketlilik ve kentsel, kamusal hizmetlere erişim* konusunda öneriler sunulabilir.

Araştırmada ortaya konulduğu üzere, kamusal mekandaki korku, kamusal mekandaki güvenliğin sağlanmasında bütüncül ve çoklu bir müdahaleye ihtiyaç duyulduğunu gösterir. Çünkü güvenlik eksikliği, kadınların istihdam, sağlık, eğitim ve eğlence imkanlarına erişimleri dahil olmak üzere kamusal mekân hareketliliğini kısıtlamaktadır. Bu noktada kimi çalışmalarda kamusal mekanlarda kadınlar için güvenliğini sağlamak için fiziksel mekanlar üzerinde kimi düzenlemelerin yapılmasına ilişkin öneriler olduğu görülür. Öte yandan kamusal mekânın güvenliğinin salt bu şekilde sağlanamayacağı bir gerçektir. Koskela ve Pain (2000, s. 279), mekanların korku üzerinde bazı etkilere sahip olabileceğini, ancak esasında korkunun mekân ve yer anlayışı, algılar ve kullanımları nasıl şekillendirdiği üzerinde durmanın öneminde söz eder. Dolayısıyla bu noktada kadınların kamusal mekandaki korkuları ortadan kaldıracak çalışmalarda, korkunun ne ifade ettiği ne işe yaradığı, kadınların mekân anlayışı ve kullanımını nasıl etkilediğinin üzerinde durulması gerekmektedir.

- Bu çerçevede kent ölçeğinde güvenliğin sağlanması, kentteki kamusal ve yarı kamusal alanların günün her saati güvenli kılınması kamusal mekânın toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde deneyimlenmesini sağlayacaktır. Ancak bu noktada kent planlaması ya da çevre düzenlemeleri konunun nihai çözümü noktasında yetersiz görünür. Çünkü kamusal mekânda hareketlilik ve güvenlik birçok noktada ataerki ile ilişkilidir. Dolayısıyla temelde bir anlayış değişimine gereksinim duyulmaktadır. Bu bağlamda Akduran, Yakar Önal ve Günlük Şenesen 'in (2018) de ifade ettiği gibi kentsel ve kamusal hareketlilik kapsamında toplumsal cinsiyete duyarlı verilerin üretilmesi, kadın ve kız çocuklarının özel ve kamusal alanda maruz kalabilecekleri her türlü ayrımcılık ve şiddetin önlenmesi ve toplum içinde güçlü bir konuma erişmelerini sağlayacak, eşit haklar ve eşit katılımı sağlayacak hizmetlerin oluşturulması gerekmektedir.
- Mülteci kadınlar ve kız çocukları özelinde ise kentsel hizmetlere erişim düzeyinin belirlenmesi, bu noktada muhtarlık, belediye gibi yerel aktörlerin aktif rol oynadığı düzenlemelerin sağlanması önem taşımaktadır. Mültecilere en yakın yerel yönetim birimi olarak muhtarlıklarla aktif olarak çalışılması, dönem dönem ev ziyaretlerinin yapılması hem kentsel hizmetlere erişim hem de ev içindeki olası ihtiyaç ve sorunların ortaya konulmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte kentsel hizmetlerin planlamasında “toplumsal cinsiyet” ekseninde mülteci genç kadınları içerecek çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu noktada UNHABITAT'ın (2020) “İnsani Yardım ve Kalkınma Bağlamında Kentsel Profil Oluşturma” el kitabında da üzerinde durulduğu gibi kamusal mekandaki hareketlilik ve kamusal mekânda vakit geçirilebilecek toplumsal cinsiyete duyarlı mekanların üretilmesi için çalışılabilir. Farklı kimliklerin kesiştiği, kadınların çeşitlenen ihtiyaç ve taleplerine dayanan düzenlemeler yapılabilir. Nitekim kentsel hizmetlerde özellikle kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçları çoğunlukla görmezden gelinmektedir. Örneğin, Kern (2019) gençler için yeni alanlar oluşturulmasından bahsedildiğinde bu alanların çoğunlukla basketbol veya futbol sahaları olduğuna işaret eder. Oysa bu örnekler, kız çocuklarının erişim, kabul ve güvenliklerini sağlama konusunda sorun yaşadıkları yerlerdir. Dolayısıyla genç kadınlar için, onların ihtiyaçlarına duyarlı kentsel hizmetlerin yapılandırılması gerekmektedir.

Bu noktada kadınlar ve kız çocuklarının kamusal mekandaki hareketliliğini teşvik eden güvenli yeşil alanlar ve yürüyüş alanlara ihtiyaç vardır. Bununla birlikte yerel yönetimler tarafından mekânsal aidiyet ve mekâna uyum konusunda mülteci genç kadınların yaşadıkları kenti tanımalarını sağlayacak geziler düzenlenebilir. Bu durum aynı zamanda sınırlı hareketlilik imkanına sahip olan mülteci genç kadınların kamusal mekân hareketliliğini artıracak, sosyalleşme ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olacaktır.

- Kentsel hizmetler bağlamında yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle mülteci genç grupların vakit geçirmesini sağlayacak sosyalleşme mekanları oluşturulabilir. Bahsi geçen sosyalleşme mekanları sosyal hizmetin mekânı olarak kurgulanabilir. Bu noktada gençler üzerinden düşündüğümüzde “cafe” gibi mekanların bu amaçla düzenlenmesi söz konusu olabilir. Bu tür sosyalleşme mekanları hem mülteci hem ev sahibi toplumun gençleri hem de sosyal hizmet uzmanlarının bir araya gelmesi sağlayacak karma ve kapsayıcı mekanlar olarak tasarlanabilir. Bu mekanlarda, internet erişiminin olması ve verilen hizmetlerin ücretsiz olması mülteci gençler özelinde kamusal mekânda yeni sosyal sermayeler ve ağların oluşturulmasına yardımcı olabilir. Aynı zamanda mülteci genç kadınlar özelinde bu tür mekanlar, kamusal mekâna çıkmayı sağlayacak meşru mekanlardan biri olarak hem sosyalleşmeyi sağlayan hem spesifik ihtiyaçların iletebilmesini sağlayan bir hizmet noktası hem de kariyer planlaması konusunda işlevsel olarak kullanılabilir. Bu hizmet modeli özellikle uydu kentler ve kadın ve dostu kentler özelinde pilot uygulama olarak gerçekleştirilebilir.

İleri Araştırma Önerileri

- İleri araştırma önerileri konusunda, mekânın mülteci erkek çocukları ve erkekler özelinde nasıl deneyimlendiğini ele alan araştırmalar yürütülebilir. Böylece mekânın etkileşimsel yapısı ve güç ilişkileriyle olan bağlantısını ortaya çıkarmak için karşılaştırmalı bir analiz sağlanabilir.

- Genç mültecilerle yürütülecek bu tür çalışmalarda verilerin toplanması aşamasında farklı yöntemsel yaklaşımlar kullanılabilir. Çünkü genç mülteciler, araştırma özelinde ise genç mülteci kadınların mülakatlarda kendilerini aktarma ve ifade etme konusunda çekimser kalabildikleri görülmüştür. Bu anlamda grup çalışmaları, gözlem, etnografi gibi yöntemlerin yanı sıra Marshall'ın (2015) kullandığı gibi zihinsel haritalama, günlük tutma, fotoğraf günlükleri tutma gibi çeşitli yöntemlere başvurulması verilerin zenginleşmesi ve çeşitlenmesinde etkili olacaktır.
- Mülteci genç kadınların veya mülteci genç grupların mekanla ilişkilenen toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçları özelinde boylamsal araştırmalar yapılabilir. Göç sonrası yeniden yerleşim sürecinden başlamak üzere, zamansal süreçte gündeme gelen ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik hizmetler ele alınabilir. Böylece mülteci genç kadınlar özelinde gündeme gelen, değişen ve çeşitlenen ihtiyaçlar belirlenebilir. Bununla birlikte belirlenen ihtiyaçlar özelinde yeni hizmet modelleri oluşturulabilir.
- Mülteci genç kadınların uydu kentlerin yapısal koşulları bağlamında karşı karşıya kaldığı ekonomik ve sosyal sorunları ele alan ve bu anlamda uydu kentlerdeki iş, istihdam, sağlık ve eğitim gibi hizmetler konusundaki gereksinimleri ele alan çalışmalar yürütülebilir. Böylece uydu kentlerde mültecilere yönelik olarak sunulan kentsel hizmetler ve geliştirilmesi gereken hususlar belirlenebilir.

KAYNAKÇA

- Acar-Savran, G. (2016). Giriş. G. Acar Savran, N. Tura Demiryontan (der.). *Kadının Görünmeyen Emeği* içinde (s.9-29). İstanbul: Yordam.
- Acuner, D. (2016). Canavarlaş(tırıl)an Kent Sokakları: Kadının Kent Deneyimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Fe Dergi*, 8(1), 1-14. https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000148
- Açıkgöz, Ü. (2020a). Oyunbozan Olmak ya da Oyuna Dahil Olmak: Suriyelilerin Dışlanmayla Başa Çıkma Stratejileri. M. N. Gültekin ve M. Doğanoğlu (der.) *Gaziantep'teki Suriyeliler* içinde (s. 171-191). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Yayınları.
- Açıkgöz, Ü. (2020b). Mekânın Suriyelileştirilmesi: Gaziantep'te Suriyeli Göçüyle Değişen Mekân Algısı. Y. Ahi, M. N. Gültekin ve M. Açıkgöz (ed.) *Göç ve Kent* içinde (s. 205-223) Ankara: Nika
- AFAD (2014). Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar. https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3932/xfiles/turkiye_deki-suriyeli-kadinlar_-2014.pdf Erişim: 09.06.2020
- Ahmed, S (1999). Home and Away: Narratives of Migration and Estrangement. *International Journal of Cultural Studies*, (2), 329-347.
- Ahmed, S. (2015). *Duyguların Kültürel Politikası*. İstanbul: Sel.
- Akbaş, E. (2018). Göçmenler Arasındaki Dayanısmacı Ağların Dönüşümü: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu. S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin-Öner (der.) *Küreselleşme Çağında Göç* içinde (s. 335-353). İstanbul: İletişim.
- Akis, Y. (2018) Uluslararası Zorunlu Göç Literatüründe Toplumsal Cinsiyet, Başlıca Yaklaşımlar ve Eleştiriler. S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin-Öner (der.) *Küreselleşme Çağında Göç* içinde (s. 379-399). İstanbul: İletişim.
- Akduran, Ö., Yakar Önal, A., Günlük Şenesen, G. (2018). *Kentsel Haklar ve Hizmetlere Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. Ankara: CEID.
- Aktaş, G. (2017). Kadın Açısından Kente İlişkin Mekân Pratikleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 136-149.
- Alpman, P. (2019). Mekân, Kimlik, Sınıf: Farklar Neden Bir Arada Barınamazlar? *İDEALKENT*, 10 (26), 373-401. DOI: 10.31198/idealkent.519245
- Alkan, A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*. Ankara: Dipnot.
- Alkan, A. (2006). *Belediye Kadınlara Da Hizmet Eder!.. Kadın Dostu Belediye Hizmetleri: Neden, Nasıl?* Ankara: KA.DER.

- Alkan, A. (2009). Mekânın İzini Sürmek. A. Alkan (der.), *Cins Cins Mekân* içinde (s. 7-36). İstanbul: Varlık.
- Alkan, A. (2011). Şehircilik Çalışmalarının Zayıf Halkası: Cinsiyet. S. Sancar (ed.), *Birkaç Arpa Boyu...21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan* içinde (s. 343-414). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Alkan Zeybek, H. (2011). Bir Aile Mekânında Cinsiyet, Cinsellik ve Güvenlik. C. Özbay, A. Terzioğlu, Y. Yasin (der.), *Neoliberalizm ve Mahremiyet: Türkiye'de Beden, Sağlık ve Cinsellik içinde*. (s. 227-243). İstanbul: Metis.
- Anthias, F. (2012). Transnational Mobilities Migration Research and Intersectionality. Towards a Translocational Frame. *Nordic Journal of Migration Research*. 2 (2), 102- 110.
- AREM (T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi), BMOP (Birleşmiş Milletler Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı). *Kadın Hakları ve Yerel Yönetimler: Kadın Dostu Kentlere Doğru*. <http://www.kadindostukentler.com/content/docs/outputs/kadin-haklari-ve-yerel-yonetimler.pdf> Erişim: 17.11.2020
- Arendt, H. (1943). We Refugees. J. Kohn, R. H. Fieldman (ed.), *The Jewish Writings* içinde (s. 264-274). New York: Schocken Books.
- Arık, H. (2009). Kahvehanede Erkek Olmak: Kamusal Alanda Erkek Egemenliğinin Antropolojisi. A. Alkan (der.). *Cins Cins Mekân* içinde (s. 168-202). İstanbul: Varlık.
- Asgary, R., & Segar, N. (2011). Barriers to health care access among refugee asylum seekers. *Journal of Health Care for the Poor and Underserved*, 22(2), 506-522.
- Bae Dimitriadis, M. (2016). Introduction to the Special Issue on Girls from Outer Space: Emerging Girl Subjectivities and Reterritorializing Girlhood. *Cultural Studies-Critical Methodologies*, 17(5), 371-375. <https://doi.org/10.1177/1532708616674990>
- Barns, A. (2003). Social Work, Young Women, and Femininity. *Affilia*, 18(2), 148–164.
- Bartels, S. A., Michael, S. & Bunting A. (2020). Child Marriage among Syrian Refugees in Lebanon: At the Gendered Intersection of Poverty, Immigration, and Safety, *Journal of Immigrant & Refugee Studies*. <https://doi.org/10.1080/15562948.2020.1839619>
- Baş, C. (der). (2017). *Yeni Kentsel Gündem- Habitat III*. Ankara: TBB Yayını.
- Becker, H. S. (2015). *Mesleğin İncelikleri: Sosyal bilimlerde Araştırma Nasıl Yürütülür?* (L. Ünsaldı, B. Öztürk, H. E. Mescioğlu, Ş. Geniş, G. Metin, Çev.). Ankara: Heretik.
- Becker, H. S. (2017). *Peki ya Mozart? Peki ya Cinayet? Vakalar Üzerinden Akıl Yürütmek*. (Ö. Alioğlu Türker, E. Arıcan, Çev.). Ankara: Heretik.
- Bektaş-Ata, L. (2020). Çocukluk Mahallesinin Kapısını Feminist Bakışla Aralamak. E. Erdoğan, N. Gündoğdu (der.). *Türkiye'de Feminist Yöntem* içinde (s. 252-278). İstanbul: Metis.

- Ben-Yoseph, M. (2005). Longing for Home: Displacement, Memory, and Identity. M. Hart, M. Ben-Yoseph (Ed.). *Psychological, Political and Cultural Meanings of Home* içinde (s. 117-125). New York: The Haworth Press.
- Berger, J., Mohr, J. (2018). *Yedinci Adam: Avrupa'da Bir Göçmen İşçinin Hikayesi*. (Cevat Çapan, Çev.). İstanbul: Metis.
- Biricikoğlu, H. (2020). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Belediyeler: Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartını İmzalayan Belediyeler Üzerinden Nitel Bir İnceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. 29(2), 21-56.
- Bhatia R., Wallace P. (2007). Experiences of refugees and asylum seekers in general practice: a qualitative study. *BMC Family Practice*. 8 (48), 1-9.
- Boccagni, P. (2017). *Migration and The Search For Home: Mapping Domestic Space in Migrants Everyday Lives*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bolgün, C. (2020). Kentsel Mekânın Cinsiyeti: Gündelik Yaşamda Sınırlar ve Sınırlılıklar. S. Buz, T. E. Gencer, C. Bolgün, (ed.). *Kentsel Sosyal Hizmet içinde* (s. 55-77). Ankara: Nobel
- Bora, A. (2009). Rüyası Ömrümüzün Çünkü Eşyaya Siner. A. Alkan (der.), *Cins Cins Mekân içinde* (s. 63-76). İstanbul: Varlık
- Bourdieu, P. (2015). *Eril Tahakküm*. İstanbul: Bağlam.
- Boyd, M., Cao, X. (2009). Immigrant Language Proficiency, Earnings, and Language Policies, *Canadian Studies in Population*, 36(1-2).
- Boyd, M. (1989). Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas. *International Migration Review*, 23(3), 638-670.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 3(2), 77-101.
- Bryant, L., Livholts, M. (2007). Exploring the Gendering of Space by Using Memory Work as a Reflexive Research Method, *International Journal of Qualitative Methods*, 6(3). 29-44.
- Budak, F., Özer, Ö., Zubaroglu Yanardağ, M. (2018). Suriyeli Sığınmacıların Fiziksel Sağlık Algılarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(3), s. 68-75.
- Burgan, E., Öztürk, M. (2020). "Saklanmış Kadınlar"lardan "Saklanmış Hayvanlar"a ve Tersine: Türler Arası Karşılaşmalarda Feminist Yöntem. E. Erdoğan, N. Gündoğdu (der.). *Türkiye'de Feminist Yöntem içinde* (s. 207-232). İstanbul: Metis.
- Buz, S. (2002). *Türkiye'deki Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı.

- Buz, S. (2006). *Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı.
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 37-50.
- Buz, S. (2008). Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(4), s. 1-14.
- Buz, S. (2009a). Köken Ülke-Sığınılan Ülke Hattında Kadın Sığınmacılar ve "Geçicilik". A. Alkan (der.), *Cins Cins Mekân* içinde (s. 303-323). İstanbul: Varlık
- Buz, S. (2009b). Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların "Görünürlüğü". *Aile ve Toplum*, 11(5), 40-50.
- Cankurtaran, Ö., Albayrak, H. (2019). *Suriye'den Türkiye'ye Kadın Olmak*. Ş. B. Özvarış, T. Erdost (ed.). Ankara: HÜKSAM.
- Cleaveland, C. (2011). Borders, Police and Jobs: Viewing Latino Immigration Through a Social Spatial Lens. *Families in Society*. 92 (2), 139-145. DOI: [10.1606/1044-3894.4095](https://doi.org/10.1606/1044-3894.4095)
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. 4. baskı. SAGE.
- Crisp, J. (1999). Policy Challenges of the New Diasporas: Migrant Networks and their Impact on Asylum Flows and Regimes, *UNHCR Working Paper*. Geneva: UNHCR.
- Connell, R. W. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (C. Soydemir,Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Coşkun, E. (2017). Türkiye'de Kağıtsız Göçmen Kadınlar ve Sosyal Hizmetler, *Çalışma ve Toplum*, 3, 1299-1316.
- Coşkun, İ. ve Emin, M. N. (2018). Türkiye'de Göçmenlerin Eğitimi: Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri-İlke Politika Notu 3. İstanbul: İLKE.
- Coşkun, E. ve Eski, B. (2020). Gender in the Turkish Asylum Process. L. Williams, E. Coşkun, ve S. Kaşka, (der.) *Women, Migration and Asylum in Turkey* içinde (s. 103-122). (e-book)., Palgrave Macmillan.
- Çağlar Chesley, M. (2020). Mülteci Hakederliği ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Kırılganlık Arasındaki İlişkiyi Anlamak: Uluslararası Koruma Altındaki Mülteciler İçin Sosyal Yardımlar Örneği. K. Biehl, D. Danış (der.). *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları* içinde (s. 143-164). İstanbul: SU GENDER- GAR.
- Çakmak, F. (2018). Zorunlu Göç Sürecinde Mekânın Kaybı ve Evin Yitimiyle Başlayan Yersiz Yurtsuzluğun Ürettiği bir Travma Olarak "Kimliğin Anonimleşmesi". *Turkish Studies Social Sciences*, 13(18), s. 349-364.
- Çelik, K. (2018). *Kültürlerarası Duyarlılık ve Birlikte Yaşama- Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri Oluşturmak Suretiyle Suriyeli ve Diğer Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet*

Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi. Ş. B. Özvarış, T. Erdost (ed.). Ankara: HÜKSAM.

<http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kulturlerarasikitapTRA.pdf>

Erişim: 12.02.2021

- Çiçek, E. (2020). Göç, Kentleşme ve Kentlileşme. T. Yüceer Kardeş, A. Gök, A. S. Serpen (der.), *Göç: Sosyal ve Ekonomik İncelemeler* içinde. (s. 57-67). Ankara: Nobel.
- Çiçekli, M. (2020). Suriyeli Öğrenciler: Dezavantajlar ve Çözüm Önerileri. M. N. Gültekin ve M. Doğanoglu (der.) *Gaziantep'teki Suriyeliler* içinde (s. 191-207). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Yayınları.
- de Certeau, M. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi I.* (L.Arslan Özcan, Çev.). Ankara: Dost.
- Deacon, Z., & Sullivan, C. (2009). Responding to the Complex and Gendered Needs of Refugee Women. *Affilia*, 24(3), 272–284. <https://doi.org/10.1177/0886109909337401>
- Delphy, C. (2016). Baş Düşman. G. Acar Savran, N. Tura Demiryontan (der.). *Kadının Görünmeyen Emegi* içinde (s. 89-115). İstanbul: Yordam.
- Demir, B. (2018). *Sosyal Hizmet Uzmanı Bakış Açısı ile Türkiye'de Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Demirci, M. S. (2020). Kent ve Boş Zaman: Bir İfade-i İtibar Denemesi. S. Buz, T. E. Gencer, C. Bolgün (ed.). *Kentsel Sosyal Hizmet* içinde (s. 97-143). Ankara: Nobel.
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y., Hülür, A. B. (2016a). Göç, Strateji ve Taktik: Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayat Deneyimleri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), s. 1077-1087.
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y., Hülür, A. B. (2016b). “Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu” Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı Antep-Kilis Çevresi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Deniz, A. (2020). Bedenden Mekâna Taşan İktidara Özdeşimsel Bir Bakış: Heteroseksüel Bir Kadının LGBTİ Bireylerin Ankarası'na Yolculuğundan Notlar. E. Erdoğan, N. Gündoğdu (der.). *Türkiye'de Feminist Yöntem* içinde (s. 232-251). İstanbul: Metis.
- Descartes, R. (2015). *Yöntem Üzerine Konuşma.* (M. Erşen, Çev.). İstanbul: Say
- Direk, Z. (2009). Simone de Beauvoir: Abjeksiyon ve Eros Etiği. *Cogito: Feminizm*, 58, 11-39.
- Direk, Z. (2017). Hakların Öznesi Olmak: Kırılğınlıktan Özerkliğe. *Cogito: Yaralanabilirlik*, 87, 117-136.
- Durakbaşı, A., Cindoğlu, D. (2003). Tezgâh Üstü Karşılaşmalar: Toplumsal Cinsiyet ve Alışveriş Deneyimi. D. Kandiyoti, A. Saktanber (der.), *Kültür Fragmanları* içinde. (s. 84-100). İstanbul: Metis.
- Doucet, A., Mauthner, N. S. (2007). Feminist Methodologies and Epistemology. C. D. Bryant, D. L. Peck (ed.), *21st Century Sociology* içinde (s. 36-42). SAGE.

- Edgü, E. (2009). Evin Direği, Sokağın Bekçisi. A. Akpınar, G. Bakay, H. Dedehayır (der.), *Kadın ve Mekân: Tutsaklık mı Sultanlık mı?* içinde. (s. 72-80). İstanbul: Turkuvaz.
- El Arab, R., Sagbakken, M. (2019). Child Marriage of Female Syrian Refugees in Jordan and Lebanon: A Literature Review, *Global Health Action*, 12:1, 1585709, DOI: [10.1080/16549716.2019.1585709](https://doi.org/10.1080/16549716.2019.1585709)
- Elkin, L. (2018). *Flanöz: Şehirde Yürüyen Kadınlar*. (D. D. Doğan, Çev.). İstanbul: Nebula.
- Erbaş, H. (2019). *Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları*. Ankara: Phoenix.
- Erdoğan, M. (2017). “Kopuş”tan “Uyum”a Kent Mültecileri. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayını. <http://marmara.gov.tr/userfiles/attachments/2017/05/09/2a50f712-6413-489f-9deb-56dc52de7264.pdf> Erişim: 05.09.2020
- Erdoğan, E., Gündoğdu, N. (2020). Niçin-Türkiye’de-Feminist Yöntem. E. Erdoğan, N. Gündoğdu (der.). *Türkiye’de Feminist Yöntem* içinde (s. 15-37). İstanbul: Metis.
- Erim, F. (2020). Sosyal Adalet ve Kent: Sosyal Adaletin Mekansal Boyutu. S. Buz, T. E. Gencer, C. Bolgün (ed.). *Kentsel Sosyal Hizmet* içinde (s.145-171). Ankara: Nobel.
- Erman, T. (2016). *Mış Gibi Site. Ankara’da Bir TOKİ-Gecekondu Dönüşüm Sitesi*. İstanbul: İletişim.
- Eryurt, M. A., Koç, İ. (2017). *Türkiye’de Afganistan Uyruklu Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye’ye Geliş Sebepleri, Türkiye’de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Fang M. L., Sixsmith J, Lawthom R, Mountian I, Shahrin A. (2015). Experiencing ‘Pathologized Presence and Normalized Absence’; Understanding Health Related Experiences and Access to Health Care Among Iraqi and Somali Asylum Seekers, Refugees and Persons without Legal Status. *BMC Public Health*. 15 (1), 1-12.
- Fedyuk, O, Zentai, V. (2019). Göç Çalışmalarında Görüşme: Diyaloga ve Ortak Bilgi Üretimine Doğru Bir Adım? R. Zapata-Barrero ve E. Yalaz (der.). *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar* içinde (s. 200-220). İstanbul: GAR.
- Felski, R. (2000). The Invention of Everyday Life. *Doing Time: Feminist Theory and Postmodern Culture* içinde. (s. 77-98). New York: New York University Press.
- Ferguson, H. (2008). Liquid Social Work: Welfare Interventions as Mobile Practices, *British Journal of Social Work*, 38, 561–579. Doi:10.1093/bjsw/bcl367
- Fiddian-Qasmiyeh E., Qasmiyeh, Y. (2010). Muslim Asylum Seekers and Refugees: Negotiating Identity, Politics and Religion in the UK., *Journal of Refugee Studies*, 23 (3), 294-314.
- Freedman, J., Kivilcim, Z. ve Baklacioğlu, N. Ö. der. (2017). *A Gendered Approach to the Syrian Refugee Crisis*, Routledge.

- GAR (2020). Ghosts of Istanbul: Afgans at the Margins of Precarity. <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/attachments/article/192/GHOSTS%20OF%20I%20STANBUL%20N.pdf> Erişim: 19.05.2021
- Garcia, C. A., Lane, J. (2013). What a Girl Wants, What a Girl Needs: Finding From a Gender-Specific Focus Group Study. *Crime and Delinquency*. 59(4), 536-561.
- Gateley, D. E. (2015). A Policy of Vulnerability or Agency? Refugee Young People's Opportunities in Accessing Further and Higher Education in the UK, *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 45:1, 26-46.
- Geens, N., Roets, G., Vandenbroeck, M. (2014). Informal Social Support in Contexts of Diversity: Shaping the Relations Between The Public and Private Sphere. *Health and Social Care in the Community*. 23(5), 1-9. <https://doi.org/10.1111/hsc.12161>
- Gencer, T. E. (2019). İnsan-Mekân İlişkisinin Bütüncül Boyutu: Kent-Mekân Çalışmalarında Sosyal Hizmet Gereksinimi. M. Kırloğlu, H. H. Tekin (der.). *Güncel Sosyal Hizmet Çalışmaları* içinde (s. 131-140). Konya: Çizgi.
- Gencer, T. E. (2020). Sosyal Adalet ve Kent: Sosyal Adaletin Mekansal Boyutu. S. Buz, T. E. Gencer, C. Bolgün (ed.). *Kentsel Sosyal Hizmet* içinde (s. 35-55). Ankara: Nobel.
- GMPD (Genç Mültecileri Destekleme Programı), TOG (Toplum Gönüllüleri) ve Yaşar Üniversitesi (2020). *Türkiye'deki Genç Mültecilere Yönelik Destek Mekanizmalarının Geliştirilmesi İçin Durum ve İhtiyaç Analizi Çalışması Raporu*. G. Özerim, M. B. Telli ve L. Karaca (haz.). <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/77351> Erişim: 03.04.2021
- Germain, C. B. (1978). Space: An Ecological Variable in Social Work Practice. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*. 59(9), 515-522. <https://doi.org/10.1177/104438947805900901>
- Giard, L. (2015). Giriş. M. de Certeau, P. Mayol ile birlikte. *Gündelik Hayatın Keşfi-II* içinde. (s. 11-25). (Ç. Eroğlu, Çev.) Ankara: Dost
- Gitterman, A. (1976). Social Work Practice: A Life Model. *Social Service Review*. 50(4), 601-610. DOI: [10.1086/643430](https://doi.org/10.1086/643430)
- Gringeri, C. E., Wahab, S., & Anderson-Nathe, B. (2010). What Makes it Feminist? Mapping the Landscape of Feminist Social Work Research. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 25(4), 390-405. DOI:[10.1177/0886109910384072](https://doi.org/10.1177/0886109910384072)
- Goffman, E. (2020). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. (5. Baskı). Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S. N. Ağırnaslı (Çev.). Ankara: Heretik.
- Goffman, E. (2016). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. Barış Cezar (Çev.). İstanbul: Metis
- Goodson, L. J., Philimore, J. (2008). Social Capital and Integration: The Importance of Social Relationships and Social Space to Refugee Women. *The International Journal of Diversity in Organisations, Communities & Nations*, 7(6), 181-193.
- Göle, N. (2016). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis

- Gönül, S. (2020). Zorunlu Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Suriyeli Kadınların Evlilik Deneyimleri. K. Biehl, D. Daniş (der.). *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları* içinde (s. 80-101). İstanbul: SU GENDER- GAR.
- Gupta, A., Ferguson, J. (1992). Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference, *Cultural Anthropology, Space, Identity, and the Politics of Difference*, 7(1), 6-23.
- Güçlü, S. (2012). Feminist Metodoloji Tartışmaları. *Mediterranean Journal of Humanities*. 1(2), 107-120.
- Hacettepe Üniversitesi Gençlik Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi. <http://www.hugau.hacettepe.edu.tr/> Erişim: 03.02.2020
- Hammersley, M. (1992). On Feminist Methodology. *Sociology*. 26(2), 187-206.
- Hanbay-Çakır, E., Karabacak, H. (2019). *Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele*. Kadın Dayanışma Vakfı.
- Harding, S. (2000). Feminist Yöntem Diye Bir Şey Var mı? A. İlyasoğlu, S. Çakır ve Necla Akgökçe (ed.). *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* içinde (s. 34-47). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Harding, S. (2020). Bakış Açısı Epistemolojisini Yeniden Düşünmek: Güçlü Nesnellik Nedir? E. Erdoğan, N. Gündoğdu (der.), G. C. Ağören (çev.). *Türkiye’de Feminist Yöntem* içinde (s. 52-93). İstanbul: Metis.
- Hatiboğlu, B. (2014). *Yoksul Kadınlar için 'Sıcak Yuva/Özgür Kent' Hayaliyle 'İmkânsız Medeniyet' TOKİ; Feminist Sosyal Çalışma ve Kent İçi Yoksul Alanların Dönüşümü: Ankara, Aktaş Mahallesi Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı.
- Hatiboğlu, B. (2016). Sosyal Çalışma Açısından İnsani İhtiyaçların Değerlendirilmesine İlişkin Modeller ve Feminist Katkıları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27 (1), 161-178.
- Hatiboğlu-Kısat, B. (2021). Kentte Hareket Edebilmenin Anlamı Üzerinden Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Temel Alan Kentsel Sosyal Hizmetler. İ. Olgun, K. Çılgın, S. Dinç (der.). *Mobilite: Mekansal Hareketlilik, Devingenlik, Akışkanlık* içinde (s. 5-9), spektrum. (4).
- Hatipoğlu, B. (2020). *Taşrada Mülteci Kadın Olmak: Kütahya'daki Somalili Kadınlar*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı
- Herrel, N., Olevitch, L., DuBois, D. K., Terry, P., Thorp, D., Kind, E., & Said, A. (2004). Somali refugee women speak out about their needs for care during pregnancy and delivery. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 49(4), 345-349.
- Heydari, A., Amiri, R., Nayeri, N. D., & AboAli, V. (2016). Afghan refugees' experience of Iran's health service delivery. *International Journal of Human Rights in Healthcare*. 9(2), 75-85.

- Hondagneu-Sotelo, P. (2000). Feminism and Migration. *The Annals of The American Academy Political and Social Science*, 571(1), 107-120. <https://doi.org/10.1177/000271620057100108>
- Ihlamur Öner, S. G. (2018). Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dini Ağlar ve Örgütler. S. G. Ihlamur Öner, N. A. Şirin Öner (der.). *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* içinde (s. 309-335). İstanbul: İletişim.
- IOM. Yeniden Yerleştirme. <https://turkey.iom.int/tr/yeniden-yerlestirme> Erişim: 17.02.2021
- Iosifides, T. (2019). Nitel Göç Araştırmalarında Epistemolojik Meseleler: Özdüşünümsellik, Nesnellik ve Öznellik. R. Zapata-Barrero ve E. Yalaz (der.). *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar* içinde (s. 112-133). İstanbul: GAR.
- İlyasoğlu, A. (2015). *Örtülü Kimlik*. İstanbul: Metis.
- Jamarani, M. (2012). Encountering Differences: Iranian Immigrant Women in Australia.(s. 149-165). G. T. Bonifacio (ed.). *International Perspectives on Migration- I: Feminism and Migration Cross-Cultural Engagements* içinde. London ve New York: Springer.
- Jeyasingham, D. (2014). The Production of Space in Children’s Social Work: Insights from Henri Lefebvre’s Spatial Dialectics. *British Journal of Social Work*. 44(7), 1879-1894. DOI: [10.1093/bjsw/bct053](https://doi.org/10.1093/bjsw/bct053)
- Johansson, K., Laflamme, L., Eliasson, M. (2012). Adolescents’ Perceived Safety and Security in Public Space-A Swedish Focus Group Study with a Gender Perspective. *YOUNG*. 20(1), 69- 88. <https://doi.org/10.1177/110330881102000104>
- Kalfa, A., AYTEKİN, B. S., DİNÇ, Z. Ö. (2009). Kent İçi Ulaşımın Cinsiyeti: Ankara Örneği. A. Alkan (der.). *Cins Cins Mekân* içinde (s. 217-243). İstanbul: Varlık.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler* İstanbul: Metis
- Kaşka, S. (2020) Exploring ‘women’ and ‘gender’: trajectories of migration research in Turkey L. Williams, E. Coşkun ve S. Kaşka, (der.) *Women, Migration and Asylum in Turkey* içinde (s. 23-47). (e-book).Palgrave Macmillan.
- Kaya, İ. (2013). Coğrafi Düşüncede Mekân Tartışmaları. *Düşünme Dergisi*, 4, 1-13.
- Keller, E. F. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler* (F. B. Aydar, Çev.). İstanbul: Metis.
- Kemp, S.P. (2010). Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Çevre: “Çevresi İçinde Birey”den “Çevresi İçinde Kadın”a. M. Tabur (çev.). *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*. 10, s. 57-78.
- Kern, L. (2019). *Feminist Şehir*. (B. Sümer, Çev.). İstanbul: Sel.
- Kinefuchi, E. (2010): Finding Home in Migration: Montagnard Refugees and Post Migration Identity, *Journal of International and Intercultural Communication*, 3(3), 228-248.

- Koehler, C., Schneider, J. (2019). Young Refugees in Education: The Particular Challenges of School Systems in Europe. *Comparative Migration Studies*, 7(28). DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-019-0129-3>
- Kofman, E., Phizacklea, A., Raghuram, P., Sales, R. (2000). *Gender and International Migration in Europe: Employment, Welfare and Politics*. London: Routledge.
- Kofman, E. (1999). Female 'birds of passage' a decade later: Gender and immigration in the European Union. *International Migration Review*, 33(3): 269-299.
- Koskela, H., Pain, R. (2000). Revisiting Fear and Place: Women's Fear of Attack and The Built Environment. *Geoforum*. 31(2), 269-280. DOI: [10.1016/S0016-7185\(99\)00033-0](https://doi.org/10.1016/S0016-7185(99)00033-0)
- Köse-Akkirman, D. (2017). *Toplumsal Cinsiyet ve Mekân: Kent Mekanına Erişimde Cinsiyete Dayalı Farklar ve Eşitsizlikler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Kyrsik, J. L., Finn, J. (2015). Dr. Robin Bonifas ile Nitel Araştırma. (A. Aykara, K. Düzyurt, Çev.), (E. Erbay, Çev. Ed.). *Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması* içinde (s. 187-227). Ankara: Nika.
- Kumsa, M. K. (2002). Negotiating Intimacies in a Globalized Space: Identity and Cohesion in Young Oromo Refugee Women. *Affilia*, 17(4), 471–496. doi:10.1177/088610902237363
- Kutlu, Z. (2015). Bekleme Odasından Oturma Odasına: Suriyelilere Yönelik Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme. <http://www.anadolukultur.org/tr/calisma-alanlari/kulturel-cesitlilik-ve-insan-haklari/suriyeli-multeciler-bekleme-odasindan-oturma-odasina/178> Erişim: 08.06.2020
- Kümbetoğlu, B. (2018). Göç Çalışmalarında “Nasıl” Sorusu. S. G. İhlamur-Öner, N. A. Şirin-Öner (der.). *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* içinde (s. 49-85). İstanbul: İletişim.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam.
- Lefebvre, H. (2012). *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*. (I. Gürbüz, Çev.). İstanbul: Sel.
- Lefebvre, H. (2013). *Gündelik Hayatın Eleştirisi II* (I. Gürbüz, Çev.). İstanbul: Sel.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. (I. Gürbüz, Çev.). İstanbul: Sel.
- Lefebvre, H. (2016). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. (I. Gürbüz, Çev.). İstanbul: Metis.
- Lipson, J. G., Weinstein, H. M., Gladstone, E. A., & Sarnoff, R. H. (2003). Bosnian and Soviet refugees' experiences with health care. *Western Journal of Nursing Research*, 25(7), 854-871.
- Lordoğlu, D. C. (2016). *İstanbul'da Bekar Kadın Olarak Yaşamak: Kentin Güvensiz Halleri*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Şehircilik Bilim Dalı.
- Lordoğlu, C. (2018). *İstanbul'da Bekar Kadın Olmak*. İstanbul: İletişim.

- Lutz, H. (2010). Gender In Migratory Process. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1647-1663. DOI: [10.1080/1369183X.2010.489373](https://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489373)
- Mackenzie, S. (2002). Kentte Kadınlar. B. Duru ve A. Alkan (ed.). *20. Yüzyıl Kenti* içinde (s. 249-283). Ankara: İmge.
- Mackreath, H., Sağnıç, Ş. G. (2017). *Türkiye 'de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler*. (S. Özdemir, Çev.). İstanbul: Yurttaşlık Derneği.
- Mangrio, E., Sjögren Forss, K. (2017). Refugees experiences of healthcare in the host country: a scoping review, *BMC Health Services Research*, 17 (814), 1-16. DOI: [10.1186/s12913-017-2731-0](https://doi.org/10.1186/s12913-017-2731-0)
- Marie Skandrani, S., Taïeb, O., & Rose Moro, M. (2012). Transnational practices, intergenerational relations and identity construction in a migratory context: The case of young women of Maghrebine origin in France. *Culture & Psychology*, 18(1), 76–98. <https://doi.org/10.1177/1354067X11427462>
- Marshall, D. J. (2015). ‘We have a place to play, but someone else controls it’: Girls’ mobility and access to space in a Palestinian refugee camp. *Global Studies of Childhood*, 5(2), 191–205. <https://doi.org/10.1177/2043610615586105>
- Mattsson, T. (2014). Intersectionality as a Useful Tool: Anti-Oppressive Social Work and Critical Reflection. *Journal of Women and Social Work*, 29(1). 8-17.
- Max-Neff, M. A. (1991). Human Scale Development: Conception, Application and Further Reflections, With Contributions from Antonio Elizalde and Martin Hopenhayn. NY and London: The Apex Pres. http://www.area-net.org/fileadmin/user_upload/papers/Max-neef_Human_Scale_development.pdf, Erişim: 26.05.2021.
- Mayol, P. (2015). I. Kısım: Konut. M. de Certeau, L. Giard ile birlikte. *Gündelik Hayatın Keşfi-II* içinde. (s. 29-163). (Ç. Eroğlu, Çev.) Ankara: Dost,
- Mehrotra, G. (2010). Toward a Continuum of Intersectionality Theorizing for Feminist Social Work Scholarship. *Journal of Women and Social Work*, 25(4), 417-430.
- Menekşe, T. (2018). Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Merkezleri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), s. 190-231.
- McDowell, L. (1993a). Space, Place and Gender Relations: Part I. Feminist Empiricism and The Geography of Social Relations, *Progress in Human Geography*, 17(2), 157-179.
- McDowell, L. (1993b). Space, Place and Gender Relations: Part II. Identity, Difference, Feminist Geometries and Geographies, *Progress in Human Geography*, 17(3), 305-318.
- Mies, M. (1995). Feminist Araştırmalar İçin Bir Metodolojiye Doğru. A. İlyasoğlu, S. Çakır, N. Akgökçe (ed.). *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* içinde (s. 48-67). İstanbul: Sel Yayınları.
- Mirioglu, G. (2018). Kentlere Feminist Coğrafya Perspektifinden Bakmak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(2), 183-194.

- Moles, A. (2018). *Belirsizin Bilimleri: İnsani Bilimler İçin Yeni Bir Epistemoloji*. (N. Bilgin, Çev.). İstanbul: YKY.
- Molyneux, M. (2016). Ev Emeği Tartışması ve Ötesi. G. Acar Savran, N. Tura Demiryontan (der.), *Kadının Görünmeyen Emeği* içinde (s.115-157). İstanbul: Yordam.
- Morris, M. D., Popper, S. T., Rodwell, T. C., Brodine, S. K., Brouwer, K. C. (2009). Healthcare Barriers of Refugees Post-resettlement, *J Community Health*, 34, 529–538
- Morokvasic, M. (1984). Birds of Passage Also Women... *International Migration Review*, 18(4), 886-907.
- Murray, L., Windsor, C., Parker, E., & Tewfik, O. (2010). The experiences of African women giving birth in Brisbane, Australia. *Health Care for Women International*, 31(5), 458-472.
- Narayan, U. (2020). Feminist Epistemoloji: Batılı Olmayan Bir Feministten Perspektifler. E. Erdoğan, N. Gündoğdu (der.), Ç. Çınaz, N. B. Ergün, (çev.). *Türkiye’de Feminist Yöntem* içinde (s. 37-52). İstanbul: Metis.
- Nawyn, S. J. (2010). Gender and Migration: Integrating Feminist Theory into Migration Studies. *Sociology Compass*, 4(9), 749-765.
- Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri. Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (S. Özge, Çev.). Ankara: Yayın Odası Yayınları.
- Nimer, M. (2019). *Türkiye’de Suriyeli Mültecilerin Türkçe Dil Eğitimi Deneyimleri ve Kurumsal Yapılar*. İstanbul Politikalar Merkezi: Sabancı Üniversitesi.
- Oğuz, M., Atatimur, M. (2008). Kent ve Kadın. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*. 6, 126-144.
- Oranlı, İ. (2016). Sara Ahmed ile Nefrete Bakmak: Feminist Etik ve “Kötülüklerin Toplumsal Üretimi.” Z. Direk (der.), *Cinsiyeti Yazmak* içinde (s. 82-98). İstanbul: YKY
- Orme, J. (2003). ‘It’s Feminist Because I Say So!’Feminism, Social Work and Critical Practicein the UK. *Qualitative Social Work*, 2(2), 131-153.
- ORSAM-TESEV (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri*. Ankara: ORSAM Yayınları.https://www.tesev.org.tr/wpcontent/uploads/rapor_Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf Erişim: 16.02.2021
- Özcan, H. (2020). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 74. Maddesinin “Güvenli Üçüncü Ülke” Kavramı Bağlamında Genel Değerlendirilmesi, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(2), s. 819-855.
- Özkazanç, A., Ağdaş, Ö. (2014). “Bütün Toplumun Çelişkide Olduğunu Söyleyeceğim Size!” Seyyar Esnafın Sokakla İmtihanı. F. Şenol Cantek (der.). *Kenarın Kitabı* içinde (s. 11-61). İstanbul: İletişim.
- Öztan, E. (2013). Dorothy Smith’in Sosyal Bilim Yaklaşımı ve Kurumsal Etnografya. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 48 (2013/1), 35-56.

- Öztaş, E. (2015). Feminist Araştırmalar ve Yöntem. F. Saygılıgil (Ed.). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, Dipnot Yayınları, s. 271-290.
- Pagorek-Eshel, S., Elias, H., & Alnabilsy, R. (2020). Young Arab Women's Processes of Coping With Girl Abuse: Intersection of Patriarchal Oppression and Being a National Minority in Israel. *Affilia*. <https://doi.org/10.1177/0886109920960830>
- Perec, G. (2020). *Mekân Feşmekan*. (A. Erkay, Çev.). İstanbul: Everest.
- Pessar, P. R., Mahler, S. J. (2003). Transnational Migration. Bringing Gender In. *International Migration Review*, 37(3), 812-846.
- Petersen, M., Wilson, J., Wright, O., Ward, E., Capra, S. (2016). The Space of Family Care-Giving in Australian Aged Care Facilities: Implications for Social Work. *British Journal of Social Work*, 46, 81-97.
- Philippou, N. (2008). Migrants, Social Space and Visibility. *The Cyprus Review*. 22(2), 189-193.
- Phoenix, A. (2011). Somali Young Women and Hierarchies of Belonging. *YOUNG*, 19(3), 313-331. [doi:10.1177/110330881101900304](https://doi.org/10.1177/110330881101900304)
- PQCHC (Pinecrest-Queensway Community Health Centre) ve CAWI (City for All Women Initiative). (2013). *Women and Girls' Eyes on the Neighbourhood: Feeling Safe in Public Space*. <https://thca.ca/2013/women-and-girls-eyes-on-the-neighbourhood-feeling-safe-in-public-space/> Erişim: 08.06.2020
- Potot, S. (2008). Romanian Migration Movements: Networks as Informal Transnational Organisations, C. Bonifazi, M. Okolski, J. Schoorl, P. Simon (der.). *International Migration in Europe: New Trends, New Methods of Analysis* içinde (87-106). Amsterdam University Press.
- REACH OUT. *Genç Göçmen ve Mültecilere Ulaşmak için Gençlik Çalışanlarının Güçlendirilmesi: İhtiyaç Analizi Raporu*. (2016). P. Pöschl, M. Meir, G. Özerim ve G. Kalem, (Ed.) https://reachout.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2016/12/O1-Need-Analysis-Report_TR.pdf Erişim: 13.11.2020
- Rahmani, F. (2019). *Gender and Migration from Afghanistan: An Analysis of Women's Empowerment and Migration*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Ramazanoglu, C., Holland, J. (2002). *Feminist Methodology: Challenges and Choices*. SAGE.
- Ratliff, G. A. (2019). Social Work, Place and Power: Applying Heterotopian Principles to the Social Topology of Social Work. *Social Service Review*. 93(4), 640-677. DOI: [10.1086/706808](https://doi.org/10.1086/706808)
- Sakamoto, I. ve Pitner, R. O. (2005). Use Of Consciousness in Anti-Oppressive Social Work Practice: Disentangling Power Dynamics at Personal and Structural Levels. *British Journal of Social Work*, 35, s. 435-452.
- Sancar, S. (2016). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*. İstanbul: Metis.

- Scott, J. C. (1995). *Tahakküm ve Direniş Sanatları*. (A. Türker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Seabury, B. A. (1971). Arrangement of Physical Space in Social Work Setting. *Social Work*, 16, 43-49.
- Sert, D. (2018). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. S. G. Ihlamur Öner, N. A. Şirin Öner (der.). *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* içinde (s. 29-49). İstanbul: İletişim.
- Sevli, H. (2017). *Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayat Deneyimleri ve Kentte Var Kalma Mücadeleleri*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Sevli, H. (2020). Gündelik Direniş Deneyimleri: Gaziantep'te Suriyeli Kadınlar. K. Biehl, D. Danış (der.). *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları* içinde (s. 56-80). İstanbul: SU GENDER- GAR.
- SGDD-ASAM-UN WOMEN (2018). *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocukların İhtiyaç Analizi*. Yücel A., Utas, C., Lunchsinger, G., Kavlak, İ., Kristjansdottir, I. B., Freizer, S. (Ed.). (A. S. Alioğlu, Çev.) Ankara: BM Kadın Birimi.
- Silvey, R. (2004). Power, Difference and Mobility: Feminist Advances in Migration Studies. *Progress in Human Geography*, 28(4), 490-506. <https://doi.org/10.1191/0309132504ph490oa>
- Sleijpen, M., Boeije, H. R., Kleber, R. J., Mooren, T. (2016). Between Power and Powerlessness: A Meta-ethnography of Sources of Resilience in Young Refugees, *Ethnicity & Health*, 21(2), 158-180.
- Spatscheck, C., Wolf-Ostermann, K. (2009). Social Space Analyses and Socio-Spatial Paradigm in Social Work. Lunds Universitet Socialhögskolan. <https://www.soch.lu.se/sites/soch.lu.se/files/wp2009-1.pdf>
- Stevenson, J., Willott, J. (2007). The Aspiration and Access to Higher Education of Teenage Refugees in the UK, *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 37(5), 671-687.
- Soykan, C., Hanbay Çakır, E., Tarıkçı, S. (2018). *Mülteci Kadınlarla Çalışan STK'lar İçin El Kitabı*. Kadın Çalışmaları Derneği.
- Soykan, C. (2021). Seeking Refuge in Turkey: How and Why? The Experiences of Turkey's Asylum Seekers. *IMIS Working Paper 08*, Institut für Migrationsforschung und Interkulturelle Studien (IMIS) der Universität Osnabrück. Osnabrück: IMIS.
- Summerson Carr, E. (2003). Rethinking Empowerment Theory Using a Feminist Lens: The Importance of Process. *Affilia*, 18(1), 8-20. <https://doi.org/10.1177/0886109902239092>
- Stoetzler, M. ve Yuval-Davis, N. (2002). Standpoint Theory, Situated Knowledge and Situated Imagination. *Feminist Theory*, 3(3), 315-333.

- Swart, E. (2009). Words Are a Place to Stand. *Journals by Young Women in Kibera, Kenya. Affilia*, 24(1), 19–30. [doi:10.1177/0886109908326735](https://doi.org/10.1177/0886109908326735)
- Şakar, E. (2019). Yeni Kent Mekanlarında Gündelik Hayat: İstanbul’da Yaşayan Suriyeli Mülteci Kadınlar. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Şeker, D., Uçan, G. (2016). Göç Sürecinde Kadın. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 200-214.
- Şenol-Cantek, F. (der.). (2014). *Kenarın Kitabı*. İstanbul: İletişim
- Şenol-Cantek, F., Ünlütürk-Ulutaş, Ç., Çakmak, S. (2014). Evin İçindeki Sokak, Sokağın İçindeki Ev: Kamusal ile Özel “Ara”sında Kalanlar. F. Şenol Cantek (der.). *Kenarın Kitabı* içinde (s. 121-161). İstanbul: İletişim.
- Şenol, F. (2006). Günlük Pratikler ve Mekanlar: Almanya’daki Türk Kadınlarının Farklılaşan Mekanları. *DOXA: Mekân, Tasarım, Eleştiri Dergisi*. 3, 78-85.
- Tanesini, A. (2012). *Feminist Epistemolojilere Giriş* (G. Demiriz, B. Binay, Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Sentez.
- T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu. <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler> Erişim: 07.06.2020
- T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim: 07.06.2020
- Tekin, Ö. F., Aslan, S., Söylemez, A. (2017). Mültecilerin Kente Uyumunda Yerel Yönetimlerin Rolü: Örnek Politika ve Hizmetler Üzerine Bir İnceleme. M. Güler, M. Turan (ed.). *Belediyelerin Geleceği ve Yeni Yaklaşımlar* içinde (s. 365-377). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayını.
- Tuncer, S. (2012). Beşerî Coğrafyaya Feminist İtirazlar. *Fe Dergi*, 4(1), 79-90.
- Tuncer, S. (2014). *Going Public: Women’s Experience of Everyday Urban Public Space in Ankara Across Generations Between the 1950s and the 1980s*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Tuncer, S. (2015). Dışarı Çıkmak: Özelden Kamusala Feminist Bir Saha Hikayesi. *Moment: Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*. 2(2), 30-58. <https://doi.org/10.17572/mj2015.2.3058>
- Tuncer, S. (2018). Kadınların Kent Hakkı: Bütün Köşebaşlarını İstemek. TESEV. <https://www.tesev.org.tr/tr/research/kadinlarin-kent-hakki-butun-kosebaslarini-istemek/>
- Tunç, M. (2013). Feminist Grup Çalışması: Temeli, Kapsamı ve Süreci. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 24(2), 209-229.
- Türk, G. D. (2016). Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, 25, 145-157.

- Türkmen, B. (2018). Toplumsal Proje ve Kadınlık Deneyimi: İslamcı Kadın Tarafından Yeniden Tanımlanan Mahrem. Z. Direk (der.). *Cinsiyetli Olmak* içinde (s. 130-156). İstanbul: YKY.
- Ulutaş, D. (2020). *Türkiye'de Düzensiz Göç Alanında Çalışan STK'ların Rollerinin Profesyonellerin Gözünden İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- UNHABITAT (2020). İnsani Yardım ve Kalkınma Bağlamında Kentsel Profil Oluşturma: Göçten ve Mülteci Krizinden Etkilenen Türkiye Belediyeleri İçin El Kitabı. https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/12/turkish_-_reslog_kit_profil_yontemleri_tr_online.pdf Erişim:19.06.2021
- UNHCR. (2019). Refugee Data Finder. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=M4go> Erişim: 10.10.2020
- UNHCR. Koruma. <https://www.unhcr.org/tr/koruma> Erişim: 10.10.2020
- UNHCR. Üçüncü Ülkeye Yerleştirme. <https://www.unhcr.org/tr/ucuncu-ulkeye-yerlestirme#:~:text=Üçüncü%20ülkeye%20yerleştirme%2C%20hassas%20durumdaki,gönderilmelerine%20olanak%20tanıyan%20bir%20çözümdür> Erişim: 10.10.2020
- UNHCR (2018). Türkiye'de Üçüncü Ülkeye Yerleştirme Çalışma Raporu. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2018/12/Resettlement-Fact-Sheet-September-2018-TR.pdf> Erişim: 14.07.2020
- Uzunaslan, İ. (2020). Göç ve Kadın. T. Yüceer Kardeş, A. Gök, A. S. Serpen (der.), *Göç: Sosyal ve Ekonomik İncelemeler* içinde. (s. 121-137). Ankara: Nobel.
- Ünlü, Ç. Y. (2019). Feminist Yöntemi Alan Deneyimleri(m) Üzerinden Tartışmak. *Fe Dergi*. 11(1),1-8.
- Valibhoy, M. C., Kaplan, I., & Szwarc, J. (2017). "It Comes Down to Just How Human Someone Can Be": A Qualitative Study with Young People From Refugee Backgrounds About Their Experiences of Australian Mental Health Services. *Transcultural Psychiatry*, 54(1), 23–45.
- Valtonen, K. (2009). *Social Work and Migration: Immigrant and Refugee Settlement and Integration*. (e-book). ASHGATE.
- Watkins, P.G., Razee, H., Richters, J. (2012). 'I'm telling you ... the language barrier is the most, the biggest challenge': Barriers to education among Karen refugee women in Australia, *Australian Journal of Education*,56(2), 126–141.
- Wijntuin, P., Koster, M. (2018). Dutch-Moroccan Girls Navigating Public Space: Wandering as an Everyday Spatial Practice. *Space and Culture*. 22, 280-293. <https://doi.org/10.1177/1206331218794603>
- YUKK (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6458&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim: 02.09.2020

- Yılmaz, A. (2009). “Benim Adım Bayram, Herkes Bu Tezgâha Hayran”: Kadın-Kent İlişkisinde Sosyete Pazarı Durağı. A. Alkan (der.). *Cins Cins Mekân* İçinde. (s. 202- 216). İstanbul: Varlık
- Yücel, I, Kutlar, İ. (2020). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Kadınlara Yönelik Hizmetlerinin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*. 3(1), 151-169. <https://doi.org/10.33708/ktc.733045>
- Zimmerman, D. D. (2014). Young Arab Muslim Women’s Agency Challenging Western Feminism. *Affilia*, 30(2), 145–157. [doi:10.1177/0886109914546126](https://doi.org/10.1177/0886109914546126)

EK 1. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

- **Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları Bakımından Kamusal Mekân Deneyimi, Kurulan İlişkiler**

1. Yaşadığınız şehir sizin için ne ifade ediyor? Bu şehirde kendinizi nasıl hissediyorsunuz?
2. Yaşadığınız kenti bir renge benzetecek olsanız hangi renge benzetirsiniz?
3. Nevşehir’de yaşamaya nasıl karar verdiniz?
4. Nevşehir’e göç ettiğinizde kaç yaşındaydınız? İlk kez Nevşehir’e geldiğinizde neler hissetmiştiniz?
5. Yaşadığınız kente geldiğinizden beri geçen zamanı nasıl değerlendirirsiniz?
6. Okulunuz evinize ne kadar uzaktır? Nasıl ulaşım sağlıyorsunuz?
7. Okuduğunuz okulu, konumunu ve çevresini nasıl değerlendirirsiniz?
8. Okul yaşamınızdan, arkadaş ilişkilerinizden biraz bahseder misiniz? Okulda kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Örneğin; okulda teneffüsleri nasıl geçiriyorsunuz?
9. Okulda arkadaşlarınızla ilişkiniz nasıldır?
10. Okuldaki arkadaşlarınızla okul dışında vakit geçirir misiniz? Neler yaparsınız, nerelerde buluşursunuz? Örneğin, arkadaşlarınızı evinize davet eder misiniz, arkadaşlarınızla ne kadar sıklıkta görüşürsünüz?

Tömer’e gidenler için;

11. Tömer’e gitmeye nasıl karar verdiniz? Aileniz bu kararı nasıl karşıladı?
12. Üniversitedeki yaşamınızı nasıl değerlendirirsiniz? Üniversitede nasıl vakit geçirirsiniz?

Okula devam etmeyenler için;

13. Okula devam etmemenizin özel bir nedeni var mı? Paylaşmak ister misiniz?
14. Nerede çalışıyorsunuz? Bu işi nasıl buldunuz? Sizce çalışıyor olmanın ne gibi avantaj ve dezavantajları var?
15. Çalışmaya başladıktan sonra yaşamınız nasıl değişti?

- **Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları Bakımından Genç Kadınların Ev ve Yaşadıkları Mahalleye İlişkin Düşünceleri**

16. Türkiye’ye göç ettikten sonraki ev bulma sürecinizden bahseder misiniz?
17. Genel olarak ev sizin için ne anlam ifade ediyor? “Ev”i nasıl tanımlarsınız?

18. Genellikle evde nasıl vakit geçirir, neler yaparsınız? Ev içinde yapılması gereken günlük işlerle ilgili neler söylersiniz? Bu işler gündelik yaşamınızı nasıl etkiliyor?
19. Sizce kadınların ev dışına çıkışının kısıtlanması, onların gündelik yaşantısını ya da toplumsal yaşama katılımını nasıl etkilemektedir?
20. Evdeki diğer aile üyeleriyle günlük ilişkileriniz nasıldır? Kendinizi ev içinde ve evin dışında nasıl hissediyorsunuz?
21. Evinizin olduğu mahalleyi nasıl tarif edersiniz? Yaşadığınız mahallede insanlar arasındaki ilişkiler nasıldır?
22. Arkadaşlarınızla mahalle içinde nasıl vakit geçirir, neler yaparsınız?

- **Kamusal Mekânda Hareketlilik ve Güvenlik**

23. Gündelik yaşamda bir günlük yaşamınızı nasıl tarif edersiniz?
24. Kentin çarşı bölümünü ne sıklıkla, hangi amaçlar için kullanıyorsunuz?
25. Kentte vakit geçirmekten hoşlandığınız yerlerden bahseder misiniz? Bu yerleri nasıl tanımlarsınız?
26. Sizce yaşadığınız kent ve mahalle ne kadar güvenlidir? Bir mekânın güvenli olmadığını nasıl anlarsınız?
27. Kadınların şehirde rahat dolaşabilmesi için kendi yaşamında ya da kentin genelinde nelerin değişmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?

- **Gelecek Beklentisi ve Hayaller: Toplumsal Cinsiyet İhtiyaçları Bakımından Hayal Edilen, Özlem Duyulan Mekân**

28. Sizce hayal ettiğiniz şeyleri yaparken yaşadığınız şehir sizi nasıl etkiliyor? Başka bir kentte/ülkede yaşamak ister miydiniz? Nasıl bir ülkede/kentte yaşamak isterdiniz?
29. Üçüncü bir ülkeye gitme durumunda sizce hayatınız nasıl değişir? Buradaki yaşamınıza göre nelerin farklı olacağını düşünüyorsunuz?
30. Üçüncü bir ülkede kadın olarak yaşama konusunda ne düşünüyorsunuz?
31. Kadınların kendilerini rahat hissettikleri, rahat ifade edebildikleri bir mekânı nasıl tarif edersiniz?

EK 2. ETİK KURUL/KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 20/05/2020
Sayı: 35853172-300-E.00001093621
0001093621

Sayı : 35853172-300
Konu : Büşra Hazal ÜNAL(Etik Komisyonu İzni)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 27.04.2020 tarihli ve 12908312-300/00001081689 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi **Büşra Hazal ÜNAL**'ın **Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN** danışmanlığında hazırladığı "**Mekan ve Toplumsal Cinsiyet Kesişiminde Mülteci Genç Kızların Deneyimleri**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **12 Mayıs 2020** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 6040661-11216-4016-9584-273001899757 kodlu ile kontrol edebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Duygu Didem İLFRİ

EK 3. ARAŞTIRMA İZİN YAZISI

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Başkanlığı

Tarih: 10/06/2020
Sayı: 38215505-300-E.00001111774

000111774

Sayı : 38215505-300
Konu : Büşra Hazal Ünal/Araştırma İzni

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisi Büşra Hazal Ünal'ın "Mekan ve Toplumsal Cinsiyet Kesişiminde Mülteci Genç Kızların Deneyimleri" başlıklı tez çalışmasını gerçekleştirebilmesi için Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM)'nden gerekli iznin alınması hususunda gereğini bilgilerinize saygılarımla arz ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Kasım KARATAŞ
Anabilim Dalı Başkanı

Ek:1- Dilekçe ve ekleri

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 95baac7a-a3bb-491e-8a94-ef8a2afacce4 kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Başkanlığı
Beytepe-ANKARA
Telefon:(0 312) 297 68 60 Faks: E-posta:

Havva AKG

EK 4. ÇOCUK/ERGEN GÖNÜLLÜ KATILIMCI FORMU

Değerli Katılımcı,

Mekân ve Toplumsal Cinsiyet Kesişiminde Mülteci Genç Kızların Deneyimleri isimli bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Özlem Cankurtaran danışmanlığında Büşra Hazal Ünal tarafından yürütülen yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır. Araştırmanın amacı uluslararası koruma başvuru sahibi genç kızların gündelik yaşam deneyimleri üzerinden mekânı nasıl deneyimlediği, mekânsal sınırlılıkları nasıl değerlendirdiği, mekânsal sınırlılıklarla nasıl başa çıktığının görünür kılınması ve bu çerçevede toplumsal cinsiyete dayalı ihtiyaçlarının ortaya konulmasıdır. Bu çalışmanın katılımcılarını 15-24 yaş aralığında yer alan uluslararası koruma başvuru sahibi genç kızlar oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında kimlik bilgilerinize ihtiyaç duyulmamaktadır. Kimlik bilgileriniz gizli tutulacak, hiçbir yerde yayınlanmayacak ve kimseyle paylaşılmayacaktır. Görüşmeden elde edilecek bilgiler yüksek lisans tezi kapsamında anonim şekilde paylaşılacak, araştırma kapsamında kullanılacaktır.

Araştırmada yer alan hiçbir soru, kişisel rahatsızlık verecek nitelikte değildir. Ancak herhangi bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz, nedenini açıklamaksızın yarıda bırakıp araştırmadan çıkmakta serbestsiniz. Araştırmadan ayrılmanız durumunda vermiş olduğunuz bilgiler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir. Bu tür bir durumda hiçbir sorumluluk ya da olumsuz bir durumla karşılaşmayacaksınız. Görüşme süresi yaklaşık olarak bir, bir buçuk saat sürecektir. Görüşme sırasında paylaştığınız bilgileri daha sonra hatırlayabilmem adına, izin verdiğiniz takdirde görüşmeyi ses kaydına almak istemekteyim. Bu çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Katılımınızı onayladığınız takdirde, araştırmanın katılımcısı olacaksınız.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu var ise çekinmeden sorabilirsiniz. Aynı zamanda araştırmanın her aşamasında aklınızda soru işareti bırakan konuları araştırmacıya sorma hakkına sahipsiniz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak ve yanıtlanmasını istediğiniz sorularınız için araştırmayı yürüten Büşra Hazal Ünal ile iletişim kurabilirsiniz. Ayrıca çalışma tamamlandıktan sonra telefon ve e-posta ile sorularınızı sorabilir, çalışmanın sonuçları hakkında bilgi edinmek isteyebilirsiniz.

Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır. İlgi ve yardımlarınız için teşekkür ederim.

Araştırmanın koşullarını anladığımı, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı taahhüt ederim.

Tarih:

Katılımcının:

Adı, Soyadı:.....

Adres:

.....

Tel:

İmza:

Sorumlu Araştırmacı:

Adı, Soyadı: Prof. Dr. Özlem Cankurtaran

Adres: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, Beytepe, Ankara, Türkiye.

E-posta:.....

İmza:

Yardımcı Araştırmacı:

Adı, Soyadı: Büşra Hazal Ünal

Adres: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, Beytepe, Ankara, Türkiye.

E-posta:

İmza:

EK 5. VELİ/VASİ GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli Veli,

Mekân ve Toplumsal Cinsiyet Kesişiminde Mülteci Genç Kızların Deneyimleri isimli bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Özlem Cankurtaran danışmanlığında Büşra Hazal Ünal tarafından yürütülen yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır. Araştırmanın amacı uluslararası koruma başvuru sahibi genç kızların gündelik yaşam deneyimleri üzerinden mekânı nasıl deneyimlediği, mekânsal sınırlılıkları nasıl değerlendirdiği, mekânsal sınırlılıklarla nasıl başa çıktığının görünür kılınması ve bu çerçevede toplumsal cinsiyete dayalı ihtiyaçlarının ortaya konulmasıdır. Bu çalışmanın katılımcılarını 15-24 yaş aralığında yer alan uluslararası koruma başvuru sahibi genç kızlar oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacını gerçekleştirebilmek için çocuğunuzla bir görüşme yapmaya ihtiyaç duymaktayız. Katılmasına izin verdiğiniz takdirde çocuğunuzla yaklaşık olarak bir, bir buçuk saat sürecek bir görüşme yapılacaktır. Araştırma kapsamında kimlik bilgilerinize ihtiyaç duyulmamaktadır. Çocuğunuzla yapacağımız görüşmede çocuğunuzun cevapları kesinlikle gizli tutulacak, yalnızca yüksek lisans tezi kapsamında anonim şekilde paylaşılacak ve araştırma kapsamında kullanılacaktır.

Araştırmada yer alan hiçbir soru, kişisel rahatsızlık verecek nitelikte değildir. Çocuğunuzun cevaplayacağı soruların onun psikolojik gelişimine olumsuz etkisi olmayacağından emin olabilirsiniz. Katılım sırasında sorulan sorulardan ya da herhangi bir nedenden ötürü çocuğunuz kendisini rahatsız hissettiğini belirtirse ya da kendi belirtmese de araştırmacı çocuğunuzun rahatsız olduğunu öngörürse, çalışmaya sorular tamamlanmadan derhal son verilecektir. Şayet siz çocuğunuzun rahatsız olduğunu hissederseniz, böyle bir durumda araştırmacıya çocuğunuzun çalışmadan ayrılmasını istediğinizi söylemeniz yeterli olacaktır. Araştırmadan ayrılmanız durumunda çocuğunuzun vermiş olduğu bilgiler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir. Bu tür bir durumda hiçbir sorumluluk ya da olumsuz bir durumla karşılaşmayacaksınız.

Görüşme sırasında çocuğunuzun paylaştığı bilgileri daha sonra hatırlayabilmem adına, izin verdiğiniz takdirde görüşmeyi ses kaydına almak istemekteyim. Bu çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Katılımı onayladığınız takdirde, çocuğunuz araştırmanın katılımcısı olacaktır.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu var ise çekinmeden sorabilirsiniz. Aynı zamanda araştırmanın her aşamasında aklınızda soru işareti bırakan konuları araştırmacıya sorma hakkına sahipsiniz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak, ve yanıtlanmasını istediğiniz sorularınız için araştırmayı yürüten Büşra Hazal Ünal ile iletişim kurabilirsiniz. Ayrıca çalışma tamamlandıktan sonra telefon ve e-posta ile sorularınızı sorabilir, çalışmanın sonuçları hakkında bilgi edinmek isteyebilirsiniz.

Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır. İlgi ve yardımlarınız için teşekkür ederim.

Araştırmanın koşullarını anladığımı, çocuğumun araştırmaya gönüllü olarak katılmasını taahhüt ederim.

Tarih:

Katılımcının:

Adı, Soyadı:

Adres:.....

Tel:.....

İmza:

Sorumlu Araştırmacı:

Adı, Soyadı: Prof. Dr. Özlem Cankurtaran

Adres: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, Beytepe, Ankara, Türkiye.

E-posta:

İmza:

Yardımcı Araştırmacı:

Adı, Soyadı: Büşra Hazal Ünal

Adres: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, Beytepe, Ankara, Türkiye.

E-posta:

İmza:

**Saha görüşmelerinde gönüllü katılımcı formlarının Arapça ve Farsça çevirileri kullanılmıştır.*

EK 6. ORJİNALLİK RAPORU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih:04/07/2021</p> <p>Tez Başlığı: Gündelik Yaşamda Mülteci Genç Kadınların Mekân Pratikleri, Karşılaştıkları Engeller ve Toplumsal Cinsiyet Temelli İhtiyaçlar</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 278 sayfalık kısmına ilişkin, 04/07/2021 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %1'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygularıyla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Tarih ve İmza 04/07/2021</p> <p>Adı Soyadı: Büşra Hazal Ünal</p> <p>Öğrenci No: N18134746</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet</p> <p>Programı: Sosyal Hizmet</p> <hr/> <p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;">Prof. Dr. Özlem Cankurtaran</p> <p style="text-align: center;">(Unvan, Ad Soyad, İmza)</p>